

A ZÜRICHİ MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET KIADVÁNYA

A Második (Zürichi) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai

Ungarisch Historischer Verein Zürich

Zürich, 1993

A ZÜRICHİ MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET KIADVÁNYA

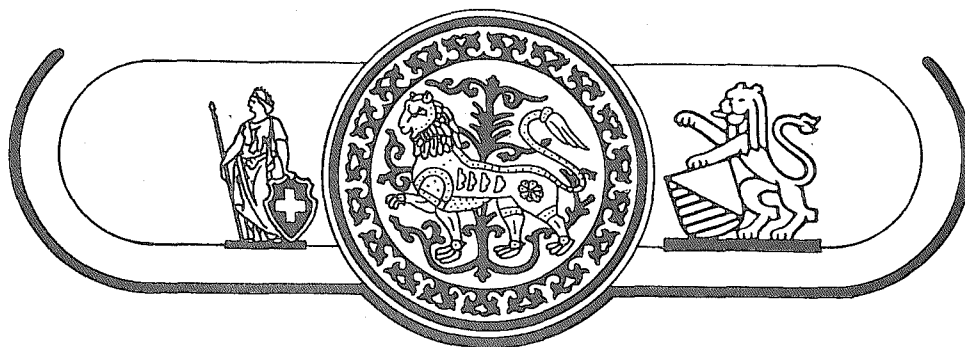
A Második (Zürichi) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai

Ungarisch Historischer Verein Zürich

Zürich, 1993

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET KIADVÁNYA

A Második (Zürichi) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai

Ungarisch Historischer Verein Zürich

Zürich, 1993

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1985-ben azzal a céllal alakult, hogy elősegítse a magyar történelem, jelesül a magyar őstörténet kutatását.

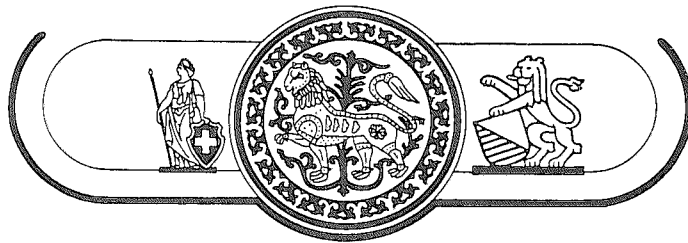
Zürich Kanton és Zürich városa 1986-ban az FD 16.10.86/10 506 számú határozattal elismerte, hogy az Egyesület svájci közérdekű intézmény, ezért adómentessé tette. Az Egyesület részére tett pénzadomány az adakozó adóalapjából levonható.

Az Egyesületet az öt világrészen élő, különböző nemzetiségű és anyanyelvű tagjai szorgalmas munkával és önzetlen adományokkal tartják fenn, mint minden tekintetben független és semleges szervezetet. Az Egyesület és a Tagok egymás nézeteit kölcsönösen tiszteletben tartják.

Az Egyesület évente más-más országban magyar őstörténeti találkozót rendez, főleg szakemberek részvételével. Szakembernek számítanak mindazok, akiktől a Találkozó Titkársága előadást elfogad. Az előadó és az előadás megítélésénél a Titkárságot kizárólag a Találkozóra szóló meghívóban foglalt szakmai szempontok vezetik.

A jelen könyv a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület által szervezett Második (Zürichi) Magyar Őstörténeti Találkozón elhangzott előadásokat tartalmazza. Megjegyzendő, hogy a Találkozó műsorában szereplő néhány előadás szövegével nem rendelkezünk, így kötetünkől is kimaradt.

*Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága
Schweiz–8047 Zürich, Postfach 502.
Postcheckkonto: Zürich 80–36214–1*

Szerkesztő: Csihák György (Uster)

Lektor: Gonda Ferenc † (Budapest)
Zichy Irène-Henriette (Stockholm)

Fordította franciára: Loewengreen Irène (Zürich)

Ezen könyv szerzői, szerkesztői, lektorai, fordítói, gépelői valamennyien ellenszolgáltatás nélkül bocsátották munkájukat a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület rendelkezésére.

Az Egyesület 178 magyarországi és további 63 ország 124 intézménye könyvtárának ingyen küldi el ezt a könyvet.

A nyomdai költségek viseléséért (papír, nyomtatás, kötés) a Művelődési és Közoktatási Minisztériumnak (Budapest) tartozunk hálás köszönettel.

AZ ELŐADÁSOK KÖZLÉSI JOGA A SZERZŐ ÉS AZ EGYESÜLET KÖZÖS TULAJDONA

A kiadvány ezer példányban készült

Ezen példány sorszáma:

*Készült:
URBAN GRAFIK Kft.
gondozásában
Felelős szerkesztő: dr. Csihák György
25 A/5 ív terjedelemben
ISBN 963028926-2*

TARTALOMJEGYZÉK

Table des Matières	5
Előszó	6
Csihák György: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története II.	7
Jegyzőkönyv	9
A Találkozó jegyzőkönyve	9
Az előadások tartalmi kivonata	9
Meghatározások a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Magyar Őstörténeti Találkozói részére	14
A Magyar Őstörténeti Találkozó házirendje	16
Nyilatkozat	16
A Zürichi Magyar Őstörténeti Találkozó Műsora (tervezet)	17
Meghívó a Harmadik Magyar Őstörténeti Találkozóra Londonba	19
Az előadások teljes szövege	21
Csihák György: Mi a magyar őstörténet?	22
Erdélyi István: Mi a magyar őstörténet?	22
Farkas József: Mi a magyar őstörténet?	22
Fischer János Ernő: Mi a magyar őstörténet?	23
Kiszely István: Mi a magyar őstörténet?	23
Kiszely István: A magyarok őstörténete	24
Simon Zoltán: Mi a magyar őstörténet?	24
Vámos-Tóth Bátor: Néhány szó a magyar őstörténethez	26
Csihák György: Őstörténeti torna	27
Erdélyi István: Az ősmagyarság kaukázusi szállásai és (vagy) Magna Hungária	29
Érdy Miklós: A magyar díszítőművészet alapelemeinek eurázsiai kapcsolatai	32
Gonda Ferenc: A magyar nemzet őskultúrájának a története	41
Juba Ferencz: Egynémely szittya–görög–magyar összefüggés lehetősége őstörténeti tengeri hajózásunk vonatkozásában	52
Kiszely István: A magyarok őshazája (ahogyan ma látjuk)	54
Kovárczy István: A Beél Mátyás Vinland-térkép	59
Lengyel Ferenc: Szatmári kertek	64
Magyar Kálmán: A X–XI. századi magyar állam- és egyházszerkezet kérdéseiről (Szent István államszerkezete I.)	66
Mehrle Tamás: Mit jelent az egyház számára István király szentté avatása?	79
Rojkóné Bakos Ibolya: A siculi, sikan, sikel Szicília ősnépe, avagy mi köze lehet egy magyarnak Sziciliához?	85
Simon Zoltán: Árpád vezér és a krumplis babgulyás	89
Simon Zoltán: A magyar, a kabar, az avar és a székely–hun nyelvjárás elkülönítése a Kárpát-medencében – számítógépes feldolgozással	94
W. Vityi Zoltán: Az első Hont-Pázmánok és Szabolcs–Szatmár	98
Erdélyi István: Utószó	110
Meghívó a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1987. évi rendezvényeire	111
Francia nyelvű összefoglalás	113

TABLE DES MATIÈRES

Tartalomjegyzék	4
Préface	114
Csihák György: L'histoire authentique de l'Association Historique Hongroise, Zurich II.	115
Procès verbal	117
Procès verbal de la rencontre	117
Extraits des exposés	117
Définitions a l'infention des rencontres de l'Association Historique, Zurich, traitant l'histoire ancienne Hongroise	122
Règlements intérieurs de l'Association Historique Hongroise, Zurich	124
Déclaration de l'Association Historique Hongroise, Zurich	124
Programme. Deuxième rencontre traitant l'Histoire Ancienne Hongroise de Zurich du 24 au 30 mai 1987. Project	125
Invitation à la troisième rencontre a Londres, traitant l' Histoire Ancienne Hongroise	126
Textes intègraux des presentations en hongrois	21
Csihák György: Qu'est-ce-que l'histoire ancienne hongroise?	22
Erdélyi István: Qu'est-ce-que l'histoire ancienne hongroise?	22
Farkas József: Qu'est-ce-que l'histoire ancienne hongroise?	22
Fischer János Ernő: Qu'est-ce-que l'histoire ancienne hongroise?	23
Kiszely István: Qu'est-ce-que l'histoire ancienne hongroise?	23
Kiszely István: Histoire ancienne des magyars	24
Simon Zoltán: Qu'est-ce-que l'histoire ancienne hongroise?	24
Vámos Tóth Bátor: Quelques mots concernant l'histoire ancienne hongroise	26
Csihák György: Exercice de l'histoire ancienne	27
Erdélyi István: Les cantonnements des magyars ancestraux au Caucase et (ou) le Magna Hungaria	29
Érdy Miklós: Les éléments essentiels de l'art ornemental hongrois en relation avec l'art eurasiatique	32
Gonda Ferenc: L'histoire de la ancienne culture hongroise	41
Juba Ferencz: Quelques possibilités de corrélation scythique-hellénique-hongroise concernant nos navigations maritimes anciennes	52
Kiszely István: La patrie ancestrale des magyars (vue d'aujourd'hui)	54
Kovárczy István: La carte géographique Viland de Beél Mátyás	59
Lengyel Ferenc: Les jardins de Szatmár	64
Magyar Kálmán: Les questions concernant la constitution de l'État et de l'Église du X-XI siècle (l'organisation de l'État par saint Etienne I.)	66
Mehrle Tamás: Que signifie pour l'Église la béatification du roi Etienne?	79
Rojkóné Bakos Ibolya: Les sicules, sikans, sikel – peuples d'origine de la Sicilie, ouque peut avoir affaire le hongrois avec la Sicilie?	85
Simon Zoltán: Le meneur Árpád et la goulache aux pommes de terre et haricots	89
Simon Zoltán: La distinction dans le Bassin des Carpathes entre les idiomes magyars, kabars, avars et les huns-sicules avec l'ordinateur	94
W. Vityi Zoltán: Les premiers Hont-Pázmán et les Szabolcs-Szatmár	98
Erdélyi István: Epilogue	127
Programme annuel de l'Association Historique Hongroise, Zurich, pour 1987	128
Résumé en français	113

ELŐSZÓ

Európa államalkotó nemzetei közül a magyar az egyetlen, amely himnuszában bűnhődéséről énekel, balsorsáról panaszskodik. Európa népei között egy sincs, amely az utóbbi két nagy háború során – abszolút is meg relatíve is – annyit veszített volna, mint a magyar.

Önkéntelenül adódik a kérdés: ki és miért büntet bennünket? Vagy csak önnön hibáink áldozatai vagyunk?

Ismerjük-e eléggé önmagunkat? Közülünk ki és mennyire ismeri közeli és távolabbi múltunkat? Azt a múltat, amely tudvalevőleg jövőnket hordozza méhében.

Tiszteljük-e múltunkat, tiszteljük-e őseinket? A mai fiatalok érdeklődnek-e nemzeti múltunk eseményei, kis és nagy szereplői iránt? Kívánják-e őseink példáját követni, vagy elvetik azt? A mai idősebbek megtették-e mindent azért, hogy valóságghú történelemírásunk legyen, amely nemzetünket neveli és lelkünket erősíti? Mert a neveletlen és lelketlen nemzet már nem nemzet, hanem csak egy halom emberformájú lény. Nem szükséges, hogy mások veszítsék – elveszejtí önmagát.

Ha pedig egy nép ismeri és bátran vállalja önmagát, tudatosan tiszteli múltját, imádkozik őseihez, azt ősei nem hagyják elveszni.

Tisztítsuk meg múltunk forrását, és merítsünk mindannyian erőt belőle a ma és a holnap küzdelméhez. Magyar, neked oly szép múltad van, hogy bármely nép boldog lenne, ha magáénak vallhatná! Magyar, hajolj múltad felé, emeld fel magadhoz, és tisztítsd meg a szennytől, amit idegenekkel versengve magad is rákente! Magyar, ne hidd, hogy van nemzet, amely különb tenálad! Csak ismerd meg önmagad! Szánjad és bánjad bűneidet, és ne kövesd el újra, ami hibás volt! Emeld magasra önmagad értékeit, és becsüld is meg, hiszen önmagadat véded általa!

Ne feledd, magyar: a múltat a jövővel a jelen összefűzi – de el is választhatja. Ismerd meg a múltad, hogy tudjad, milyen jogaidért kell harcolj a jövődben!

A könyv, amelyet most a kezében tartasz, önismereted felé vezet.

Zürich-Turicum, 1989. ígéret hava

Csihák György
a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Elnöke

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET ÓSZINTE TÖRTÉNETE

II.

Ünnepségre gyűltek a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület alapító tagjai, dísztagjai és tagjai, szám szerint harmincnégyen, 1986. december 9-én, a Zürich központjában lévő, patinás Uránia étterem Turicia termében. A többség Svájcban jött, de voltak Angliából, Svédországból, a Német Szövetségi Köztársaságból is. Két szatmári dísztag a magyarországiak üdvözlését hozta.

Felcsendült az Európa-himnusz, majd a svájci, a magyar, és végül a székely himnusz. A Deutsche Burschenschaft díszöltözkében, fehér kesztyűvel hozta be a magyar zászlót a landai Quarz Göt, és a svájci zászlót a zürichi dr. Manz Heinz.

A falon az Egyesület tablója, rajta valamennyi egyesületi tag képe. Békés megértéssel mosolyog egymásra a svájci, a német és – a magyar tizenegy országából.

Az ünnepség keretében két előadás hangzott el. Dr. Farkas József mátészalkai múzeumigazgató a szatmárcsekei temető világhírű fejfáiról tartott vetítettképes előadást. Szövegét takaros, két nyelven nyomtatott könyvecskében kiosztotta a résztvevőknek. Utána az Egyesület svájci alelnöke, Savioz Bernard történész, ismertette a francia nyelven írott könyvét, amelyben a Kanton Valisban lévő Anniviers-völgy lakóinak származásával kapcsolatos eddigi bizonyítékait foglalja össze. Ők magukat hun leszármazottnak tartják.

Vacsora közben szívesen emlékeztünk a közösen megtett útra. Egy éves az Egyesület, és máris egy sikeres őstörténeti találkozót, Zürichben pedig nyolc szép előadást rendeztünk, átlagosan húsz résztvevővel. A következő évre is szép reményekkel tekinthetünk. Az ünnepség résztvevői átvették az Egyesület 1987. évi teljes műsorát: havonta előadás Zürichben – összesen kilenc alkalommal és ünnepség decemberben –, májusban pedig őstörténeti találkozó, szintén Zürichben.

Elhatároztuk, hogy a Találkozó neve ezentúl nem Őstörténelmi, hanem Őstörténeti, az Egyesület neve pedig nem Magyar Történelmi Egyesület Zürich, hanem Zürichi Magyar Történelmi Egyesület lesz.

A jelenlévők örömmel és megilletődéssel vették tudomásul, hogy Zürich Kanton és város megvizsgálta az Egyesület alapszabályát, valamint működését, és FD 16.10.86, illetve AFD 86/10 506 számú határozatával az Egyesületet svájci közhasznú intézménynek nyilvánította. Ez ritka kitüntetésnek számít, és azzal jár, hogy az Egyesület adómentességet élvez. Anyagi támogatói pedig az egész világon levonhatják adóköteles jövedelmükből az Egyesület részére tett adományukat.

Az est az új tagok ünnepélyes beiktatásával zárult.

Az új esztendő Kiszely Istvánnak az előadásával kezdődött, aki egyhetes svájci tartózkodása alatt felkereste Savioz hunjait Valisban. A helyi lapok bő terjedelemben beszámoltak látogatásáról, egy orvos pedig kilenc kiválasztott lakostól vérpróbát vett.

Az 1987. évben korán tavaszodott Zürichben. A szokatlanul egyhe tél után a parkok fái sietve bontogatták rügyeiket, a virágok szokatlanul gyorsan kibontották szirmaikat. Talán a költöző madarak is hamarabb érkeztek, hogy fiókáikat mielőbb kiköltseik.

Az Egyesület zürichi vezérkarában is nagy volt a sürgés-forgás. Benidormi határozat volt: az Egyesület Svájcban élő vezetői adják az Őstörténeti Találkozó Titkárságát. Az idei Találkozó pedig Zürichben lesz.

Eljött a nagy nap: május 24-én nyitottam meg a Második (Zürichi) Magyar Őstörténeti Találkozót, majd a résztvevők javaslatomra a Bécsben élő Juba Ferenczet kérték fel a Találkozó elnöki tisztjére.

A Találkozóra nyolc országból összesen negyvennyolcan jöttek, közöttük huszonegy szakember. Magyarországról tizenhároman érkeztek, a szakemberek száma nyolc volt. Elhangzott harmincöt előadás – a beküldött előadások száma három volt. A mátészalkaiak ismét remekeltek: szép előadásokkal gazdagították a Találkozót, és vendégül láttak mindannyiunkat egy szatmári vacsorára. Nemcsak finom falatok és torkot frissítő hoztak magukkal, hanem Lengyel Ferenc dísztagunk fia népviseletben eljárt szatmári táncai szívünket melengették, szemünkbe könnyeket csaltak. Szatmári szilvafába faragva elhozták szűkebb hazájuk üdvözlését: a nap-szimbólumot, alatta életfával, körülötte a csekeiek kopjafái.

A Találkozóra Magyarországról érkezett személyek közül szállásért és kosztért tíz fő nem kellett, hogy fizessen. Költségeiket zürichi tagjaink úgy igyekeztek fedezni, hogy lakásukban szállásolták el a külföldről érkezettek többségét. Akik ezek közül nyugati országból érkeztek, azoktól a legolcsóbb zürichi szállodai ár fizetését kértük. Ez a bevétel kis híján fedezte a Találkozó kiadásait.

A Találkozóról ismét jegyzőkönyv készült, amelyet ezúttal nyolcvanöt példányban postázott a Titkárság. Készült egy száznál több perces videófilm is, amelyet a résztvevők elvittek és másolatban terjesztettek minden olyan országban, ahol ez technikailag lehetséges. Legalább egyoldalas beszámolót közölt nyugaton tíz magyar lap. Magyarországon hosszabb cikk jelent meg a Kelet-Magyarországban és a Magyar Nemzetben.

Benidormban úgy határoztunk, hogy az Egyesület mindig az őstörténeti találkozók alkalmából tartsa közgyűlését. Zürichben két közgyűlés volt: az első napon az évi rendes, az utolsó napon pedig egy ünnepi közgyűlés, ahol az új tagok ünnepélyes beiktatása történt.

A közgyűlés élethosszig tartó tagsággal díszelnökség alakítását határozta. A magyar történelem kutatásában elért kimagasló eredményei elismerésül a díszelnökségbe választottuk az alábbi személyiségeket: prof. dr. Kiszely Istvánt Budapestről, vm. Kovárczy Istvánt Malmöből, prof. dr. Mehrle Tamást Fribourgból, dr. Sárkány Kálmánt Budapestről és prof. dr. Vámos-Tóth Bátor Lászlót Honoluluból.

Ez alkalommal első ízben választott az alapszabályban előírt körülmények között összehívott és vezetett közgyűlés vezetőséget. Egy évre az elnök én lettem, miután az időközben lemondott Marton Rudolf után az elnökséget már majdnem egy éve gyakoroltam. Az ugyancsak egy évre választott vezetőségi tagok az elnökség első ülésén a tisztségeket egymás között az alábbiak szerint osztották el: jegyző lett Schwitter Judit Horgenből, pénztáros Kiss Mária Usterből, titkár Farkas József Mátészalkáról, kiadványi felelős Magyar Kálmán Kaposvárról és Radványi Irén Stockholmból, a könyvterjesztésért felelős Kádár Péter Zürichből, alelnök az Amerikai Egyesült Államokra Pluhár Rózsa New Yorkból és Vámos-Tóth Bátor László

Honoluluból, Angliában Nádasy T. Jenő Londonból, Kanadában Simon Zoltán Torontóból, Magyarországon Kiszely István Budapestről, Svájcban Savioz Bernard Sionból és Svédországban Kovárczy István Malmöből. Három évre számlaellenőr lett Dani Pál Londonból és Szakállós Hilda Zürichből.

Ez a közgyűlés ismét jóváhagyta alapszabályunkat, és tudomásul vette többek között, hogy az Egyesület tulajdonában van huszonegy darab könyv, húsz darab kézirat és egy kazettás magnetofon felvevő készülék. A pénzügyi évet 6 150 frank kiadási többlettel zártuk, amelyet ismét én fedeztem, az Egyesületnek nyújtott kölcsőnnel. Az elszámolást Dani Pál és Radványi Irén ellenőrizte. Javaslatukra a közgyűlés a pénztárosnak a felmentést megadta.

Tagdíjat nem kértünk, de egyesületi tagjainkat felszólítottuk, hogy felvételük alkalmából szíveskedjenek valamely összeget adni és később évente ismét adakozni. A felszólítás eredményeként a következő évet már jobb anyagi előfeltételekkel kezdhettük, és azt is reméltük, hogy kevesebb kiadásunk lesz.

A Találkozóról mindenki a legjobb benyomásokkal távozott. Valóban sikerült a magyar őstörténet kutatásában mutatkozó számos irányzat képviselőit szakmai és baráti eszmecserére összehozni. Erdélyi István Budapesten úgy nyilatkozott, hogy a Találkozó olyan színvonalas és felemelő volt, hogy akár a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében is lehetett volna.

Jómagam a szakmai eredmények mellett leginkább annak örültem, hogy az eltelt másfél évi rendezvénysorozat alatt nem esett közöttünk egyetlen hangos szó sem. A Találkozó elnöke azt hangsúlyozta, hogy lám, tudnak a magyarok egyetértésben dolgozni! Ugyanis Zürichben közös munkával "Őstörténetünk" címmel egyesületi szöveget dolgoztunk ki, amelyet valamennyi résztvevő jóváhagyott!

Nekünk akkor úgy tetszett, hogy május végén a tavasz Zürichben különösen szép.

Uster, 1989. jégbontó hava

Csihák György

(Folytatás a következő kötetben)

Zürich, 1987. május 30.

JEGYZŐKÖNYV

Felvétel 1987. május 30-án Zürichben a Winterthurerstrasse 135-ben, abból az alkalomból, hogy sor került a Második Magyar Őstörténeti Találkozóra 1987. május 24–30. között.

A Találkozó az előzetesen kiküldött meghívók alapján – áldozatos magánerefeszítések révén – jöhetett össze. A résztvevők elfogadták a Házirendet (1. sz. melléklet), s ennek szellemében ültek előadóasztalhoz a Magyarországról, Angliából, Ausztriából, az Amerikai Egyesült Államokból, Kanadából, a Német Szövetségi Köztársaságból, Svájcban és Svédországból érkezett magyarok, hogy alkotóan vegyenek részt (előadásokkal, vizuális bemutatókkal, elképzelésekkel) a magyar őstörténet vélt vagy valóságos megoldatlan kérdéseinek megvitatásában, általuk elképzelt előrevitelében.

Ezenkívül megfogalmazódott a következő Találkozók céljára, hogy: *Mi a magyar őstörténet?* (2. sz. melléklet)

A Találkozót több neves személyiség is megtisztelte jelenlétével, sőt a Svájci Szövetségi Parlament egyik tagja fel is szólalt.

Mind az előadók, mind a résztvevők szem előtt tartották a Zürichben, 1986. II. 10-én kiadott Nyilatkozatot (3. sz. melléklet), s ennek szellemében munkálkodtak a Találkozó napjaiban.

Anélkül, hogy a hétnapos összejövetel valamennyi részletét, előadás- és vitaizgalmaikat sorra vennénk, csupán arra szorítkozunk, hogy az idő számára itt leírjuk az elhangzott előadások menetét, s rövid foglalatját adjuk az ide eljuttatott vagy személyesen, a helyszínen felolvasott vagy szabadon előadott előadásoknak.

Elhatároltatott továbbá, hogy a következő Őstörténeti Találkozót 1988. május 22–29. között Londonban tartjuk (a meghívó mellékelve). A fentiek szellemében az előkészítést a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, a lebonyolítást a londoni alelnök végzi.

Az előadások foglalatát az alábbiakban (4. sz. melléklet) adjuk.

Hitelesítők:

Dr. Farkas József
Mátészalka

Dr. Gonda Ferenc
Budapest

Capt. DDr. Juba Ferencz
Bécs

Szakállos Hilda
Zürich

(Az eredeti aláírások a Titkárságon és a Találkozó helyszínén megtekinthetők.)

Himnusz.

Dr. Juba Ferencz ünnepi megnyitója.

Előadások:

Dani D. Pál (London)

Álmos népének honfoglalása (862–907)

Hogyan és mikor állt össze a honfoglaló magyarok törzsszövetsége, társadalmunk horizontális és vertikális szerkezete? A honfoglalás tágabb értelemben vett történelmi előzményei. A honfoglalás évszázada. Fehér magyarok – kazárok – kabarok és fekete magyarok. A tudun népe, az első szövetség. Néhány szó a besenyőkről. A vérszerződés. A Kárpát-medence meghódítása. A nyugat-dunántúli csata. Lovagok az Enns partján. Az úgynevezett kalandozó háborúk jellege.

Dr. Erdélyi István (Budapest)

Az ősmagyarság kaukázusi szállásai és (vagy) Magna Hungária

(13 oldal)

A magyarság egyik ősi szállásterülete az V. századtól kezdve északra volt, az egykori Onoguria területén, ott, ahol a terület nyugati része, Meotisz is elhelyezkedik. Erre írásos, növénytan stb. adatok is bizonyosságot szolgáltatnak. Innen ment fel a VII.

sz. utolsó harmadában a Volga-mellékre a bolgárokkal együtt egy magyar néprész. Ezeket találta meg Julianus barát 1236-ban. Az általa jelzett Magna Hungária nem az őshaza volt. A magyar néptörzsek ott elsősorban a mai Tatár Autonóm Köztársaság területén lakott, részben Baskíria peremén.

Érdy Miklós (New York)

A magyar díszítőművészet alapelemeinek eurázsiai kapcsolatai

(diavetítéssel: a két előadás együttesen 34 oldal)

Az előadó négy ázsiai útja közül az utolsó, a khorezmi út hívta fel a figyelmét a magyar díszítőművészet motívumai, valamint a közép- és belső-ázsiai népek díszítőmotívumai közti nagymérvű egyezésre. Széles körű összehasonlítást végzett 23 alapmotívummal. Ezek négy csoportba, a rózsa, a tulipán, a levél őspalmetta, valamint a csiga és inda csoportjába rendeződtek. Az összehasonlítottak között vannak a magyar mellett az ázsiai török népek, irániak, avarok, szkíták és hódoltság kori törökök. A legnagyobb az egyezés a khorezmival és a 2500 évvel ezelőtti szkítával. Ez azt mutatja, hogy a magyarság is az ázsiai szkíta kultúrkörből szakadt ki, amelynek az ázsiai török népek is örökösei. Míg a khorezminál 17 és a szkítánál 16 motívum egyezik meg a magyarral a lehetséges 23-ból, az újgur, üzbég, török, szasszanida és avar 50% körüli egyezést mutat. Az európai finnugor népeknél csupán 5 motívum egyezik, a vogul-osztjakoknál pedig nincs egyezés. Így a díszítőművészet az őstörténet társtudományaként szolgálva összhangban van a népzene, az embertan, a régészet és a néprajz más ágainak eredményeivel, valamint az írott történeti forrásokkal, és Ázsia steppéi felé mutat.

Érdy Miklós (New York)

A tulipán motívum eredete és útja az időben

A magyar néprajztudomány mai álláspontját kifejtő, egy nemrégiben megjelent többszerzős könyv szerint a tulipán díszítőmotívum a 17. században Nyugat-Európából Magyarországra került, importált tulipán nyomán vált a 18. században a magyar népművészet motívumává. Némelyek szerint a motívum nem is tulipán, hanem ugyancsak nyugati eredetű liliom. Az előadó e felfogásokkal szemben, századonkénti megjelenítésben a jelentől visszafelé haladva mutatta be a tulipán motívum meglétét az ország és az egész magyar nép művészetében, így a népművészetben (20–17. sz.), a kódexábrázolásokon (16–14. sz.), a pénzeken (14–13. sz.), a korakeresztény templomaink kőfaragványain (12–11. sz.), a tarsolylemezek fémművészetében (10–9. sz.), majd az avar és a késő hun leleteken (6. sz.). E sort még messzebb nyúlva kibővítette gazdag, Kr. e. 5. és 6. századi altaji és dél-kaukázusi szkíta leletekkel, amelyeken a tulipán ugyancsak követhető. Saját készítésű növényföldrajzi térképeken is bizonyította a vadtulipán közép- és belső-ázsiai génközpontjait és elterjedési körét. A tulipán motívum hazai múltjának ez a bemutatása a magyar őstörténet egészében egyezik a társtudományok és a történeti források eddigi útmutatásával.

Dr. Farkas József (Mátészalka)

A szatmári ördögös kocsisok kérdéséhez

A népi hiedelmek sorában jelentős helyet foglalnak el a varázserővel rendelkező pásztorokról, kocsisokról, molnárokról keletkezett történetek. A történetekké formálódott hiedelmek rendszeres gyűjtése nem nagy múltra tekint vissza, mivel műfaji besorolásuk hosszú időn át bizonytalan volt. Ezen történetek egyik jellemző alakja az ördögös kocsis, aki erőssé, fényes szőrűvé tudja tenni lovait. Terjedelmesebb anyagot először Luby Margit közölt, majd Ferenczi Imre. Az előadás e munkák jellemző történetére épített őstörténeti megvilágításban.

Fischer János Ernő (Zürich)

A táltos

A táltos (sámán) hagyományvilágunk fő alakja. Ő volt a természet és az egyén, ill. a közösség és az egyén közti kapcsolat közvetítője. Ilyenkor révülés (vízió) állapotában a normális átlagember tapasztalatát meghaladó állapotba került, s ezenközben birtokába jutott a mai tudományos világnézet szerint kóros (patologikus) elmeműködés következményeinek (hallucinációk): ezek mindennemű valóság alapot nélkülöznek (hiedelmek). A révülésben különböző szellemek (természeti erők, sugárzások) manipulációja által a tudatban keletkezett látomások, illetve információk, átélések révén érintkezik a három világgal. E három világot, az alvilágot (pokol), a középső világot (univerzum) és a felső világot (mennye) a világfa (életfa, sámánfa) köti össze. Együtt egységesen ez egy világrendszert (biverzum) alkot. E világokban "víziókban" a hétköznapi értékeléseknél az elmében magasabb értékű élményanyag alapján határoz a táltos a kívánt teendőkről

(gyógyítás, tanácsadás stb.). Az államalapítás kori magyarság elitjének (táltos, bő stb.) kiiktatásával nyilvános tevékenységük megszűnt, s ma már csupán néphagyományainkban, illetve afavizitikus és exoterikus (titkos tudás) nyomokban él tovább.

Dr. Gonda Ferenc (Budapest)

A magyar nemzet őskultúrájának a története

(18 oldal)

Történelmünk ott és akkor kezdődött, amikor több mint tízezer évvel ezelőtt az Urálon túli Ázsia felszabadult a tenger vize alól. A víztől felszabadult területre keletről mongol, délről pedig árja népek tödültek. E népek keveredéséből származtak a *turániak*, akik átvették e népek kultúráját, vagyis vallását. A mongolok az *eget* tisztelték: a Ten-t, az *ős-Istenből* lett a magyar Isten. Az árják ősvallása ismeretes: az *Ur*-at tisztelték. Ez kibővült a *hold*-világ és a *kos* tiszteletével. A turániak Kr. e. nyolcezer évvel a Kaukázuson át *Siriába* költöztek, ott mint kusok, kusiták vettek részt Kis-Ázsia életében. Külön telepeket alkottak. Sok apró árja és kus telep külön néven fordul elő. Az előadó szólt a semita nyelvek kialakulásáról, a punok, finnek, etruszkok, föníciaiak, kusiták vagy hiksoszok feltűnéséről, vándorlásáról. Ugyanígy Zarathustra fellépéséről Iránban a menekülő perzsákkal való keveredésről. Kitért arra, hogy Wolley megtalálta a *kos* szobrokat, amelyek a sumir királyi trónok támaszaiul szolgáltak. Ez bizonyítja Firduszi igazát, hogy a turáni fejedelmek trónjának lábait kosfejek díszítik. Kr. e. 728-ban IV. Salmanasar elsöpörte a kosi birodalmat. A Nagy Sándortól, majd később a Nagy Antiochustól elszenvedett vereség után átkeltek a Kaukázuson, egyesültek a rokon *ungurokkal*. Mintegy ezer évig éltek együtt, s három millióra szaporodva 870 táján honfoglalásra indultak ungar fejedelem vezérletével.

DDr. Juba Ferencz (Bécs)

Egynémely szittyá–görög–magyar összefüggés lehetősége őstörténeti tengeri hajózásunk vonatkozásában

(4 oldal)

Mind az egykori osztrák–magyar hadi és magyar kereskedelmi tengerészetben, de a tengervesztés után is feltűnt, hogy tengert soha nem látva fiaink lettek a legjobb tengerészek. A vízi és nomád civilizáció, valamint egy bizonyos "faji emlékezet" látszott a feltehető oknak. A legújabb kutatások arra utalnak, hogy a Kaszpi mediterránumból egyrészt Elő-Ázsián át Kréta érintésével és a Balkánon keresztül, másrészt a Kaszpi-, az Azovi- és a Fekete-tenger, valamint a Duna vonalán töltötte fel a Kárpát-medencét az az etnikum, amely eleink etnikuma volt. Ezekre figyelemmel feltétlenül érdekes lehetőségekre utal az etruszk–szittyá típusú és a föníciai lófejes hajóorrdisz. Különösen meg kell vizsgálni Jason útját Kolchisba, amidőn az aranygyapjút hozta onnan, mert az a terület évezredek óta a szittyá fémművesség területe, és neve összecseng az *ős-jászokéval*.

Dr. Kiszely István (Budapest)

A magyarok őshazája (ahogyan ma látjuk)

(22 oldal)

A magyar őshazakutatás két legfontosabb kérdése, milyen népek (népcsoportok) érkeztek és hány csoportban jöttek a Kárpát-medencébe, hol ötvöződtek (hol volt a legvégső eredetük). A második kérdés – a legvégső eredet – megválaszolása csakis az első ismeretében tárgyalható, ill. oldható meg. A megválaszolás csak a különböző tudományok (régészet, antropológia, néprajz, zenetudomány, nyelvészet) együttműködésével lehetséges. E tudományágak közül az antropológia, illetve az orvostudomány – japán kutatások alapján – az úgynevezett "marker-gén"-vizsgálatokkal olyan objektív kutatási módszerrel rendelkezik, amely egyértelműen meghatározta, hogy a magyarság jelentős része – néhány átmeneti szállásterületen átjutva – Közép-Ázsia, Turkesztán, Dzsungária és a környező területekről származik. E vizsgálati eredményeket támasztja alá a magyarság zenéje, szokásvilága, anyagi és szellemi kultúrája, állatai, halotti szokásai és életmódja. Természetesen e származtatás nincs ellentétben azzal a nyelvész nézettel, hogy a magyarság mai nyelve a finnugor népek lakta területen alakult ki.

Kovács János (Hückelhoven)

Visayan

A Fülöp-szigetek legnagyobb – központi – szigetén legjobban elterjedt nyelv a visayan. Ezzel a címmel a szerző kiadásában megjelent könyvecskében (kapható a szerző címén) az a szerény felvetés található, hogy ez a nyelv a magyarral némiként összefügghet. Az előadó ajánlja feltevése további vizsgálatát. Tételei erősen összecsengnek a "Tamana" tézisével.

Kovárczy István (Malmö)

A Beél Mátyás Vinland-térkép

(17 oldal)

A szerző azért nevezte el Beél Mátyásról a térképet, mert neve a térkép magyar rovásszövege alatt olvasható. A papír (plusz–mínusz 4 év eltéréssel) 1698-ban Magyarországon készült. Mérete 395 mm hosszú és 250 mm széles, szövegtérre és térképtérre oszlik. Szövegében az áll, hogy "...Magyariakkal rokon varingar harcosok, kik a ruszénok nyelvén vengernek neveztetnek vala, hajóikon eljutának Indiáknak új részihez, mit is utóbb Amerika országnak neveznek." A térkép hátlapján öt receptgyűjtemény olvasható. A térkép a thalei egyházmegye területét ábrázolja Irland székhellyel. A szerzőnek egy ismeretlen feladó küldte meg kerülő úton, állítólag Ungvárról, 1976-ban.

Lengyel Ferenc (Mátészalka)

Szatmári kertek

(4 oldal)

Féltett növényeit már a kőkorszak embere is elkerítette. A nyugat-ázsiai elsődleges kultúrközpontból származik a legtöbb zöldség- és dísznövényünk, de itt alakultak, létesültek az első művészeti igényű díszkertek, függőkertek, és ezek egyben haszonkertek is voltak. Szatmár megye áradásos táj volt, gazdaságilag kitűnő termőhelynek számított és számít az emberiség legfontosabb gyümölcssei közül az almának, szilvának, diónak, körtének.

Dr. Magyar Kálmán (Kaposvár)

**A X–XI. századi magyar állam- és egyházszerzés kérdéseiről
(Szent István államszerzése I.)**

(37 oldal)

Az előadás új szempontból vizsgálja az akkor létrejött magyar állam negyvenkét vármegyéjének az alapvető szervezetét. Az azt megelőző honfoglalás törvényszerűségeit Magyarország két ellentétes pólusán: a Somogyságban és a Nyírségben tárja fel. Az ún. komplex módszerrel és a régészet segítségével kerül bemutatásra a pogány Koppány uralmi területének, Somogynak – Szent István által történő – birtokbavétele, keresztény szempontból való átforgatása. Hiszen teljesen elképzelhetetlen Szent István kora, ha saját nagybátyját, az ugyancsak Árpád-családbeli Koppányt nem fékezi meg. Összehasonlításként pedig bemutatta a 895-ben, tehát a honfoglaláskor legelőször megszállt Szabolcs–Szatmár területén feltárható istváni állam- és egyházszerzés törvényszerűségeit is.

Dr. Mehrle Tamás (Fribourg)

Mit jelent az egyház számára István király szentté avatása?

(16 oldal)

Az előadó ismertette az egyház felfogását a szentekről és a szentté avatásról általában, majd arról szólt, hogy hívő embernek minden korban a saját korának megfelelően kell élnie a hitét. Innét a történelmi dimenzió. Mit tett István király, hogy az egyház méltónak találta a szentté avatásra? Mi volt az egyháznak a keresztény királyról alkotott eszményi felfogása, amelyet István mintegy megtestesített? István nagy műve a keresztény nyugati népek kultúrközösségébe vonni Magyarországot, s mindezt nem pusztán politikából, hanem a keresztény hitű meggyőződéséből. Két nehézséget sikeresen oldott meg István: küzdött a pogányság ellen, hozzájárult a hit elterjedéséhez, s ugyanakkor a külföldi imperialisztikus törekvések ellen megóvta az ország függetlenségét. Így érthető meg, hogy az egyház felismerte a keresztény király eszményképét és szentté avatta.

Rojkóné Bakos Ibolya (Bern)

**A siculi, sikan, sikel Szicília ősnépe,
avagy mi köze lehet egy magyarnak Szicíliához?**

(20 oldal + útleírás 6 oldal)

"A székely származású sikuli nép nyomdokain" c. könyvecskéjében közölt adatok alátámasztják azt, hogy a görögöket a sikul műveltség megelőzte, s e műveltség 400–500 évig virágzott. A sikulok a Kárpátoktól vonultak Olaszországon át Szicíliába Kr. e. 1500 körül. Az előadást szicíliai leletek vetítéses bemutatása követte.

Sebestyén László (Budapest)

A hun–magyar kapcsolatok

Történezeink egy része tagadja e kapcsolat meglétét, tulajdonképpen a magyar krónikák múlt századi külföldi kritikái alapján. E tagadáshoz a nyelvészet is erős alapot szolgáltatott valójában, illetve közvetve azért, hogy a hun nyelv ismeretlen. Az előadó először a tagadók álláspontját ismertette, s vetette velük szembe az ellenbizonyítékokat, majd a jelenlegi helyzetet tükröztette az újabb munkák álláspontjai szerint. Az anyaországi hivatásos történészek véleményeit a legújabban megjelent *Magyarország története* és az *Erdély története* alapján vázolta fel.

Simon Zoltán (Toronto)

Árpád vezér és a krumplis babgulyás

Ebben az előadásban egy merész kérdésfeltevést hallottunk. Elképzelhető, hogy olyan alapvető növényünk, mint a bab (Erdélyben fuszujka vagy paszuly), a krumpli és a kukorica sokkal régebben ismertek voltak, mint gondolnánk. Pigafetta (1519–1524 közötti) feljegyzéseiben olvasható, hogy a malájok a burgonyát "gumbili"-nak hívták, még mielőtt azt Európában ismerték volna. A bab és a krumpli Peru partjairól kerülhetett Kr. u. 400 körül, illetve egy második alkalommal és egy Topa nevű inka közvetítésével a Húsvét-szigetre és a Fülöp-szigetekre, ahonnan őseinkhez is eljuthatott. A kukoricát az első amerikai–magyar, Türker hozhatta a Volga vidékére Vinlandból, Amerikából, s onnan hun közvetítéssel került Egyiptomba és Európába. (A szerző bemutatta a Nova-Scotia-i rovásírásos sziklafelirat magyar olvasatát is.)

Simon Zoltán (Toronto)

A magyar, a kabar, az avar és a székely–hun nyelvjárás elkülönítése a Kárpát-medencében – számítógépes feldolgozással

(2 oldal + 3 oldal táblázat)

Az előadás lényege, hogy feltételezi azt, hogy Árpád honfoglaló hét (tíz) törzsének szállásterületei máig is nyomozhatók a térképen. Alapjuk a szerző számítógépes kiértékeléssel, 1981-ben készült magyar nyelvjárás térképe. A kódlapokról (395 magyar falu nyelvéről) készült 5080 lyukkártya komputeres lefuttatása érdekes eredményeket adott: egyes falupárok feldolgozott szókészlete semmiben, a rokonság csúcsán levő falupároké 96%-ban megegyezik. Ilyen tükröztetésben északon talán a kabarok (nyék?), nyugaton (Burgenland és Nyugat-Dunántúl) az avarok, középen a megyer és a többi magyar törzs, keleten pedig a székely–hunok nyelvjárása élesen elkülönül. Ez utóbbiak nyelvjárásában spanyol (spán–katalán), ír–kelta (gepida?) és sicul (latinul rokon nyelvű nép) elemek is szép számmal találhatók. A bemutatott – számítógépes kiértékelésű – nyelvjárás térkép első a világon a maga nemében.

Somogyi Zoltán (Edison)

Hozzászólás a magyar népek őstörténeti szemléletéhez

Őstörténetünk nem kis részben a 400 éves Habsburg-uralom jegyeit viseli magán. Ezt fel kell ismernünk, és e hatástól meg kell szabadulnunk. Őseink 70%-a ósárja (kelta) nép, s a Balkán-félszigeten keresztül vándoroltak a Kárpát-medencébe. Elszaporodott tömegeik innen tovább vándorolva benépesítették egész Közép-Európát. A magyar őskutatási terület és irány a Közép-Keletet hangsúlyozza. Egészében hét ország (hettiták), Fönícia, Egyiptom népe éppen olyan magyar nyelvet beszéltek, mint a sumirok, de azt 1000 évvel még tovább megtartották. A nyugati magyar őstörténészeknek igazuk van, amikor azt állítják, hogy a magyar nép a Kárpát-medencében 6000 éves.

Dr. Vámos-Tóth Bátor (Honolulu)

Tamana

(hangszalagról, diavetítéssel)

Tamana három törvényének bemutatása gazdag illusztrációval. A Tamana-kutatás nem holmi nyelvészeti bogarásztatás, hanem egyfajta alakszerkezet-tani névészet (structural toponymology), azaz azonos alakszerkezetű neveket sorakoztatnak egymás mellé mai esetleges jelentésük vagy eltérőnek vélhető jelentésük figyelembevétel nélkül. Így született meg 1981-re Tamana három törvénye. Azóta a begyűjtött Tamana-nevek száma több mint tízezer a föld 125 országából (ebből 2000 név jegyzéke kapható Sfr. 10-ért). Valamennyi alapszó megtalálható a Kárpát-medencében. E nevek száma sűrűsödik a föld azon vidékein, ahol a mándi díszjelek és az ötfokú zene együtt megtalálható. Ezek az egyezések egy legalább 15000 éves, az egész világot átfogó civilizáció bizonyítékai.

W. Vityi Zoltán (Mátészalka)

Az első Hont-Pázmánok és Szabolcs-Szatmár

(28 oldal + 8 melléklet)

A tanulmányban a szakirodalom és az újabb okleveles kutatás adatainak kritikai egybevetésével felvázolt származási rend bemutatja a Hont-Pázmán nemzetség bihari ágának családszerkezetét, az eddig még ismeretlen Mátéi családot, és állást foglal a Szabolcs megyei beszercei, a Szatmár megyei dobozi nemzetségi uradalmak tulajdonosainak Wertner Móról összeállított származásrendje mellett.

Megjegyzés

Beszámolunk olyan előadásokról is, amelyeket a Találkozó tervezett műsora nem tartalmaz. Ezek azért hangzottak el, mert a tervben szereplő néhány előadás elmaradt.

MEGHATÁROZÁS

a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Őstörténeti Találkozói számára

Az alábbi Meghatározásokat egy-egy Őstörténeti Találkozó összes résztvevője (40–80 szakember) fogalmazta és határozatilag elfogadta, a következő Találkozó résztvevői pedig – néha kisebb javítással – a határozatot megerősítették. Ezeket a szövegeket tehát közmegegyezés eredményének tekintjük.

A Második (Zürichi) Magyar Őstörténeti Találkozón csak az 1) Őstörténetünk címet fogalmaztuk meg. Mivel azóta további hat cím is elkészült, ezért most közreadjuk, angol, német és francia fordításukat is.

1. Őstörténetünk

Magyar őstörténetnek tekintjük a magyarság (külső emberi megjelenésünk, társadalmunk, kultúránk, nyelvünk stb.) kialakulásának a történetét a legrégebb időktől az Árpád-ház kihalásáig (1301).

A múltat feltáró törekvések a valósághű magyar történetírást hivatottak segíteni, a kutatási eredmények közrebocsátásával és megvitatásával, a magyarság jelenének és jövőjének a szolgálatában.

A magyar őstörténet kutatása csak komplex módon folytatható, a történeti forrásanyag felhasználásával, a társtudományok szoros együttműködése révén. Kutatnunk kell az olyan népek történetét is, amelyeknek jelentős része hozzánk csatlakozott, mint például a besenyők, a kunok, a jászok, az úzok stb. Ilyen komplex kutatást kell a Kárpát-medencében is végezni. Fontos feladat a székelyek eredetének a tisztázása.

Gondos felderítésre vár a kazár korszak és állam, továbbá az uráli, a türk, valamint az indoeurópai népek magyar őstörténeti vonatkozású múltja és jelene. Beható elemzést kíván népünk szempontjából a Kaukázuson túli (déli irányban) népek története is.

A kutatás során állandóan szem előtt tartandó a környező népek kölcsönös egymásra hatása.

2. Őshazánk

Őshazánknak nevezzük azt a földrajzi területet, ahol a magyarság magja és „mi”-tudata kialakult.

A magyarság őshazája nem tévesztendő össze azokkal a területekkel, ahol őseink vándorlásuk során időlegesen megállapodtak.

Eddig az őshazánk helyére vonatkozólag a legkülönbözőbb elméletek láttak napvilágot, ami szorosan összefügg a rokonság fogalmának tisztázatlanságával (néprokonság, nyelvrokonság stb.) és azzal, hogy az ősmagyarság több ágból tevődött össze, jóllehet a magyarság kialakulásában a fő ág (mag) mellett a többi ág nem játszott elsődleges szerepet.

3. Őseink – rokonaink

A magyarság őseinek tekintjük azokat az eleinket, akiknek a vérségi leszármazottai vagyunk.

A rokonság és ezen belül a néprokonság kérdése őstörténetünk egyik legbonyolultabb része. Az igen fontos nyelvrokonság tisztázása mellett tekintetbe kell venni a genetikai, a kulturális és más rokonsági ismérveket is. Több, eddig rokonnak hitt nyelvről például kiderült, hogy rokonságuk helyett úgynevezett nyelvi szövetség tagjai voltak.

Egyes kiragadott dolgokat vagy jelenségeket rokoni ismertető jegyként lehet felfogni, de nem lehetnek a rokonság döntő ismérvei.

4. Honfoglalásunk

Honfoglalásunkon azt a történelmi eseménysorozatot értjük, amelynek végeredményeképp Álmos és Árpád magyarjai és a hozzájuk csatlakozott népek a Kárpát-medencében megtelepedtek. Ide számítjuk azokat az eseményeket is, amelyek a honfoglaláshoz vezettek, illetve annak következményei voltak.

5. Magyar

Magyarnak nevezzük azt a népet, amely Krisztus után ezer táján a Kárpát-medence egészére kiterjedő egységes magyar, keresztény államot létrehozta.

A honfoglaló magyar nép

- külső testi megjelenésére nézve mintegy felerészben turáni, pamír és elő-ázsiai jellegű,
- nyelve a magyar, amely a ragozó nyelvek csoportjába tartozik (agglutináló),
- írásosan áthagyományozott jogtörténete azzal a vérszerződéssel kezdődik, amely a honfoglalás előtt Álmost tette meg legfőbb vezetővé. E jogtörténet gerince az Aranybulla és a Szent Korona tana.

A fentiek a mai magyar népre is jellemzőek, valamint az, hogy

- nemzeti azonosságtudata van,
- vallása túlnyomó többségben a nyugat-európai latin kereszténység történelmi fejlődését követi. Vallási téren jellemzője a nagyfokú türelmesség,
- öröklődő sajátosságaiban jelentős mértékben őrzi ősei tulajdonságait; ezek némelyike a másoknál megfigyeltektől eltér,
- ősi sajátos tárgyi és szellemi műveltséggel rendelkezik, amelyből kiemelkedik rovásírása, népművészete, hitvilága és zenei anyanyelve, amelyre az ötfokúság és a párhuzamos szerkezet jellemző.

6. Kalandozásaink

„Kalandozásaink” fogalmán azokat a hadjáratainkat értjük, amelyeket eleink a honfoglalásunk körüli időben, a Kárpát-medencén kívüli területeken folytattak. Eddigi ismereteink szerint ezekben a hadjáratainkban a Kárpát-medence akkori többi lakói (avarok, szlávok stb.) is részt vettek.

A korabeli, rendelkezésünkre álló külföldi írott források ezeket a hadjáratainkat úgy tüntetik fel, mint rablóhadjáratokat. A tények szakszerű elemzése alapján azonban kimutatható, hogy ezek a hadjáratok döntő többségükben a magyar diplomáciának a korban szokásos kiegészítői voltak. A valóságos vagy a feltételezett ellenfél erejének a felmérését, esetleg megsemmisítését szolgálták, szinte kivétel nélkül más erővel szövetségben.

Ezen típusú hadjárataink megszűnése az akkori európai erőviszonyok alakulásával (egységes német császárság kialakulása stb.), másfelől a magyar állam belső megszilárdulásának a tényével függött össze.

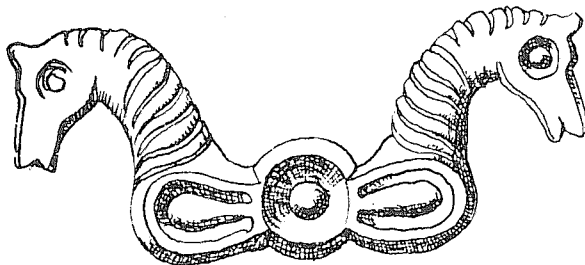
7. Államalapításunk

Európa területén az első egységes és keresztény államot, amely több mint egy évezredes alapítása óta napjainkig folyamatosan fennáll, a magyarok hozták létre.

Ezen állam irányítására a magyarság vezette be és tartja fenn azt a rendszert, amelyet ma magyar parlamentarizmusnak nevezünk.

Államalapításunk legfontosabb eseményei:

- a Vérszerződéssel kezdődő és a latin kereszténység gyakorlatával összhangba hozott jogrendünk kialakítása;
- Álmos és Árpád népének vonulása a Kárpát-medencébe;
- a Kárpát-medence teljes elfoglalása Álmos, majd Árpád magyarjaival és a hozzájuk csatlakozott népekkel;
- a honfoglalást követő katonai és diplomáciai tevékenység;
- a kereszténység felvétele, valamint államunk és a királyság intézményének megszervezése, amelynek során a feudalizmus egyes elemei is meghonosodtak hazánkban.

A MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ HÁZIRENDJE

1. A Találkozón elhangzott és/vagy írásban közölt dolgozatok kizárólagos tárgya a magyar őstörténet és a magyar nyelv, valamint a szorosan kapcsolódó témakörök. Különösen hangsúlyozandó, hogy semmiféle politikai, filozófiai vagy vallási közleménynek itt helye nincs.
2. A Találkozón elhangzott és/vagy az ide küldött dolgozatok közlési joga kölcsönösen az Egyesület és a szerző tulajdona. Az Egyesület hasznát nem kereső társaság, így közleményeit önköltségi áron vagy ingyenesen adja át az érdeklődőknek. Ugyanez vonatkozik a hangszalagra, filmre és minden egyéb információra.
3. Az Egyesület vezetősége kéri a résztvevőket, hogy tárgyilagosságukat őrizték meg, és jóhiszeműen hallgassák végig a legellentmondóbb nyilatkozatokat is, és semmiféle személyi kérdést ne vessenek fel. Az előadókat semmi módon ne zavarják.
4. A munkanap két részre oszlik. Délelőtt elsősorban kerekasztal-beszélgetés folyik, másrészt ilyenkor felolvashatók az írásbeli közlések, esetleges indítványok stb. Délután elsősorban az előadások vannak.
5. Az előadók előadásukat az elnököknek mondják, illetve olvassák. A hallgatóság részéről közbeszólásnak, hangos megjegyzésnek nincs helye. Kérdések írásban feltehetőek, és kiigazítások ugyancsak írásbelileg átadhatók az elnököknek. Az elnök csoportosítja mind a kérdéseket, mind a helyreigazításokat, és a kerekasztal-beszélgetés alkalmával felveti.
6. A Találkozó vezetése a mindenkor elnök kezében van; megszólítása: Elnök Asszony! – Elnök Úr! Az elnök a saját legjobb belátása szerint vezet.
7. EGYETLEN SZERELMÜNK A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET ÉS A MAGYAR NYELVI

Benidorm, 1986. május 16.

A RENDEZŐSÉG

NYILATKOZAT

Emberi szeretet, szakmai tisztaság, tárgyi tudás és önzetlen, becsületes gondolkodásmód jellemezzék bennünket, akik a magyar nép és a magyar haza történelmének kutatásában együttesen munkálkodunk.

Baráti kézfogásra nyújtjuk kezünket minden irányba. Tevékenységünk politikától mentes, tisztán tudományos, baráti és ismeretterjesztő. Nincsenek sem anyagi, sem társadalmi céljaink – szerelmünk a magyar nép és történelme, valamint nyelve. Mélyen tiszteljük tagjaink, barátaink és az érdeklődő egyének elkötelezettségeit, amelyek azonban semmiféle következménnyel nem járnak, sem egyesületünkre, sem a többi tagjára.

Minden célunk pozitív. Külső nyomástól mentesen, a legtisztább tudományos szellemben akarjuk tanulmányozni és kideríteni – mindenekelőtt – a magyar nép vagy népek igazi eredetét, őshazánkat vagy őshazáinkat, valamint a magyar nyelv eredetét, ma élő nyelvünk és népünk rokonait.

Nem utasítunk vissza eleve semmiféle elméletet, azonban elvárjuk, hogy a bizonyítékok és az érvek szigorúan tudományos alapon álljanak. Nem egyezünk bele, hogy bárki bármiről kijelenthesse, hogy az már megoldódott, és ezért mindenki köteles magáévá tenni.

Teljes tisztelettel vagyunk úgyszintén az emberiség nagy családjának többi tagja iránt, miközben elvárjuk tőlük ugyanezt a tiszteletet a mi népünkkel szemben. Meggyőződésünk szerint jövőnk új, dicső temploma csak a tiszta erkölcs alapjára építhető; ennek előfeltétele egymás kölcsönös tiszteletben tartása és az erőszak minden formájának és következményének eltűnése.

A jelen és a jövő nagy kérdéseinek a történelmekutatással való összefüggésével tisztában vagyunk. A mi álláspontunkat ezennel teljes terjedelmében nyilvánosságra hozzuk.

Kelt Zürichben, az 1986-os esztendő február havának 10. napján.

ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

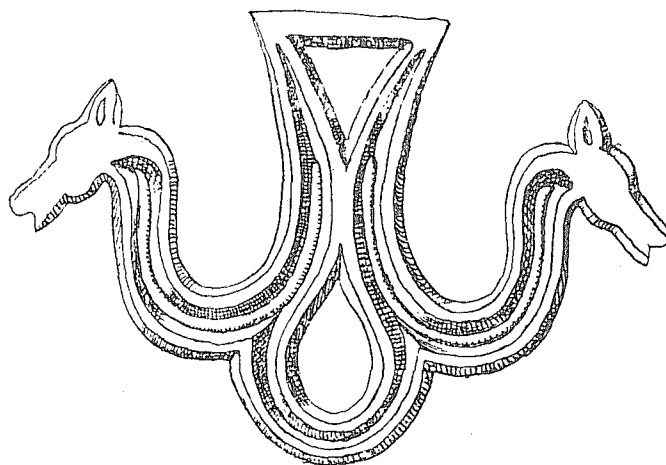
A ZÜRICH MANGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET MÁSODIK MANGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓJA
Zürich, 1987. május 24–30.

TERVEZET

Nap	Óra	Előadó	Téma	Elnök	A kerekasztal- beszélgetés résztevéői
24.	10 ⁰⁰ –11 ⁵⁰ 12 ¹⁰ –12 ⁴⁰ 15 ⁰⁰ –17 ⁵⁰ 18 ⁰⁰ –19 ⁰⁰	Csihák Bobula Ligeti	Himnusz. Megnyitó. Bemutatkozás; ki mit vár a Találkozótól? Technikai ügyek, kérdések A magyarság eredete (felolvasás) Bevezető a magyar őstörténet kutatásához (felolvasás) A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE) közgyűlése A ZMTE vezetőségi ülése	Juba Sebestyén	
25.	10 ⁰⁰ –10 ⁵⁰ 11 ⁰⁰ –11 ⁵⁰ 12 ⁰⁰ –12 ⁵⁰ 12 ⁵⁰ –13 ⁰⁰ 16 ⁰⁰ –16 ⁵⁰ 17 ⁰⁰ –17 ⁵⁰ 18 ⁰⁰ –19 ⁰⁰	Csihák, Erdélyi, Farkas, Fischer Juba, Kiszely, Kovárczy, Simon, Vámos Kerekasztal Érdy Gonda Érdy Simon	Mi a magyar őstörténet? Mi a magyar őstörténet? Őstörténeti torna A magyar nemzet őskultúrájának a története A magyar díszítőművészet alapelemeinek eurázsiai kapcsolatai Árpád vezér és a krumplis babgulyás	Pandula Nádasy Juba Lengyel Nádasy Farkas Sebestyén	Dani, Erdélyi, Farkas, Fischer, Kovárczy, Pandula
26.	10 ⁰⁰ –10 ⁵⁰ 11 ⁰⁰ –11 ³⁰ 11 ⁴⁰ –12 ⁵⁰ 12 ⁵⁰ –13 ⁰⁰ 16 ⁰⁰ –17 ¹⁰ 17 ²⁰ –18 ⁰⁰ 18 ¹⁰ –18 ⁴⁰ 18 ⁴⁰ –19 ⁰⁰	Fischer Farkas Kerekasztal Farkas Vámos Rojkóné Kovács Lengyel	A táltos A szatmári ördögös kocsisok kérdéséhez A magyar nemzet honfoglalás előtti kultúrája Őstörténeti torna TAMANA (felolvasás) Mi köze lehet egy magyarnak Szicíliához? VISAYAN Szatmári kertek	Gonda Érdy Érdy Fischer Magyar Magyar Vityi Radványi	Farkas, Fischer, Gonda, Juba
27.	10 ⁰⁰ –10 ⁵⁰ 11 ⁰⁰ –11 ⁵⁰ 12 ⁰⁰ –12 ⁵⁰ 12 ⁵⁰ –13 ⁰⁰ 14 ⁰⁰ –22 ⁰⁰	Radványi Érdy Kovárczy Erdélyi	A hűkszósószók turáni eredetéről A tulipán motívum eredete és útja az időben A Beél Mátyás Vinland-térkép Őstörténeti torna Szalonnasütés a Bálvány-hegyen. MINDENKIT SZERETETTEL VÁRUNK.	Pluhár Erdélyi Pandula Kádár	
28.	10 ⁰⁰ –10 ⁵⁰ 11 ⁰⁰ –11 ⁵⁰ 12 ⁰⁰ –12 ⁵⁰ 12 ⁵⁰ –13 ⁰⁰ 15 ⁰⁰ –15 ⁵⁰ 16 ⁰⁰ –16 ⁵⁰ 17 ⁰⁰ –17 ⁵⁰ 18 ⁰⁰ –19 ⁰⁰	Kiszely Sebestyén Erdélyi Csihák Kerekasztal Dani Magyar	A magyarok őshazája (ahogyan ma látjuk) A hun–magyar kapcsolatok Az ősmagyarság kaukázusi szállásai és (vagy) Magna Hungária? Őstörténeti torna A ZMTE vezetőségi ülése A magyarok őshazája Álmos népének honfoglalása (862–907) A X–XI. századi magyar állam- és egyházszerkezés kérdéseiről (Szent István államszerkezése I.)	Szakállós Simon Kovárczy Gonda Érdy Magyar Kovárczy	Erdélyi, Gonda, Kovárczy, Nádasy, Sebestyén

Nap	Óra	Előadó	Téma	Elnök	A kerekasztal beszélgetés résztvevői
29.	10 ⁰⁰ –10 ⁵⁰	Simon	A magyar, a kabar, az avar és a székely–hun nyelvjárás elkülönítése a Kárpát-medencében – számítógépes feldolgozással Mit jelent az egyház számára István király szentté avatása? Az első Hont-Pázmánok és Szabolcs–Szatmár Őstörténeti torna Az Árpád-kor egyes heraldikai kérdéseire Magyar honalapítás a Kárpát-medencében	Farkas	Dani, Magyar, Mehrle, Simon, Vityi Csihák, Gonda, Kovárczy, Sebestyén, Simon
	11 ⁰⁰ –11 ⁵⁰	Mehrle		Vityi	
	12 ⁰⁰ –12 ⁵⁰	Vityi		Mehrle	
	12 ⁵⁰ –13 ⁰⁰	Sebestyén		Kovács	
	16 ⁰⁰ –16 ⁵⁰	Pandula		Juba	
	17 ⁰⁰ –17 ⁵⁰	Kerekasztal		Pandula	
	18 ⁰⁰ –19 ⁰⁰	Kerekasztal	Mi a magyar őstörténelem?	Erdélyi	
30.	9 ⁰⁰ –9 ⁵⁰		Ökumenikus istentisztelet Bán József (Zürich), Illés Róbert (Strassbourg)		
	10 ⁰⁰ –10 ⁵⁰	Csihák	A Találkozó záróokmányainak megfogalmazása	Juba	
	11 ⁰⁰ –11 ⁵⁰		A ZMTE rendkívüli közgyűlése		
	12 ⁰⁰ –13 ⁰⁰	Csihák	A Találkozó záróokmányának aláírása Összefoglaló A Találkozó befejezése. Szózat.	Juba Juba	

ÁLLANDÓ SZAKMAI KÖNYVKIÁLLÍTÁS

MEGHÍVÓ A HARMADIK MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓRA LONDONBA

Alulírottak mint rendezők Találkozóra hívjuk mindazokat, akiket érdekel a magyar őstörténet és kutatásának mai helyzete.

A *Találkozó célja*, hogy a külföldön élő és a hazai szakembereket, valamint az érdeklődőket – akik a Találkozón valamennyien mint magánszemélyek vesznek részt – összehozzuk, lehetőséget adjunk a nyílt vitára, amelynek során nézetek barátságos keretek között formálódhatnak és terjedhetnek.

Az *előadások a következő fő témák köré csoportosulnak*: 1) a magyar őstörténelem; 2) a magyar nyelv történelmi fejlődésének egyes állomásai; 3) a magyar koronázási jelvények; 4) adalékok az előző témákhoz, pl. a régészet, a népművészet stb. tárgyköréből. A történelmi témákat időben III. Endre (1290–1301) koráig kívánjuk követni. Az *előadásokat kerekasztal-megbeszélés követi*.

Tisztelettel felkérjük szakembereinket, hogy jelentkezzenek előadásra, hozzászólásra!

Mondanivalójuk rövid összefoglalását és időtartamát szíveskedjenek a Titkárság címére 1988. február 29-ig postázni, hogy a végleges és részletes műsort összeállíthassuk. Szereplést kívánunk biztosítani a jelentkezés sorrendjében minden szakembernek, ha témakörében legalább egy tudományos munka nyilvános közlését igazolja (pl. a munka beküldésével, amit a helyszínen kiállítottunk), és *elismeri őstörténetünk több százból való összefonódásának a lehetőségét*.

A *részvétel mindenki számára ingyenes*; a rendezés költségeit néhány magánszemély fedezi. A résztvevők (előadók, vendégek stb.) mindennemű költségüket maguk fedezik, a szokásos biztosításokról maguk gondoskodnak. A *rendezés a résztvevőktől elvárja*, hogy a Találkozón a jelen meghívóban körvonalazott elveket tiszteletben tartsák.

A *rendezők* személyüket, nézetüket és anyagi helyzetüket tekintve függetlenek, és a meghirdetett ügyben kézfogásra nyújtják a kezüket minden irányba. A rendezőség mint testület sem személyi, sem politikai ügyekkel nem foglalkozik, és csak a jelen meghívóban foglaltakért kezkesedik.

A *Találkozó helye*: London; ideje: 1988. május 22–29. Hivatalos és munkanyelv a magyar.

A Titkárság kívánságra gondoskodik szállásról és ellátásról.

A jelentkezést írásban kérjük a Titkárság címére, ahonnan a jelentkezők részletes felvilágosítást kapnak. A Titkárság címe:

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH
CH-8047 Zürich, Postfach 502

Felkérjük a magyar szervezeteket, lapokat, rádió- és TV-adókat, hogy kezdeményezésünket támogassák!

Zürich, 1987. május 30.

Dr. Csihák György (Uster), Ugocsi Dani D. Pál (London), Prof. Dr. Erdélyi István (Budapest), Prof. Dr. Farkas József (Mátészalka), de Jánoszy Papp Éva (Los Cocos), Capt. DDr. Juba Ferencz (Bécs), Prof. Dr. Kiszely István (Budapest), vm. Kovárczy István (Malmö), Pluhár Rózsa (New York), de Radványi Iréne-Henriette (Stockholm), Rojkóné Bakos Ibolya (Bern), Dr. Sárkány Kálmán (Budapest), Sebestyén László (Budapest), Simon Zoltán (Toronto), Somogyi Zoltán (Edison), Prof. Dr. Vámos-Tóth Bátor (Honolulu)

Ezen meghívó az eredeti aláírásokkal a Találkozó helyszínén megtekinthető.

Az előadások teljes szövege

CSIHÁK GYÖRGY

(Uster)

Tisztelt Hallgatóim, nem előadást tartok, hanem bemutatom az általam készített változatát annak a szövegnek, amelynek elkészítését javasoltuk a Találkozó előkészítése során.

MI A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET?

Meghatározás a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Őstörténeti Találkozója számára

Megítélésünk szerint a magyar őstörténet több százból fonódott, az egyik szál évezredekken keresztül a Duna-medencében.

Nyelvtanilag és embertanilag is számtalan rokonunk élt és él a világban, amiből azonban nem következik, hogy akár fajtánk, akár pedig nyelvünk valami jellegtelen keverék volna. Amióta Álmos népe a Kárpát-medencébe jött, azóta népünk embertani összetétele változatlan, nyelvünk pedig szabályos fejlődéssel megőrizte ezen honfoglalásunk idejénél régebbi alapjait.

A magyarság embertanilag mintegy felerészben törökös megjelenésű, nyelvrokonai pedig a ragozó nyelvet beszélők.

A magyar őstörténelem mindannak az összessége, ami elsődleges összefüggésben áll a ma élő magyarságnak a Kárpát-medencében való kialakulásával és tartós államalapításával, vizsgálata pedig a társadalomtudományok, valamint az embertan tárgykörébe tartozik.

Őstörténeti Találkozónk célja, hogy általa elősegítsük az ezen témakörrel kapcsolatos tudományos eredmények korlátozástól mentes bemutatását, elfogulatlan szakmai megvitatását és minél szélesebb körű terjesztését.

A történelmi folyamatokat általában Árpád házának kihalásáig, tehát 1301-ig követjük, azonban egyes szakterületeken, mint például a néprajz, a népzene vagy a nyelvészet, a fejlődés természetesen napjainkig vizsgálható.

ERDÉLYI ISTVÁN

(Budapest)

MI A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET?

A konvencionális felfogás szerint az államalapítás előtti történelmünk tartozik ide, a magyar nyelv és vele együtt az ősmagyar nép kialakulása – pontosabban önállóvá válása – idejétől kezdve. Időben ez kb. a Kr. e. I. é.e. derekától Szent István király uralkodása kezdetéig terjedő időszak. Az ősmagyar és az őstörténelem kifejezés némileg megtévesztő, mert egyáltalán nem őstársadalmi vagy más ősrégészeti témákat kell ezen belül művelnünk. Részben ókor, részben korai középkor ez, ahol népünk járta hosszú vándorútját az őshazától a Duna-medencéig.

FARKAS JÓZSEF

(Mátészalka)

MI A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET?

Sokan úgy vélik, hogy őstörténetünk tisztázott kérdés. Sajnos nem, mert tele van megoldatlan kérdésekkel, nemcsak részletekben, hanem alapvetően is.

Őstörténetírásunk hosszú időn keresztül azonosult a magyar nyelv őstörténetének kutatásával.

Az utóbbi évtizedekben az állattan, a növénytan, a néprajz és más tudományok is bekapcsolódtak az őstörténeti kutatásba, s ezzel megszűnt a nyelvtudomány kizárólagos uralma, de nem szűnt meg a nyelv útmutatása.

Végre megszűnőben van az a hitünk is, hogy nyelvünk őstörténete azonos népünk őstörténetével. Abban is kételkedünk már, hogy a magyarság ősidőktől fogva ugyanaz, csak különböző hatások érték, amelyek néplényegén nem változtattak. Ezt időtávlatokban a néphit, a népmesék stb. is igazolják. A nyelv elválaszt, hiedelmeink összekötnek. Mai szóval élve a mai kutatóknak komplex módszerrel szükséges a múlt felé közelednie.

FISCHER JÁNOS ERNŐ (Zürich)

MI A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET?

Egy mondattal kifejezve: a Nemzet emlékezete és az ezt kutató diszciplínák.

A mai tudomány megállapítása szerint népekre, közösségekre a pszichológiai determinánsok kivetíthetők. Vagyis a népekre és ezeknek egymásra hatására az egyéni tudathoz hasonló magatartásformák jellemzők. Ezek a folyamatok leírhatók, analizálhatók és az egyéni tudathoz hasonlóan – bár lényegesen lassúbb reakcióidővel – reverzibilisek. De ugyanúgy, mint az individuum, egy nemzet abszolút léte is irreverzibilis. Mivel a nemzeteket is áttételezett alkalmazási effektusok jellemzik, egy tévesen értelmezett és betartott őstörténelem-hagyománynélküliség kollapszushoz vezet. Egy egész nemzet alapvető létének tényezője az objektív őstörténelmi tudat. Túlzásokkal rosszul értelmezett nemzetköziség a belső pszichológiai egyensúlyát borítja fel a vezető közösségnek. Ezt az elmúlt évtizedek világosan és egyértelműen tükrözik a történelmünkben. Egy kimért, higgadt, mindenfajta extrémításokat nélkülöző, az európai és a világstruktúrába való tagozódásunk alapfeltétele az objektív őstörténelmi tudomány, a hungarológia és a népi kultúránk közös szerepéveljes ápolása.

KISZELY ISTVÁN (Budapest)

MI A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET?

A feltett kérdés értelmetlen és megválaszolhatatlan. Egy nép őstörténete csakis azon esetben fejezhető ki viszonylag egyszerűen, ha az azonos adott területének – országának – őslakosságával. Ilyen ország azonban viszonylag kevés létezik. Ahhoz, hogy a feltett kérdésre megfelelhessünk, "a magyar" kifejezést kétfelé kell bontanunk: 1) a Kárpát-medence népeinek őstörténetére; 2) a "honfoglalással" bejött népcsoport őstörténetére. Mivel közel sem bizonyos, hogy "a honfoglaló magyarság" egyidőben jött az országba, ezért e kérdést is csak több lépcsőben tudjuk megoldani.

Egy népet nyelve, (szellemi és anyagi) kultúrája és főbb testi alkata határoz meg. Mivel nyelvet cserélhet (pl. a szerbek, bolgárok, normannok stb.), kultúrát változtathat, a legstabilabbnak egy nép biológiai adottságai mutatkoznak. Amíg a múlt század folyamán a magyarság eredetéről vallott elképzelések elsősorban a nyelvtudomány alapján vallott nézetek köré csoportosultak, ezért a magyarokat azon nyelvet beszélő népektől származtatták, amelyek ma is a mienkhez hasonló nyelvet beszélnek. Az idők folyamán azonban egyre inkább kivilágosodott, hogy népünk kultúrája (zenéje, népművészete, hiedelemvilága, állattartása stb.) távol áll a mai ugor népekétől, a két népcsoport testi alkata között pedig szinte semmi hasonlóság vagy megegyezés sincsen. Ezért ma a kutatások olyan népek felé irányulnak, amelyek olyan testi alkatúak és olyan biológiai sajátosságokkal rendelkeznek, mint azok, amelyek kelet felől az országba bejőve a Kárpát-medencét elfoglalták.

A magyar történelemnek legfontosabb és legkevésbé ismert területe tehát népünk őstörténete. Kétségtelen, hogy távoli múltunk idejéből is van némi nyomunk származásunkat illetően. E "fonalak" azonban csak akkor gombolyíthatók vissza, ha a 896 előtti, mintegy 1200 évnyi időszakot jól megismerjük és ezen kor írásos és régészeti–embertani bizonyosságait dokumentáljuk. Jelenleg az időszámításunk előtti 4–3. évszázad és i. sz. 896 közötti idő főbb kutatási területei a következők: 1) Meg kell ismerni mindazon területek őstörténetét, amelyeken elődeink éltek vagy átvonultak. Ilyen területek közé tartozik Mongólia, elsősorban az Orchon folyó környéke, Dzsungária és a két (Nyugat- és Kelet-) Turkesztán. Mivel e területeket a legutóbbi években "nyitották" meg a kutatások előtt, ezért e vidék interdiszciplináris kutatása mindennél fontosabb. 2) Mivel az első "hun" törzsszövetség tagjairól és helyéről egyre több tárgyi és írásos dokumentum kerül elő, ezért fontos meghatározni a hun törzsszövetségnek a magyarok őseihez való viszonyát. A kutatás jelen pillanatában feltételezhető, hogy a hun törzsszövetség török nyelvű, keleten maradt része azonosítható az "első avarhullámmal". 3) Tisztázni kell a türk törzsszövetség tagjainak (ogur, bolgár–török, oguz, ujjur stb.) egymáshoz való viszonyát, mert ezeknek feltételezhetően egyik része volt az, amely az ugor népek lakta területre vonult és a vogulokkal (és más ugor népekkel) együttélve nyelvváltás után Levédián és Etelközön át jött be a Kárpát-medencébe. E törzsszövetség másik tagja pedig a "déli" útvonalon vonult a Kárpát-medencébe vagy az ugor nyelvű csoporttal egyidőben, vagy előtte. 4) Amennyiben a "honfoglalók" elődeinek életére és szokásaira analógiát keresünk, úgy fontos megismernünk azon helyben maradt népek szokásait (pl. az ujjurokét), akik a magyarok elődeivel egy törzsszövetségben voltak.

Mindezek előrebocsátása után meg kell állapítanunk, hogy amíg a honfoglalás közvetlen és távolabbi előzményeit nem ismerjük, illuzórikus "a magyarok őshazájáról" beszélnünk. Jelen kutatásaink alapján feltételezhető a "hun", az "avar" és a "honfoglaló magyar" népcsoport etnikai folyamatossága, az időszámításunk előtti ősi szállásterületünkre azonban még egyértelmű bizonyossággal nem rendelkezünk. Ennek meghatározásához még hosszú, interdiszciplináris (antropológiai, nyelvészeti,

néprajzi, történelmi, népzenei, régészeti stb.) kutatásra van szükség. Úgy tűnik, hogy szerény mértékben végzett kutatásaink jó irányban haladnak.

KISZELY ISTVÁN

(Budapest)

A MAGYAROK ŐSTÖRTÉNETE

Az őstörténet egy meghatározott terület lakóinak történetével, illetve egy nép kialakulásával foglalkozó tudományág. Vizsgálódásának ideje a nemzetté válásig, illetve az államszerveződésig tart, ezután már a szűkebb értelemben vett történelemről beszélünk. Mivel a magyarság mai szállásterülete nem azonos őtvözdési helyével, ezért egyaránt szükséges a Kárpát-medence embermúltjának és az e területre érkezett honfoglaló magyarság – "Árpád népének" – kialakulása és múltjának tanulmányozása.

Mivel egy népet nyelve, szellemi és tárgyi kultúrája, valamint biológiai megjelenése egyaránt meghatároz, ezért a régészek, antropológusok, népzene kutatók, nyelvészek, őslélektudósok, ősnövénykutatók, néprajzosok stb. kutatásai szükségesek ahhoz, hogy részeredményeiket a történész összefoglalva, a magyarság őstörténetét meghatározza. Mivel a Kárpát-medencébe érkező magyarság sok néppel és népcsoporttal állt kapcsolatban, ezért ezek tanulmányozása és ismerete nélkülözhetetlen őstörténetünk felvázolásához.

A magyarság eredetét egyértelműen bizonyított nézettel eddig nem rendelkezünk, ezért mindenkinek joga és kötelessége a saját szakterületén olyan részadatokat gyűjteni, amelyek segítik e nem kis feladat elvégzését.

SIMON ZOLTÁN

(Toronto)

MI A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET?

Két szóban összefoglalva: nem tudom. Talán négy tudomány összefonódásából keletkezett: a történettudományból, a régészetből és az embertanból, valamint a nyelvészetből.

Az igazságot kutató önkéntes csoportok, mint a miénk is, szem előtt tartják, hogy az őstörténet valamilyen – politikai és pártérdekek felett álló – nemzetközi dolog legyen. Szerintem a nemzeti öntudat nem iktatható ki belőle, de ez lehetőleg csak minimális szerepet kapjon a kutatásban. Az eredmények később is felpántlikázhatók nemzeti színekkel.

Ne más népek őstörténetét kicsinyítsük, mert azokat nem is ismerjük kellőképpen. Azok rombolása helyett inkább a magunk őstörténetét építsük, és ezzel nőni fog a nemzetközi, világnyelveken való elismertetés esélye.

Egy nemzet őstörténetét én egy nagy folyóként képzelem el. A folyamoknak pedig általában nem egyetlen forrásuk van, hanem rengeteg, közben pedig szigetek tarkítják. A jelen pillanatban valahol a torkolat közelében képzelhetjük el magunkat. Csakis innen lehet elindulnunk, és fokozatosan visszafelé kísérni a múlt felé, vagyis a források felé. Közben tucatnyi beömlő oldalágat látunk, ezeknek a nép-folyóknak az anyaga beleolvad a magyar népbe. Végül eljuthatunk olyan ponthoz is, ahol a két összeömlő folyóág nagyjából egyforma vízhozamú (mint a Duna és az Inn találkozásánál). Ilyenkor megtörténik, hogy a kisebbik neve válik a főfolyóévá: Missouri helyett Mississippit mondunk. Elvileg tehát nincs kizárva, hogy a Magyar vagy Megyer törzs nem volt mindig nagyobb, mint a többi törzs.

A történetírás és a régészet eredményein lehet plasztikai műtétet végezni: ezt a románok már feltalálták. Az általunk jól ismert és nagyra becsült Kiszely professzornak teljesen igaza van hozzám írt levelében: a nyelv megváltozik, de az embertani jellemzők megmaradnak egy népnél. Mégis eszembe jut egy rossz hasonlat: vegyük az "igazi" ősmagyarokat egy kis feketekávénak egy kávéscsésze alján. Öntsünk a színeket folyadékba félóránként egy kiskanálnyi tejet. Mire a csésze színültig telik, a folyadék színe is fehéres lesz, és a vegyelemzés kimondja: tejjel van dolgunk.

Ha ugyanezt a kísérletet a nyelvvel végezzük el, másként történik. A kezdeti kis "fekete" magyar nyelvbe beleolvad a nála mindig kisebb mennyiségű idegen tej-összetevő, szinte abszorbeálva. Csak megfelelő lassan kell adagolni. A váz és a külső látszat egyaránt azt fogja mutatni, hogy a magyar nyelv magyar maradt. (Ez a hasonlat tetszetősebb, ha a porózus koksztot képzeljük el kiindulásként és gázokat adagolunk.)

Egy nagy nyelvet nem lehet úgy felfogni, mint egy szűk és rongyos télikabátot: ha nem tetszik, egyszerűen elcseréljük. A nyelvcsere kivételes dolog. Életképes, magas kultúrájú népek sohasem választják az önkéntes beolvadást. A nyelv hordozza a

nép egész múltját szavai története tükrében, szólásmondásaiban, nyelvi fordulataiban és nyelve egész logikai felépítésében. A nyelv olyan, mint az emberi test génjei. Ha ez a kódolás hiányozna, a test csak egy kusza torzszülött, szörnyeteg lenne.

Az időfolyamon visszafelé hatalmasat ugrani nem szerencsés ötlet, csak lassan lehet visszafelé hajózni rajta. A vizeséseket kénytelenek vagyunk megkerülni, hátunkon szállítva csónakunkat, ami fáradságos dolog. Mégis úgy tűnik, hogy sok őstörténész egyszerűen átugrik néhány évszázadot, évezredet, sőt évmilliót is. Kimondva azt az alaptételt, hogy például a magyar nép a vértesszőlősi ősember egyenes leszármazottja és a világon a magyar a legősibb, pontosabban egyedüli kultúrnép.

Meglepően intelligens emberek egyes könyveket Szentírásnak tekintve, habozás nélkül dicsekednek vele, hogy népünk Mu-ról származik, amivel megint csak megelőztük a világ kultúrnépeit. Csak olyan könyvekre alapozzák nézetüket, amelyeket csupán nyereszkesedési, haszonszerzési vágyból írtak és adtak ki, és amelyek 99%-a zagyva hazugság. Az ilyen típusú könyvek állítólagos professzorok állítólagos felfedezéseiből merítenek, de tárgyi bizonyítékokat a világ egyetlen múzeumban sem találnak róluk.

A felkészült őstörténésznek szilárdan kell állnia a tudomány talaján. Minél régebbi egy téma, annál inkább járatosnak kell lennie a történetírás, a néprajz, a földrajz, a geológia, az őslélektan, a földrajzi- és személynév-összehasonlítások, valamint a vallások ismeretében. Nem lehet például a magyar őstörténetről százmillió éveket ugorva a Gondwana őskontinensre és a földtágulási elméletre, a dinoszauruszokra és sárkánygyíkokra ugranunk, mert amikor ezek léteztek, akkor még nemhogy ember nem volt a világon, hanem egyetlen emlősállat sem.

Ilyen alapvető ismeretek nélkül őstörténelemhez kezdeni nem ajánlatos. Nem érthetünk egyet viszont olyan nézetekkel, hogy aki görög vagy sumir nyelven nem tud írni-olvasni, annak nem szabad őstörténésznek lennie. Szerintem az egyedüli alapfeltétel az őszinte magyar nemzeti érzés az igazság szeretete mellett, és ez a jó őstörténész szíve és motorja. Igen fontos a magyar nyelv alapos ismerete és annak felismerése, hogy a magyar nemzet és a magyar nyelv egyáltalán nem volt mindig egységes. Hasznos ismerni az egyes nyelvjárások közötti különbségeket, a dialektusok szókincsét. Nem vallana alapos felkészültségre, ha valaki a jelenlegi magyar nyelvet mostani egységében próbálná rokonítani a világ bármely nyelvével. Nincs a világon olyan távoli nyelvecske, amelyet a magyarral nevétséges dolog lenne összehasonlítani, csak roppant sok munkát igényel. Amíg egy magyar nyelvjárás, poliglott szótárhoz hasonló munkát ki nem adunk, addig nyelvészeti értelemben tudományos rokonkeresésről szó sem lehet. Krónikáinknak és legendáinknak hitelt adva, talán a csodaszarvas és a nőrablás időpontjával kellene kezdeni az igazi magyar őstörténetet.

Az őstörténész szabadsága és lendülete a madárhoz hasonlítható. Ezzel nem szabad visszaélni. Minden őstörténész-munkaközösségen belül szavazásra kellene feltenni a kérdést: törekszünk-e tudományos babérokra, teljesen az igazat írva még akkor is, ha az nem túl színpompás? Avagy nem tudósok szeretnénk lenni, csak bohócok, akik szórakoztatni szeretnénk a hálás közönséget légből kapott, mámoros ihletű fantázia-írásokkal?

Némely fantáziadús kutatók ily módon nagy lökést adtak a magyar őstörténet kialakulásának, de egyúttal siralmasan le is járaták azt. Mégis, szerepüket pozitívnak tekinthetjük: ha ilyen sántító logikájú, úgynevezett "nagy művek" nem kerültek volna a könyvpiacra, közülünk ma nem sokan lennénk itt. Én magam sem. Amikor 11 évvel ezelőtt Kanadába érkezve megpillantottam a magyar őstörténeti munkák hosszú sorát egy könyvesboltban, étel helyett azokra költöttem a pénzem. Egyesek közülük kitűnőek, érdekesek voltak. Minden második viszont olyan, hogy megjegyeztem magamban: – "Na, ilyen könyvet én is tudnék írni!" És ki is adtam egyet nemsokára magyarul, egyet később angolul. Nem fontos, hogy nem aratott bombasikert, de látható, hogy egy gyenge könyvnek is lehet pozitív eredménye, ha áttételesen is.

A másik dolog, hogy semmiféle ma élő "híres" embertől ne fogadjunk el készpénzként állításokat. Ha valaki vastag betűs főcímként szedeti ki könyvében, hogy a magyar és a maori vagy az etruszk nyelv azonosak (AZONOSAK!), akkor sem lehet letagadnunk, hogy ez hatalmas lódiás vagy tárgyi tévedés a magyar olvasók félrevezetésére. Az azonos szó azt jelenti, hogy azonos, és még az ikrek sem azonosak egymással. Ha a nyírési és a zalai nyelvjárás soha nem volt azonos, akkor hogyan beszélhetett volna Árpád apánk tiszta etruszk nyelven? (Az etruszk szövegeket egyébként el tudják olvasni, de értelmét még senki nem érti.)

Az ilyen szemfényvesztések hatására Magyarországon az a kép alakult ki az emigrációs őstörténészekről, hogy az egy új, betegesen eltorzult képzeletű, furcsa vallási szekta, akiknek a tudományhoz semmi közük sincsen. Ennek szemléltetésére itt szeretnék hivatkozni az Új Tükörben megjelent, "Nemzeti szorongás vallása" című folytatásos írásra, amely még csak nem is túlságosan ádáz hangvételű.

A cikk írójának el kellett volna küldenem az alábbi nyelvészeti elméletet a kanadai indiánok magyar eredetéről: A Mu szigetéről Kr. e. 18423. április 1-jén úrhajókon elmenekülő karamagya táltosnép először Vénköhelyre (mai neve Vancouver) érkezett. A Kalamalka folyót követve (mai neve Kalamajka) eljutottak Albertába. Egy kimondottan magyar név, gondoljunk csak Albert Flórirra. Innen eljutottak Saskatchewan tartományba (eredeti magyar neve: "Száz kacsa van" – Kecskemét analógiájára). Következő állomásuk Torontó volt. Tiszta magyar név a Tó-rontó, mivel sok szennyvízzel rontja az Ontarió-tavat. Az ősmagyarok végül eljutottak Ottawába is. Ez ma Kanada fővárosa, ősi magyar kultúrcentrum, jelentése Őt-tava, az Őt-tó vidékének névadója. Egyes karamagya törzsek eljutottak az Atlanti-óceán partjáiig is, Halifax városáig. (Eredeti magyar neve: "Halat fogsz".) Innen már könnyedén átlábalhattak a Kárpát-medencébe, hiszen akkor a tenger igen sekély volt.

Végezetül csak arra kérném Önöket, amire Bobula Ida kért engem egyik utolsó levelében: fontoljam meg, hogy milyen szerzőkre hivatkozom, hitelt érdemlő-e az illető, vagy megrögzött mesemondó. Általában minél régebbi egy szerző, mondjuk ókori, annál megbízhatóbbnak tartom a mondanivaló lényegét tekintve. Úgy vélem, hogy hasznos követni a régi mondást: "Járt utat ne hagyj el járatlanért!" Ahol írott feljegyzések állnak rendelkezésünkre, könnyebb az adatok közti kisebb-nagyobb ellentmondásokat eltüntetni, mint az egyéni képzelet útjára lépni, figyelmen kívül hagyva az írott adatokat.

Ne féljünk felépíteni saját elméletünket bármiről, de előtte ismernünk kell a jelentősebb, a témára vonatkozó könyveket. Ha bármiben nem értünk egyet egy professzor állításával, az nem jelenti, hogy csak a professzornak lehet igaza, és nekünk nem. Sokszor maguknak a professzoroknak a nézetei is ellentétben állnak más professzorokéval.

Ha egy nehezen hozzáférhető forrásmunkában két fontos adatot találunk, de újságszerkesztőnk nem ad sok helyet cikkünknek, inkább csak az egyiket közöljük le, de utána említsük meg a megfelelő hivatkozást. Pl. mintegy 12 évvel ezelőtt olvastam – talán egy Hídfő-kiadványban –, hogy Ramszesz fáraó thébai, memnoiumi felirata szerint Khatasar hettita (szittyá) király testvérének címe: a madsar nép fejedelme. Azóta sem sikerült erre semmi eredeti forrásmunkában rábukkannom. A felirat talán hiteles, talán nem, az utókor aligha tudja kibogozni nekünk.

Köszönöm szépen szíves figyelmüket, és hogy megtisztelték ezekkel a csupán személyes nézeteknek türelmes meghallgatásával. Mindezekből azt láthattuk, hogy az őstörténetkutatáshoz főleg igazi magyar szív kell, roppant mennyiségű idő és alapos munka. Minden őstörténész egyenrangú fél a maga munkaterületén. Egyikünk sem bírálhatja a másikat fölényesen, legfeljebb az utókor. Adja a Jóisten, hogy utódaink még évezredek múltán is lelkesen, magyar nyelven vitatkozhassanak népünk őstörténetének kérdéseiről.

VÁMOS-TÓTH BÁTOR

(Honolulu)

NÉHÁNY SZÓ A MAGYAR ŐSTÖRTÉNETHEZ

Gimnáziumi iskoláskoromban történelemtanárunk legfontosabb, legalapvetőbb kérdése ez volt: "A történelemben mire támaszkodik tudásunk?" Ezt kellett rá felelnünk: "Leletekre és forrásokra!" Az elmúlt idők eseményeit a régészeti leletekből és az adott korszakot leíró írásos munkákból ismerjük meg – mondtuk egyöntetűen. Már akkor felvetődött bennem a kétely: megismerjük, de ez az ismeret tükrözi-e a történelmi valóságot? Egy kőbalta vagy egy szalagdíszes kancsó mennyiben lehet fokmérője a jól vagy rosszul megállapított időszak műveltségi egészének? A talált használati eszközökből következtethetünk-e az Értelmes Ember értelmi színvonalára, életmódjának, életvitelének sokrétű milyenségére? Azután a görög, római, arab történetírók nem torzították-e el az eseményeket, nem voltak-e részrehajlók saját népcsoportjuk, törzsük, nemzetük javára? Vajon ezen történetírók nem egyfajta felsőbb utasításra írtak-e úgy az elmúlt világról, ahogy utasító–rendelők megkívánták? Úgy gondolom, ezen kérdések indították a francia felvilágosodás nagy bölcseijét, Voltaire-t is azon megállapítás megtételére, miszerint az emberi őstörténet nem más, mint elfogadott (hozzátehetjük: elfogadtatott) Mese-Regény! Korunk ügyeletes írója, Sütő András, pedig még világosabban vázol az "Idő markában" c. művében: az engedelmes múltat – úgymond – hamis tanúzás végett a törvényerőre emelt illúziók koronként átfestik! Mindez azt mutatja kétségtelen, hogy a történelemtudásnak nem volt mérhető, tényekben kifejezhető hitele, hogy a történelem – ahogy Henry Ford mondta 1919-ben – "félrevezető fecsegés" (History is bunk!). László Gyula írja a "Vértesszőlőstől Pustaszerig" c. munkájában, hogy az írott források sok olyan történelmi eseményt elhallgatnak pl. a Római Birodalom határai mentén, amikről viszont az ásatások leletei kétségtelenül tanúskodnak.

Az őstörténeti bizonytalanságot–valótlanságot azután az is előmozdította – különösen hazánkban –, hogy a nyelvészeti önkényes visszakövetkeztetéseknek szinte kizárólagos szerepet juttattak. A magyar őstörténet a finnugor "őstörténet" része – mondták –, mivel pár száz hasonló uráli és finn szó nyomán ezt így habsburgkivánták. Azt a tényt, hogy a magyar nép jellemző embertani képe sehogyan sem egyezik a finnugornak vélt csontokkal és hogy műveltségünk művészeti, zenei, néprajzi összetevői sem képezik a közeli rokonság egybevetésének tárgyát – hatalmi szóval elhallgattatták! Ám maga a pár száznyi nyelvi összecsengés sem elégséges a közeli nyelvrokonság megállapítására. Kiderült ugyanakkor az is, hogy ezek a finnugornak mondott szavak többnyire megtalálhatók a mongol, török, dravida nyelvekben is! Kiss Jenő, erdélyi írónk, a "Korunk" c. folyóirat 1980/4. számában arról ír, hogy az új Magyar Történelmi–Etimológiai Szótár bizonyítja: szavaink mintegy ötven (!) százaléka nincs magyarázat: azok ismeretlen, bizonytalan, "vitatott" eredetűek! Szerinte a magyar nyelv – ahogy Jókai is megállapította – eurázsiai ősnyelv! A finnugor őstörténet tarthatatlanságát csak az embertan, a tárgyilagos régészet, rovásírás-történet, néprajz, növénytan, állattan, gazdálkodás-, ipar-, településtörténet, alakszerkezet-tani névészet (:Tamana:) hiteles adataival tudjuk kimutatni! Azzal viszont, hogy a finnugor szavak jelentéstani "bizonyítékai" helyett pl. az etruszk, ó-egyiptomi, szumir szavak kétes elemzésére építjük őstörténeti helyünk, hovatarozó rokonságunk megállapítását, csak a finnugristák malmára hajtjuk a vizet. Kimondjuk ezzel ugyanis, hogy pár száz szó összehasonlítása elegendő őstörténeti, néptörténeti minősítésre. Továbbmenve: a nyelvészeti leletek sokkal inkább hozzájárulnak az őstörténeti összkép felvázolásához, ha azok nem a holt és így különbözőképpen értelmezendő nyelvekből, hanem a ma is élő nyelvekből (pl. a magyar esetében magából az *ősgazdag magyar nyelvből*, az élő dravida, baszk, japán, kecsua nyelvből) sorozódnak. Ha azután ezen holt nyelvi "magyarológuskodásunkat" még vakhiedelmi képzelgésekkel is megtoldjuk–megdicsfényezzük, akkor saját magunk kövezzük a "History is bunk" Ford-i megállapítás érvényességi útját!

A magyarság embertani és műveltségi őstörténetéről csak a fent említett tudományágak ténybiztos adatainak elfogulatlan összesítő ötvözése nyomán kapunk képet. Ez az összkép az eddig is már meglévő adatok (pl. Kiszely István régészeti és embertani tényei, Forrai Sándor rovásírás-története, Surányi Dezső növénytan adatai, Molnár V. József művészettörténeti kutatásai, Kemény Ferenc ésszerű nyelvi megállapításai, Simon Zoltán számítógépes nyelvészeti adatai, Tamana három törvénye stb.) felhasználásával és az újabb ténykutatások eredményeinek beépítésével kerekedhet tudatformáló érték-egész-szé! A Magyar Őstörténeti Találkozóknak az lehet a nemes feladata, hogy ennek az összeegyesítő munkának színhelye leendő! Kovácsoló műhelye annak a Tény-Biztos Magyar Ős-Történetnek, amely az Igazságosabb Jövőbe néző *tudattal* vértézi fel gondokat oldó, gondolkodó társainkat, jelesül *iffainkat* – szabadabb Értelm-Jövőnk leendő alkotóit!

CSIHÁK GYÖRGY

(Uster)

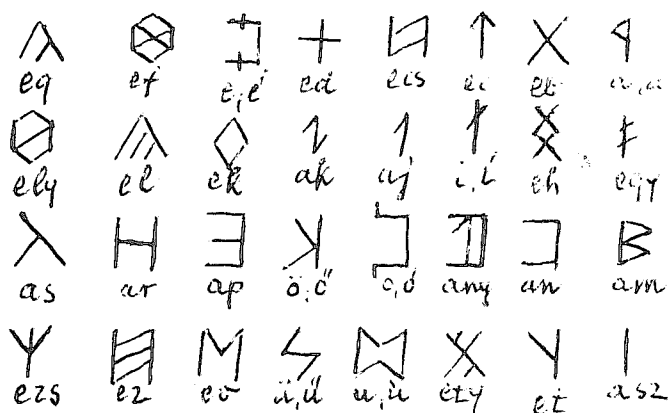
ŐSTÖRTÉNETI TORNA

Tisztelt Elnök Úr!
Tisztelt Hallgatóim!

Szabad legyen néhány dolgot bemutatnom, amelyre a rovásírás tanulmányozása során bukkantam.

Gondolom, az "Őstörténeti torna" kerete alkalmas erre, hiszen a szellemi torna mintájára és a résztvevők felfrissítése érdekében iktatták a Találkozó szervezői ezt a pár perces lehetőséget a műsorba. A cél az, hogy miután több, fajsúlyos előadás után a hallgatóság már várhatóan kissé elfárad, néhány – esetleg humorosan is fogalmazott – gondolattal felfrissítsük. Ezen tanulmányok keretében nem veszik zokon, ha nem pusztán letisztult tudományos gondolatok jutnak kifejezésre.

Mindenekeelőtt álljon itt a teljes ABC, hogy közben mindenki ellenőrizhesse a mondottakat.

A tétel, amit megkísérlek igazolni: minden jó magyar szót igen tömören lehet a rovásírás segítségével lejegyezni. Sőt: ha a leírás csak ügyetlenül sikeredik, szabad gyanítani, hogy idegen származású szóval van dolgunk.

A dologgal akkor kezdtem komolyabban foglalkozni, amikor valaki azt ajánlotta, hogy a Találkozó rendezői viseljenek névtáblát, a nevüket pedig írjuk rovásírással.

Először leírtam a neveket fonetikusán, minden betűt külön, és ezután elkezdtem keresgélni ismert szövegekben ügyes összerovások után.

A Sugár név jó magyar szónak látszik, ám csak igen tökéletesen tudtam leírni: alig lehet összerovást alkalmazni .

Így jártam a Hallay szóval is, noha nyilván magyaros, sőt Y-ra végződő névvel van dolgunk .

Ezek után szinte felkiáltottam örömben, amikor a Csősz név leírását összeróttam. Nem tudom, hogy honnan és mikor "vettük át" ezt a szót, de gyönyörűre sikerült . A hölgy neve Rózsa – rovásírásunkban nekem szintén

gyönyörű . Ezek után vettem a Csihák nevet. Csihák nevét úgy rótták, hogy a cs-re az i-t rátették .

Ide egy h-t hozzátenni könnyű , az a-t bele lehet róni , és erre a k-t rá lehet illeszteni: .

Ez csakis kitűnő magyar szó lehet. Így jártam a György névvel is. Gyergyót úgy vették, hogy két gy betű közé egy

r került , és ezek után rótták az o-t. Ha ez gyergy, akkor közé kell róni egy ö-t, hogy György legyen belőle.

Megnéztem nagyítóval is több helyen, az átmetszések sehol sem érték el a közepét: . Ez adta az ötletet: ha

egyszer érintik, akkor közöttük van az ö , így: . Tehát Csihák György: így néz ki. Szébb

magyar szavak – a rovásírás tanúsága szerint – aligha léteznek.

Ezután következett az István:] 4MY λ † . Összerovás után ezt a képet kaptam: MY λ . Rögtön feltűnt, hogy ebben a rovásban és a Vajk szóban is a V betű uralkodik: 11 4M . Ha ezt szorosan összerovom, a következő képet kapom: M . Ez a kép valóban meglepett. Nézzük meg a két képet egymás mellett: MY λ M

Akinek a szeme egy kicsit is megszokta ezeket a jeleket, az rögtön látja, hogy a Vajk és az István között az a különbség, hogy a Vajk szóhoz hozzátették, hogy is-ten! Y λ

Lehet, hogy Vajkot tényleg nem kellett megkeresztelni ahhoz, hogy István legyen? Lehet, hogy itt olyan tudás van elrejtve, amit akkor mindenki megértett, ha csak rátekintett ezekre az ákombákomokra, de azok, akik csak latin betűk olvasásához értettek, azok erről mindenfélét írtak, anélkül, hogy a lényegét megértették volna? "Kezdetben vala az ige?"

Ezek után – és ebben a körben nem mondom meg, hogy miért – kipróbáltam néhány tükörszó leírását. Íme az olló: X

vagy Aba W W . A Biblia tanúsága szerint Jézus urunk is így szólította az Atyát.

Talán érdemes ezeket a képeket nézegetni és elgondolkodni.

A végére hagytam az Árpád szót. A legnagyobb igyekezettel is csak annyit sikerült összerónom, hogy árpa

Úgy tűnik, igazuk van azoknak, akik az Árpád név hallatán az árpára gondolnak. Nekem a bibliai mustármag jutott az eszembe.

Ez az árpamag kell elterjedjen az egész földön, ahogyan egy ringó kalászu árpatabla emlékünke idézi azt a sok szépet és hasznosat, amit egy ilyen magocska magában rejt. Ám az árpa szó után jön egy jel: + , ezzel együtt lesz a szó teljes:

Árpád + W . Ez a jel pedig – tisztelt nyelvészek – az emberiség története során jelzett már sok mindent. De kicsinyítő képző az soh'sem volt!

Köszönöm a figyelmet.

AZ ŐSMAGYARSÁG KAUKÁZUSI SZÁLLÁSAI ÉS (VAGY) MAGNA HUNGÁRIA

Bendefy László emlékének

I. Az ősmagyarság és a Kaukázus

Valójában középkori magyarságot kellene írunk, de a bevett – jóllehet helytelen – szóhasználatból a honfoglalás előtti őseinket értjük ősmagyarságon.

A honfoglalók ősei egy régi elmélet és egy tévesen értelmezett írásos forrás alapján egyidőben a Kaukázus közvetlen előterében kellett, hogy éljenek. Miről is van itt tulajdonképpen szó? J. Marquart német filológus egyik munkájában feltételelesen úgy írta át az arab írásjeleket, hogy egy folyó neve Kubánként alakult. Valójában a Duna neve szerepel az említett forrásban. Erre már annak idején Czeglédy Károly rámutatott.

A kaukázusi haza vagy "őshaza" kérdésének vizsgálata kapcsolatba került a magyarság idegenek által szélteiben használt nevével (Ungar, Vengr és ezek változatai), amely kétségtelenül a bolgár–török onogur (=tíz nyíl) népnévből eredeztethető, és ősi bolgár–török–magyar kapcsolatokra utal. A régi Bolgárország, azaz Onogoria az Azovi-tenger keleti vidékén terült el, és egy nyugati forrás, a Ravennai Névtelen ezt az országnevet 700 körül még ilyen néven illeti, jóllehet a bolgárok nagyobb része onnan nyugati és északnyugati irányba akkorra elvándorolt már. Az egykori, 670 tájáig fennállott Nagy Bolgárország központi része az antik Phanagória város és a mai Sztavropoli magaslat között helyezkedett el. 698 táján Phanagóriában már kazár helytartó ült.

Az onogur–bolgár "őshazában" maradt néprész vezetőjeként a források egy bizonyos Bajánt (az egyik forrásban Batbajánt) említene, aki kazár adófizetővé lett. Egy, valószínűleg csak felállításra, megszervezésre tervezett bizánci püspökségi jegyzékben a VIII. század közepén (733–746 között) még a Meotisz vidékén szerepel az onogur nép, amelynek neve – mint említettük – a ránk idegenek által alkalmazott népnévünk forrása. Moravcsik Gyula feltételezte már, hogy itt többről van szó, mint a magyar népi helyváltoztatással kapcsolatos névátvételtől, azaz arról, hogy a Kubány vidékén, a Meotisz keleti partján ez a név a VII–VIII. században őseinket takarja. Tehát akkor Baján felettük is uralkodhatott. Jóval később, a X. században tűntek fel ezen a vidéken az írásos forrásokban az ún. fekete bolgárok, és sokan a kutatók közül velük, illetve őseikkel azonosítják Baján népét. Hogy ezt megoldja, Moravcsik Gyula a fekete bolgárokból magyarokat vél felfedezni, egy elszakadt magyar töredéket. Tehát a Kaukázus előterének a régészeti kutatása kulcsfontosságú lehet a magyar őstörténet szempontjából is, amit ideje lenne megkezdni.

Déli jelenlétre, szoros déli kapcsolatokra utal például nyelvünkben egy archaeobotanikai oldalról is alátámasztható adat, a som neve is, mert ez a fa csak a Krím félszigeten és a Kaukázuson őshonos. Egy déli ("fekete") bolgár–török átvétel a magyarban jól elképzelhető, az ősi sum szóból.

Fontos megjegyeznünk, hogy a Kaukázus a Kubány folyó alsó és középső folyásának völgyét, illetőleg csak a folyótól délre eső hegyvidéket jelenti, tehát amennyiben elfogadjuk azt, hogy a magyarság egy ideig élt a Kubánytól északra, akkori történelmét mégsem nevezhetjük kaukázusi történetnek. Egyes feltételezések szerint a Kaukázus északi lejtőjén a magyarság 463 után már megjelent (Ligeti 1984, 302.), útvonálára nézve azonban nincs adatunk. Régebben úgy hitték, hogy a magyar nyelv ugyan csekély számú, de lényeges alán jövevényszavai az Észak-Kaukázusban kerültek nyelvünkbe, azonban a szaltovo–majackoi régészeti kultúra zömme alán jellegű emlékei azt bizonyítják, hogy alánok a Don völgyében is laktak a VIII–IX. században. Létrejöhetett ez a kapcsolat délebbre is, ez a Csodaszarvas-mondával igazolható, amelyben nemcsak a Belár (=bolgár), hanem később az alánoknál is meglévő Dulo név is szerepel. A monda eseményeinek színhelyét a Don-torkolattól délre, az Azovi-tenger (=Meotisz-tó) keleti partvidékére kell helyezni, amely lenyúlhatott a Kubány folyóig, amelyen túl már az alánok országa terült el annak idején.

Már több mint fél évtizede annak, hogy Boros János nagysikerű könyve, "A Kaukázus a népek hegye", megjelent. A munka osztatlan sikert aratott, és méltán. Népünk érdeklődése a Kaukázus iránt szinte töretlen. Ennek megvannak az ismert történeti okai. A legelsőről, amely írásos forrásban maradt ránk, Bīborbanszületett Konstantin császár adott hírt a X. század derekán. Egy kézikönyvet szerkesztett fia, a trónörökös számára, amely tartalmazta a korabeli szomszéd népek leírását. Azt írta, hogy egy magyar néprésszel a Kárpát-medencében élő magyarság állandó követi kapcsolatot tart, és hogy ez a magyar néptöredék "Perzsia vidékén" élt még abban az időben. Ezt a magyar krónikás hagyomány is megőrizte.

Mit értettek a X. század derekán Perzsián, és hol volt eme országrész határa? Ennek a kérdésnek a megválaszolása még nem történt meg idáig. Talán az sem volt véletlen, hogy Julianus barát és rendtársai (Ottó barát előző útja nyomán) délen, a Kubány folyó mellékén kezdték meg kutatásaikat 1235-ben a keleten maradt magyar töredék felfedezése céljából.

Egykor a Kaukázustól közvetlenül északra lakó magyarok másik említését Boros János a XI. századi Szkülitsész bizánci történetíró munkájának adatával igyekszik támogatni. Külön téma a Kaukázus belsejében, a Kura folyó völgyében feltételezett szavárd–magyarság problémája, amellyel most nem tudunk foglalkozni. Lehet, hogy velük függ össze az 1329-ben, az egyik pápai bullában említett Jeretamir országa is, amelynek egykori helyét a Kaukázusban még fel kellene deríteni (Bendefy L.).

A magyarok még egy különös néven is felbukkannak Bīborbanszületett Konstantin császár könyvében. Ez a név a szavartoi ászfaldi, amelynek első része a szabir (változata szavir) népnévre mehet vissza. Ez a nép, amely valószínűleg török nyelven

beszél, a VI. században a Kaukázus előterében és annak keleti előhegyeiben lakott, később pedig a Kubány folyó vidékén (Halasi–Kun T. 1943, 78–79.).

II. Julianus barát

1986-ban volt hétszázötven éve, hogy három rendtársával együtt útnak indult keletre. Alakja ködbe vész. Nem tudjuk, magas volt-e vagy alacsony, arcát sem tudjuk felidézni. A Richardus fráter által lejegyzett szűkszavú vatikáni jegyzőkönyv a nevén kívül semmit sem említ róla. Szerzetesi alázat, a hittérítő névtelensége ad erre nekünk magyarázatot. Jóllehet a magyarság és annak vezetői mindig érdeklődtek népünk ősi története és elszakadt néprészeink iránt, de Julianus és társai elsősorban hittérítőként indultak keletnek. Hogy melyik hazai kolostorból, Pécsről vagy Fehérvárról? Az előbbire azért gondolunk, mert feltételezhető, hogy Julianus hittérítő elődei, Ottó barát és három társa, esetleg onnan indult útnak. Útjuk – mint tudjuk – nem járt teljes sikerrel, jóllehet újabb információkat szolgáltatott a további kereséshez. Kelet-Európa, sőt Ázsia peremének "felfedezése" Julianusokra maradt. És ez nem túlzás. Európa népei a Kárpátoktól keletre fekvő ősi Oroszországról, illetve annak feudális szerkezetű fejedelemségeiről akkor vajmi keveset tudtak.

Mi magyarok valamivel többet, mert a Kijevi Oroszországgal a XI. században is szoros kapcsolatban álltunk. A Volga-vidék népeiről, ahol az ókorban Európa keleti határa húzódott, jóformán sejtésünk sem lehetett.

A máig már részben elveszett krónikák és Ottó barát tájékoztatása nyomán Julianusék először délnek vették útjukat. Konstantinápolyból hajóval egészen a Tamány félszigeten lévő Matrica nevű (ejtsd: Matrika) városig utaztak, amely nevében a régebbi Tamatarcha, illetve később Tumutarakány torzult neve fedezhető fel. A déli, délkeleti útirányt az a tény is befolyásolhatta, hogy Bíborbanszületett Konstantin bizánci császár X. századi adata szerint elszakadt magyar néprész élt valahol "Perzsia határán". Tumutarakányban partra szállván, nem kellett átkelniük az Azovi-tengerbe torkolló Kubány folyón, mert nem ott, ahol ma, hanem a Tamány félsziget déli részén ömlött a tengerbe, és így a barátok a bal parton nyugodtan haladhattak tovább. A város a Zikhia nevű ország területén feküdt. Fejedelme és népe kereszténynek vallotta magát – írja a vatikáni jelentés –, habár a fejedelemnek száz neje van. Ebben a városban ötven napig tartózkodtak. Nyilván ennyire volt szükség a kellő fizikai felkészüléshez, a helyesnek látszó útirány kiválasztásához. A fejedelem első felesége (az úrasszony) mindennel ellátta őket az útra, sőt tanácsokat is adott nekik a továbbiakra nézve. Elindulván, tizenhárom napig mentek olyan pusztaságban, ahol emberekre egyáltalán nem találtak. Ez valószínűleg a Kubánytól északra elterülő sztyepp lehetett. Elérkeztek ezután az alánok földjére, amelynek lakossága keresztény és pogány volt, vegyesen. Amennyiben kb. húsz, esetlen huszonöt km-t számítottunk naponta gyalogszerrel, akkor a Laba folyó torkolatán túl fekvő területre kellett eljutniuk. Ezen a vidéken, a Kubány folyótól délre, vagyis annak bal parti részein, kétségtelenül rábukkanunk keresztény–alán régészeti emlékekre. Az ott-tartózkodás ideje alatt, a megpróbáltatások hatására két szerzetes visszafordult. Így parancsolta a szükség, és nem a gyávaság, mert a két barát még saját magát is szívesen eladta volna, hogy a másik kettőn segítsen, de nem akadtak vevőre. Fél esztendőig éltek ebben a környezetben, majd Julianus és társa – néhány pogány kíséretében – továbbindult a pusztaságba. Az újabb útszakasz harminchét napot vett igénybe Julianus társát, Gerardot nagyon megviselte az út, egyre betegbb lett. Az útszakasz végén a Vela nevű ország Burda nevű városába érkeztek. Ez utóbbit a ma már kihalt burtász nép nevéből magyarázzák. E város ura segítette őket élelemmel, és így innen sikerült még egy várost elérniük. Ha megnézzük a Kubánytól északkeletre fekvő pusztaság régi úttérképeit, akkor világos lesz előttünk, hogy a Manyics folyón csak egy helyen vezet át gázló a Volga irányába, ott, ahol ma a régi karavánút helyén vasútvonal halad. Ezen a vonalon kellett elérniük a Volgát, és a folyó mellett, annak jobb partján folytatták útjukat tovább, észak felé. Az előbb említett városban, amelyet a jelentésben nem jegyeztek fel, Gerardus, Julianus társa, elhunyt. Most már Julianus egyedül indult tovább útja harmadik szakaszára. Egy szaracén pap (mohamedán mollah) és neje társaságában ezután Nagy Bolgárországba érkezett, és annak egyik nagy városában, feltételezhetően a fővárosban, Bolgariban egy magyar asszonyra talált, aki ott volt férjénél. Ők magyarázták el neki, hogy melyik úton kell továbbmennie, hogy a magyarokat elérhesse. Két napi járóföldre onnan meg is találta őket, a nagy Ethil mellett. A jelentés egy szót sem szól a folyón történt átkeléséről (Volga). Ennek ellenére, hiszen a jelentésből több lényeges rész is kimaradt, a kutatók zöme joggal feltételezi, hogy Julianus átkelt a Volgán. Ezt más, későbbi írásos források adatai látszanak igazolni. Itt kapcsolódik Julianus útja a feltételezett baskíriai magyar őshaza kérdéséhez. A Vatikánban a Julianus újáról készült jelentés ugyan sehol sem említi Baskíria nevét, ám néhány kissé későbbi hittérítő–utazó, így a franciskánus Plano Carfini (1245–47 tájáról), például Baskíriát azzal a Nagy-Magyarországgal azonosította útleírásában, amelyet Julianus megtalált. E névben a "Nagy" jelzőt "Régi"-nek kell értelmeznünk. Később – 1253-ban – V. Rurik is hasonlóan nyilatkozott. E két hittérítő azonban maga sohasem járt Baskíriában. Hitelt érdemlőbb lehet talán a magyar származású ferences barát, Johanea testvér híradása, aki 1320 körül egy angol származású rendtársa kíséretében maga is járt, sőt hat évig élt Baskíriában, majd ottani tapasztalatairól levélben számolt be a rendfőnöknek. Ő Magna Hungariaként, Magyarországgal írt Baskíriáról, de a zavaró tényező mégis az, hogy ott magyarokkal (már?) nem találkozott.

A Magna Hungaria – Baskíria – azonosításában van még egy nehézség, és pedig az, hogy Baskíria határai a Volga folyót soha nem érték el, még a X. században sem, legfeljebb megközelítette a határ a folyót lent, a mai Kujbisev (az egykori Szamara) tájékán. Nem lehetett baskír fennhatóság sem Biler (a régebbi), sem pedig Bulgar (az újabb) volgai–bolgár főváros területén, pedig úgy véli a kutatás, hogy a Julianus jelentésében szereplő "nagy bolgár város" megjelölés valószínűleg Bulgarra vonatkozott. Az a tény, hogy Ibn Fadlán a X. század derekán baskírokkal találkozott, amikor délről Bulgar felé haladt a bagdadi kalifa követségével (ezt naplójában leírta), legfeljebb azt jelzi, hogy az általa megnevezett Volga-balparti, kelet–nyugati irányban folyó mellékfolyók völgyében találkozott velük, de nem a Volga partvidékén. Ezeket az ellentmondásokat fel kellene oldani. Meg kell említenünk, hogy még a mai kutatók (1978) közt is vannak olyanok, akik Julianus magyarjainak szállását a Volga innenső, tehát jobb parti vidékeire igyekeznek lokalizálni. Régebben mi maguk is hajlottunk erre az elképzelésre (1961). A dolog végső döntésre vár, részben helyszíni tanulmányok útján. Julianus jelentéséből erről a vidékről és annak népeiről alapvetően új

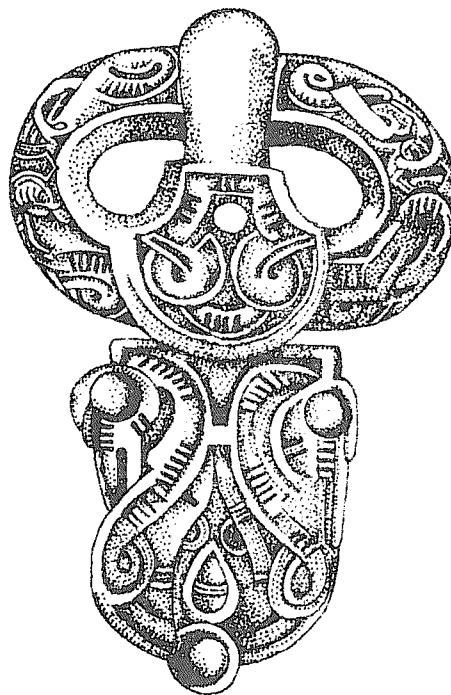
dolgokat tudott meg Európa, a népcsoportok elhelyezkedését a XIII. század derekán azonban a tatárjárás alapvetően megváltoztatta. Emiatt a kutatás elé óriási nehézségek tornyosulnak. A népi tömbök részbeni elmozdulása miatt olyan helynévadatokat, amelyek valószínűleg a magyarok maradékával állanak kapcsolatban, csak a Volgától nyugatra találunk.

A magunk részéről most végső következtetésként azt vonhatjuk le, egyetértve Halasi-Kun Tibor közel fél évszázada lefektetett véleményével (1943), hogy a magyarság egyik csoportja nagy valószínűséggel a bolgárokkal együtt települt fel a Volga–Káma torkolatvidékre, tehát a Magna Hungariának nevezett terület nem volt a magyarság őshazája. Ennek a jogos elképzelésnek az alátámasztását, illetve visszautalást a Kaukázus előterében, a Meotisz-tenger mocsarai vidékén, a pusztaságban töltött időkre a Csodaszarvas-mondában fennmaradt Belár név ad, amely a bulgár névnek egyik alakja.

A Julianus barát által feltalált Magna Hungariát már Németh Gyula sem tartotta magyar őshazának (1930).

Irodalomjegyzék

- Bendefy L.: Sources concernant les Hongrois orientaux aux Archives du Vatican, In: Les anciens Hongrois et les voisines à l'Est. (red. I. Erdélyi) Bp. 1977. 253–270.
Boros J.–Rapcsányi L.: Vendégségben őseinknél. Bp. 1975.
Boros J.: A Kaukázus – a népek hegye. Bp. 1980.
Czeglédy K.: A IX. századi magyar történelem főbb kérdései. MNY XII. 1945.
Czeglédy K.: Nomád népek vándorlása Napkelettől Napnyugtáig. Bp. 1969.
Erdélyi I.: Az ősmagyarság régészeti emlékei Kelet-Európában. In: "Magyar őstörténeti tanulmányok". Bp. 1977. 67–68.
Erdélyi I.: Les anciens Hongrois ont-ils été dans la région du Kouban? In: "Les anciens Hongrois..." Bp. 1977. 249–252.
Erdélyi I.–Veres P.: Jelentés az Őstörténeti Munkabizottság 1982–1984. évi működéséről. Hungarológiai Értesítő 1984. VI. 1–2. 301–304.
Halasi-Kun T.: A magyarság kaukázusi története. In: Ligeti L. (szerk.) "A magyarság őstörténete". Bp. 1943. 71–99.
Grandpierre K. E.: A csodaszarvas-monda új változatai egy latinból törökre fordított magyar ősgesztában. Kortárs XXIII. 1979. 12. 1952–1969.
Kuzejev R. G.: Proiszhozhgyenyije baskirszkovo naroda. Ufa 1974. Id. 15. és 16. térk.
Ligeti L.: A magyar nyelv török kapcsolatai a honfoglalás előtt és az Árpád-korban. Bp. 1986.
Marquart J.: Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge. Leipzig 1903. 31.
Moravcsik Gy.: Az onogurok történetéhez. MNY XXVI. 1930.
Németh Gy.: A honfoglaló magyarság kialakulása. Bp. 1930.
Ravennai Geografus (Névtelen): IV. 2. kiadta Pinder-Parthey.
Tardy L.: Les cartes géographiques d'intérêt hongrois de Johannes Schöner des ses successors dans le premier quart du XVIe siècle. In: Les anciens Hongrois. 1977. 271–282.
Veres P.: Magyarok a Kaukázus előterében. Ethnogr. 1985. 1. 114–126.

A MAGYAR DÍSZÍTŐMŰVÉSZET ALAPELEMEINEK EURÁZSIAI KAPCSOLATAI

Az 1985 novemberében a régi Khorezm területén (ma Szovjetunió) és volt fővárosában, a múzeumvárosnak nyilvánított Khivában tett kutatóutam (Érdy, 1986) jelen tanulmánynak a fő forrása. Ez utamon tett észrevételeket egészíti ki a másik három ázsiai utamon gyűjtött anyag. Ugyanis négy kutatóutazást tettem az 1980-as években a Kaukázus és a Kínai Nagy Fal közti térségben, a földrajzi szélesség 40. foka menti sávban, ott, ahol a steppei népek történelmének nagy része játszódott.

Ezen útjaimon gyűjtött régészeti és néprajzi anyag, a csak a helyszínen hozzáférhető kiadványok és helyben vásárolt fényképanyag, kiegészítve saját néprajzi és múzeumokban felvett fényképanyaggal, valamint az ide vonatkozó nyugati kiadványok, képezték a tanulmány fő forrását. A múzeumok, amelyekben a fényképanyagot gyűjtöttem: Leningrádban a gazdag Néprajzi Múzeum és az Ermitázs, Moszkvában a Történelmi Múzeum, a közép-ázsiai Taskentben az Üzbegisztán Történelmi Múzeum, valamint Khivában a Régészeti Múzeum és a Néprajzi Múzeum, Transzkaukáziában, Tbilisziben a Régészeti Múzeum, Kínában, Dunhuangban a barlangtemplomok és a Régészeti Múzeum, és az ujgurok fővárosában, Ürümcsiben az Ujgur Néprajzi Múzeum.

I. A tulipán motívum eredete és útja az időben

A néprajztudományban van egy, úgy nevezhetjük, hogy "tulipánprobléma". E probléma megvilágításához az szükséges, hogy röviden áttekintsük a tulipánnövény európai történetét.

A 16. század első felében, a mohácsi vészt követő időben, a bécsi udvar érdeklődése a Törökországban termesztett különleges növények felé fordult. Bécs utasította a szultáni udvarnál levő követét, hogy kísérelje meg a ritka virágok beszerzését. Ez sikerült is, mert a török szultán 1554-ben tulipánhagymákat adott Ausztria isztambuli követének. A növények vizsgálatát a bécsi udvar holland származású botanikusára, Clusiusra bízta, aki a hagymákat kísérleti célokra különböző helyeken elültette. Holland kertészek azonban, akik neszét vették a különleges növényeknek, egy éjjel kilopták a tulipánhagymákat a földből. Így a madár kiszabadult a kalitkából, a tulipánok szabad termesztésre kerültek és elterjedtek. Igen népszerűek lettek. Egy különleges láz, a tulipánmánia kerítette hatalmába Hollandiát, az emberek a tulipán növeszt, színét stb. illetően nagy fogadásokat tettek. Sokan mindenüket elveszítették, úgyannyira, hogy 1630-ra Hollandiában rendeleteket kellett hozni, hogy a fogadásokat beszüntessék és a tulipánlázat megfékezzék. A 17. század folyamán a tulipán elterjedt egész Európában.

Magyarországon, a népművészetben az olyannyira kedvelt tulipánt sokáig jellegzetesen ősi magyar motívumnak tartották, 1906-tól kezdve tulipánszövetségek jöttek létre, jelvényük a tulipán volt, amelyet a szív fölött viseltek, és ez az 1000 éves fennállását nemrég ünneplő nemzet számára a magyar hazaszeretetet, a magyar előrehaladást, a magyar jövőben való bizakodást jelképezte. (Ujváry, 1972)

A 20. század korai szakaszában a kialakuló magyar néprajztudomány is vizsgálni kezdte a tulipán díszítőmotívumot, és a néprajz vélekedése népművészetünk kialakulásáról és a tulipán motívum eredetéről más volt, más lett, mint ami addig általánosan elfogadott volt.

A jelenlegi magyar néprajztudomány álláspontja röviden összegezhető. Az alábbi összegezést négy nagy tekintélyű magyarországi néprajzos: Csilléry Klára (1976:123), Ujváry Zoltán (1972), Kresz Mária (1976) és Kriza Ildikó (1980) munkája alapján állítottam össze.

Munkáik nyomán tehát, a magyar néprajztudománynak egy olyan felfogása válik nyilvánvalóvá, amely szerint a magyar virágkultusz keresztény, kolostori hatásokból indul a 12. században. A népművészetünk a 15–16. századi reneszánsz kori olasz hatásból, tehát Mátyás király idejében induló olasz hatásból, majd az azt követő török hódoltság kori, tehát 16–17. századi török megtermékenyítéssel keletkezett, majd végül a 18. századra bontakozott ki.

A tulipán díszítőmotívum eredete a 17. században Nyugat-Európából Magyarországra került importált tulipán, amelynek hatása a 18. századra virágzik ki a magyar népművészetben.

De még tovább menve, vannak olyanok, akik arra hajlamosak, mint Kresz Mária az említett munkájában is, hogy ne tulipánt lássanak a népszerű magyar díszítőelemen, hanem liliumot, amelyet a rózsával együtt a nyugat-európai népektől kölcsönöztünk.

Összehasonlító vizsgálódásunk bevezetéseként rámutatunk, hogy a 17. század előtti időből kevés a népművészeti anyag, legalábbis a 70–80 év alatt a házi használatban tönkremenő textilanyagból meg a faanyagból is. Egyesek vélekedése szerint akkor még nem volt meg a ma ismert népművészet, mások szerint csupán nem maradtak fenn leletek. Hiszen a honfoglalás korában a díszes szíjakat, ruhadíszeket, boglárokat részben rangjuk szerint, részben általánosan viselték, jóllehet mesteremberek, kovácsok, ötvösök kellett, hogy azokat készítsék. A fennmaradt fémeszközök ismeretével háttérként a természetes az, hogy elvárjuk, hogy ne csak a mesteremberek, hanem a képzetlen nép is formába öntse művészeti alkotóképességét saját gyönyörűségére a hagyomány nyelvén, de a könnyen romló bőr, fa- és fém anyag nem maradt meg. Néhány honfoglalás kori díszes csontfaragvány ez irányba mutat, valamint hímzett terítők említése is a korai oklevelekben és bűnügyi periratokban. Az Altaj-vidéki kurgán-temetkezés rátétes szőnyegek, hímzései, bőrtárgyai és fafaragványai a Kr. e. 1. évezredből (Pazirik) is csak

jégbe fagyottan maradtak meg, hogy tanúskodjanak a 2500 évvel ezelőtti steppe világának művészeti igényéről és a használt anyagok sokrétűségéről.

Hogy például egy honfoglalás kori egyén aranyat, ezüstöt, bronzot avagy olcsóbb vasat hagyott ránk sírjában, úgy véljük, csak az egyén anyagi erejétől függött, de ugyanazokat a hagyomány által kialakított díszítőmotívumokat használta a fémtárgyakon, és mindennapi életében is a könnyen romló fonalas anyagon, fán, bőron stb.

Tehát a 17. század előtt a művészeti emlékek vagy csak időálló anyagon maradtak fenn, így fémen (ötvösmunkák és pénzérmék) és kövön, vagy nagyon védett anyagon, mint kódexeken és díszes okleveleken, vagy éppen arany hírmzéként a koronázási paláston. Ezért mi a magyar díszítőmotívumokat keresve nem teszünk különbséget a magyar népművészet és az egész magyar nép művészete között, lényegtelen, hogy a motívumokat képzetlen magyar ember a saját gyönyörűségére használati tárgyaira tette-e, vagy hogy magyar mesterember vagy művész alkalmazta-e azokat. Mindnyájan ugyanabból az ősi mintakincsből merítettek, amelynek az összefüggéseit vizsgáljuk most.

A magyar tulipán motívum eredetét tekintve érthetetlen a magyar néprajztudomány álláspontja annak a képsorozatnak a tükrében, amelyet az előadás során vetítettem és elemeztem, hiszen az anyagnak ez a része minden kutató számára hozzáférhető. A jelentől visszafelé haladva századonként szeletelhető az idő és vizsgálhatók a tulipán ábrázolások.

A sorozat a 19. századdal kezdődött festett tálasokat mutatva Kalotaszegről és Nógrádból. A tulipán motívum bőven megtalálható népművészeti munkákon a 19. és 18. század folyamán fán, fonalművészetben, kerámián, hímes tojáson, bútoron, fémen stb.

A 17. századból Miskolcra származó tulipános tál (1692) és Bethlen Kata hírmzett terítője (1694), rajta három fajta tulipánnal, következett.

A 16. századból a török hódoltság előtti az Erdődy–Bakóczy kódex (E-B Gradualé 1520) egyik iniciálérajza (142/a. oldal), a közepében lévő három tulipánnal. A 16., 15. és 14. századból az említett kódexképek Berkovits Ilona (1965) munkájában találhatóak.

A 15. századi kiváló olasz kódexfestőművész, a Mátyás király budai udvarában dolgozó Francesco di Castello Ithallico idegen ízű tulipánjai díszítik a Kálmáncsehi Breviáriumnak ismert kódex (1481) több lapját. Magyar művész alkotása azonban Kinizsi Pálné Magyar Benigna imádságos könyve (Festetich-kódex), amely 1490 előtti, és amelyen a magyar szöveget gyönyörű, dús, zöld indafonat keretezi a Kinizsi-címerrel, az indák között madárral és számos, nemes egyszerűségű, háromosztatú tulipánnal. Most már 200 évvel vagyunk az állítólagos nyugat-európai tulipánimport előtt.

Ugyancsak 15. századi Mátyás király és Beatrix címeres tányérja, körben tulipánszegéllyel és a budai várban talált majolika pohár e motívummal, valamint egy díszes kehely zománc-tulipánja is.

A 14. századból a pozsonyi kódexfestő műhelyből való (1340) két misszálának a lapjain a tulipános díszítés, egyiken az iniciálében. Ugyancsak Károly Róbert és Nagy Lajos pénzein az Anjou-liliom szirmai között és jogarként is tisztán rajzolt tulipán található.

A 13. század pénzei további meglepetést szolgáltatnak. Ugyanis az úgynevezett Anjou-liliom Kun László (1272–90) pénzein is megtalálható, sőt teljesen azonos a cserkészliliomra emlékeztető rajzzal IV. Béla (1235–1270) pénzén is. A Kr. e. 1. évezredbe nyúló sorozatunk időben legtávolabbi tulipán ábrázolásának találjuk hasonlatát II. Endre (1205–1235) pénzén.

Az ismert dolog, hogy Anjou királyaink erőteljesen kihangsúlyozták, ha nőágon is, de az Árpád-házhoz való tartozásukat és az Árpád-ház hagyományainak nagy tiszteletben tartását. A korabeli pénzek azt tanúsítják, hogy az Anjou-liliom az Árpád-ház jelvényei közt már korábban megtalálható. Az ilyen karcsú, háromosztatú virágmotívum a honfoglalás kori ötvösművészetben is indákat lezáró díszítésként általában megtalálható, így indavégi tulipánnak nevezzük. A természetben is ismert a vadtulipánnak olyan válfaja, amelyet az angol nyelvű irodalom "lily-tulip"-nak, liliomtulipánnak hív.

A 12. századból az esztergomi királyi kápolna oroszlan freskóján láthatók hármassosztatú indavégi tulipánok (1190 körül). Palmettákból formált tulipánok a korai templomaink oszlopfő- és párkányszegélydíszeként tűnnek fel (Székesfehérvár, 12. század).

A 11. században a veszprémi kőfaragó műhely oszlopfői és frízei alkalmaznak gazdag palmettás díszeket. A tarsolylemezművészet tárgyaira a letelepedett életmód miatt szükség nem volt, így az ügyes kézművesek a megváltozott, most már keresztény eszmei légkörben a nagy számban szaporodó templomok építésénél találták meg a művészi munka lehetőségeit (Gerevich, 1938:XCIX-11. sz. és CLXI-12. sz.).

Ugyancsak 11. századi egyik nemzeti kincsünk, a koronázási palást 1031-ből. Eredetileg miseruhának készült az esztergomi székesegyház számára, gazdag díszítése vallási tárgyú. Csak a 12. században, legvalószínűbben III. Béla (1172–1196) uralkodása idején alakították át koronázási palásttá. Egy részt kivágtak belőle, és díszes gallérral látták el.

A palásznak jelen tanulmány számára legérdekesebb része a gazdagon díszített szegély. A korábbi miseruhát a szegély a kereszténység előtti magyar díszítő hagyományhoz, a tarsolylemezek korának fémművészetéhez köti. A szegély szimbolikája hármass: emberi, állati és növényi. Az ember-vonatkozású rész a 12 korong és középpütt Imre herceg képe. Imre balján az első korongban István király hiteles arcképe van, jobbán Gizella királyné. A többi korongban az egyház korai mártírjainak és szentjeinek képe van. A szegélynek a hagyományt leginkább tükröző részéről, amelyben madáralakok, gazdag szövevényű indák és tulipánok vannak, és amelybe az arcképkorongok is be vannak ágyazva, a művészettörténeti munkák nagyon keveset mondanak.

A palást szegélyének aranyfonállal hírmzett szövevényes indadíszében a korongok között páronként szembenálló, de hátranéző, nagytestű madarakat látunk. Tizenegy madárpár van a palást szegélyén, de úgy tűnik, hogy csak a közvetlenül Szent István bal keze felé eső madárpár között van egy nagyalakú tulipán, másutt nincs. Kisebbek és nem annyira központiak, valamint egyszerűbb indavégi tulipánok találhatóak a szegély indavégződéseiben, sokszor palmettás jelleggel. A közrefogott nagy tulipán hármassosztatú, két hátsó szírom stilizált jelzésével (így valószínűleg ötösztatú), amely ábrázolás gyakori a később tárgyalandó palmettás tulipánoknál. A hátranéző madarak jellegéről és szerepéről további észrevételeket közlünk e fejezet végén.

A paláston kívül ugyancsak a 10. század tarsolylemez-művészete tükröződik a 11. és 12. század kőből készült oszlopfőin és párkánydíszein indajellegű szalagfonatokkal és palmettás tulipánokkal.

A 10. századból fémmunkákon követhetjük a tulipán motívumokat. Hármassosztatú motívumok vannak számos, Magyarországon kiásott síjvégén és ruhadíszén, és még szebbek találhatók a mai Szlovákia területén kiásott vereteken és síjvégeken (Anton Tocik, 1968), most már 700 évvel a nyugat-európai holland tulipánok ideje előtt.

A tisztaesz-lár-bashalmi női karperec három korongjának a középsőjében palmettás tulipán van, stílusában igen hasonló a palást tulipánjához. Ez is hármassosztatú, két hátsó szírom jelzésével (azaz így ötösztatú), és ezt ugyancsak hasonló felfogásban két hátranéző madár fogja közre a szélső korongokban. A kereszténység előtti karperec ilyen közeli hasonlata a miseruhának készült koronázási palást motívumai elrendezéséhez jelzi, hogy az ötvös és hímző műhelyek azonos mintakincs-csel dolgoztak. De ugyancsak ezt a stílust találjuk meg a kora Árpád-kor templomépítészetének kódírási ítéseiben is.

A 10., sőt a 9. századba nyúlhat vissza Ajtony címere, amelyen a hátsó lábain álló oroszlán mellső lábai közt tulipánt tart.

A 9. századba keltezhető az az Attila-kardként ismert Árpád-házi szablya, amely Álmósé vagy Árpádé lehetett és az etelközi időkből való, indavégi tulipánokkal a szalagfonatok között. Ugyancsak a 9. századba keltezi László Gyula a nagyszentmiklósi leletet, a honfoglaló magyarság és a késő avarság közötti átmeneti idők stílusát tükrözve, indavégi tulipánokkal a 2. számú korszak nyakán.

9. vagy 8. századi a Volga-menti Tankejevskán (Kujbisev környéke) talált tarsolyfüggesztő lemez, a Szaltovo-Majácki kultúra területéről, amely a magyarság doni-meotisi szálláshelyének idejéből való, és szétnyílt szirmú palmettás tulipánt ábrázol a bal oldalon, a tarsolylemez-művészet stílusában. Ez a legkorábbi, e művészeti stílusba sorolható régészeti lelet.

Bartha (1968:140–145) mutatott rá, hogy a tarsolylemez stílus sajátosan magyar. Így Etlközéből való távozásunk után ez a formanyelv ott megszűnt, s a Kárpát-medencében folytatódott. Más, közelünkben élő pusztai népeknél ez a fantáziadús tarsolylemez-fémművesség nem volt meg, így sem a besenyőknél, sem az uzoknál, sem pedig a helybenlakó szlávoknál. A bolgár-törökök fémművészete sem hasonlítható hozzá, leletanyaguk kevés és alacsony színvonalú. Így a tarsolylemez stílus egyre egyértelműbben azonosítható a magyarsággal vagy annak egyik összetevőjével (pl. Tankejevka) a Fekete-tenger fölötti steppén.

A 6. századba, a Fekete-tenger melléki késő hun birodalom idejére keltezi Fethich (1951) azt a hun síjvéget (martinovkai lelet, Dnyeper jobb partján), amelyen a tulipán és szív együttes megjelenése látható, hasonlóan a jelen élő magyar népművészet ilyen összetett motívumaihoz.

Tulipán motívumok találhatók igen nagy gazdagságban a jelenlegi közép-ázsiai (khorezmi, üzbég) és belső-ázsiai (ujgur) nép díszítőművészetében, valamint az avar művészetben, s kisebb számban a perzsa Sassanida (Kr. u. 3–7. század) és az óiráni Akhaimenida (Kr. e. 7–4. század) leletek között is. A tulipán motívum azonban egy más, gazdag leletekkel rendelkező forrásra megy vissza, amint azt alább tárgyaljuk.

A Kr. e. 5. században az Altaj hegység északi lábánál fekvő Pazirik kurgán-temetkezéseiben bőven találunk tulipános ábrázolást, bórpalackon, rátetes nemezen, szőnyegen. A sírba tett előkelő szkíta lován, pettyes (párdubdörös?) kacagányban jelenik meg a temetkezésnél használt szőnyegen az anyaisten előtti, aki trónján ülve fogadja az elébe járulót, és kezében egy olyan életfát tart, amelynek számos indás ága hármassosztatú tulipánban avagy tulipánbimbóban végződik. A szőnyeg szegélyén pedig az Árpád-házi IV. Béla pénzéről ismert, de a későbbi Anjoukénak tartott liliumtulipán látható, melyet indavégi tulipánként jelezünk.

E jelenet másvilági életre vonatkozó üzenetét látva, elkerülhetetlen az a konklúzió, hogy a tulipán kultikus növény volt 2500 évvel ezelőtt a szkíta kultúrkörben, amelyből a magyarság elkerülhetetlenül merített, és magyarázza a tulipán motívum népszerűségét és évezredek szívos beleivódását a magyar díszítőművészetbe.

A Kr. e. 7. századból való a számunkra jelenleg ismert legkorábbi tulipánábrázolás, egy dél-kaukázusi gazdag szkíta leletből (Ziwiye). Egy aranyból készült pecsétnyomón van öt olyan, vastagodó hasban végződő tulipán, melyek legközelebbi mását a fentebb említett II. Endre 13. századi pénzén láttuk.

Hogy a tulipánnak a szkíta kultúrkörben kultikus szerepe volt, azt a paziriki sírban, a túlvilági jelenetet ábrázoló anyaisten előtti kezében tartott tulipános életfa tisztán mutatja. Azonban, ha visszagondolunk, a tisztaesz-lár-bashalmi női karperecen és a koronázási paláston a hátrafelé tekintő madarak között központi helyet elfoglaló tulipán a paziriki hasonlat alapján az "élet virágát" kell, hogy jelképezze, a széles körben ismert életfa szerepéhez hasonlóan. De vajon mik lehetnek az élet virágát vigyázó ősmadarak? A palást szegélyében az indák közt levő madarak hosszú, vékony nyaka, fejükön a hosszú, lehajló, stilizált tollbóbita, erős szárnyuk, őrködő, figyelő állásuk arra enged következtetni, hogy az ősmadarak legnemesebbike, a daru van ábrázolva. A faroktollak végén a jellegzetes pávaszem hiánya, a páváéhoz mérve viszonylag rövid farok, a páva felfelé álló bóbítájának hiánya, a vékony, hosszú nyak nem engedi meg, hogy pávát lássunk bennük.

Egy madárpár részletes fényképét ismerjük, az István király bal keze felé esőt. A képet közölte Kovács-Lovag (1980:74). Ugyancsak bóbítás darut – magyar neve "pártás daru" (*Anthropoides virgo*) – ábrázolnak az Őrség várainak címerei, melyek a 13. századból valók, IV. Béla adományozta őket. A darunak a jelenben gyakoribb változata az, amelynek nincs lehajló tollbóbítája, közönségesen: a daru (*Grus grus*). Ez a kettő a legismertebb a Kárpát-medencében. A darucsapat, tizenegy pár van belőlük az indafonaton, nem csak az egy nagyalakú, központi tulipánt őrzi, hanem egy darupár ugyanolyan visszapillantó helyzetben közrefogja a magyarság féltett reményének, Imre hercegnek képét is.

A palást kompozíciója valójában csak így teljes, amikor bemutatja az Isten dicsőségére rendelt teljes mindenséget, az égieket, a földi embert, az állatot és a növényt, mindegyiket a maga szerepében.

A tisztaesz-lár-bashalmi női karperecen a jelenet megismétlődik. De ezen maga a tulipán, amely a palástéhoz hasonló 5 osztatú palmettás tulipán, azaz itt az élet virága, és az azt közrefogó, egyszerűen rajzolt, visszatekintő ősmadarak maguk vannak a korongok belsejében. A paláston e szimbólumok a korongokból kiszorultak, helyet kellett adniok a királynak és a szenteknek, s bár jelenlétük alárendelt, mégis tanúskodik az előző évezredbe nyúló hagyományos magyar díszítőművészettel való kapcsolatról.

A koronázási palást, azaz korábbi miseruha készítése helyét tekintve Gerevich (1938) is és Kovács–Lovag (1980) is csak nagyon óvatosan hajlik afelé, hogy az Magyarországon készült. Az utóbbiak emellett rámutatnak sok más véleményre, amely szerint a palást a bajor Regensburgban készült Gizella családjának kedvelt helyén, azután, hogy a hímzés technikája bizánci eredetű lenne más bizáncias vonások mellett, majd a vallásos elemeket vizsgálva további reichenauai és baseli párhuzamokra mutatnak rá.

Pedig a szegély szorosan kapcsolja a palástot a tarsolylemezekről elnevezett ómagyar művészeti stílusba, nemcsak indás, tulipános, madaras motívumai és stílusa miatt, hanem még a kereszténység előtti hagyományhoz kapcsolódó üzenete miatt is, amelyet szilárdan rögzít a 10. századba a tisztaeszár-bashalmi karperec hasonlata.

A magyar díszítőművészet tulipán motívumát tekintve a szkíta kultúrkör hiedelemvilágáig visszamenő egyezés – amelynek az ázsiai türk népek is örökösei – jelzi azt, hogy milyen környezetben és hol folyt le a magyarság korai története. Hogy a magyar díszítőművészetnek milyen kapcsolatai vannak a szintén szkíta kultúrkörben és hagyományokon felnőtt ázsiai türk népekkel, a következő részek fogják bemutatni.

A tulipán motívumoknak ezt a több mint két és fél évezredes sorozatát látva nehéz megértenünk, hogy hogy lehet az, hogy ezt az összefüggést a magyar néprajztudomány kutatói nem vették észre, és a tulipánt a 17. században Nyugat-Európából vélik importálni a magyar díszítőművészetbe. A magunk részéről a közölt levezetés alapján azt állapíthatjuk meg, hogy a néprajztudomány álláspontja a valóságot nem tükrözi és így az elfogadhatatlan.

II. A vadtulipán növényföldrajza

Az előbbi levezetésnek további összefüggései vannak. A bevezetésben már utaltam négy ázsiai kutatóutamra a 40°-os szélességi kör mentén. Amikor egy hagymás növények ültetési tájékoztatójában a *Tulipa turkestanica* elnevezésű növényt láttam, nyugat- és kelet-turkesztáni utazásaim természetszerűen fölkeltek érdeklődésemet e vadvirág iránt. Azt találtam, hogy a vadon élő tulipánok hazája Közép-Ázsia, 125 vadtulipánfajta ismert. Ezek elsődleges génközpontja, azaz eredő helye a Tien-San és a Pamír-Alai (nem Altaj) hegység vidéke, ahol egy 1000 km sugarú körben 51 fajtája található meg. A vadtulipán a hegyvidéket és a steppét lakja. Egy másodlagos, kisebb génközpont a Kaukázus és a Kaszpi-tó déli előtere, szovjet Transzkaukázia és iráni Azerbajdzsán, ahol 26 fajta él az 1000 km sugarú körben. A vadtulipánokat tárgyaló legösszefogóbb munka a néhai, Alma-Atában született és Taskentben tanító professzornő, Botschantzeva (1982) "Tulips" című, oroszról angolra fordított munkája és M. H. Hoog (1973) összefoglaló cikke.

E. Jäger (1980) térképe és Hoog (1973) adatainak összevetésével rajzoltam egy térképet. Rajta fel van tüntetve a vadtulipán elsődleges génközpontja a Tien-San és a Pamír-Alai vidékén. Ferde vonalkázás jelzi a sűrűn települt területet, amelyen tájegységenként 6–27 fajta él. Ez a Tien-Santól a Pamíron át, Közép-Ázsián keresztül Iránt, a Dél-Kaszpi térséget és Dél-Kaukázust (a másodlagos génközpontot) érintve Kis-Ázsiába nyúlik. Az a térség, amelyben a vadtulipán 1–5 fajtája él, ellepi az egész steppét a Bajkál-tó szomszédságától az Altaj-hegységen és Dzsungárián keresztül a kirgiz steppén át a Kaszpi- és az Urál-hegység között a Volga-könyökig felhúzódva, a doni–meotiszi és a Fekete-tenger fölötti vidéket, ott, ahol a magyarok meotiszi, lebediai és etelközi szálláshelyei voltak, és közel fedí az egész Szaltovó–Majacki régészeti kultúra területét. Majd a dunai Vaskaput érintve (ott él vadon a *Tulipa hungarica* – Hoog, 1973) végignyúlik egészen az Ibériai-félszigeten át Afrika északi partvidékéig. A génközponttól délre Kashmirba és a Himalájába nyúlik.

S ha most figyelmünket az őstörténet társtudományainak eredményeire fordítjuk, akkor emlékezhetünk arra (Érdy 1983, 1984), hogy az embertan eredményei nyomán a magyarság biológiai eredetét nem a finnugor népek közt találjuk meg, hanem Közép-Ázsiában, és a népdal-összehasonlítás eredményei ezzel teljesen egyeznek. Bartók Béla (1943) a magyarság és népdalainak eredetét Közép-Ázsiában jelöli meg, és legkevesebb az 5. századig követi vissza. A pekingi népzene-kutató, Du Yaxiong (1982), pedig Belső-Ázsiáig, a 9. századi ujgurok ma is élő leszármazottaiig, a sárga ujgurokig és a mai ujgurokig követi és a hun népzeneben gyökerezőnek tartja. De népmeséink motívumai és népköltészetünk formái is Közép- és Belső-Ázsia hun utód türk népei közé illesztenek bennünket. Így nyelvünknek a társtudományok útmutatását figyelembe vevő elemzése a nyelvtudomány további sürgető adóssága.

S a régi történeti források (arab, perzsa, szír, de bizánci és nyugat-európai is) nem ugyanígy az ázsiai pusztákra viszik a magyarság őstörténetét? Turánba, Turkesztánba a türk és hun meg szkíta népek közé? A régi források szerint nem más nép, hanem mi vagyunk a türk nép nevének továbbvivői, Hungarus nevünk az onogur türkök neve, akik Konstantinos Porphyrogenitos "sabartoi asphaloi"-aival – azaz az "alsó szabiok"-kal, azaz a Kaszpi–Kaukázus alatti szabir–hun nép részeivel ötvöződve hozták létre a mai magyarságot a doni–meotiszi szálláshelyünkön a csodaszarvas-mondakör szerint, alán és ó-bolgár környezetben. Ide kívánczik egy megjegyzés. A Tigris bal oldali mellékfolyója a Felső-Zab és az Alsó-Zab. Az Alsó-Zab helyi neve (arab) Zab-al-Asphal. Ennek nyomán a bizánci császár szerinti "régí nevünket", a "sabartoi asphaloi"-t nem "rendíthetetlen szavárdok"-ként, hanem "alsó szabiok"-ként értelmezem.

Hasonló eredményre jutott más úton, egy nagyobb nyelvészeti dolgozatában Németh Gyula (Yonkers, USA, 1964), aki "alsó (hegylábánál lakó) szabiok" megoldást javasolt.

Tehát a magyarság korai összetevőinek, mind a Kaszpi-tó és az Urál-hegység közti steppén Európába nyomuló onogur türköknek (Thúry, 1896), mind a Kaszpitól délről kerülő alsó szabioknak bőségesen alkalmuk nyílt vándorlásuk során az ázsiai steppéken és hegyoldalakon a tulipánnal találkozni, azt megismerni és a leletek tanúsága szerint azt vándorlásuk során ősi hagyománykíncként magukkal hozni. Hogy a tulipánnak a szkíta kultúrkörben kultikus szerepe volt, azt a paziriki, túlvilági jelenetet ábrázoló, istennő kezében tartott tulipános életfa tisztán mutatja. Így a magyar őstörténet számára a tulipán díszítőelemből és a vadtulipán növényföldrajzából levonható irány ugyanúgy Közép- és Belső-Ázsia felé mutat, mint az embertan, a népköltészet, a népdal és maguk a történeti források.

III. A magyar díszítőművészet alapelemeinek útja a földrajzi térben

A Kaszpi-tó és az Altaj-hegység közti nagy területet lakó kazah nép (amely különbözik a Fekete-tenger északi partja mentén lakó kozákoktól) rátétes szőnyegein és más népművészeti munkáin gyakran találhatók a jellegzetes csavart hegyű levéldíszek, a palmetták, meg ennek indavégi változatai. Ez már dzsungáriai utamon, 1983-ban feltűnt, amikor az ujugrok között, a Tien-San hegység legelőin nomadizáló kazahok sátrának belsejét láttam és fényképeztem. A kazah palmettákról néha magyarországi közleményekben is hírt adtak.

Hogy azonban a Dzsungáriát, illetve Kelet-Turkesztánt lakó ujugrok művészetében is igen gyakori a palmetta, az már kevéssé ismert, nyilván az anyag hozzáférhetetlensége miatt.

Magyar vonatkozásban a teljes Árpád-kort felölelő 400 év művészetének igen jellemző motívuma a palmetta.

Hogy azonban Közép- és Belső-Ázsia művészeti és népművészeti motívumai milyen tömkelegének van megfelelője a magyar nép díszítőművészetében, csak azután vált nyilvánvalóvá, hogy khorezmi népművészeti és művészeti anyag birtokába jutottam a legutolsó, sorrendben a 4. közép-ázsiai utam során 1985-ben.

Miután a khorezmi faragás motívumainak és a magyar tarsolylemez-fémművészet motívumainak számos párhuzama feltűnt, már a korai vizsgálódásoknál meglepőnek találtam, hogy a magyar kora Árpád-kori, valamint az etelközi és doni-meotisi fémművészetünk megfelelői gazdagabbnak mutatkoztak a közép-ázsiai Khorezmiával, mint az eddig számon tartott perzsa művészettel. Gazdag anyagot találtam Gatchunaev (1981) és Mankovskaya (1982) könyvében, amelyeket Khorezmből hoztam.

Ebben a fázisban tehát, segítséget remélvén, megmutattam gyűjtött anyagomat Kerkay Emesének (Kerkay Lászlóné), aki Passaic N.J.-ben az American-Hungarian Museum, korábbi nevén a Hungarian Folk Museum néprajzi kurátora. A népművészeti kiállítások közül ő elsősorban a népi hímzéseket és a hímestojás-kiállításokat állítja össze, a néprajz e két ágában előadásokat tart és műhelyoktatást végez.

A khorezmi művészeti anyag megtekintésekor garmadával ismerte fel a khorezmi motívumok és az élő magyar népművészet motívumainak azonosságát. Ezután szisztematikus vizsgálatot kezdtünk a magyar néprajzi anyag és a Kelet-Európától a Nagy Falig húzódó eurázsiai népek díszítőművészetének motívumai között. Vizsgálatainkat teljessé tettük azzal, hogy a finn-vogul népek jól publikált anyagát és a perzsa, valamint a szkíta és török anyagot is megvizsgáltuk. A dél-kaukázusi párhuzamok jelenleg feldolgozás alatt állnak.

A motívumok kezdeti összehasonlításának oroszánrészt Kerkay Emese végezte el, amelyeket aztán Érdy Miklós rendszerezett, aki e tanulmányt is írta.

Célunk az volt, hogy a díszítőművészet legalapvetőbb motívumait hasonlítsuk össze. 23 alapotívum párhuzamait találtuk meg, amelyek négy nagy csoportba rendeződtek. E négy növényi motívumcsoport a rózsza, a tulipán, a levél és palmetta, végül a csigavonal és inda csoportja. Nem hasonló, vagy hasonló típusú motívumokat kerestünk, hanem a táblázatokba majdnem, hogy azonos alapotívumokat vettünk be, amelyek azonosságához, úgy véltük, nem férhet kétség.

Ebben a tanulmányban eltekintettünk a komplex motívumok összevetésétől, és csak egyszerű alapotívumokra szorítkoztunk. Így most nem vizsgáljuk az állat- és madármotívumokat, tehát a szarvast, az oroszánt, a turult vagy a sast. Nem elemeztünk egy Sassanida ezüstsészén és két nagyszentmiklósi aranykorsón látható, Emese és a turul nászára vagy más, az ókori keleti hiedelemvilág jeleneteire emlékeztető képeket, sem pedig az építészeti és ruházatkodás párhuzamait.

Csupán a díszítőművészeti ábrázolásoknak az építőelemeire, a levélre, az indára, a virágra szorítkoztunk. Ennek ellenére Khorezmben jelképrendszeres motívum is feltűnt, több helyütt a paloták falán a magyar népművészetben is ismert "szíves-tulipán(t)" összetett jelét láttuk, sőt szkíta szív-tulipán együttest is találtunk. Ezeket azonban, mint összetett motívumokat, nem kívántuk jelen vizsgálatainkba bevonni, és a mestertáblázatban egyszerűen csak cifra tulipánként neveztük meg.

Itt kívánom megemlíteni azt is, hogy Kerkay Emese a tulipánsorozatra is illő több motívumra felhívta a figyelmemet, és volt szíves a tulajdonában lévő számos ritka közleményt rendelkezésemre bocsátani, valamint az anyagot velem átbeszélni.

A közép- és belső-ázsiai török népek mellett, amelyek között személyesen jártam és gyűjtöttem, összehasonlításként feltüntetettük a Kr. e.-i Akhaimenida-kor művészetét és a Kr. u. 3–7. századi Sassanida-kor művészetét. Ez utóbbit fontosnak tartottuk, mert a művészettörténet úgy tartja számon, hogy a honfoglalás kori fémművészetünk "Sassanida ihletésű".

A finnugor népek népművészetét széleskörűen ismertető, kitűnő anyag állt rendelkezésünkre Rácz-Valonen (1978) könyvében, másrészt Lukina (1979) munkájában, amely gazdagon ismerteti a hantik (osztjások) díszítőművészetét.

Összehasonlításunk ezenkívül felöleli az avar, szkíta, iráni és hódoltság kori török művészet megfelelőseit.

A rendelkezésre álló anyag egy mestertáblázatba van rendezve (2. kép), amelyen függőlegesen a 23 alapotívum van feltüntetve. Vízszintesen az összehasonlított népek láthatók nagyrészt földrajzi elhelyezkedésük szerint. Ahol a magyaréval azonos motívum van, ott a kocka be van vonalkázva, ugyanakkor benne rövidítéssel feltüntetve, hogy honnan való a fénykép, vagy hogy az irodalomban a kép hol található. A jelen közlemény alakja és oldalszáma nem alkalmas arra, hogy a rövidítéseket magyarázzuk és a vonatkozó irodalmat felsoroljuk. Itt elegendőnek véljük azt érzékeltetni, hogy egy-egy nép vagy népcsoport függőleges oszlopában annál nagyobb fokú az egyezés a magyar díszítőművészettel, minél több a bevonalkázott kocka a lehetséges 23-ból. A táblázatban a legelső sorban feltüntetett számok jelzik, hogy a 23-ból hány motívum egyezik a magyarral, jelezve a kapcsolat fokát.

Feltehető, hogy a további kutatás más motívumokat is alkalmasnak találhat az összehasonlításra, valamint a vizsgált népeknek ebbe a táblázatba illő további motívumai is találhatók, pl. a kazah–kirgiz oszlopban is várható ez.

A táblázatból látjuk, hogy a legnagyobb megfelelést a khorezmi művészettel találtuk, 17-et a 23-ból, nemhiába ez volt az az anyag, amelynek segítségével az egész összefüggést felismertük.

Meglepetés, hogy a második legnagyobb megfelelés az időben 2500 évvel alattunk fekvő szkíta művészetben található, 16 a 23-ból. Ez persze azt is jelzi, hogy a magyarság a szkíta kultúrkör tagja volt, mint ahogy a többi vizsgált török fajtájú ázsiai nép is, akik ma a korábbi ázsiai szkíta területeket lakják. Minthogy a vizsgált népek közül a szkíták kultúrájából valók a legrégebbi,

2700 éves leletek, ebből nem vonhatunk le más következtetést, mint azt, hogy a motívumok elsődleges forrása a szkíta művészet. Ez termékenyítette meg nemcsak a magyar, hanem a türk népek és a Kr. u.-i Sassanida-kor művészetét is. A szkítánál csak néhány száz évvel későbbi Akhaimenida művészet még nem mutat jelentős egyezést.

A türk nyelv közeli dialektusait beszélő üzbég és ujjur erőteljes egyezéssel jelentkezik a mestertáblázatban. Itt meg kell jegyeznünk az ujjurban a palmetták gyakori előfordulását.

A kazah és kirgiz művészeti anyagból csak kevés állt rendelkezésünkre a kiértékeléshez, de a kazah művészetben a palmetták igen nagy gyakorisággal fordulnak elő.

Az avar művészet szintén erőteljes egyezései jelzik a rokon kultúrát.

Iránban, mint említettük, a Kr. e.-i korszakból szegényes az egyezés, a Kr. u. 3–7. századi Sassanida-korból azonban erős. A táblázat eredményei tehát híven tükrözik a magyar művészettörténet azon észrevételét, hogy közeli a kapcsolat a magyar és a Sassanida művészet között. Ezt az észrevételt azonban gyengíti az a megfigyelés, hogy az iráni művészetben az egyezést mutató motívumokat nem használják gyakran. Így ellentét található a khorezmivel, ahol az egyező motívumok nagy számban láthatók a díszített tárgyakon. S az is észrevehető, hogy bár komplex képeken, pl. a turul násza Emesével, vagy más megvilágításban, az embert az égbe ragadó sasnak meglepő hasonlata van mondáink képeivel vagy a nagyszentmiklósi kincs 2. és 7. korszának ábrázolásaival, azt találtuk, hogy e komplex képek alapelemei, építőkövei szegényes egyezést mutatnak csak. Az iráni művészetben a kevés Akhaimenida egyezés azt is jelzi, hogy a Sassanida művészet nem ennek a folytatója, és nem olyan primer forrás, amelyben a honfoglalás kori magyar művészet egyedüli "ihletőjét" kell keresnünk, hanem az maga is átvevője volt a szkíta kultúrkörből elindult steppei díszítőelemeknek.

A hódoltság kori török művészetben (Fehér, 1975) is sok az azonos díszítőelem. De kérdeznünk kell, miért ne lenne? Hisz nem ugyanúgy Közép-Ázsiából jöttek az oguz törzsszövetségből, mint a magyarság onogur összetevői (Thúry, 1896)? És Bartók nem azt állapította meg, hogy a török népdal és a magyar népdal 43%-os egyezése csak úgy lehetséges, hogy e két nép ősei egymás szomszédságában éltek legkevesebb 1500 évvel ezelőtt (Bartók, 1943)? Hogy ez a terület Közép-Ázsia-e, vagy hogy a magyarság eredetének számai messzebb Belső-Ázsiába nyúlnak-e – az a kutatások további finomítását igényli.

Az eddig vizsgált összefüggésekhez még néhány észrevétel kívánczik. A végtelen háló motívum sorában az üzbég oszlopban jelzett motívum valójában az üzbéget megelőző szogd művészet alkotása a Kr. u. 7. századból, a Szamarkandtól keletebbre fekvő Pendzsikent nevű városukból. A 9–10. századi magyar végtelen háló motívum így megtalálható fán a 10. századi khorezmiben, falon a 7. századi szogdiban és egyformán fémen a 6–8. századi avarban, a Kr. e. 7. századi szkítában és a 16. századi törökben is.

Bár a komplex motívumokat nem volt célunk vizsgálni, mindamellett rá szeretnénk mutatni olyan motívumok meglétére, amelyeket két egyszerű motívum együttese alkot.

Az egyik a tulipán és a palmetta együttese, ezt mi "palmettás tulipán"-nak nevezzük. Palmetta formálja a tulipán szirmait. A magyaron kívül ezt megtaláljuk a khorezmiben egy faragott faoszlopon azonos formában két szárból fakadva, mint ahogy az a tisztaeszlar-bashalmi karperecen van. Palmettás tulipán van még rátétes szőnyegen a kazahban és bőrrátéten az altaji szkítában. A magyarban a 10. századi ezüst karperec mellett megvan a 11. századi koronázási paláston és a 11. századi román kori templomaink párkányszegélyein, azaz a fém-, fonál- és kőfaragó művészetben. Az említett ezüst karperec tulipánja az irodalomban időnként "levélcsokorra egyszerűsödött életfa"-ként van megjelölve, amely nem a legáltalósabban elnevezés (Dienes, 1972:84).

A másik kettős motívumot a tulipán és a szív együttese adja. Ennek szerelmi jelképként értelmezett jelentéséről Hoppál (1983) írt. Mi arra kívánnunk rámutatni, hogy e kettős motívumot a magyar anyagon kívül megtaláltuk a másfélszáz éves khorezmi paloták csempéin, egy 6. századi késő hun ezüst szíjvégen (Dnyeper menti lelet Martivokáról) és a Kr. e. 5. századi paziriki rátétes faliszőnyegen.

Ha a kettős motívumokat összegezzük előfordulásuk szerint, akkor a következő sorozatot kapjuk:

Palmettás tulipán század:	magyar 10. és 9.	khorezmi 18/19.	kazah 19/20.	szkíta Kr. e.5.
Szíves tulipán század:	magyar 19.	khorezmi 19.	hun 6.	szkíta Kr. e. 5.

Az ilyen, sokszor jelentést hordozó összekapcsolt alapelemek megléte további nyomtatékot ad a felismert eurázsiai kapcsolatok helyességének.

A nem várt probléma ezek szerint csak a mestertáblázat közepén található. Ugyanis az európai finn népeknek (finn, balti finn, permi finn), a lappot hozzáadva, még csak vannak megfelelői, összesen öt motívum. A legkevesebb az eddig tárgyalt népek között. Ezek is a rózsza csoportjában vannak (négy), a csupán a cseremiszeznél előforduló csigavonal mellett. Van egy kétséges hatodik, egy tulipán egy észt pártán (Rácz-Valonen, 1978:119). Azonban ez az egyetlen darab a finnugor népek ismertett népművészetében, amelyen ez található volt. A tulipánt azonban szegfűk fogják közre, s a szegfűk jelenléte mindennél jobban jelzi, hogy ez kései török átvétel, nem pedig a saját kultúrájukból fakadó díszítőelem.

Az igazi, mondhatni zavarba ejtő probléma az obi-ugorok, a vogulok és osztjákok oszlopában van. Annak ellenére, hogy Rácz-Valonen (1978) könyve mellett tanulmányozhattuk Lukina (1979) gazdag és kitűnő könyvét az osztják népművészetről, egyetlen díszítőművészeti megegyezést sem találtunk a nyelvészeti érvelés alapján legközelebbinek vélt nyelvi és etnikai rokonainkkal, akikkel a hipotézisek szerint azonos ősnépet alkottunk.

Ide kívánczik egy igen találó törvényszerűség, melyet az ismert szovjet kutató, V. N. Csernyecov fogalmazott meg, melynek magyar fordítása áll rendelkezésünkre. Itt nem egy kutató meglátására vagy tekintélyére kívánnunk támaszkodni, de a logika által amúgy is diktált összefüggést jól öntötte formába Csernyecov. Idézve a megállapítást: "Azzal viszont általában mindenki

egyetért, hogy minden jelentősebb régészeti műveltségcsoport kialakulása, fejlődése és földrajzi elterjedése hosszú időt vett igénybe és meghatározott területen ment végbe. Következésképpen törvényszerű, hogy a hosszan tartó együttélés hatására a vizsgált népesség anyagi kultúrájára fényt vető régészeti leletekben, mégpedig ezeknek főleg a gazdálkodási módtól független hagyományos összetevőiben – például díszítőművészetében – közös vonások alakuljanak ki. Ezek voltaképpen az adott közösségnek a többitől elkülönítő sajátosságait, vagyis etnikai jellemzőit adják" (Csernyecov, 1968:114, közölte Veres, 1975:189).

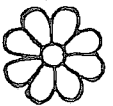

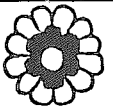

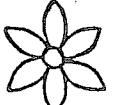

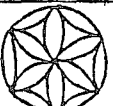

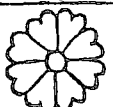

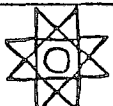
Ezt a szélesen elfogadott törvényszerűséget is szem előtt tartva a mestertáblázat összegezéséből az látszik, hogy a magyar díszítőművészet a közép- és belső-ázsiai türk népekével mutat erős egyezést, különös tekintettel Khorezmre, igen erősen kötődve a szkíták által elindított és képviselt művészeti irányhoz. A díszítőművészet a steppe népeinek lovas kultúrájában nem csupán a gyönyörködtetést célozza, hanem szigorú, a hagyományokban és a hiedelmvilágban gyökerező törvényekkel rendelkezik, és mondanivalója, kifejeznivalója van.

Ezért olyan drámai az összefüggés és megegyezés hiánya az obi-ugor vogul-osztjákokkal. Az együttélés, a közös kultúra és az ősi kultusz nyoma sincs meg köztük és köztünk a hagyományban gyökerező díszítőművészet szerint. Arra most csak mellesleg emlékeztetünk, hogy az embertan szintén semmi kapcsolatot sem talál az obi-ugorokkal, de a finn népekkel sem, a népdal-összehasonlítás Bartók és Du Yaxiong nyomán szintén tagadja a kapcsolatot, más történeti társtudományokkal egyetemben.

Tehát így a díszítőművészet őstörténeti társtudományként való használhatóságát mutattuk be, amely egyetértésben van a többi társtudománnyal, Közép- és Belső-Ázsia felé mutat, és ellentétben áll a nyelvészeti hipotézisek alapján felvázolt elképzelésekkel a magyarság eredetét és korai történetét illetően. Arra a kérdésre, hogy használható-e a néprajz díszítőművészet ága az őstörténetben társtudományként, a válasz igen, kivéve, ha finnugor őstörténetet szeretne valaki belőle kiolvasni (vö. Kósa, 1986).

Irodalom

- Bartha Antal (1968): A IX–X. századi magyar társadalom. Akadémiai Kiadó, Bp.
- Bartók Béla (1943): "Introduction" és "Conclusions" a törökországi népdalgyűjtéshez. Közölte: SAYGUN, A. Adnan, Béla Bartók's Folk Music Research in Turkey, Akadémiai Kiadó, Bp. 1976.
- Berkovits Ilona (1965): Magyar kódexek a XI–XVI. században. Magyar Helikon, Bp.
- Botschantzeva Z. P. (1982): Tulips. A. A. Balkema, Rotterdam. (Eredeti orosz változata megjelent Alma-Atában 1962-ben.)
- Csernyecov V. N. (1968:114): Opit vyyeleniya etno-kulturnih arealov v svezerosztocnoj Evrope i Szevernoj Azii, idézte Veres Péter "A gazdálkodási specializáció és a termelőerők fejlődése a magyar őstörténet folyamán", Néprajzi Értesítő, a Néprajzi Múzeum Évkönyve, Bp. 1975.
- Csilléry Klára K. (1976): "A szerelmi ajándék a magyar parasztságnál", Ethnographia (Budapest) LXXXVII, 103–132. 1–2. szám.
- Dienes István (1972): A honfoglaló magyarok. Corvina, Bp.
- Du Ya-xiong (1982): "A yugur nemzetiség nyugati részének népdalai és a rokon népdalokkal való összehasonlítása és kutatása" (kínából fordított cím), előadás a 2. Országos Évi Népzene-kutatási Konferencián (National 2nd Annual Meeting of Ethnomusicology), Beijing, 1982. aug. 10–19. Közölte: "China Music" negyedévi folyóirat kínai nyelven, 22–25. old. (1982. december 4. sz.) No. 8. folyamatos szám.
- Érdy Miklós (1983): "Belső-ázsiai utam az ujugrok hazájába, Kína Sinkiang tartományába" és "Közép-ázsiai utazásom Vámbéry nyomán". Rádióelőadás-sorozat New Yorkban 1983-ban és 1982-ben, mikrofonpéldány másolata, szerző kiadása, New York, 1983. Havi folytatásokban közölte még: Szittyakürt, Cleveland, USA, 1983. december és 1984. szeptember között.
- Érdy Miklós (1984): "Kőrösi Csoma és Vámbéry el nem ért végcéljánál az ujugroknál, kínai Sinkiangban", előadás a XXIII. Magyar Kongresszuson, 1983. november 25. Cleveland, USA. Közölte: "A XXIII. Magyar Találkozó Krónikája", Árpád Kiadó, Cleveland, USA, 295–336. old. 1984.
- Érdy Miklós (1985): "A Kőrösi Csoma emlékévközésszé – Kőrösi Csoma el nem ért végcéljánál", ITT-OTT (USA), 18. 27–34. 3. szám (1985), 98. kiadvány, bibliográfiája in: 19. (1986) 1. szám 99. kiadvány.
- Érdy Miklós (1986): "Az ősi Khorezm, az Oxus folyó partján". Szittyakürt (Cleveland), XXV. 5–6. 7–8. 9–10. szám. Ibid. Előadás az Első Magyar Őstörténeti Találkozón, Benidorm, Spanyolország (1986. május 18–24.).
- Fehér Géza (1975): Török kori iparművészeti alkotások. Corvina, Budapest.
- Fettich Nándor (1951): "Régészeti tanulmányok a késői hun fémművesség történetéhez", Archaeologia Hungarica (Budapest), Új Folyam XXXI.
- Gatchunaev N. (1981): Khiva, Üzbekistan Publ., Taskent.
- Gerevich Tibor (1938): Magyarország román kori emlékei. Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.
- Hoog Michael H. (1973): "Lilies, 1973. and other Liliaceae". The Royal Horticultural Society, London.
- Hoppál Mihály (1983): "Jelrendszerek a népművészetben". Népi kultúra – népi társadalom XIII. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Jäger E. (1980): Térkép a tulipánok elterjedési területéről, közölte Priszter Szaniszló "A tulipánok vándorútja", Élet és Tudomány, XXXV. 568–570. (1980. május 2.), 18. szám.
- Kósa László (1986): "Néprajz és magyar őstörténet". Forrás (Kecskemét) 71–77. (1986. február), 2. szám.
- Kovács Éva–Lovag Zsuzsa (1980): A magyar koronázási jelvények. Corvina, Bp.
- Kresz Mária (1976): Virág és népművészet. Népművelési Prop. Iroda, Bp.
- Kriza Horváth Ildikó (1980): "Historical Strata of Hungarian Folk Art", in: W. W. Kolar and Á. H. Várdy ed., The Folk Arts of Hungary, Symposium given at Duquesne Univ., Pittsburgh (April 1980.).
- Lukina N. V. (1979): Albom hantijszkih ornamentov (Vosztocsnaja gruppa). Izdatyelsztvo Tomszkogo Universzitet, Tomszk.
- Mankovskaya L. (1982): Khiva – A reserve of Khorezm architecture, Taskent.
- Németh Gyula (Yonkers, USA), (1964): Hozzájárulás a "sabartoi asphaloi" értelmezéséhez. Kézirat, pályamunka benyújtva az Árpád Akadémiához. Ezüstérmet nyert 1964-ben, a IV. Magyar Találkozón. Cleveland, USA.
- Rácz István–Niilo Valonen (1978): A finnugor népek népművészete. Corvina, Bp.
- Thúry József (1896): A magyarok eredete, őshazája és vándorlása. Athenaeum, Budapest.
- Tocik A. (1968): Altmagyarische Gräberfelder in der Südwestslowakei, Vydavatel'stvo S.A.V., Bratislava.
- Ujváry Zoltán (1972): "Virág a magyar népi kultúrában", in: Holló–Papp–Ujváry, Ej-haj, Gyöngyvirág... Déri Múzeum kiadványa, Debrecen.
- Unger Emil (1960): Magyar Éremhatározó M. Rég. Műv. és Éremtani Társulat, Budapest.
- Veres Péter (1975): "A gazdálkodási specializáció és a termelőerők fejlődése a magyar őstörténet folyamán", Néprajzi Értesítő, a Néprajzi Múzeum Évkönyve, Budapest.

rózsa		tulipán		levél - szorlatú		csigavonal	
dupla rózsa		cifra tulipán		palmetta		csigasor	a) b)
hegyes szirmú rózsa		indavégi tulipán		indavégi palmetta		inda, -kacsokkal	
szilvamágos rózsa		palmettás tulipán		legyezős levelcsokor		inda madárral	
szíves rózsa		tulipánsor szegély		szkita rátét szabálytalan		végtelen háló	
indás rózsa sor				szögletes rátét			
nyolcas csillag rózsa		16. kép ÖSSZEHASONLÍTOTT EURÁZSIAI DÍSZÍTŐELEMÉK					

Boly Lillian 1996

A MAGYAR DÍSZÍTŐMŰVÉSZET ALAPELEMEINEK EURÁZSIAI KAPCSOLATAI

	MAGYAR	A Z S I A K Ö Z É P - B E L S Ő				FINN-UGOR		AVAR	SZAKTA	I R Á N		TÖRÖK
	MAGYAR	KHOREZM	ÜZBEG	NEKIZ KAZAKH	UGUR	FINN BALTI LAP	UGOR VOSUL MAGYAR	AVAR	SZAKTA	PERZSA Sakka	PERZSA Achemen	HÓBOL SAG K
rózsa	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
dupla rózsa	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
hegyes szirmú rózsa	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
szívmagvas rózsa	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
szíves rózsa	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
indás rózsa sor	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
8-as csillagrózsa	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
tulipán	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
cifra tulipán	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
indavégi tulipán	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
palmettás tulipán	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
tulipánsor szegedy	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
levél - 5 osztású	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
palmetta	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
indavégi palmetta	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
legyezős levelcsokor	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
szakta rátét szabályos	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
szögletes rátét	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
csigavonal	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
csigasor	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
inda; -kacsokkal	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
inda madárral	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
végteles háló	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000	1000 1000
	23	17	13	8	12	5	0	10	16	11	3	13

A MAGYAR NEMZET ŐSKULTÚRÁJÁNAK A TÖRTÉNETE

A honfoglalás előtti magyar történelem forrásai a görög és arab tudósoktól, uralkodóktól származnak, akik nem hatoltak be a magyar nép történetébe, leginkább egy-egy uralkodó vallás képviselői voltak, akik bűnnek és méltóságukon alulinak tartották, hogy a magyarság történetét tanulmányozzák és megismerjék. A krónikások és püspökök meg szerzetes írók pedig a nyugati kereszténység diadalmas emberei, akikre nagyon is illik Schiller mondása: "Jaj annak, akinek történetét az őt túlélő ellenség írja meg."

A honfoglalás előtti történetünk megismerését az nehezíti meg, hogy felkutatásában sok név szerepel, nemzetünk magyar nevét ugyanis csak Álmos halála után, Árpád vezér megválasztása után vettük fel. Így az egyes jóhiszemű történetkutatók is tévútra jutnak a kutatások során. Pálfi Károly ny. ref. tábori főesperes a valláskutatás során találta meg azt a vezérfonalat, amelyet követve eljutunk őseink történetének nyomvonalához.

Pálfi Károly úgy látja, hogy történelmünk ott kezdődik, amikor több mint tízezer évvel ezelőtt az addig tengervízzel elborított terület száradni kezdett. A víztől elhagyott területre keletről mongol, délről pedig árja népek tödultak. E népek keveredéséből származtak a *turániak*. A turáni fajtában tehát kell lenni mindkét alapfajta testi és lelki tulajdonságaiból, nyelvében kell lenni mindkét fajta nyelvéből, és vallásában is mindkettő vallásából.

A turániak ősvallását még nem ismerjük, de a mongolokét igen. A mongol fajta főképvisezője a kínai, amelynek ősvallása *Konfucse* tanítása. A kínai nép mint egyedüli, öröktől fogva való hatalmat, az *Eget* tiszteli, amelyet ők *Ten*-nek vagy *Tien*-nek neveznek. Hiszik, hogy az emberek lelke haláluk után is továbbél. Haláluk után tiszteletükre tort rendeznek. A magyar nép is Tennek, Ős-Tennek, Istennek nevezi imádásának legfőbb tárgyát. Ipolyi Arnold közli, hogy Gömör megyében élt legtovább, és hogy ott a nép halotti tort tartott kedvesei elhunytá alkalmával, és ételeket, italokat rakott sírjukra.

Az árják ősvallása ismeretes. Abban a korban, amikor az árják Turánban a mongolokkal keveredtek, ők is csak az *Eget* tisztelték, és *Úr*-nak nevezték. Ezt bizonyítja a görög Uranos, az egyiptomi Oziris, az ind Azuras, a német Ur és a nemzetközi Azur (égszínkék) szó. Az *Úr* szó tehát az árja nép ősvallásából került a turáni, és így a magyar nyelvbe. És ahogy összeolvadt a mongol és az árja nép vére, úgy olvadt össze az ugyanazon fogalmat kifejező *Úr* és Isten szó *Úristenné*.

Ez az egyszerű ősvallás még *Turánban* kibővült a Hold és a Kos csillagzat tiszteletével. A turáni ugyanis pásztornép lévén, nagyon fontos volt ránézve, hogy éjjel is lásson és a nyáját az oroszlán, tigris, párduc és farkas támadásától megvédje. Ez okból jötevéjét látta a Holdvilágban. Az égen a *Kos* csillagzat vált szimbólummá, és istenként tisztelték. Firduzi a "Sahnamé"-ban írja: a turániak szőnyegekbe félholdat és kosfejet szőnek. Díszmeneteiken elől kék zászlót (az ég szimbóluma) visznek, amelyet a félhold ékesít, és fejedelmük trónjának lábait is kosfejek díszítik.

A Kos és Holdvilág imádását bizonyítja az a tény is, hogy amikor a turániak egy csoportja, a mai magyarság-ős elhagyta Turánt és a régészet megállapítása szerint Kr. e. 8000 körül a Kaukázuson át Szíriába költözött, birodalmát ott a Kos és Holdvilág országának (Kus és *Havilah* a Bibliában), magát pedig *Kosi*-nak nevezte.

Végül Kr. e. 5100 körül, amikor az árják egy csoportja Egyiptomban összeolvadt az ott talált kosiakkal, a kosfejet a karvalymadár nyakára illesztve, ezt az egyesített állatképet az új nép szimbólumává tette, a félholdat pedig a tautóból rövidített *Tot* isten testén fejtül alkalmazták.

Mindezek alapján kétségtelen, hogy a magyar ősvallás Turánban, a fejlődés második fokán, az *Ég*, *Hold* és *Kos* csillagzat imádásában és a megholtak lelkének és emlékeinek tiszteletében állt.

Kisázsiai népek elnevezése

Az Egyiptomba húzódott árják békésen összeolvadtak az ott talált kosiakkal. Ezért nem adtak nekik csúfnevet, hanem elfogadták a kosi elnevezést "hiksos" alakban.

A mezopotámiai és dél-szíriai-palesztinai árják azonban, mivel hosszabb időn át hadilábon éltek a kosiakkal, mindenütt csúfnevet adtak nekik. Így a Tigris és Eufrátesz völgyében elnevezték őket *akkádoknak*, azaz istenteleneknek, és *szumiroknak*, azaz műveletlen szamaraknak. Palesztinában *kánaánitáknak*, azaz síkföldieknek, *amelitáknak*, azaz istenteleneknek, sőt egy helyen a Bibliában (Bírák 8.) tévesen *midjánitáknak*. Legfontosabb azonban a *puna* név, amelyet a córiak és a sajdaiak, azaz a föníciaiak adtak a kosiaknak. A *puna* szót maguktól a kosiaktól vették a föníciaiak, amely az osztják nyelvben ma is él és szőröst jelent. A magyar nyelvben *pun* vagy *finn* alakban maradt fenn.

A kosiak viszont az árjakat nevezték el. Mivel ők a hét bolygóról vagy annak valamelyikéről nevezték el magukat, hét-isten imádóknak: *hittotáknak* nevezték.

Zarathustra

Kr. e. 5200 körül nagy világesemény történt Iránban. Zarathustra néven vallásalapító lépett fel, aki az addig uralkodó természetimádás és a már akkor kifejlődött és elhatalmasodott papi kaszt ellen az árja népet és királyát egy új, alapjában véve egyistenhívó vallásnak igyekezett megnyerni. Zarathustra hosszas küzdelem után elérte, hogy a nép egyik része Visztapsza királlyal együtt elfogadta az új hitet, és a régi vallás híveit a papokkal együtt kiverte a Perzsa Birodalomból. Az Iránt elhagyó árják

egyik csoportja Indiába, a második a Kaszpi-tenger partján az Urál és Volga folyón át Európába, a harmadik csoport a Tigris és Eufrátesz völgyébe vonult. Ez utóbbi terület akkor már háromezer év óta a kosiak birtokában volt, akik most a feléjük áramló irániakat igyekeztek visszaszorítani, de csak a Kobar folyónál tudták feltartóztatni. A megállásra kényszerített irániak egyik része ott megtelepedett, és mintegy négyezer évi küzdelem után összeolvadt a kosiakkal. A másik része átkelt az Eufráteszen és Dél-Szíria, Palesztina hegyvidékén, kis része Egyiptomba vándorolt. A korábban odaköltözött kosiak pedig helyükön maradtak az alföldi lapályokon.

Az Iránban maradt Zarathustra-hívek vallásukat világvallássá igyekeztek tenni, s e célból hittérítőket küldtek a szomszéd népekhez, így a kosiakhoz is. A kosiak katonailag gyengébbek lévén az irániaknál, elfogadták a hittérítőket.

A zend vallás lényege: a világban örök idők óta két hatalom él: a világosság és a sötétség, vagy a jó és a rossz. Ahura Mazda és Arimán, az Élő Bölcs és az Erős Ember. E két hatalom állandó harcban áll egymással. De a harc nem egyenlő esélyű, mert bár Arimán képes megrontani Ahura Mazda sok teremtményét és ideiglenesen meghiúsítani annak sok üdvös célját, az Élő Bölcs végül mégis mindenben diadalmaskodik, Arimán pedig elbukik.

A lelkek preegzisztenciával bírnak, azaz már megtestesülés vagy születés előtt élnek: már akkor Ahura Mazda vagy Arimán pártján állanak. Már születésekor minden ember predestinálva van a jóra vagy a rosszra. Az érzéki világot és az első emberpárt Ahura Mazda teremtette (nagyjából úgy, amint azt az ótestamentum is előadja), de Arimán a rossz angyalokkal és a rossz emberekkel abban fáradozik, hogy ezt a világot megrontsa. Ezért állandó a küzdelem az Élő Bölcs és Arimán, a jó és a rossz emberek közt. De a végén a rosszak mind legyőzöttek, a tisztítófűzbe vettetnek, ahol megbűnhődve és megtisztulván, ők is bevonulhatnak a *Dahonába*, ahol Ahura Mazdával örök boldogságban élnek.

A gyakorlati életre nézve lényeges kérdés az, hogy a jó emberek harca miben nyilvánul meg. Zarathustra mondja: folytonos munkálkodásban, elsősorban a földművelésben, hasznos állatok tenyésztésében és a gyermekek gondos nevelésében. Viszont a rossz embernek csalhatatlan jele a henyélés, a paráznaság, a lopás és a hazugság.

Ebből a rövid összefoglalásból is látható, hogy a zend vallás nagy hatással van az ember földi életének és a nemzetek sorsának alakulására. Rendkívül előnyös az a tanítása, hogy az ember legfőbb erénye a föld szorgalmas művelése, mert ezzel a munka és munkás becsét megvédi a kereskedő és hivatalnok gőgjével szemben. Egyúttal biztosítja a test egészségét és a család jólétét. Nem lehet eléggé kiemelni azt a dogmáját, hogy a bűn feltétlenül elnyeri büntetését. Ez az államra és a társadalomra egyaránt fontos figyelmeztetés.

Ehhez meg kell jegyezni, hogy nem ismer bűnbocsánatot a természet, nem ismer a történelem. Schiller szerint: Die Weltgeschichte ist das Weltgericht. (A világtörténet a világ felett kimondott ítélet.) Nem ismer bűnbocsánatot az állami törvény. Nem ismernek a költők. Goethe szerint: Hier kein Markten, hier kein Handeln, wie Er es beging, er büßt es. Singe keiner von Vorgebung. (Itt nincs vásári alku, ki miként vétkezik, akként bűnhődik. Bocsánatról ne szavaljon senki!)

Kétségtelen, hogy Zarathustra vallása nagy, nemes, magasztos és szent intézmény. De éppoly nyilvánvaló, hogy vannak nagy tévedései is. Így pl. amikor a bűnös emberről egyszerűen megállapítja, hogy a Sátán gyermeke, akit ki kell közönsíteni, agyon kell verni, nem veszi figyelembe azt a tapasztalati igazságot, hogy egyrészt büntetlen ember nincs, másrészt pedig olyan megrögzött gonosztevő is kevés akad, akin javítani ne lehetne. Végzetes tévedése Zarathustra vallásának az a nézet is, hogy a más vallásúak a gonoszok közé számítandók. De igaz, hogy a zend vallás tartalma csupa komolyság, erő, férfiaság és fenségeség. De ki van zárva köréből a virág, a bor, a dal, a derű, a szerelem és a költészet, amely fűszer nélkül nem egész a világ, nem teljes az élet, és nem vonzó a lét. S ha mindehhez hozzávesszük a kegyetlenséget, a türelmetlenséget, amely a zend vallásnak úgyszólván éltető levegője, de – egy szemernyi sem volt belőle a kosiak lelkében és jellemében – akkor első tekintetre érthetetlen, hogyan tudták őseink a turáni egyszerű, ártatlan és derült világnézet mellett ezt a vallást felvenni. Azonban az akkori politikai helyzetük megadja a magyarázatot.

Ugyanis már háromezer éve éltek ott a kosiak egyszerűségben, igénytelenségben, háborítatlanul. A központi hatalom elgyengült. A népek nem volt szűksége az uralkodó védelmére. A törvényt és igazgatást helyettesítette az ősi szokás. Általános unalom, tespedés jellemezte a közéletet. Kis népek környékezték, nem háborgatták. A nép hosszú időn át élvezte a béke áldásait.

Így történt azután, hogy amikor az áriják rátörtek a Tigris völgyére, a szervezetlen, harcban gyakorlatlan kosiak védtelenek voltak. Az áriják bizonyára elűzték vagy ki is irtották volna, ha Zarathustra hívei keletről segítségükre nem siettek volna. A kosiak így, a perzsák támogatásával meg tudták védeni magukat, és megvetették lábukat a Kebár folyó északi partján. De hálából fel kellett venniük a zend vallást.

A perzsa tanítók azután megszervezték a kosi népet. Megtanították Zarathustra törvényeire. Gondoskodtak arról is, hogy azok az életben meg is valósuljanak. A pásztor kosi népet megtanították, ránevelték, rákényszerítették a földművelésre. A henyé pásztorélet helyett szántani, vetni, ásni, kapálni kellett. Megtanították fegyverforgásra, fegyverkészítésre. Megszervezték a közigazgatást, a bíraskodást. Az egész nemzet harcra kész, önvédelemre képes, dolgos nemzetté vált egy új kaszt, a papi kaszt vezetése mellett. Mint Ezékiel 27. mutatja, a föníciaiak tőlük toborozták katonáikat, amelyeknek pun volt a neve. A Földközi-tenger medencéjében nem a córi és a saj dai kalmár neve volt a félt és tisztelt, hanem katonájának, a punnak a neve. A punok védelme alatt telepedett Itáliába egy Córóból kivándorolt kisebb népra is, amely ott *etruszk* név alatt világtörténeti jelentőségre tett szert, amennyiben a római s így az európai kultúra forrásává vált.

A perzsa hittérítők Ahura Mazdát nem Élő Bölcs, hanem Élő Való szóval fordították kosi nyelvre. De ebből a kosi nép ennek első tagját, az *Élőt* használta, amelyet aztán hozzákapcsolt a régi istene nevéhez. Így jött létre a ma is használatos Élő-Isten szó. Ahura Mazda jelölésére az *Élő* szót az összes sémi nyelv is átvette. A szíriaiak *"Él"* és *"Elah"*, a babiloniak *"Ilú"*, a többiek *"Allah"* formában.

A zend vallásnak sok emléke él nyelvünkben is, a magyar népköltészetben is. Bátran lehet állítani, hogy ennek a vallásnak nincs olyan személye, tárgya és fogalma, amely a magyarban megöröklve ne volna. Így:

Arimán	–	Ármány, ormánság
Asa	–	Acsa, Acsád, Ócsa, ács

Andra	–	Endre, Endréd
Ako	–	Ajka, Ukk, Ugod
Armaiti	–	Imre
Vohu	–	Vajna, Vajc, Vác, Fajsz, Vajszlő, Viszlő
Szracsa	–	Rácsa, Rásony
Amesa	–	Emese, Enese
Spenta	–	Zenta
Gájó	–	Ganya (az első kísérleti ember, akit Arimán megölt)
Marathán	–	Maróth
Sade	–	Szada, Szód (Zend Avesta első része)
Jasna	–	Jászó, Jósza
Jima	–	Gyoma, Gyimes (a paradicsomkert királya)
Masia	–	Mocs, Macsó, Mócsa, Macsa, Mocsolád (a bibliai Ádám)
Masiana	–	Moson, Muzsna, asszony (a bibliai Éva)
Déva	–	Déva, Dévény, dévaj (a rossz)
Csinvát	–	Csikvand (a híd a tisztítóútz felett)
Azhi	–	Aszó, Aszód (a csábító kígyó)
Dahak	–	Dáka (a csábító kígyó)
Szaosiak	–	Szank, Cen, Zanka (a szabadító)

Az alábbi történet is a zend vallás emléke. "Hetten vannak, mint a markotai ördögök." Ez a mondás eredetileg így hangzott: "Hetten vannak, mint a marduki manók." Ezt pedig az asszíroktól örököltük. Ők ugyanis a hét bolygót imádó vallásukba Ahura Mazdát és Arimánt is felvették. Az előbbi *Marduk*, az utóbbit *Tiamat* néven. A kosiaknak az a része, akik szomszédok voltak velük, átvették ezt a két nevet. *Marduk* emléke lett *Margitta*, *Mándok*, *Mányok* és *Monok*. *Tiamat* pedig *Gyimót* és *Gyarnat*. De ezen kívül Tiamat, aki vaskarmokkal ellátott szörnyeteg volt náluk, akinek a feje csak két fülből, két szemből és egy karvalycsőrhez hasonló szájából áll, utóbbiból vasfogak állanak ki és vicсорítanak. Ez nem más, mint a magyar *Vasorrú Bába*. De itt már nem árja szemmel nézve, hanem turáni felfogásban, inkább zsörtölődő vénasszony, mint a tagadás szelleme.

A Vasorrú Bába meséinek csak első két sora maradt meg épségben:

*Eccer vót, hun nem vót,
Tengeren is túl vót...*

Ez volt a magyar naiv eposz, amit a tudósok annyira keresnek.

Ebben a kétsoros szövegben van ütem, rím, gondolatritmus és alliteráció. Ez a két verssor tehát egy magasrendű költői mű minden kellékét mutatja. Tisztán látható belőle, hogy egy nagy nemzeti eposz része. Olyan volt, mint a Kalevala vagy a vele azonos magyar *Élő Való*. De a táltos kaszt kiirtása és az írott emlékeink megsemmisítése után az eposz széthullott, a nép pedig nem tudta a maga egységében megtartani. Így nem maradt meg a nép emlékezetében. Később toldották bele a mesemondók az Óperenciás tengert (az Ober Enns-i részt). Ez újabb betoldás, amikor a magyarok az Enns folyó nevét megismerték. Egy magyar népcsoport helynevekben is megörököltette: Pápa, Papóc, Boba és Babare (Baba-arc), Baba szobra – kétségtelenül őrá emlékeztet. A Bakony-hegység északnyugati magaslatán, a Hajsza-Barna felett emelkedő *Papavára*-hegytetőn trónolt ő, ahonnan áttekinthette annak a magyar törzsnek a telephelyét, amelyik az ő nevét és kultuszát Élő-Ázsiából a mai hazába áthozta.

Ezzel kapcsolatban megoldódik annak a három *kabar* törzsnek a rejtélye is, amely Konstantin szerint az orosz síkságon csatlakozott a magyarokhoz. Aszóban forgó *kabarok* ugyanis a *Kebár* – eredetileg a *Habár* – folyó melléki magyarok voltak, akik sohasem éltek a nemzet egyetemén kívül és a mai hazában a Bakonytól északra, Pápa körül telepedtek le. Ezt bizonyítja a *Rába* folyó elnevezése, amely nem más, mint a *Habár* folyó nevének fordítottja.

A zend vallás istenének nevét a kosiaktól a sémiták átvették, de magát a zend vallást csak egyetlen sémita törzs, az észak-palesztinai héber, vagy éppen a zend vallásról elnevezett *izraelita* nép. Nevében *él* a zend vallás istenének neve: *Élő*-izra pedig a magyar "harci" szó fordítottja. Ez történt Kr. e. 1000 körül. Ekkor az izraeliták végleg elszakadtak a déli, juda-országbeliektől, akik akkor Bal-imádók voltak.

A zend imák össze vannak gyűjtve a Zendavesta második részében, az úgynevezett Jasnában, amelyből a zsidó írástudók is átvettek 47-et, és a zsoltárokból helyezték el. A zend énekek dallamából sok fennmaradt a magyar népdalokban. E dalok gondolatai és a bennük nyilvánuló költészet a turáni fajtának, így az ebből származó kosi, azaz a magyar nép költészetének tízezer éves emlékei.

A zend istentisztelet második fő alkatrésze a tanítás volt, amely igen nagy anyagot ölelt fel. Kiterjeszkedett a földművelésre, a gyermeknevelésre, sőt még a csillagászatra is. Mert a papok, a hét bolygó imadásának helytelenségét bizonyítani akarván, hirdették, hogy a csillagok nem élőlények, sem nem istenek, hanem az űrben lebegő testek, amelyeknek egyensúlyát az Élő Bölcs tartja fenn. A templomépítés felesleges volta nagyon kapóra jött a kosiaknak, akiknek kultúrájában az építészet sohasem volt első helyen. Még Jeremiás szerint is (Jer. 49.) pásztoraik sátrakban és kunyhókban, földművelők és főembereik pedig sárházakban laktak. A mai alföldi építkezési mód akkor és ott, Szíriában keletkezett, és azóta a magyar népnek kizárólagos sajátossága maradt, amelyet tőle soha más nép nem vett át. Ez az építkezési mód az oka és magyarázata annak a feltűnő jelenségnek, hogy az elpusztult magyar városoknak Szíriától a mai hazáig sehol nyomuk nem maradt. Még Mezopotámiában sem. De ennek nyomait Woolley kimutatta (Sir Leonhard Woolley: Ur városa és az özőnővíz. Bp. Officina, 1943.). A kőből és téglából épült királyi paloták alatt sárból és nádból épült házak nyomait fedezte fel. Tehát korábban, amíg a város és az állam

kosi jellege fennállt, addig a királyi palota is sárból és nádból volt építve (mint Jeremiás is megerősíti). Woolley adataiból kitűnt, hogy a Perzsiából Kr. e. 5200 körül kivetn árják egyik csoportja a dél-sineri kosi birodalomban helyezkedett el, és azt 1700 év alatt, 3500-ra megdöntötte, de közben apró városállamokra bontotta szét. De a kosiak (illetőleg szumirok) államalkotó felsőbbbségét elismerte. Ez volt a szumir korszak.

Kr. e. 3500 után, a néger szolgák révén bekövetkezett keveredés után, a sémita fajta, az asszírok vették át az uralmat. Kr. e. 1200 körül Mezopotámia északi része elszakadt Babilontól, és AsszírIA néven, Ninive fővárossal, nagy birodalommá fejlődött.

Woolley megtalálta a kosszobrokat, amelyek a királyi trón támaszaik szolgáltak. Vagyis igaz van Firduzzinak, hogy a turániak fejedelmek trónjának lábait kosfejek díszítik. Tehát a magyar trón nem ezer, hanem legalább nyolcezer éves. Woolley talált a királysírokban holdat ábrázoló ékszereket, ami bizonyítja, hogy a turáni ősvallásban a Kos csillagzat és a Hold istentisztelet tárgya volt. Woolley rábukkant turáni eredetű zászló, hadiszekér és boglyakemence nyomaira, az utóbbi méhkashoz hasonlított. Kiderült, hogy Babilonban és Urban ötezer évvel ezelőtt a munkásember fején hordta a terhet. Ez ősi magyar szokás.

Kr. e. 1200 körül – mint láttuk – Mezopotámia északi része elszakadt Babilontól, és AsszírIA néven, Ninive fővárossal, nagy birodalommá fejlődött. Az asszír és babiloni népnek azonos volt a nyelve és származása: árja, turáni, néger összeolvadásból keletkezett. De mivel az asszírokban több volt az árja, a babiloniakban pedig a turáni vér, a két nép szemben állt egymással. Az asszír magasabb természetű, telhetetlen földéhségével, embertelen kegyetlenségével nem tudott megbékélni az alacsony természetű, pompa- és vígasságkedvelő, könnyelmű, de emberséges babiloniakkal, sem a többi közeli szomszédokkal. Felszabadulásuk után hódításra gondoltak. Kr. e. 900 körül Babilonra, azután a damaszkuszi birodalomra vetették magukat. Majd a galilei hittita városok, köztük a héber–hikszosz, úgynevezett izraeliták ellen küldtek kisebb hadsereget, főerejüket az Árpádi-, vagyis Kosi-birodalom ellen fordították. Kr. e. 728-ban IV. Salamannár elsöpörte a Kosi-birodalmat a föld színéről. A kosiak a döntő ütközet után nem maradtak ezen a területen. Helyükbe a Kebar folyó jobb partjára telepítették a fogságba hurcolt izraelitákat.

A Szíriát elhagyó kosiak meggyengülve és teljesen letörve az Ararát mögé, tehát arra a területre telepedtek, amelyet kétszáz évvel előbb testvéreik, a finnek elhagytak. Az Ararát és a Kaukáz sovány völgyeiben azonban a szíriai föld jólléte után menthetetlenül elpusztulnak, ha fajtájuknak egy eddig különvált és ezernyi viszontagságban megedzett ága hozzájuk nem csatlakozik. Ez az ág a magyarok vagy magyarok népe volt.

Magorok–magyarok

Honnan ered a magor szó? Ki volt és hol élt az a nép, amely ezt a nevet viselte? Erre nézve egyetlen forrás Jeremiás könyvének 20-ik részében. De még itt sincs róla egyéb adat, mint hogy e név kiejtése rémülettel volt egybekapcsolva. Ezt a népet megtaláljuk *Beth-Sean*, vagy mint a lakosság a maga városát nevezte, *Becse* város polgáraiban (lásd: Tristram H. B.: *The Valley of the Jordan: Sunday at Home* 1866. szeptember 1., 8. és 15. száma; továbbá ugyanattól: *The Sea of Lot, Sunday at Home* 1866. április 7., 14. sz.).

Ha most már tudjuk, hogy a becseiek voltak azok, akiktől a zsidók annyira féltek, vizsgáljuk meg, hogyan jutottak ők a magor névhez.

Beth-Sean, a nyugalom háza, amint a neve is mutatja, eredetileg hittita város volt. De amikor lakói rémületbe ejtették a közeli és távoli vidékek népeit, akkor már kánaániták, azaz kosiak élték benne. Kr. e. 1200 körül egy földrengés alkalmával Szodoma és Gomorra városára a Holt-tenger vize rázúdult. Az általa vulkanikus, a repedésekből kénes meleg víz tört elő. Gomorra mai talaja igazolja a Biblia azon állítását, hogy ez a hely a sóáradat előtt valóban rendkívül termékeny volt. Mivel Gomorra és a szomszéd községek várfalakat nem építettek, csak úgy tarthatták fenn magukat, ha állandóan harcra készen állottak.

Szodoma értelme a már idézett oxfordi bibliai segédkönyv szerint "sütő", Gomorráé pedig "gyönyörű". Az onnan hozott helynevekből lett Gömör, Gyömöre, Gyömrő nevű községünk. A sémiták Gomorra lakóit "gomarimnak", vagy kissé elferdítve "magorimnak" nevezték. Ilyen alapon semmi különös nincs abban, hogy a zsidók és a hittiták a gomoriakat gomornak, magornak is nevezték. Végül is a gomoriak a magir nevet vállalták. Az említett csapás után a Jordán torkolatánál lakó magyarok, elvesztvén a megélhetésüket biztosító földet, megindultak észak felé. Közben Beth-Sean hittita városnál megállapodtak, megostromolták, bevették, és benne megtelepedtek.

A Jordán völgye, amelyet akkor Baka völgye néven ismertek (lásd a 84-ik zsoltár héber szövegét), a Genezaret-tótól a Holt-tengerig kopár, terméketlen sivatag, mert felszínét vastag bazalttréteg borítja. Ilyen terméketlen sivatag Beth-Sean környéke is, ahol a magyarok nem remélhették, hogy földművelésből megélhessenek. De volt előnye is. A város a Baka völgyének azon pontján feküdt, ahol a Jezrésli völgy a Jordán völgyébe torkollik. Innen könnyen elérhetők a föníciai, a filiszteus, a hittita és a zsidó városok. Azon felül van itt gázló, amelyen át híd és hajó nélkül meg lehet közelíteni Damaszkusz és Basán gazdag vidékét. Hadászati, kereskedelmi és rablási szempontból tehát Beth-Sean központja volt Palesztínának.

Mózes, Józsuá és a Bírák könyvei számos helyen említik a kánaánitákat, amelitákat és midianitákat, akik alatt mindig a becseieket kell érteni. A zsidóknak a magyarok iránt táplált eme félelmetes gyűlölete még elvonulásuk után 700 évvel is élt, mert az Újtestamentum (Jel. 20–8) ilyen indulattal telt Góg és Magóg iránt.

Más oldalról a becseiek hőstetteiről értesültek a rokon kosiak is, akik előtt nevük fogalommmá vált, és így tisztelték azokat, akiket nagyra tartottak (becs, becsület, megbecsülés). Ezek a szavak akkor kerültek magyar nyelvünkbe.

A bibliai elbeszélések a magyarokkal kapcsolatban öt vezér vagy király nevét említik: Agag, Góg, Magóg, Zeba és Zalmuna. Mind az öt név él a mai hely- és családnevekben: Agag emléke Gagy, Gagyar; Gógé a Góga, Gégánfa, Kóka, Gogyor; Magógé Magócs, Mágócs, Nágócs; Zebáé a Szob, Zebegény, Zsebi, Zsebeháza; Zalmunáé pedig Zólyom, Zenlin, Zimony, Somló, Zámoly és Zéma hely- és családnévben.

Hogy milyen hírvuk volt a becseieknek Palesztínában még elköltözésük után 400 év múlva is, azt mutatja az a tény, hogy amikor Nagy Sándor Palesztinát elfoglalta és Beth-Seant az ottani görög közigazgatás székvárosává tette, azt Skythopolisnak nevezte el.

Végül: amikor Salmanasár az árpádiak legyőzése után Izraelország ellen fordult és ennek fővárosát, Samáriát ostrom alá fogta, a becseiek azonnal megértették, hogy szabadságukat alacsonyabb létszámuk miatt többé ők sem védhetik meg. Elhatározták, hogy elhagyják eddigi dicsőségük színhelyét és csatlakoznak a kosi anyatörzshöz, amely akkor már az Ararát és a Kaukáz között élt. Mielőtt azonban útra keltek volna, csatlakozásra szólították fel a Saroni és Akkói síkságon, valamint Basanban és Dél-Júdeában élő testvéreiket is. Ezeknek nagy része egyesült a becseikkel, és csatlakozott a kosiakhoz.

A Palesztinában visszamaradt kisebbségről tudjuk, hogy még a Kr. e. 2. században is élt és védekezett a zsidókkal szemben, akiket az akkor szerkesztett Mózes V. könyve a kánaániták kiirtására buzdított.

A magorokkal egyesült kosi birodalmat az elő-ázsiaiak Ararát (Napisten) királyságának nevezték. Maga a kosi nép a föld mostohasága miatt Böszörmén-nek (Bősz Arimania) nevezett, Kars, Karas, mai Kőrös nevű volt.

Babilon eleste után, mialatt Dárius perzsa király Lydia meghódításával volt elfoglalva, a magorok elvágta a birodalommal való összeköttetést, és elfogták a hadsereg számára küldött élelmet és minden egyéb hadi szükségletet. A király ezen felfingerülve seregével Kr. e. 515-ben a magorok megfenyítésére indult, de tőlük vereséget szenvedett, egész hadserege megsemmisült. De volt annyi ereje és ideje, hogy kincsét elássa. Azért keresi a magyar nép Dárius kincsét máig. Nagy Sándor is harcolt ellenük Kr. e. 280 körül. 80 évvel később, a Nagy Antiochustól elszenvedett vereség után, átkeltek a Kaukázuson.

Ungur

A kosiak nem vándoroltak összevissza a Szarmata síkságon, és nem vándorlás közben keresték a letelepedésre alkalmas helyet, hanem azt már a kaukázusi hazában kijelölték. Hírnökeik, kémeik és kalandozó csapataik már jóval a költözködés előtt kerestek alkalmas, folyók és hegyek által védett területet. Ez a hely mintegy 80 ezer km² területű háromszög, melyet két oldalról egy-egy folyó, a harmadik oldalról pedig magas hegy határol. A nagyobbik folyót a táltosok főistenükről, Kámánról nevezték el, a kisebbiket Bélről, a hegységet pedig Urálnak nevezték. Lakói szintén turáni eredetű ungur (ung-i) nép volt, amelyről a nyelvészek annyit beszélnek és – helytelenül – a magyarral azonosítják. Ez a nép kétségtelenül létezett. De nevét sem a Biblia, sem az elő-ázsiai népek nem jegyezték fel, és így nem lehet azonos sem a magyarral, sem a kosiakkal.

A kosiaknál minden korban az volt a szokás, hogy a király (a vezér) a szó szoros értelmében maga vezette seregét a csatában. Ezért valószínű, hogy a Nagy Antiochusszal vívott küzdelmekben a kosiak királya a család férfitagjaival együtt elesett. A fej nélkül maradt nemzet ezután kezdett tárgyalásokat az ungurokkal és azok királyával. A tárgyalások eredménye az lett, hogy a két nép békésen társult egymással. A kosiak elfogadták fejüknek az ungurok királyát, egyúttal elhagyták a kosi nevet – amelynek már értelme vagy jelentősége úgysem volt –, és ettől kezdve a társult, vagyis az egyesült nép mindaddig *ungurnak* nevezte magát, amíg az uralkodó család kihaltával a magyar törzs vezérét, Árpádot nem választotta vezérévé.

Ezek ismeretében válik érthetővé, hogy a magyar népet az oroszok vengernek, a németek ungarnak nevezik.

Az uráli hazában talált unguroknak nagyon kis számú népnek kellett lenniök, mert hamarosan úgy beolvadtak a turáni testvérnépbe, hogy még mint törzsszervezet sem tudták népességüket a mai hazába átmenteni. Az ungurok ily mértékű beolvadását magyarázhatjuk kis számukon kívül a kosiak nagyobb műveltségével és táltosaik erős szervezetével és hatalmával, akik a két népet össze is telepítették és vérségileg eggyé olvasztották.

Az egyesült ungurok mintegy ezer évig éltek az uráli hazában. Mindig vándoroltak vissza Szíriába, ahol a termékeny folyóvölgyekben a földművelés könnyebb volt, az állattenyésztés is kedvezőbb volt, mert az év minden szakában az állatok szabadon legelhettek, míg az uráli hazában a tél megnehezítette az otlétet. De a fejsze, kapa és kasza megedzette a kart. Keményebbé, ellenállóbbá vált a nép. A tél a meleg otthonra utalta őket. A családi élet bensőségesebbé vált. Ezen évek alatt a 300 ezernyi nép létszáma megtízszereződött, három millióra duzzadt. Ez a haza szűk lett számukra, de hova menjenek? Az elő-ázsiai helynevek fenntartása bizonyítja, hogy az ungurok mindenáron Szíriába akartak visszamenni. De előbb az arabok, majd a törökök erősebb hadiszervezete ezt nem tette lehetővé. Azért utoljára olyan földet kerestek, ahol Szíriához hasonlóan hosszú a nyár, derült az ég és búzát, füvet és szőlőt terem a talaj. Ezt a földet kalandozásaik közben meg is találták a Kárpát-medencében. De ez a terület légvonalban is kétezer kilométerre fekszik az Urál-hegységtől. Közben tekintélyes katonai szervezettel bíró kazár, szláv, bolgár, besenyő és kun államok állták útjukat.

A 8. században azonban a Kazár Birodalom hanyatlásnak indult. Utolsó háborúját 799-ben viselte az arabok ellen. Ezután védekezésre szorult. Ekkor egy előre nem látható változás következett be. A kazár király, a főnemesség és végül a nép egy része áttért a zsidó hitre. A zsidó erkölcs tan fő elve a honvédelem tekintetében a Prédikátor könyve 9;4-ben van körvonala, amely szerint inkább legyen az ember eleven kutya, mint döglött oroszlan. Ezért a kazár nép az új vallás felvétele után irtózott a katonai szolgálattól. Arab zsoldosokat fogadott határának őrzésére.

Mikor az ungurok az első arabot meglátták a határ gátján, elérkezettnek látták az időt a honfoglalás előkészítésére. Miután az ungurok az előkészületeket bevégezték, vagyis a vonulás irányát, útját, módját és idejét, egyszóval az egész tervezetet pontosan megállapították, Kr. u. 870 körül a lakosság kétharmada, mintegy kétmillió ember megindult, hátrahagyva a biztonság okából egymillió lakost, akik sikertelenség esetén fenntartják a régi hazát a maradványnak. Egy nehéz, kétezer kilométer hosszú útra indult kétmillió ember barmaival és mindennemű felszerelésével, lakott területen és harcias népeken keresztül. Utat csak fegyverrel tudott magának nyitni. És bármennyire bízott is erejében és szervezetében, mégis, ismervén a hadiszerecnse ingatagságát, számítani kellett arra az eshetőségre is, hogy ha az érdekelt népek összefognak ellene, kénytelen lesz visszafordulni. Ezért hagyta hátra a király e nemzet kisebbik részét, mintegy harmadát, hogy vele a régi hazát biztosítsa. A vonulás megkezdését diplomáciai tárgyalások, sikertelenség esetén harcok előzték meg. Ha az út egy-egy szakasza biztosítva volt, akkor az első törzs megindult, és elment a kitűzött célig. A második elfoglalta az első elhagyott szállását, a harmadik a másodikét, és így tovább. Azért mondja Böics Leó, hogy a magyarok törzsekre szakadozva nagy területen vannak elszéledve. A kazár falvak elnéptelenedése nagy előnyt jelentett. E tervszerűség következtében csak az első – minden valószínűség szerint a magyar – törzsnek volt nehéz dolga, mert neki kellett utat törni.

Ez a szétterjedtség felbátorította a kazárokat, kunokat, besenyőket, hogy időnként rá-rácsapjanak az egyik vagy a másik törzsre anélkül, hogy a többi törzsnek be kellett volna avatkoznia. A törzs egymaga elegendő volt a védekezésre. Jellemző, hogy még a vándorlás ideje alatt mind a görög, mind a német császárság kereste a magyarok szövetségét, mert akkor a magyar volt a Szarmata síkság leghatalmasabb nemzete és legegészségesebb államszervezete.

Ibn Rusta hírszerzője 885-ben a magyarokat a Don mellett találta, Szt. Metod pedig 890-ben a Duna torkolatánál. Tehát 889-ben már felfejlődtek a Kárpátok vonalánál.

Közben Álmos, az ungár király meghalt. Valószínűleg Ungvárt temették el és nevezték el róla ezt a helyet. A vezetést a magyarok vezére, Árpád vette át, aki Vereckénél, legidősebb fia, Levente, pedig az Al-Dunánál állt, míg a Keleti-Kárpátok összes hágójával szemben egy-egy kisebb csoport helyezkedett el. Az egységes támadás megindulával a bolgárokkal szemben álló Leventének volt a legnehezebb helyzete. Súlyos harcok közben elesett.

A honfoglalókat a Kárpátokig az ungárok szakrális királya, Álmos vezette. A halálával kapcsolatos mondák arra mutatnak, hogy szakrális fejedelem volt. Utóda – és nem fia –, Árpád, a magyarok katonai vezetője lett. És így a honfoglalók jellege alaposan megváltozott.

A honfoglalás

Vereckétől az Al-Dunáig egységes parancsra vonult be a Kárpátokon a honfoglaló hadsereg. Mihelyt a Duna mellett vonuló csoport túlhaladt a Kárpátokon, azonnal megkezdte a települést. Amerre ez a csoport vonult, mindenütt ott találjuk Becsét, a Jordán-völgy egykori híres és dicsőséges városát. Nagybecskerek, Kisbecskerek, Törökbecse, Óbecse, Újbecse, Szigetbecse, Becsehely. A vereckei csoport becsei különítménye pedig, amely Árpád testőrsége volt, Tiszabecsen és Bessen telepedett le. A két csoport Csepel szigeténél találkozott, és kétségtelen, hogy Árpád Szigetbecsen ütötte fel sátorát, és ez volt a Magyar Birodalom első székvárosa.

A honfoglaló magyarok az elfoglalt helyeken letelepedve új nevet adtak telephelyüknek. Egy részüket a táltosok nevezték el. A hét istenről elnevezett nagyszámú község nemcsak azt tanúsítja, hogy azok mindegyikében egy-egy isten oltára, szobra, esetleg temploma állt, hanem azt is, hogy sok föld lett a táltosoké.

Ra isten tiszteletét bizonyítja: Rad, Rád, Rada, Radanovac, Radna, Ráth, Rátót.

Hold isten emlékét hirdeti: Holdvilág, Hódas, Hódosfalva, Hódmezővásárhely, Hódasz.

Kedd-nek szentelt helyek: Tardoskedd, Göd, Gyüd.

Bál-imádás emléke: Bálványos, Bél, Bélád, Magyarbél, Bélapátfalva, Bakonybél, Ipolybél, Pálmonostor, Felsőpél.

Adon isten nevét viseli: Dunaadony, Tiszaadony, Éradony, Nyíradony.

Istár, illetve Östör isten nevét viseli: Alistal, Főlistal, Asszonyfa, Asszonyfalva, Eszterháza.

Kaman emlékét őrzi: Kamon, Kalmáncsa.

A községek elnevezésénél megemlékeztek a táltosok az ősi Kos istenről és a birodalom régi nevééről. Így kapta nevét Kocs, Kocsard és Kosd.

A táltosok azonban nemcsak a zend és föníciai vallás alakjait örökítették meg a helynevekben, hanem áthozták Elő-Ázsia városainak, tartományának, folyójának, helységének és főembereinek nevét is. Így:

Abana	Abony	Arras	Arács
	Aba	Bal-Salisa	Balsa
	Bana	Babilon	Bábolna
	Bán		Babony
Arad	Arad	Baka	Baka
			Bakony
Aramos (Orontés)	Aranyos		
Arba	Orbó	Bal-Kanah	Palkonya
Árpád	Árpád	Basan	Bacsán
			Bácsa
			Bács
			Bócsa
Árvad	Árva	Belka	Bilke
Béyle	Béllye	Ebál	Ipoly
	Bénye	Ekron	Eger
	Böny		Regőc
Bered	Pered		Regede
	Parád		
	Boród	Gaba	Kaba, Kabhegy
	Bród		
Beth-Horon	Bodrog	Galgala	Galga, Galgós
Beth-Lechem	Bethlen		
Beth-Sán	Csány	Galilea	Galla, Gyalla, Gályá
Beth-Semes	Szemes		
Beth-Peor	Perbete	Gaza	Kaza
Bezek	Bezzeg, Peszek	Gennesár	Kenese

Bosra	Borsa, Bars Borsod Borsava	Gerar Gerasa	Gara Gerecse, Géres, Geresd
Budas	Bugac		
Charran	Garam, Karancs	Gézer	Gecse, Gecser
Csarak	Csarkó (Kaban) Csanak Csurgó	Gileád	Kiliti
Cór	Csór		
Cun	Cun	Golan	Galanta
Dabbas	Dabas	Gomora	Gömör, Gyömrő, Gyömöre
Damesk, Damaskus	Damóc Demese Dömök Dömös Dömsöd	Haleb Hamat Hamoht-dir Heth	Halap Homod, Komadi, Komját Homoród Hetény
Dán	Dan, Dány		
Dedan	Déda, Dada, Dad		
Jordán	Járdán	Mamre	Monor
Kades	Kajdacs Gajdos	Média	Mehadia, Medgyes
Kala	Kal, Kálla Kalló Kalocsa Kalota Káloz	Maakah	Makó, Makád
Karta	Harta	Mesech Mishal Mohács	Mecsek Miskolc Mohács
Kerak	Hartyán Kerka Gyergyó Görgő Kér	Nava (Basánban) Paddan	Nava Padany, Patonya Patona Fadd, Fóth Patka, Pataj
Kir	Gytót		Pákoz, Pankota
Kirjóth	Lugos	Pekod Parrán	Berény, Baranya Berénd Báránd
Lagas	Görgénylibánfalva		Beremend
Libánon	Lód, Lad		Pozsega, Pozsga
Lód	Léta Széklőd	Pisga	Ruma
Luz	Cegléd	Ráma	Zsolea
	Lue, Lazi	Salea	Csajta
	Losone, Luzsok	Sajda	Szalók, Szalk
Samaria	Somorja	Saleka	Huszt, Ózd, Üsti
Sáron	Sáró, Sarmas	Ust-Urt	
Seba	Csaba	Zabulon	Szabolcs, Szaplonea
	Sabae		Soponya
Sela	Sellye	Zarepta	Zalata
(folyó Palesztina)	Salló Csallóköz Zala, Zilah		Zalatna Szalanta Szalonta
Sagun	Zagon	Zebulon	Zemplén
	Zákány		Cseplény
	Záhony		Csepel, Eplény
Siehem	Sümeg	Zered	Szered
Sihor	Sukoró	Zereda	Szereda
Sin	Sin	Ziph	Cip, Szepes, Szepezd
	Szinna		Szepsi, Zsepcse
Sodoma	Szatmár		
	Sütő	Zoar	Szaár, Szár
	Szatymaz		Székzoárd
Sur	Surány		Szekszárd
Timnach	Tihany		

Tirzah	Tarcsa	<i>Elő-Ázsiai személynevek</i>	
	Tarao		
	Tarcal		
Tob	Tab	Baladan	Balaton
	Dab, Dobo	Gaal	Gal, Galos
Uz	Uz	Hadad	Hadad
		Ladan	Ladány, Letenye
		Perez	Perecsény, Pétes
			Pereszlény
		Teres	Teresva, Derecske
		Unni	Uny
		Zemira	Szemere

De nemcsak a községek, hanem azok határrészeinek vagy dűlőinek nevében is sok az ősvallási, őstörténeti adat.

Nyilvánvaló, hogy ez a gyűjtemény csak egy része azoknak a helyneveknek, amelyek Siriből származnak, de ebből is nyilvánvaló, hogy mindazon helyneveink, amelynek eredetét megfejtani nem tudjuk, Szíriából származnak. Tehát méltatlan az a gyakorlat, hogy minden megfejtethetlen nevet szláv eredetűnek mondunk.

Ha a Szíriából áthozott földrajzi és vallási helynevek eloszlását a térképen megvizsgáljuk, tisztán áll előttünk, hogy nincs Magyarországnak egyetlen vidéke, zege-zuga, amelyben ezeknek a neveknek valamelyikét meg ne találunk. Miután pedig bizonyos, hogy a helynevek honfoglalás kori települések nevei (mert nevüket az ellenséges érzületű idegen papság tűzzel-vas-sal irtotta), kétségtelen, hogy a honfoglaló magyarság nagyszámú, hatalmas nemzet volt, amely rögtön meg tudta szállani az egész országot, Szlavóniát és a Morva-mezőt is beleszámlálva. Ezt a tényt különben Bölcs Leó is megerősíti, mondván: a magyar nagyszámú nép.

Végül Erdélyről

Mit jelent az, hogy Barkut-széki? Azt jelenti, hogy Barkos főember területe. Éppúgy, mint Felszeg, Alszeg, amely alszék, felszék jelentést rejt magában. Tehát a szék szó tulajdonost jelent. Valaki a saját tulajdonán szék.

A szék szót annyi, mint birtokos, birtokos. Eredetileg birtokos, ural. Ennek a szónak a mai alakja lakik, tartózkodik. A szék szóból alakult ki a székelő, a székely szó. Annyi, mint birtokos, földtulajdonnal bíró szabad ember. Szemben azokkal, akiknek nincs kiosztott része a honfoglaláskor szerzett nemzetségi birtokból. De mi a magyarázata annak, hogy a szék szó a magyarországi helynevekben is előfordul, mégsem székelynek, hanem gazdának nevezik a tulajdonost? Ez az eltérés onnan származik, hogy a hűbéri rend a magyarországi földműves alól hamarosan kirántotta a földet, a széket, amelyet ezután mint szegény jobbágy művelt, de a maga székének, vagyonának nem mondhatott. Ellenben Erdély messze volt a hatalom központjától, így a hűbériség lassan, sokára ért oda, és a jogfosztás nem ért el oda.

Nyilvánvaló, hogy a székelyek nem ittmaradt nép a hunokból, hanem a honfoglaló magyarság része.

A honfoglalás kori Európa műveltsége

Összehasonlítva Árpád Magyarországot Európa akkori államaival, joggal állíthatjuk, hogy népe műveltebb volt – a görögöt kivéve – Európa minden népénél, katonai és politikai szervezet tekintetében pedig – mint Csánky Dezső is megállapította – valamennyit felülmúlta. Árpád ugyanis legalább 400 ezer begyakorolt harcost tudott fegyverbe állítani. És ha olyan hódító vágy élt volna benne, mint Attilában, az Óceánig semmi sem tudta volna feltartóztatni. De mint a magyar nemzet története és jelleme mutatja, ilyen vágy magyar emberben nem támadt soha. Esztelen hódítás helyett Árpád csak akkora területet foglalt el, amekkorára népének szüksége volt. De ezen a területen minden előfeltételt megteremtett arra, hogy az ország Európa leghatalmasabb állama, lakossága pedig a világ legboldogabb népe legyen.

A magyar népnek azonban akkor is megvolt és ma is megvan az a különös sajátsága, hogy uralkodója vagy vezére kezébe, mint a viaszt, belehelyezi magát, aki azután, ha bölcs, nagy és széles látókörű ember, felvezetheti a jólét és műveltség legmagasabb fokára, de viszont, ha gyenge, önző, kicsinyes vagy éppen rosszindulatú – lesüllyesztheti a züllés és nyomorúság minden poklának a fenekére.

Az új hazában Árpád – sajnos – kevés ideig uralkodott. A bánhídi csatában elvesztette három nős és hozzá hasonló fiát, sőt maga is halálosan megsebesült. Az akkor még kiskorú, Zsolt nevű fia már nem ismerte a küzdelmet és szenvedést. Ő a hatalom és dicsőség fényében fejlődött férfivá. Azért nem fejezte be azt a gigászi művet, amit apja már majdnem készen a kezébe adott. Ugyanezt mondhatjuk Taksonyról és Gézáról is. Figyelembe kell venni, hogy a honfoglalás érdekében a magyarság minden épkézláb fia kemény harcos volt. Ezt a harci erőt Árpád utódai nem tudták célszerűen felhasználni. Nem volt olyan egyéniség köztük, aki ezt a szörnyű erőt korlátok közé tudta volna szorítani és az építő munka mezejére tudta volna vezetni. Ez kalandozásra csábított. A király engedélye nélkül a szélrózsa minden irányába özönlöttek az országból. Ez állandó vérvesztést okozott. Eldurvulást és az erkölcsök romlását vonta maga után. A szomszéd népek kormányai már nem tudták, hogy ki a magyar nép uralkodója, mert a kalandokat rendező vezérekkel mint egyenrangúakkal egyezkedtek.

Az uralkodók gyengesége mellett a másik végzetes veszély abban mutatkozott, hogy annak idején a szíriai vallás felvétele alkalmával a magyar nép csalódott a táltosokban. A lelki összhang feloldódott. A hét isten imádatát nem vette be a magyar nép. Ezt tükrözi a ma is ismeretes hét isten káromlása.

A rend felbomlásának oka mindig az uralkodó gyengesége. Amikor Géza trónra lépett, minden felelősséget a táltosokra hárított. És ahelyett, hogy a táltosokat arra kényszerítette volna, hogy kötelességüket teljesítsék, ő egy másik vallásban és idegen nemzetiségű papokban vélte az államrend támaszeit megtalálni.

A nyugati egyház ebben a korban már fő terjesztője és melegágya volt a hűbériségnek és jobbágyságnak, azaz nemzet és társadalom kasztokra való osztásának.

Géza a német császárnál tapogatózott. Válaszul a császár követei – köztük Pilgrim passauai püspök – egyrészt a nyugati kereszténység terjesztésére kértek engedélyt, másrészt Gézát és főembereit is ennek az egyháznak híveiül akarták megnyerni. De ez nem sikerült. A magyar nép akkor sok közös vonásra ismert a görögkeleti vallásban a volt zend vallásuk nyomán. Amikor Pilgrim püspök megjelent Géza udvarában, a nemzeti érdek azt követelte, hogy a keresztény vallás felvétele erőszak nélkül, a nép vágya és ízlése szerint menjen végbe. De Géza ragaszkodott ahhoz, hogy megváltoztassa a magyar alkotmányt, amely szerint a szabad királyválasztás joga az uralkodó család tagjaira korlátozódott. Géza azonban fiát, *Vajkot* akarta utódául, ezért a kijelölés jogát magának akarta fenntartani. De ezt csakis a római egyház és a bajor herceg támogatásával tudta elérni. Az uralkodóház tagjai közül csupán Vazul támogatta Vajkot. Ezért Géza elhagyta Székesfehérvárt, a magyar törzs fővárosát, és áthelyezte székhelyét Esztergomba, hogy közelebb legyen Vazulhoz, aki Nyitrán tartózkodott, és a bajor határhoz, ahonnan már csapatokat várt a netáni felkelés leveréséhez. Azután udvarából eltávolított minden magyar testőrt és főembert, akiknek helyét német és olasz lovagokkal töltötte be. Végül családi összeköttetés tekintetében is teljesen a külföld felé tájékozódott, amennyiben lányai közül az egyiket férjhez adta a velencei dózse, a másikat pedig a lengyel király fiához. Míg a saját fia, *Vajk* számára *Henrik* bajor herceg apácának nevelt leányának, *Gizellának* a kezét kérte meg.

Géza második feleségéről, *Adelheidről* azt írja Brune von Querfurt: qua totum regnum manu tenebat (aki az egész államhatalmat kezében tartotta). Ez az *Adelheid* anyai ágon német származású volt, és a varsói királyi udvarban teljesen német légkörben nevelkedett. Magyarországra jöve, itt mindent megtett a királyi udvar elnémetesítésére és a nyugati kereszténység terjesztésére. Fiának, *Vajknak* a nevelését is egy német papra, *Ascharikra* (*Astrik*) bízta, akit azután Szent István még megkoronáztatása előtt esztergomi érsekké nevezett ki.

Gézának a német császárral, a bajor herceggel és Pilgrim püspökkel folytatott tárgyalásai is sok német papot és lovagot vonzottak a királyi udvarba, úgyhogy az – *Schröfl* szerint – már a bajor zsoldösszereg odaérkezése előtt teljesen elnémetesedett. Ez a helyzet a német kultúra előnyére csak tovább fejlődött, amikor *Gizella* a német sereggel együtt Magyarországra érkezett és Szent István az ország kormányzását, valamint pénzügyeinek intézését *Gunter* thüringiai grófra bízta.

A bajor herceg nem eresztette el leányát üres kézzel, hanem ezer nemes és kilencezer harcost, összesen tízezer főnyi kíséretet adott melléje – akiket *Schröfl* szerint Géza pénzén toborzott –, azzal a rendeltetéssel, hogy ez a sereg, ha a szükség kívánja, Szt. István trónöröklését biztosítsa, de egyúttal a feltételek végrehajtását is ellenőrizze. A tízezer elindult Bambergből Frankenén át a Duna felé, amely mellett *Pochlarnon* és *Tullnon* keresztül megérkezett Esztergomba. Útközben a német sereg a pogány táltosokra már vadászott, akiket közülük megfoghatott, azt az akkori hivatalos kínzó módszerei szerint kivégezte vagy elevenen elásatta. A táltosok a német sereg elől menekülve Veszprém felé mindenütt fegyverre szólították a lakosságot. A magyar nép azonban nem mozdult a táltosok jajkiáltására, mert először is sohasem volt magyar szokás az uralkodó ellen fegyvert fogni, másodsor pedig nem tartotta a nép ekkor már a táltosokat méltóknak arra, hogy értük kardot rántson.

Míg a német sereg Esztergomban az út fáradalmait pihente, ezalatt a táltosok a Dunántúl minden vidékéről Veszprém alá sereglettek, hogy az ellenállást megszervezzék és a közben elhalt Géza fejedelem helyére ősi szokás szerint az Árpád-ház legméltóbb tagját, *Kopát* ültessék.

Veszprém fekvésére már Árpád felfigyelt. Elhatározta, hogy ezt a helyet az uralkodó család és a papság számára tartja fenn. Közelébe a megbízható becsei népet telepítette. Felügyeletével és védelmével egyik fiát, *Jutast* bízta meg. A Sió-hegyet *Jutas* palotája, szolga- és őrszemélyzetének házai és a királyi család kincstárépületei foglalták el. A Mór-hegy tetején pedig a hét isten oltárai álltak, ahová jeruzsálemi minta szerint bizonyára egy nagy Bál-templom építését is tervezték. A hegy alját és környékét az ország főtáltosai szolgálkival, kincseikkel és ezek őrzőivel szállták meg. A magyar Jeruzsálem igazi kincseit azonban nem az itt felhalmozott arany, ezüst és drágakőgyűjtemények, sem a görög és föníciai bíborszövegek képezték, hanem az a sok lécalakú fabot, amelyeken Európa és Ázsia hú földrajzi leírása, tízezer év története, a költészet és minden tudomány eredménye, valamint a vallás és az állam törvényei voltak felróva. Ennek a könyvtárnak – tekintettel a táltos kaszt régiségére, a babiloni, tyrusi és ninivei hosszan tartó szomszédságra és a magyar nemzet változatos történetére – sokkal nagyobbak és értékesebbek kellett lennie, mint amilyen a ninivei téglakönyvtár volt.

A magyarok ugyanis, mint *Elő-Ázsia* népei (lásd: *Ezékiel* 37.), négyszögletű fabotokra írtak, helyesebben róttak minden feljegyezni valót. Így üzenetet, törvényt, tudományt, költeményt és imádságot. Az ilyen teleírt botok végén kampók voltak, amelyeknek segítségével sorban zsinagregára akasztották őket.

Érthető tehát, hogy a németek jövetelének és öldöklésének hírére a magyar Jeruzsálem jajdult fel a legjobban. És itt kezdődött az ellenállás szervezése. De éppoly természetes az is, hogy a németek is ezen a helyen igyekeztek a magyarságra és ősi alkotmányára halálos csapást mérni. Mire a német sereg odaérkezett, *Kopa* vezér serege – és nem az egész magyarság! – is ott egyesült a táltosok fegyvert fogó férfijaival.

A nagy harc végső küzdelme a Csatárhegy mögött, az ún. Kincsasás-lapályon, az erdő egyik nagyobb tisztásán folyt, ahova *Kopa* vezér seregének maradványa védekezve hátrált... Itt pihennének az elesett vitézei a törzsnek. A környék népe azonban kincset sejtve a hantok alatt, azt sokszor feltúrta, a csontokat összevissza dobálta. Újabban művelés alá vették az egész területet. Azóta az ekevas is vet fel csontokat és hadfelszerelési tárgyakat, szépen kidolgozott sarkantyút...

A németek a győzelem után a várost feldúlták, a kincseket elrabolták. Tudatlanságukban a könyvtárt elégették. *Kopa* vezér holttestét felnégyelték, egy-egy darabját Jeruzsálem, Fehérvár, Győr, Esztergom kapujára szegezték. Azután a magyarság múltjának kiirtása érdekében a még megmaradt táltosokat megölték. Akik el tudtak menekülni a németek haragja elől, elvegyültek a nép között, múltjukat elhallgatták.

Ezek után a németek hozzáfogtak a térítéshez. Hogy milyen módon és milyen eszközzel, azt ismerjük a besenyők vezérének, Tonizóbának a sorsából, akit feleségével együtt elevenen temettek el, mert nem akarta hitüket felvenni.

Következett a püspökségek alapítása és az új államrend, a hűbériség alapjainak lerakása. A hét törzsi beosztást megszüntették. Helyette a frank birodalmi szervezet mintájára az országot megyékre (Grafschaft) osztották. Az ősi törvényeket is eltörölték, helyette az akkori bajor törvényeket és a mainzi zsinat határozatainak érvényét vezették be. Ez a törvénytámasztás akkoriban divat volt Nyugat-Európában, tekintet nélkül a nép ízlésére, szokására. Az új törvények alaphangja a türelmetlenség és kegyetlenség.

A hűbériség Magyarországon sohasem valósult meg teljesen. A velejáró kötelezettségeket senki sem akarta vállalni, de a velejáró jogokat – akinek hatalmában állt – igyekezett mindenki kihasználni. Ez állandó perlekedésre vezetett, ami századokon át jellemezte a magyar közéletet. A hűbériség Kopa leverése után azonnal megkezdődött. Nemcsak az egyház jutott nagy földbirtokhoz. A megalakított püspökségek kaptak nagy birtokot, ezenkívül a tíz falunként megalakított plébániák is két telket és rajta lévő "jobbágyságot" is kaptak. A megyék területének egyharmada – mint Györffy György történész írja – a király rendelkezése alá került, adománybirtok lett. De ez nem egyszerre történt, hanem lassan. Ezért nem okozott lázadást. Mert a tízezer németet az egész nemzet könnyen kiverte volna.

Géza előtt annak idején bizonyára elhallgatták a német tanácsadók azt az elvet, hogy a koronázás és a "rex" cím, mialatt a fiának korlátlan hatalmat ad alattvalói élete és vagyona felett, ugyanakkor őt a német császár és a római pápa hűbéresévé teszi. Erre az elvre figyelmeztette Konrád császár Szt. Istvánt, amikor hűségesküre szólította fel és ennek hiánya miatt haddal megtámadta. Ugyanerre figyelmeztette VIII. Bonifác pápa III. Endrét, mikor őt a trónról letette és helyére Róbert Károlyt ültette.

Konrád császár hadüzenetével vált világossá Szt. István előtt a hűbériség veszedelme. Ezért mindent megtett elhárítására. A császár hadainak visszaverésével szakított a császári udvaroncokkal, megtartván a bajor kegyenceket. Ezzel az ország függetlenségét biztosította. A pápai hatalom terén pedig szakított a passai püspökséggel, és a prágai püspökségtől szláv papokat kért. Hogy halála után törvényes örökösei maradjanak s az ország a németek ölébe ne hulljon, Vazul fiait megmentette. Ezzel párhuzamosan adományokkal biztosította a keleti egyház fennmaradását. A császár politikájának volt útjában Imre herceg is, akit a "vadkan" ölt meg. (Nyugaton ismert módja volt ez az ellenfél megsemmisítésének.) Ezzel szemben jelentkezett Péter, a császár embere, és ezzel párhuzamosan a Szt. István elleni merénylet. Ekkor került szembe egymással a két német csoport az udvarban. Gizella özvegy királyné szembekerült Péterrel, és végül kimenekült az országból. Otthon apácázardafőnökként élte le életét.

A táltosok kiirtásával az Elő-Ázsiából hozott magyar tudomány és műveltség gyökerei elvágattak, ennél fogva az egész magyar kultúra hervadni és pusztulni kezdett. Tanító nem lévén, az új nemzedékek nem tanulhatták meg a magyar múltat. Ami apáról fiúra maradt, mind csekélyebb és hiányosabb lett. A minden falut hatalmában tartó papság figyelte és kegyetlenül üldözte a honfoglalás előtti kultúremlékeket. A nyugati kereszténység képtelen volt az ősi magyar kultúra helyére újat állítani. A középkori egyházi latin kultúra önmagában is nagyon szűk határok között szorongott. Nemcsak a papok, de még a püspökök nagyrésze sem tudott írni-olvasni. Milyen kultúrát tudott az a papság terjesztetni, amely nagy hányadában analfabéta volt s még hozzá hívei nyelvét sem értette?

A hűbéri rend pusztító hatása

A magyar nemzet a honfoglalás előtt már több mint ezer évvel testben, vérmérsékletben, gondolkodásban és ízlésben teljesen egységessé fejlődött. Ezen az egységen semmit sem változtatott az itt talált csekély idegen elem. A hűbéri rend megszervezése után azonban megkezdődött az idegen népek beszívargása, mégpedig nemcsak az ország szélére, hanem a belsejébe is. Ennek oka az volt, hogy a magyar ember sehogy sem akart a jobbágsorsba belenyugodni. Bár nyíltan nem tudott belőle szabadulni, de passzív rezisztenciával és mindenféle fufanggal igyekezett helyzetén könnyíteni és az idegen földesúr életét megkeseríteni. A földesurak megunták az állandó küzdelmet, ezért szláv, német meg oláh jobbágyságot csaltak a szomszédok birtokaikra. De hogy a hűbérurak hogyan igyekeztek az ország nemzeti egységét megbontani, azt szemlélhetjük *Korjatic Tódor* litván herceg példájában. Neki Róbert Károly (akit az utolsó Árpád-házi király, III. Endre trónjára VIII. Bonifác ültetett) 1339-ben Munkácsot és az egész északkeleti határvidéket hűbérül adományozta. Ez az új telepítette be ruténnel. De nem azért, mintha ez a terület lakatlan lett volna, hanem azért, hogy alázatos jobbágyságot lásson óriási birtokán. Számos község van ezen a területen, amelyről meg lehet állapítani, hogy ősmagyar település volt, de ma már nyoma sincs bennük a magyar elemeknek. Azaz a nyom megvan, mert mindenféle magyar nevekké és magyaros arcú meg testalkatú emberekkel találkozunk, akik azonban egy szót sem tudnak magyarul, sőt tiltakoznak az ellen, hogy magyaroknak tartsák őket. Hogyan jött létre ez? Úgy, hogy a falvakból távozásra szólított magyarok nem mindnyájan hagyták ott otthonukat, hanem alkalmazkodtak a földesúr kívánságához. A Rádió- és Televízióújság 1986. november 3–8. számában írja: "A gépkocsivezetőt, aki a magyar rádiósokat, Sósuti Máriát, Jónás Istvánt és Köves Józsefet a Szovjetunió nyugati tájain végigröpti, Ferenc Józsefnek hívják. Ennek ellenére nem beszél magyarul, mert ukrán, ukrán az Ungvári Egyetem rektora, Lengyel Volodimir. Azután Petró Lizanec, az Ötödik sebesség másik alanya, végül Veress Gábor, a beregszászi pártbizottság első titkára." Kétségtelen, hogy az ország nemzetiségi falvaiban kialakult egy vegyes fajta, amely már sem szlováknak, sem románoknak, sem germánoknak nem mondható, mivel erős magyar elem van vérében, jellemében. Hol ide-, hol odatartozónak vallja magát.

A vándordalosok

A pogány magyarságnak nélkülözhetetlen kultúrtényezője volt a vándordalosok testülete. Ez az intézmény az elő-ázsiai népeknél volt nagymértékben elterjedve, bár a germánoknál is megtalálható. A dalosok a táltos papi kaszthoz tartoztak.

Rendszeres állami és egyházi irányítás alatt állottak. A dalos, ellátva megfelelő parancsokkal, kiindult a meghatározott útiterv szerint kijelölt helyekre. A falvakban a vezető személynél szállt meg. Szabadon szólt a néphez. Előadásának tárgya: az újabb fejedelmi törvények, a főemberek családi, személyi és katonai eseményei, a népetet különösebb eseményei, természeti csapások, árvíz, tűzvész stb. Végül a külföldi események.

Az elmaradhatatlan lakoma alatt poharazgatás közben a dalos elregélte a nemzet történetének dicsőséges vagy szomorú eseményeit, azután a vallásos eposzból, az "Élő Való"-ból valamelyik manó tetteit. Eldalolta az új nótát. A dalos azonban ezzel nem érte be, ugyanis nemcsak közölte mondanivalóját, hanem gyűjtötte is az új híreket, és tanulmányozta a nép hangulatát, sőt fejedelmválasztás és háborúk idején igyekezett azt megbízói érdeke szerint irányítani is. Nyilvánvalóan a nemzet életére és gondolkodásmódjára nagy befolyással volt, ezért Szt. István mindenható minisztere, *Gunter* első intézkedése volt a pogány dalosok működésének betiltása, sőt a továbbiakban *Astrik* nyomására meg is ölette a karaboncot. Hogy azonban ezt az intézményt pótolja, keresztény dalosok toborzását rendelte el. Ezt a Szt. Lázár rend vállalta, amely a maga dálnokait eleinte szlávok közül toborozta, és kizárólag a Mária-kultusz szolgálatába állította és a szentek legendáinak ismertetésére használta. Géza trónra lépésétől kezdve a lazarista dálnokoktól függetlenül egy másik, világi német dálnoki kar is működött a német eredetű főnemesi udvarokban, ahol a vendéglátó gazdák és őseinek vitézi öldökléseit dicsőítették olyan ízléstelen módon, hogy azt Anonymus is megsokallta.

A magyar nép "karabonc"-nak nevezte dálnokait. A "kara" szó ősmagyar nyelven nem feketét, hanem "bátr", "erényes" és "kedvest" jelent. (Ugyanezzel a jelentéssel került etruszk közvetítéssel a latin nyelvbe is. A többi ősrja nyelv ezt a szót nem ismeri.) A "bonc" szó papi szó, az alsóbbrendű papságot értették alatta. A kara jelző a bonc szó előtt: karabonc, azt bizonyítja, hogy a nép a táltos kasztnak ezt az osztályát kedvelte.

Az egyházi dálnok a felszentelés előtt a papjelöltet "diskon" címmel jelöli. A nép ehhez a címhez hozzáfűzte a "karabonc" nevet. Így jött létre a "karaboncos diák" vagy garabonciás diák kifejezés, amely a népmesékben ma is szerepel. Az ötszáz év múlva a reformációval meghonosodott diákküldés: a legátus, így kelt életre, akitől a nép elvárja ma is, hogy a templomban szép beszédet mondjon, de utána az esti összejövetelen ne szenteskedjék, hanem a leányokkal szórakozzék, a férfiaknak pedig kacagtató adomákat és diákcsalafintásokat mondjon.

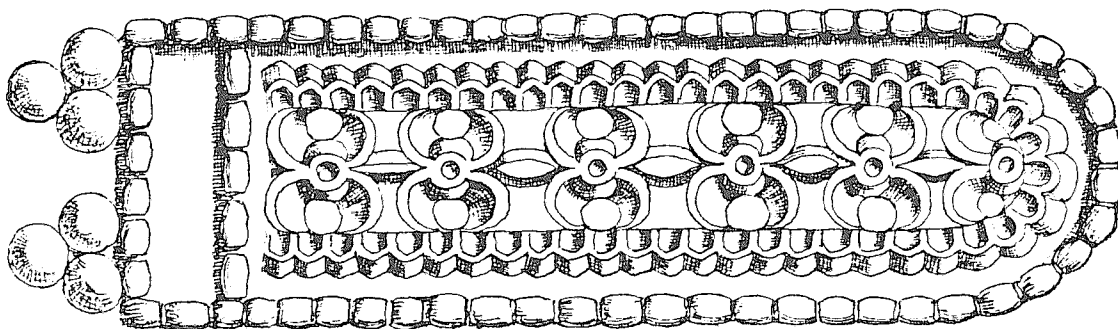
A honvédelem megbénulása a hűbéri rendszerben

Géza fejedelem uralkodásáig az egész nemzet állandó katonai kiképzésben részesült, és minden falu lakossága be volt osztva egy-egy tömény keretébe. Akkor a magyaré volt Európa első kultúrnépe és legtökéletesebb honvédelmi szervezete. Ez a két jelenség többnyire együtt jár és elválaszthatatlan egymástól.

A hűbériség bevezetésekor a tízezernyi német had veszedelmes ellenfélnek találva a négyszázezernyi magyar hadsereget, a hadkötelezettséget önmagára, az ún. "nemességre" korlátozta, a magyar népet pedig lefegyverezte és jobbágyságra korlátozta. Ezzel megszűnt a német császár elleni fenyegetés. Később Nagy Lajos és Mátyás király próbált a "nemesség" mellett magának a királynak hadsereget felállítani, de ez a törekvés az ő halálukkal megszűnt. A bandériumok felállítása, a nemesi hadrakelés pedig azt jelentette, hogy a honvédelem, amit a magyarság a honfoglalás koráig kiépített és hasznosan gyakorolt – megszűnt. A honvédelem az idegen származású (később a magyarságból is feltöltődött) nemességre hárult, az ország lakosságának egyhuzadára. Nagy veszélyek idején megkísérelték, hogy a jobbágyságot is bevonják a honvédelembe, de ettől a főnemesség húzódozott.

Az a rengeteg megalázás és néppusztítás, amely a magyar nemzetet a tatár, török és német inváziók során érte, mind a hűbériséggel járó néphadsereg hiányának következménye volt. És amikor Széchenyi István általános katonai kötelezettséget javasolt, ugyanakkor természetesnek és elengedhetetlennek tartotta a jobbágyság felszabadítását. A néphadsereg Géza fejedelem uralkodásával megszűnt.

A hűbéri rendszerrel együtt járó általános hanyatlás alól a földművelés, az állattenyésztés, sőt a közerkölcs sem lehetett kivétel. A magyar nemzet, amely Turántól Kis-Ázsián, Szírián, a Kaukázuson és az Urálon át a mai hazáig sok küzdelmet megért, mindig jólétben és bőségben élt. Csak itt kellett nélkülöznie, a Kánaán földjén.

EGYNÉMELY SZITTYA–GÖRÖG–MAGYAR ÖSSZEFÜGGÉS LEHETŐSÉGE ŐSTÖRTÉNETI TENGERI HAJÓZÁSUNK VONATKOZÁSÁBAN

A magyar Szent Korona gyöngyében, egykori Fiuménkban működő M. Kir. Tengerészeti Akadémia és Cs. Kir. Haditengerészeti Akadémia 14–18 éves magyar növendékei szinte kivétel nélkül hazánk tenger nélküli területeiről kerültek felvételre. A trianoni ország kereskedelmi tengerészetében a legkiválóbb tengerészanyagot tengert soha nem látott fiaink adták. A magyar (osztrák–magyar) haditengerészetben különösen a "tengerész" beosztásokba kerültek. Csupán példaként említünk meg egyeseket. Tengerész volt Xántusz János, a budapesti állatkert megalapítója, a híres veszprémi újságalapító, Kompolthy Tivadar, valamint fia, Jób, aki kínai császári mandarin lett ugyanúgy, mint a másik, kínai császári mandarin lett Faragó Ödön. Sepsimartonosi Gyujtó Károly Velence révtengernagya lett. A trianoni országvesztés után külföldön kapkodtak fiuk végzettségű tengerészeink után. A század legkalandosabb sportvitorlázója gróf Festetich Rudolf volt a "Tolna II."-vel. Magyar volt – már csak neve után is – Tyrker, a Helmskringla szerint Leifs Erik nevelőapja, aki a vikingeknek az észak-amerikai parton fekvő Vinland nevét sugalmazta. Nem kell azonban olyan messze mennünk. Föld körüli útjuk utolsó szakaszára most készül a magyar Fa és társa, miután kis hajójukkal, a "Szent Jupát"-tal a Horn-fokot már körülhajózták. Az osztrák–magyar hajóraj szlávoktól erősen befolyásolt körülményeit ismerve, szinte hihetetlen, hogy annak utolsó parancsnoka magyar ember lett, Nagybányai Horthy Miklós tengernagy. Tengeri rátermettségünkre említhetnénk még számos példát. Sőt, büszkén mondhatjuk, hogy a fiumei akadémiánkon ebben a szellemben nevelt kapitányok éppen kiválóságuk miatt lettek az izraeli tengerészet megalapítói, mint Radán Alfréd, Bíró György, Sági stb. Haditengerészetünk utolsó tengernagyi törzskari főnöke, Konek Emil, szintén a Kisalföldről került a tengerre.

Csekélységem gyermekkorától kezdve, már az első csehszlovák megszállás idején tengerész akart lenni. Ezért kissé hóbortosnak véltek, de – mondták szüleimnek – majd kinövi a gyerek. Nem nőtte ki, hivatásos tengerész lettem. "Budapest" tengerjárónk III. tisztjeként kerültem hajómmal 1942-ben az Azovi-tengerre. Már a Kercsi-szorosban, de különösen a tenger keleti csücskében lévő Jeiskben az volt az érzésem, hogy otthon vagyok. Sok évvel később megírtam 1954-ben "Hajóegészségtan" c. könyvem, amit azonban csak 1957-ben adott ki a "Medicina" Kiadó. (1) Ebben foglalkoztam a tengerész emberi tulajdonságaival. Azt írtam, hogy a magyar azért jó tengerész, mert nomád életének valamiféle fajtabeli emlékezőjei jutnak felszínre. Jóval később olvastam Padányi: "Dentumagariá"-ját, és abban véleményét (2), hogy Ady "Az eltévedt lovas" c. költeményében egy "ősi sejtje ráégett kép tér vissza tizenhárom évszázad ködös mélységeiből". E sorok megrázó hatása alatt kezdtem gyűjteni anyagot "A magyar tengeri hajózás őstörténeti vonatkozásai" c. tanulmányomhoz. Ennek során tapasztaltam, hogy ezen a téren csodálatos távlatok nyílnak őstörténetünk felderítése tekintetében. (3)

Rendkívüli mértékben tömörítve az eddig elért kutatási eredményeket, azt látjuk, hogy a Kárpát-medencét feltöltő és számos ötvözdés kátlanában tisztuló magyar etnikum a "régi Kelet" tengereinek a partján élt. Kapcsolatai a Kaszpi-tenger partjaitól délre távolodott szumirokkal, az elő-ázsiai kultúrnépekkel, továbbá a hunokkal, szittyákkal, avarokkal nyelvileg, embertanilag, régészetileg, történelmileg bizonyíthatók. A történelmi idők hajnalán Elő-Ázsián át, annak földközi-tengeri partjairól Krétán át jutott a Balkánra – sőt részben az Appenin-félszigetre –, majd a Kárpát-medencébe. Nagy Sándor szerint (4) ez az etnikum adta a hegyek, vizek, települések mai napig megmaradt nevét. Ezért kimondottan elgondolkodtató, hogy milyen összefüggések húzódnak meg a főníciaiak lófej-, és az etruszkok kimondottan szittyá típusú hajóorrdíszei között. Rendkívül ősi lovas-nomád és totem kapcsolatokat sugalmaz ez a tény, és őstörténetünk szempontjából feltétlenül kimunkálást igényel. Ez az etnikum, amely a fent vázolt úton jutott a Kárpát-medencébe, a Kaszpi-tenger, Azovi- és Fekete-tenger Duna-vonalán is eljutott oda. Ennyi tengeri és tengerparti tartózkodás során nem is kell csodálkoznunk, hogy a magyarságban tengeri őstörzst alakult ki.

Őstörténetünk kutatásával kapcsolatban fel kell azt a tényt is említenünk, hogy az ember már évezredekkel ezelőtt elérte a földgolyó minden pontját (5). Ezt a tényt számos szakmunka bizonyítja, amelyek közül csupán a magyarokat említeném meg, mint Baráth Tibor munkái, Csicsáky Jenő "Mu"-tanulmányai és Vámos-Tóth Bátonak a manapság már mindkét féltekén ismertté váló felismerései az ősi "Tamana" kultúráról. (5)

A hajóorvoslás keletkezéséről tartott előadásomban a düsseldorfi XXX. nemzetközi orvostörténeti kongresszuson rámutattam, hogy ennek kezdeteit a Szumir–Egyiptom–Földközi-tenger–Tordos kultúrterületen találjuk meg. A hivatalos orvostörténet szerint az istenek orvosa Paeion volt, ezért a gyógyimákat "paianek"-nek nevezték. Paeion összeköttetésben állott a Kis-Ázsiából származó Apollónnal. Ennek a Paeion névnek a hallatára felmerült annak a kérdésnek a lehetősége, hogy vajon van-e valami kapcsolat a Dukai Takách Gusztáv által említett (6) Paion-Pannon törzsszel, amely a Kárpát-honban akkor már otthon lévőkhöz csatlakozott. Ez Kr. e. 800-ban hagyta el kis-ázsiai, Balat nevű otthonát, és a Kaukázuson át érkezett. – Apollónt nemcsak a gyógyítás, hanem a nyilazás isteneként is tisztelték, és ez utóbbi miatt kapta a "paion" melléknevet. Régebbi neve Szöllősy szerint (7) Ap-Ulu, a későbbi etruszk nyelvben pedig Ap-lu, ami a szumir és hettita nyelvek alapján "Nap-Isten-Lényéknek" felelne meg. Szöllősy szerint Homérosz idejében a Kárpát–Duna-medencét még sűrű homály fedi, és a népleírás az Észak-Balkánon kezdődik a trákokkal, akiknek szomszédai a "kanca-fejű" népek, azaz a szittyák. Országukat nevezik a Hyper-Boreusok országának, azaz az északon-túli országnak, ahova Apolló is megtér hattyú vontatta szekeren.

Apolló felesége Koronis, fiuk Asklepios. Ennek orvosi tehetségét az ősvorvos, Cheiron kentaur képezte ki. Kétségtelen, hogy a lovával összenőtt – minden jel szerint szittyá – lovasalak képze az újkőkorból elő-ázsiai befolyás alatt jutott érvényre a görögöknél. A szittyá, híres aranykincsek felismerhető görög befolyása vitathatatlanul teszi a két – vagy egygyé forrott? – etnikum kapcsolatát. Ennek meggyőző bizonyítékát szolgáltatja Dr. Aczél Györgynek, a fiumei leánygimnázium akkori igazgató-

jának a szittyá–görög–magyar kapcsolatokról írott könyve. Az orvostudománynak a szittyá aranyedényeken ábrázolt alapvető tevékenységét, mint a sebellátás, kötözés, vérzéscsillapítás, foghúzás, szittyá eredetűnek kell tekintenünk.

Mindezek ismeretében és tudván azt, hogy minden mitológiai mondában rejtőzik valamiféle reális mag, nem kell csodálkoznunk, hogy a görög mitológia szerint itt, Kolchisban, a Fekete-tenger keleti partján, a mai Potinál őrizték az aranygyapjút, amelyet Jasonnak el kellett hoznia. Götz is rámutat arra, (8) hogy a szittyá fémművészeti tradíciók a Kaukázusban évezredek óta kimutathatók és nyomon követhetők. Hermann Schreiber: "Die Hunnen" c. könyvében (40–41. old.) is kénytelen már írni, hogy a szittyákkal kapcsolatos előítélet, mint oly sok más, hamisnak bizonyult, és a szittyák művészete, amit mi az ékszerekről, sírleletekből stb. ismerünk, stílusbelileg a legbájosabb és legeredetibb mindazok közül, amit Ó-Európa nyújtani tud. Jasonnal kapcsolatban is figyelemre méltó, hogy neve ős-jász kapcsolatokat sugalmazhat, hiszen az ős-jászok, a jazigok már a Kaukázusban keveredtek a hunokkal, és a Kr. e. V. századtól már megjelentek a Kárpát-medencében. Az aranygyapjú-monda eredete viszont abból a tényből származik, hogy itt Kolchisban az aranykitermelést birkaprémek segítségével végezték. Ezeket lerögzítették a folyók fenekén. Finom szőrszálai között fennakadtak a hordalék aranszemecskéi. A prémeket csak ki kellett emelni a vízből és az aranyat kirázni.

Jason "Argo" nevű hajójával indult el Kolchis úticéljal. Hajóorvosa Asklepios volt. Médea segítségével Jason el is hozta az aranygyapjút. Nos, sajnálatomra, ezideig nem sikerült nekem az e mögött a monda mögött elrejtőző őstörténeti valóságunkat kihámoznom. Ez pedig rendkívül fontos lenne a szittyá–görög–jász–magyar összefüggések világos megrajzolása érdekében.

Hasonlóan sok kutatást igényelne még a királyi szittyák törzséből származó Anacharsis (9) személyének és életének a pontos felderítése. Már maga az is csodálatos, hogy szittyá létére a hét görög bölcset egyikeként tisztelik. (9) Strabo azt írja róla, hogy nagynevű filozófus volt, hogy Arabisszal együtt nagy becsületben éltek, mert honfitársaiknak barátságos, romlatlan és igazságos jellemet tanúsítottak..., a könnyedség, tökély és igazság nemzeti jellegét tüntették fel. Strabónál olvasható Ephorus közlése: Anacharsis, a skytha bölcset találta fel a fűtőtűt, a kéthegyű horgonyt és a fazekaskorongot. Csodálatos bölcsességét pedig Cicero magasztalja feltűnően. Azt is meg kell említenünk, hogy a maga idejében minden valószínűség szerint nagyobb tengeri utakat tett, amelyek alatt a tengeribetegségtől sokat szenvedett. Ezt egy megállapításából valószínűsíthetjük, amely szerint háromféle ember létezik csupán: élő, halott, meg olyan, aki a tengert járja.

Végezetül elnézést kell kérnem, hogy kész megállapítások helyett csupán kérdőjelekkel tudok szolgálni és csak a homályos kétségek számát gyarapítottam. Szolgáljon mentségemül báró Eötvös Lőránt ismert mondása. Arra a vádra, hogy a tudomány csak a káoszt tette láthatóvá, úgy válaszolt, hogy éppen ez már egy eredmény, mert a teremtett világosság által lehetett a káoszt felismerni, ami már nagy haladás. Ezzel vigasztalódva remélem, hogy a felvetett kérdőjelek is hozzásegítenek ahhoz, hogy tengeri kérdésekkel általában nem foglalkozó őstörténet-kutatóink figyelmét erre az ismeretlen területre irányítsam. Úgy érzem, hogy ez a figyelemfelhívás még akkor is megérte a befektetett munkát, ha az alapok tévesek.

Felhasznált irodalom és jegyzet

- 1) Juba Ferencz: Hajóegészségtan. Medicina Könyvkiadó, Budapest, 1957.
- 2) Padányi Viktor: Dentumagyarla
- 3) Juba Ferencz: A magyar tengeri hajózás őstörténeti vonatkozásai. Szerző kiadása. Bécs, 1982.
- 4) Nagy Sándor: A magyar nép kialakulásának a története.
- 5) Juba Ferencz: A hajóorvoslás keletkezése az újkőkortól az újkorig. Előadás. 1986.
- 6) Dukai Takách Gusztáv: Hozzászólás. A Nap Fiai folyóirat. XIII. évfolyam 7–8. szám. 1975. július–augusztus. 201. oldal.
- 7) Dr. Szöllősy Zoltán: Ókori adatok hazánkról. A Nap Fiai havi folyóirat. XVI. évfolyam 5–6. szám. 1978. május–június. 123. oldal.
- 8) Götz László: Keleten Kél a Nap. II. kötet. Szerző kiadása. 137–138. oldal, Altöztig.
- 9) Zajti Ferenc: Magyar Évezredek. Budapest, 1939. Szerző kiadása. Vitéz Fodor Árpád Nyomda – Fővárosi Nyomda RT.

A MAGYAROK ŐSHAZÁJA (ahogyan ma látjuk)

Mondanivalómat sokan "új hipotézisnek" nevezik. Engedtessek meg, hogy ennek ellentmondjak. Sem nem új, sem nem hipotézis. Nem új, hiszen a tényadatokat a különböző szakterületek kutatói jórészt már leírták. Hipotézisnek pedig azért nem nevezhetném, mert még nem ad átfogó képet őshazánkról. Természettudományt művelő ember vagyok, tényeket írok le, akkor is, ha ezek nem minden esetben támasztanak alá "hagyományos" ("elfogadott") ismereteket. Közel sem vagyunk abban a helyzetben, hogy őstörténetünkre pontot tehesünk: szűk látókörű kutató az, akit eddigi ismereteink kielégítenek. Kutatási témánk pedig fontos, mert "eltűnnek az emlékezetüket vesztő nemzetek" (Stanislaw Witkiewicz). A múlt pedig csak egyféle lehet: igaz. Akár ismerjük azt, akár nem.

Nemrég ünnepeltük Budavár visszafoglalásának 300. évfordulóját. A török uralom alóli felszabadulás után az ország egyre inkább osztrák befolyás alá került, majd a monarchia hosszú időre meghatározta Magyarország politikai helyzetét. Bármiféle kapcsolódás, kötődés a török hatalomhoz, bármiféle közös múltudat potenciális veszélyt jelentett a monarchia számára. Ezért azt a tényt, hogy a magyarság valaha kapcsolatban volt a törökök őseivel, rokonaival, csírájában elfojtották. Egybeesett ez a törekvés a nyelvészek azon felfedezésével, hogy az egyes nyelvcsaládoknak volt egy ősnyelve, amelyből a különböző nyelvek a hangváltozások törvénye szerint különültek el és fejlődtek tovább.

A nyelvfejlődési elméleteket – miután Sajnovics János és Reguly Antal a magyar és finn nyelv rokonságát megállapította – a finnugornak nevezett nyelvekre – ahová a magyar nyelv is tartozik – egy ősnyelv feltételezésével Budenz József, Hunfalvy Pál és még sokan dolgozták ki. Következtetéseik végén kimondták: ha van finnugor ősnyelv, létezett finnugor ősnép is. Tehát, ha az utóbbi történetét tanulmányozzuk, egyben megismerjük a magyarok őstörténetét is; a korai finnugor nyelvterület tanulmányozása – a fenti logikával – azonos a magyar őshaza kutatásával. A képlet egyszerűnek látszott: létezik egy távoli terület, ahol egy-egy kisebb népcsoport nyelve olyan szerkezetű, mint a magyaroké, így ezeknek a népeknek a kultúrája, mozgása, testi megjelenése megadja őseink kultúráját, mozgását és testi alkatát is.

Egy népet azonban nyelve (nyelvrendszere), kultúrája (tárgyi és szellemi kultúrája, így szokásai, táncai, hiedelemvilága, zenéje, motívumkincse stb.) és főbb testi jellegei határoznak meg. Amíg azonban nyelvet cserélhet (legjobb példa erre a bolgárok, szerbek, szlovének, horvátok nyelve, de a Levédiában csatlakozott ogur és türk nyelvű kabarok unokái magyarul, a gallok és a Normadiába költözött normannok franciául, a Kaukázusba vándorolt szavárd magyarok pedig grúz nyelven beszélnek), kultúrája (idegen hatásra) megváltozhat, addig testalkata – a genetika szabályai szerint – nagyon lassan változik, génállománya csak igen lassan "kódolódik" át.

Ezt szem előtt tartva Johann Blumenbach göttingeni antropológus professzor – akinek "koponyagyűjteményében" számos kelet-turkesztáni "ujgur" koponya is volt – arra a következtetésre jutott, hogy a magyarokhoz legközelebb álló nép a Tarim-medencében él. Ide, a "turkik hazájába" küldte Blumenbach Kőrösi Csoma Sándor 1819-ben. A magyarságra jellemző "türk" testi jellegeket írták le a bizánci, a görög és az arab történétírók, de ezt figyelték meg azon népzene-kutatók is (Vikár László), akik a mordvinok, cseremiszek és más finnugor népek zenéjét kutatták, ugyanakkor testi megjelenésüket is dokumentálták. Olyan népek ezek, akiknek zenéje, testi alkata türk, nyelve pedig finnugor szerkezetű.

A magyar zene eredetének kutatásában fontos megfigyelést tett Bartók Béla 1936-os törökországi gyűjtőútján, ahol Adnan Saygun török népzene-kutatóval a yürük törzsnél 90-nél több népdalt gyűjtött. A gyűjtés eredményeként mind a török, mind a magyar népzeneanyagot egy közös középnyugat-ázsiai eredettel azonosította, amely legkevesebb 1500 évre nyúlik vissza. A magyarság "őshazáját" Bartók Béla saját bizonyító eszközeivel Turkesztánban arra a területre helyezte, ahova csodaszarvas-mondánk is vezet. Bartók az általa gyűjtött zenéről így írt: "A rendelkezésemre álló anyag elegendő bizonyítékot enged meg a legközelebbi rokonságra vagy ahogy mondanám, mindkét anyag azonosságára. Ez az azonosság megdönthetetlen bizonyítéka ezen dallamok korának; mely utat mutat vissza Kr. u. a VI. vagy VII. századba. Ebben az időben az anatóliai törökök ősei valahol Európa és Közép-Ázsia határán más török törzsek szomszédságában, a magyarok ősei pedig a Kaszpi- és Fekete-tenger között éltek."

Hasonló eredményre jutott Vikár László is 1955-ben, kínai tanulmányútja után írt cikkében, amelyet a következőképpen fejezett be: "A Kínában néhány év óta megindult nagyarányú népzene-gyűjtés a magyar zenekutatók számára eddig is igen tanulságos eredménnyel járt. Kiadványaikban sok olyan dallamot találtunk, amelyeknek a magyar dallamokkal való rokonsága kétségtelen."

Már a múlt században, a társadalomtudományi kutatásokkal párhuzamosan a természettudományok képviselői is a magyarság eredete felé fordították figyelmüket. Előbb szórványos, majd rendszeres feltárásokból származó régészeti anyagon számos megfigyelést tettek. A magyarsággal együtt az országba került alacsony, "melegvérű, keleti típusba tartozó taki eredetű lovak" (Hankó Béla, 1935) közép-ázsiai és turkesztáni állatoknak bizonyultak. Ugyanígy a magyarokkal a Kárpát-medencébe került kutya, a puli, a Tarim-medence délnyugati területe környékén őshonos tibet-doggal azonosítható; a komondor őshazája is e terület. Az astanai 5–6. századi sírokban láthatók a korai magyarságra is jellemző méhészet és méztermelés ábrázolásai.

Amíg a múlt századi embertani megállapításokat az antropológus szakemberek (J. Blumenbach, P. Topinard, P. Broca stb.) az élő lakosság összehasonlítására alapozták és ezek alapján azonosították a magyarokat Közép-Ázsia és annak északi és keleti szomszédos területeinek lakóival, addig az e század szakemberei elsősorban a sírleletek vizsgálatai alapján vonták le következtetéseiket. Területenként és szerzőnként ugyan volt megítélésbeli különbözőség a "honfoglaló" magyarok sírjaiból

előkerült csontvázakat illetően, de az uráli ("ugor") elem reális előfordulási aránya még így sem múlta felül az 1%-ot. Ha hozzászámítjuk a honfoglalókhoz az Uráltól a Kárpát-medencéig vezető útjuk feltételezett tartózkodási helyein (Levédia, Etelköz) élő balti és más helyi lakosságot – amelyekkel a bejövő csoportok nyilvánvalóan keveredtek –, a "honfoglalók" 46%-ánál előforduló pamíri, taurid és turanid elemek eredetét a finnugor származtatással egyetlen szakember sem tudta megmagyarázni.

Magyarországon az első antropológiai szakkönyv Paul Topinard–Paul Broca: Az anthropológia kézikönyve volt, amely Török Aurél fordításában jelent meg 1881-ben. A kötetben a nemzetközileg élenjáró szakemberek a magyarok eredetéről ezt írták (516. oldal): "A történészek a magyarokat az osztjákoktól (?) származtatják vagy inkább az Urálon túli Ugor országból jöttek, a nyelvészek a magyar nyelvet a finn nyelvnek mondják. Csak nyelvészetileg van eddig kimutatva a finnekkel való rokonságunk, antropológiai szempontból az eddigi adatok a rokonság ellen tanúskodnak... A magyarok más irányban mutatnak keveredést, amennyiben régebben a törökökkel, kazárokkal és bolgárokkal keveredtek."

Karin Mark észt antropológus a magyarok őshazájáról így írt: "Az embertan sohasem keresné a magyarok eredetét a vogul–osztjákok között, mert köztük áthághatatlanok a különbségek". Ugyanezt Tóth Tibor antropológus úgy fejezte ki, hogy az összehasonlított finnugor és honfoglalás kori magyar csontanyag teljesen eltér egymástól, viszont vannak olyan csontanyagok, amelyekkel az egyezés meglepetésszerű. Majd ugyanő írja a következőket: "A honfoglaló magyarok az i. e. 7. századtól az i. sz. 4. századig fennállt szkíta–szarmata birodalom egykori népeivel olyan embertani hasonlóságot mutatnak, amelyet nem lehet kimutatni az Urál mentén élt népek ugor ágánál". Ugyanezt a gondolatot fejezi ki a publikálás előtt álló magyar "honfoglalás kori", "Árpád-kori" és "középkori" csontanyagok összehasonlító vizsgálata is.

Magyarország mai lakosságával Fehér Miklós mellett (akinek 348000 emberen végzett mérési adatai és embertani jellemzői publikálás alatt vannak) Henkey Gyula foglalkozott sokat. 1986-ban megjelent egyik munkájában így ír: "Egyes történészek és finnugor nyelvészek úgy vélekednek, hogy a honfoglalók között csak a vezetőik származtak törökös rétegből, a köznép viszont ugor eredetű volt. Szerintem nincs embertani eltérés a jobbágy és kurtanemes eredetű őslakos magyar népesség között. A Duna–Tisza közí őslakosságnál tizennyolcszorosa a törökös elemek túlsúlya a finnugor jellegű együttesekhez képest." (Petőfi Népe, 1986. július 21.)

1985-ben Hideo Matsumoto osakai professzor és munkatársai egy, az immunoglobulinok csoportjába (emberben 5 immunoglobulin osztály van) tartozó IgG (gamma-globulin) fehérjemolekulában olyan öröklődő tulajdonságokat hordozó, a fenotípusban megnyilvánuló, felismerhető gén meglétét jelző mutánt ("markert" vagy "jelző-gént") különített el, amely a három nagyrasszra (európid, mongolid, ausztrálid) külön-külön jellemző, és az egyikben előforduló "markerek" nincsenek meg a másikban. Kutatásaikat később az IgG egyik olyan változatára terjesztették ki, amely csak a "mongolid" népek egy-egy csoportjára jellemző, bár e "mongolid" csoportba számos olyan népet is besoroltak, amelyeknek a fenotípusa (megjelenési formája) már nem mongolid. Ezen vizsgálódások alapján a japánok őshazáját a Bajkál-tó délkeleti vidékére vezették vissza, de számos más nép eredetét és vándorlását is tisztázták. Így pl. egy Délkelet-Ázsián végigvonuló népcsoportot "végigkövettek" Malaysián, Indonézián, Melanézián, Mikronézián át Polinéziáig, de az antropológiaiak addig is különálló nagyrassznak ítélt ausztralidokat nem tudták e vándorlásból származtatni, pedig a nyelvészek (S. Wurm) őket is Melanéziából származtatták.

Az osakai intézet kutatói – a Szovjet Tudományos Akadémiával együttműködve – a Szovjetunió területén élő mindazon népektől vettek mintát, akikkel a magyarokat rokonítják (azóta az ujugurak területén is gyűjtöttek vérmintát). Az uráli (ugor) népeknél megtalálták ugyanazt az IgG típust, amely a Bajkál-tótól délnyugatra élő népeknél is előfordul. Így arra a következtetésre jutottak, hogy az uráli népek ősei Belső-Ázsiából származhattak. Amíg azonban az uráli (ugor) népek egy részénél megtalálták (az északi "mongolid" népek nyugati ágánál) az ázsiai népekre jellemző markert, addig az e csoportból kivált ún. "finn" ágnál ezt már nem tudták kimutatni; náluk az euróidokra jellemző marker-sajátosság dominált. Ezek a népek, amelyeknek egyik "nyelvi" csoportját a "volgai finnek" alkották, feljutottak a Baltikumra, a mai Finnország területére, azonban lényegesen később, mint ezt a kutatók régebben vélték. (Finnország egyes részeibe – nagyobb tömegekben – csak az i. sz. 7–8. században jutottak el.)

Kimutatott viszont Matsumoto professzor munkacsoportja egy olyan – általa provizorikusan "hun ágnak" nevezett – Kelet-Turkesztán (Kínai Turkesztán) felől kiinduló csoportot, amelynél az IgG markereket Közép-Ázsián és a Kaukázuson át a Kárpátok előteréig tudta nyomon követni. Azóta Matsumoto professzor Kashgarból és környékéről – az ujugurak lakta területről –, valamint a Kárpát-medencéből, főleg a székelyektől, kunoktól és más endemikus őslakosságtól vett nagyobb összehasonlító anyagon dolgozik. Pillanatnyilag ez látszik az egyedüli objektív és megcáfolhatatlan módszernek, amellyel meghatározható a Kárpát-medence (endemikus) lakosságának eredete. Az 1985. év végén és 1986. év elején még olyan nagyon óhajtott japán–magyar marker-vizsgálat kooperációból valóság lett, a kutatások hihetetlenül nagy anyagi fedezetét a japánok vállalták. A marker-vizsgálatok azóta elkészültek, és kiértékelt publikációjuk külföldön folyamatban van.

A fentiek alapján méltán vetődik fel a kérdés: a marker-vizsgálatokon túl hol és hogyan kell keresnünk a magyarság eredetére vonatkozó bizonyítékokat, és időben meddig érdemes és lehetséges visszanyúlnunk a múltba? Ahhoz, hogy a magyarság végső gyökereit – az időszámításunk előtti évezredekét – megismerhessük, tisztázni kell a honfoglalás előtti (896 előtti) "ősmagyarok" által bejárt területek embermúltját, a más népekkel való kapcsolatokat, tehát az ötvöződés és a vándorlás helyeit, idejét és a velünk kapcsolatba került, velünk keveredett népek kilétét. Alap nélküliek azok az eredetelméletek, amelyek ezt a közbülső, hosszú időszakot kihagyják. Mivel az írott források a hun törzsszövetségbe tartozó, valamint Közép-Ázsia és a hozzá közeli területek népeiről csak az időszámításunk előtti néhány évszázadig (kb. a 4–3. századig) adnak reális híradást, ezért előbb azt kell tisztázni, hogy mi történt azokkal a népekkel – az időszámítás előtti 4–3. évszázadtól a honfoglalásig –, amelyeknek egy része vagy többsége elfoglalta a Kárpát-medencét, és akiket "őseinknek" nevezhetünk. Ezzel egyidőben megpróbáltunk ismereteket szerezni az i. e. 8–3. század közötti időből a Kárpátok és a Szir-darja között élő nomád szkítákról, a Tien-San és Pamír, valamint a Szakasztán (Kelet-Irán) területén élő szakákról és a Kína északnyugati határa mentén élő tohárokról.

A kutatás jelenlegi fázisában illuzórikus eredetünket akár Mezopotámia, akár Perzsia, akár Kis-Ázsia bármely magas kultúrájú népéhez kötnünk addig, amíg őstörténetünk közbülső szakaszát nem ismerjük. Természetesen minden ilyen irányú "elővételezett" kutatást becsülnünk, tisztelnünk és támogatnunk kell. Múltunk ismeretét csakis a tények fogják eldönteni, és a tudományban annak van igaza, aki bizonyítani tud. A bizonyítás azonban sokoldalú. Lehetséges, hogy őstörténetünk legkorábbi szakasza valóban valamilyen ősi magas kultúrához kötődik, de ha az bizonyosodna be, hogy a kor szintjén álló más magas, pl. lovasnomád kultúrával rendelkező népek ötvöződéséből jöttek létre, akkor sincs mit szégyellni. Jelenleg – eredetünket illetően – nincs kialakult, végleges és biztos nézet. Azt, amit tankönyveink fiataljainknak írnak, hogy: "Népünk a finnugor népcsalád ugor ágához tartozik. Legközelebbi rokonaink az Ob folyó mellett élő ugor eredetű mansik és hantik.", "A kutatás mai állása szerint az őshaza valószínűleg Nyugat-Szibériában, az Ob alsó folyása melletti, főleg erdős területen volt." – nem fogadhatjuk el. A legutóbbi, mintegy két évszázada vallott nézeteknek nincsen kizárólagos bizonyossága, ezért tiszteletreméltó és becsülendő, ha ki-ki a saját szakterületén, tudományos lelkiismerete szerint olyan úton jár, amelyet bizonyítani is tud. E tekintetben nem érkezett még el a szintézis ideje; az interdiszciplinaritás korát éljük; az antropológiának, a zenetudománynak, a nyelvészetnek, a régészetnek, a néprajznak és a történettudománynak egyaránt szerepe, joga és kötelessége részt venni a kutatásban és a maga szakterületén az általa bizonyított tényigazságokra épített ismeretanyagokat közreadni.

Visszatérve a múlt század elejétől egyoldalúvá vált őshazakutatáshoz, a finnugorlakta területek vizsgálatával egyidőben őshazakutatóink e területtől távolabbi vidékekre is elindultak. Örök magyar sorsnak tekinthető Kőrösi Csoma Sándor élete és munkássága, aki a "turkik hazájába" indult, de kénytelen volt úticéljától eltérni. 1842 áprilisában, Darjeelingben, halálos ágyán – orvosától, Dr. Campbelltől tudjuk – végrendelet gyanánt hagyta az utána következő kutatóknak, hogy "a mi Elejünk legrégibb hazájába, nagy és kis Bukáriába" (Szovjet- és Kínai, vagyis Kelet-Turkesztánba) menjenek, és lázálmban az utolsó között a "jugarok országát", az általa el nem ért végcélát emlegette, amelynek lakói sok tekintetben hasonlóak azon néphez, amely keletről Magyarországra jött (Dr. Campbell).

Húsz évvel Kőrösi halála után – 1862-ben, dervis álruhában – Vámbéry Ármin kísérelte meg, hogy eljusson Kelet-Turkesztánba, de az ottani forrongások miatt nem tudták tovább szavatolni személyi biztonságát, így dolgvégezetlenül fordult vissza. Ezt követően 1878-ban, jól felszerelt expedícióval Széchenyi Béla és Lóczy Lajos indult erre a területre, de nyelvészük, Bálint Gábor súlyos megbetegedése Dunhuangból visszafordulásra kényszerítette őket. Lóczy Lajos útmutatása nyomán Stein Aurél három kutatóutat is vezetett e területre 1901-ben, 1906-ban és 1913-ban, de már mint angol állampolgár. Ujguria 1912-től a Kínai Köztársaság része lett, ezért 1915-ben Stein Aurél előtt is bezárult Kelet-Turkesztán, és a legutóbbi időkig úgy is maradt. Stein Aurél – bár szülőhazája nem becsülte kutatásait – szellemi munkásságát mégis az országra hagyta, és e hagyatéka utolsó része 1957 óta a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Könyvtárában van, még mindig nagyrészt feldolgozatlanul. E hagyatékban levő fényképek és megfigyelések olyan tényadatokra hívják fel figyelmünket, amelyek más színben tüntetik fel a magyarság eredetét.

Az ujgurok 5–7. századi temetőjéből (Astana) olyan tárgyi leletek kerültek elő, mint pl. a "halotti szemüvegek" vagy szemfedők, amelyekről eddig úgy vélték, hogy a finnugorok tárgyi jellegzetességei. A Tien-San-i hegyi hun temetőkből ismerünk olyan teljes vagy részleges lovas temetkezéseket, amelyekhez hasonlókat honfoglalóinknál is megtaláltunk. Keleti hun és török szokásnak bizonyult az a temetkezési mód, hogy a halottak szájába pénzt tettek (obulus). Turkesztánból származnak az első szarvasűzés- és griffmadár-ábrázolások, és sok más olyan motívum, amelyet régészeink eddig "a magyarsághoz" kötöttek.

1983-ban a kanadai történész, Nagy Gyula, majd 1984-ben Érdy Miklós New York-i orvos járt Ujguria keleti részén, mint turista. Írásaikkal mindketten felhívták a figyelmet e területek magyar vonatkozású jelentőségére.

A kínai és magyar akadémia közti megállapodások értelmében lehetőség nyílt hazánk kutatóinak Kelet-Turkesztánba, a kínai Hszincsiang-Ujgur tartományba bejutni és e területen helyszíni vizsgálatokat végezni. Magam antropológusként hozzájutottam két hegyi hun temető csontanyagához és az astanai 500 síros 5–7. századi temető feldolgozásához. Ez utóbbit Stein Aurél után Li Cheng mongol származású professzor a közelmúltban tárta fel. Alkalmam adódott eredeti népművet gyűjtenem, valamint rövid embertani és néprajzi megfigyeléseket tennem. Az adatok feldolgozása szakemberek dolga, értékelésük folyamatban van. Egy út természetesen nem hozhat minden szempontból döntő bizonyítékokat. A többszöri visszatérés és a helyszíni kutatások a jövőben elengedhetetlenek.

Arról nincs szó, hogy a mai ujgurok bármikor is a magyarok elődei lettek volna. Ha a képletet ennyire leegyszerűsítjük, akkor nyilvánvalóan Kőrösi Csoma Sándor sem találta volna meg a magyarok őshazáját ott, ahol kereste, de sok olyan tényadatot talált volna, amelyek kutatása és értékelése nyomán ma már többet tudnánk őstörténetünk e korai szakaszáról.

Az i. e. 3. század végén Mongólia és Kelet-Turkesztán (Hszincsiang) területén alakult ki a nomád állattartó hsiungnuk (hsziungnuk vagy hsiung-nu-k) első birodalma. "Az újabb régészeti ásatások forrásanyaga nyomán fel kellett adni a hsiung-nu-król mint tisztán nomád állattartást folytatott népről kialakított korábbi elképzelést. A hsiung-nu-k a nomád állattartás mellett erődített településeket építettek állandó lakóépületekkel, amelyek a földművelés, kézművesség, kereskedelem és állattartás központjai voltak." (Harmatta János) "A hunok eredetét és a hsiung-nu-hun azonosság lehetőségét vizsgálva el kell választanunk egymástól a népnév, a nyelv, a történeti, a társadalmi, az ethnikai, a kulturális és az antropológiai kontinuitás kérdését." (Harmatta János) Vezértörzseikről nyugatabbra hun (ázsiai hun) néven számolnak be a krónikák. Őellenük építették a Csin dinasztiaabeli kínai császárok a Nagy Falat, amelyet i. e. 210-ben fejeztek be. A hunok indították el i. e. 174 a tohárokat későbbi szálláshelyükre, a Tien-San vidékére, majd a szakákat is magukba olvasztva i. e. 129-ben Szogdiában és Baktriában telepedtek le.

A 24 hun nemzetség (mások szerint 19 törzs) szövetsége az i. e. 1. század közepén széthullott, illetve két új szövetség kialakulásához vezetett. A déli törzsek Kínától függő helyzetbe kerültek, az északiak Kazakisztán területére vonultak, és itt erős törzsszövetséget hoztak létre. Ezek később az i. sz. 1. században (91-ben) a Kaszpi- és Balhas-tó közötti területre (a Szir- és az Amu-darja vidékére), majd onnan i. sz. 350 táján – nem tudni, hogy mely nép kényszerítő hatására – a Volga és a Don menti steppekre vonultak. Hogy milyen erős volt a hunoknak ez a második állama, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a 7. században, miután a nyugati törökök megdöntötték Kovrat onogur-török birodalmát, még mindig emlegették a "hunok országát".

A hunok egy része azonban (a "keleti hunok") életmódjukban "civilizálódva" és a buddhista vallást fölvéve Dunhuang környékén maradt. "Többen feltették (Dümmert D., Szádeczky-Kardoss S., Rásonyi L.), hogy a keletre visszavonuló hunok az ugor törzsekkel összekeveredve hun-bolgár birodalmat hoztak létre" (Györffy György). Később az ujgurok az ázsiai hunokkal éppúgy keveredtek, mint az európai megmaradt hunok az ogur törzsekkel.

"Megállapíthatjuk – írja Harmatta János a hunok nyelvét boncolgatva –, hogy a korábbi kutatás bizonyára nem egészen helyesen tette fel a hsiung-nu-k nyelvi hovatartozására vonatkozó kérdést. A kérdés ugyanis ma már nem az, hogy milyen nyelvet, hanem hogy milyen nyelveket beszéltek a 19 törzsből álló hsiung-nu törzsszövetség keretében. Az újabb kutatások alapján az látszik valószínűnek, hogy a hsiung-nu vezértörzsek szaka típusú kelet-iráni nyelvet beszéltek, de a hsiung-nu törzsszövetség keretében lehettek már iráni, "tokhár", török és egyéb altaji vagy esetleg paleo-szibériai nyelveket beszélő ethnikai elemek is... amikor a hunok Kazakisztán területéről a Volga vidékére vonultak... törzsszövetségükben már török nyelvet beszélő törzsek is voltak."

A korai hunok temetőit főleg a Dzsungár- és a Tarim-medencét is elválasztó Tien-Sanban és a Góbi-sivatagban találjuk meg; itt szemtől szemben vizsgálhatunk olyan sírokat, amelyek a Kárpát-medencében nem tanulmányozhatók.

A kínai Kanszu tartomány északnyugati részében levő Dunhuangtól (Tunghuantól) 25 km-nyire délkeletre találhatók a Mogao-barlangok, ahol i. sz. 366 és i. sz. a 14. század között a buddhista vallású kereskedők – Selyem Út-i karavánútnaik előtt vagy sikeres befejezésükkor – fogadalmi templomokat építettek, és oldalfalaikon az adakozók magukat és családjait is lefestették. Így találunk itt korabeli ujgur, kínai és hun ábrázolásokat is. Különösen jelentős a 275-ös számú barlangtemplom, ahol 2 nagyobb és 34 kisebb hun ábrázolást látunk, jól kivehető arcvonásaik, ruhaviseletük és hajviseletük. (Talán meglepő, de a barlangok hun ábrázolásain látható a magyar korona alapformájának legkeletibb analógiája, amelyet a vezetők – a fémből készült körpánttal és a két keresztpánttal – fejükön hordtak.)

A kínai forrásokból a nyelvészek és a történészek nagy erőfeszítései ellenére még ma is nehéz azonosítani a kínai Nagy Faltól nyugatra megjelenő sziumgnukat (a "vad, erőszakos /rab/szolgákat"), mert ezzel az elnevezéssel illettek minden, határaikon megjelenő idegen (végső soron barbár, és így ellenséges) népet. Mivel a kínai forrásokban leírt jellemzések sok népre ráillettek, ezért a sziumgnuk számos ismeretlen népnek, törzsnek váltak a "leszármazottaivá", illetve "őseivé" (Ecsedy Ildikó orientalista). Ezzel szemben a kínaiak hajlamosak voltak az idegenszerű neveket népekkel is összekapcsolni. Ezért írja Ecsedy Ildikó (1979): "A császárkor előtti kínai történelem és írott történeti hagyomány kutatásának feladata még előttünk áll".

Az 552–742/744 között fennálló türk birodalomnak a tingling (tielő) törzsszövetség is tagja volt. Közéjük tartoztak a honfoglalással hazánkba került onogurok (3 kabar törzse), a bolgár törökök, az ogúzok (a kabarok vezető rétege), a mai ujgurok ősei és még sokan mások is. Honfoglaló őseink a törökök nyugati törzsei között éltek azon kazár törzsnek a vezetésével, amely a törökök uralmára törő egyik – tingling, majd tielő néven ismert – törzs, az ujgur mellől vagy elől indult nyugatra és a Kazak-steppén az Európába vonult sziumgnuk helyét foglalta el 460-ig. Ők a Fekete-tenger és a Kaukázus előterébe jutottak, és ma azonosíthatjuk őket az ogurokkal.

A nyugati türk birodalom Kazária néven Kelet-Európában 963-ig állt fenn; fő alkotó elemét a szavir-hunok (szavirok), az ogurok és onogur törzsek képezték. ("Magyar eleinket a keleti szláv törzsek a török onogur törzsnévből keletkezett ongur, ongri /többes szám/ névvel jelölték... Az Ungarus, Hungarius, Onger vagy Wanger neveket pedig az onogur, esetleg az unogur, hunogur, hunugur, unnugur vagy unugur népnévből származtatjuk közvetlen átvételt vagy szláv közvetítést téve föl" /Király Péter, 1986./). Az onogurok nyugat felé haladva sorra a hunok örökébe léptek; a kazak steppére 350 körül érkeztek, ott kb. 100 évet töltöttek, majd onnan nyugat felé indultak, mert szavir támadás érte őket. Mivel a türk birodalomnak – a honfoglalás előtt – a magyarok ősei is tagjai voltak, így a bizánci, a görög, az arab, az örmény, a grúz, a szír és a perzsa, majd a későbbi források (Bíborbanszületett Konstantinus 950-ben, Ibn Ruszta 913-ban és Gardézi 1051-ben turknak, Georgius Monachus turkoinak) főleg törököknek emlegetnek bennünket. Őt onogur törzsünket (jelen esetben a "törzs" kisebb egység, mint a magyarok törzsei) és a három kabar törzset török népek alkották, de köztük pontos különbséget tenni még nem tudunk.

Az ujgur a legkeletibb török (türk, török nyelvet beszélő) nép, régebben az Orkhon vidékén lakott, de már az i. sz. 6. században délebbre, a Tarim völgyébe, a mai Hszincsiang (Sinkiang) tartomány területére húzódott, amely területről tudjuk, hogy legalább 422-től török (türk) lakossága volt. Ide, a Turfán-oázis vidékére költözött a kagán is. Fővárosuk Kocso – kínai nevén Gauchong – volt (a város temetőjét a közelben levő Astanában találhatjuk). Az ujgurok később annyira megerősödtek, hogy 774-ben megdöntötték a türk uralmat, és nagy birodalmuk 840-ig fennállt. Ekkor az Orkhon vidéki területeiket az uralomra jutott harcias kirgiziek foglalták el, így csak a déli, fontosabb Tarim-völgyi szállásaik maradtak meg. Az orkhoni Bilge kán (khán) síremlékén nevüket már 735-től ujgur (uygur) formában találjuk, másutt az igur, on-ugur és az on-igur alakot használják. Ősi írásuk az ún. hu-írás volt.

A 9–11. században ujgur utódállamokat szerveztek. Utódaik és alattvalóik – magukba olvasztva más, nyelvileg és gazdaságilag rokon török állattartó törzseket és néptörödékeket – ma közel 6 milliónyian Kína északnyugati Hszincsiang-Ujgur tartományában (5.480.000-en), kisebb részben Kanszu tartományban, egy részük pedig a Szovjetunióban, Kazakisztán területén él. Szállásterületeiken – a Takla-Makán északi peremén – a Selyem Út vonul végig, emiatt sok idegen (perzsa, arab, indiai) hatás érte őket. Fővárosukat – és más városait is – 1209 körül a mongolok (Dzsingisz kán) rombolták le, de az ujgurok hajdani kultúrája a mongolságnak sokáig vezéreleme maradt.

Az ujgurok embertanilag pamíri, taurid, turanid típusba tartozó emberek, gyenge mongolid jellegeiket legtöbbször csak a szakemberek veszik észre. Legtisztább csoportjaik a Selyem Úttól távol eső területeken tanulmányozhatók. A 12. században névleg felvették a muszlim vallást, de életmódjukra igazán csak a 17. századtól hatott. Ettől kezdve névleg mohamedánok lettek; vallási gyakorlataikat nem tartják olyan szigorúan, mint az arabok. Muszlim vallású temetkezéseik miatt csodálatos, régi faragott fejfaikat ma már csak elvéve tanulmányozhatjuk.

Minden téren lényegesen tisztábban őrizték meg ősi jellegeiket a sárga ujgurok, akik nem vették fel a muszlim vallást. Mai szállásterületeikre, a Kanszu tartománybeli – Sunam járási – Minghuába Turfánból költöztek 1648-ban. E népcsoport, a "sara

yugurok" – mai nevükön jükuk – száma ma már csak mintegy 8900; buddhista vallásúak, földműves és állattartó életmódot folytatnak. Valaha az ujugrok vezető rétegét alkották.

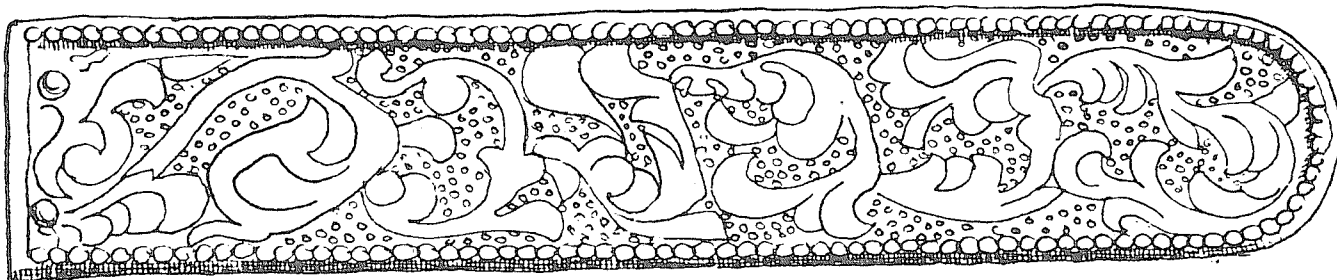
A türköket a Szuj- (589–617) és a Tang-dinasztia (618–907) kori történetírók a sziungnuk utódainak írták le. A hun csontvázak, valamint ábrázolások alapján – a hunoknál – embertani szempontból – semmi mongolid jelleg nem vehető észre. Lehetséges, hogy igazuk van azon kínai és magyar történészeknek, akik a Kárpát-medencébe érkezett első avarhullámot a keleti hunokkal (esetleg a heftalitákkal) azonosítják. Ebben az esetben viszont a hun–avar kapcsolat nem is olyan irreális, ahogy azt régebben olyan mereven tagadták. Keleti hun területről indultak el az első avarok i. sz. 550 körül, a Kaszpi-tenger déli partjai mentén haladva a Meotisz és a Don vidékére (az ettől északra húzódó útvonalnak több embertani tény ellene szól). Ugyanezt az utat járták a bolgárok, a kazár-szabirok, de a magyarok déli ága is.

Figyelemre méltó Ligeti Lajos 1986-ban (Magyar Nyelv 1986/2) – előző munkáinak összegzéseként – megjelent tanulmánya, amely szerint az avarok nyelve – immár az újabb leletek és tudományos munkák tükrében – török lehetett, és "Baján avar népe egy eftaliták földjéről származó ogur atyafiaságú törzsi alakulat"; az avarok nem azonosíthatók a zsu-an-zsu-anokkal. Munkáját Ligeti Lajos így összegzi: "Figyelembe véve az onoguroknak – ha tetszik, bolgár törököknek – az avar birodalomban egészen a bukásig egyre erősödő szerepét, elsősorban az ő nyelvük (nyelvjárásaik) emlékeire számíthatunk. Ez pedig, akár így, akár úgy magyarázzuk, mégiscsak török nyelv volt. Elődeink nem tévedtek akkor, amikor az avar nyelv kései (onogur) emlékeit törököknek tartották. Vámbéry tudós presztízse némileg megtépzva került ki az ugor–török háborúból, de a hun és az avar nyelv törökségéről szóló tanítása tovább virult."

Nem tisztázott még a bolgár–török, a szabir, az avar, a hun, a szkíta, a szarmata kapcsolat, ezért távoli még a pártus, a sumer, a hurri és más kapcsolatok bizonygatása. Ha a magyarság testi jellegeit, kultúráját (zenéjét, szállásformáit, ételeit, népszokásait – pl. a nemezkészítést –, halotti szokásait, vallását, lovasnomád életmódját, állattartását) illetően Szovjet-Turkesztánban, Kelet-Turkesztánban és Mongólia déli területein keresünk analógiákat vagy azonosságokat, nem járunk rossz helyen. Kétségtelen, hogy nyelvére, nyelvváltására konkrét magyarázatot még nem tudunk adni, annak sem helyét, sem idejét nem ismerjük. (Amennyiben a Volga térségében egy vogulokhoz hasonló nyelvet beszélő néppel az onogurok "egy néppé olvadtak" s a honfoglalásig tartó vándorlás közben átvették amazok nyelvét, így ehhez a "nyelvcseréhez" ez a 400 év bőven elegendő is lehetett, így nincs fontossága annak a sokat vitatott kérdésnek, hogy Árpád népe a griffes-indás néptől vette-e át a magyar nyelvet vagy sem. A baskírok akkor érkeztek mai hazájukba, amikor a magyarok már elvándoroltak arról a területről. Julianus talált még ott magyarul beszélő népet, aminek az oka az volt, hogy a besenyők az 5. században megtámadták a "volgai magyarokat", ezek három részre szakadtak. Egy részük ott maradt, a másik rész /a szavárd magyarok/ a Kaukázusba vándorolt, a harmadik Levédiába.)

Az is lehetséges, hogy a finnugor nyelv az általunk vélt centrumtól messzebb alakult ki, de ennek a kutatása a nyelvész szakemberek feladata. Jelen kötelességünk a tudományos igényességgel véghez vitt precíz adatszolgáltatás és kutatás úgy, ahogy azt Györffy György 1986-ban írta (Historia 1986/VIII.): "A történelemben, mint más tudományokban sem, nincsenek végleges eredmények, mert minden megállapítás új kérdéseket szül. E kérdésekben a továbbhaladás első útja: először is minden forrásadat összegyűjtése."

Eddig a nyelvészet vette ki oroszánrészét az adatgyűjtésből, bár "a nyelvtudomány és a diakronikus nyelvtudomány célja a nyelv, és nem a nyelvet beszélő nép történetének vizsgálata. Hogy a nyelvtörténet adatai felhasználhatók-e történelmi szempontból, annak eldöntését a hivatásos történészekre kell bízni. Ugyanis saját erejéből a nyelvész nem képes eredményeit a történelem szempontjából értékelni." (Sinor Dénes, Nyelvtudományi Értekezések, 58. 1967.) Más társadalomtudomány-ágak folyamatosan munkálkodnak e kérdés tisztába tételén; úgy látszik, hogy az elkövetkezendő időben a természettudományoké lesz a vezető szerep, és a – főleg helyszíni – kutatások helye a kelet-európai és Urál környéki halász–vadász népek szállásvidéke helyett áthelyeződik távolabbi (mongóliai, kínai-turkesztáni, szovjet-közép-ázsiai és észak-iráni) területek lovasnomád kultúrájú népeinek történetére és mai kutatására. Őseinkről – mint saját családunkról is – mindent tudnunk kell, de ahogy saját családunkat, úgy őseinket sem mi választottuk; akármilyenek is, el kell fogadnunk, tisztelnünk és szeretnünk kell őket. Múltunk kutatásában sem az érzelmi, sem az értelmi irányítottságnak nem szabad teret engedni, mert akkor semmivel sem leszünk jobbak, mint azon népek, amelyek hatalmi szóval szeretnék eldönteni múltjukat és eredetüket.

A BEÉL MÁTYÁS VINLAND-TÉRKÉP

Mélyen Tisztelt Elnök Úr!

Mélyen Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Mai tárgyam: az általam Beél Mátyásról elnevezett Vinland-térkép ismertetése. Céлом – amint már több tanulmányomban, több helyütt is kifejtettem – az egyre szaporodó bizonyítékok alapján, itt is felhívni szakembereink és érdeklődő művelt közvéleményünk figyelmét az ókori–kora középkori magyar–norrman kapcsolatokra, s ezúton is szorgalmazni annak alapos, szakszerű vizsgálatát, annál is inkább, mivel történetkutatásunk északi része érdemtelenül elhanyagolt.

Bevezetőül szükségesnek tartok tisztázni néhány fogalmat.

- 1) Beél Mátyás (1684–1749) polihisztorunkról, többek közt az első módszeres leíró földrajz atyjáról azért neveztem el a térképet, mert neve a térkép magyar rovásszövege alatt szerepel. Mint ismeretes, személyét is, munkásságát is a Felvidékünket megszállva tartó tótok sajátították ki maguknak.
- 2) A középkori térképek, térképázatok *Vinland* néven említik a ma Kanadához tartozó New Foundland-sziget északi csúcsát, az Amerika-felfedező vikingek egyik állomáshelyét. Jelenleg öt ilyen *Vinland*-térképet ismerünk. Egyik az izlandi Sigurd Stephansson által, 1590-ben készített *Skalholt*-térkép. Ez elveszett, de Tord Turlaksson püspök által 1670-ben rajzolt másolata fennmaradt. Ma a koppenhágai királyi könyvtár őrzi. Másik a *Resen*-térkép, Hans Poulsen Resen püspök vázolata 1605-ből, ma a koppenhágai skort archívumban (sjökurt arkivet = tengerészeti térképtár). Harmadik a sok vihart kavart *Yale*-térkép, ma a Yale Egyetem tulajdonában. Negyedik a várpalotai múzeum volt igazgatója, Szepessy Géza *nagyszombati* Vinland-térképe, amely nemzetközi szakkörökben Hungarian Vinland Map néven ismert; s ötödik a *Beél Mátyás* Vinland-térkép. Véletlen-e, gondviselészerű-e, nem kutatom, de tényként megállapíthatom, hogy az öt ritkaság közül kettő biztosan, egy valószínűen Magyarországon készült, magyar tulajdonban volt, s történelmünk egyik legnehezebb pillanatában került elő.
- 3) A fent említett *norrman* elnevezés gyűjtőnév. Jelentése *északi*, s magában foglalja mindazokat a népfajtaikat, amelyek az elnevezés használatának időpontjában Északon, vagyis a mai Dániában, Norvégiában, az angol szigetvilágban, Svédországban, Finnországban s Izlandon éltek.

Claudius Ptolemaios pl. hét "törzset" sorol fel Kr. u. kb. 150 tájt készített térképén.

Jóval több "törzset" említ 500 tájt Cassiodorus, kinek közben elveszett munkáját Jordanes még tanulmányozta és a "Gótok történeté"-ben felhasználta. Jordanes már éppen 29 törzsnevet sorol fel, amelyek beazonosítása még ma is fejtörője a történészeknek, pedig már helységnév-hasonlítással igyekeznek a "törzset" legfeljebb nagycsalád-szintre szorítani.

A térkép jelentősebb technikai adatai a következők.

Anyaga egy 395 mm hosszú, 250 mm széles, 0,12 és 0,15 mm közt váltakozó, egyenetlen vastagságú fehéres, enyhén szürkés-kék papírlap. Bal felső sarka hiányzik. A hiányzó darab derékszögű háromszög alakú. Az egyenetlen szélből ítélve, leszakadhatott; a szakadás nem újkeletű. Felső és jobb széle egyenetlen vonalú, erősen megviselt. Alsó és bal széle vágott. A vágásnál az alsó sarok alagyűrődhetett, utána is megmaradt, s most kis, szabálytalan hegyes háromszög formájában látható. A papíron sem alakos, sem betűjeles vízjegy nincs. Talán vízjegynek vehető a papír hosszával párhuzamos, egymástól 27–28 mm távol futó, összesen 9 db, 1 mm széles vonal.

A papírv négyrét hajtva, borítékban érkezett hozzám. A széltében hajtás régi lehet, erős, a hajtásvonalon a papír megviselt. A hosszabani hajtás gyengébb, újabb keletűnek tűnik. Az így négyrét hajtott ív hajtásközpontján lyuk keletkezett, ami a térkép olvasását nem zavarja. Az anyag vizsgálatára: korának és gyártási helyének megállapítására Arnulf Hongslo mérnök urat, a "Tumba Bruk AB" papír- és bankjegypapír-gyár kísérleti osztályának igazgatóját kértem fel, akinek szaktudása főleg az új, hamisíthatatlan papírfajták előállításával kapcsolatban nemzetközileg ismert.

A vizsgálat eredménye röviden összefoglalva: a papír Magyarországon készült 1698-ban (plusz–mínusz 4 év), akkoriban Európa-szerte ismert eljárással. Minősége akkori mértékkel mérve kiváló, csak Magyarországon és Svédországban tudták előállítani. Név szerint ismert több akkori magyar papírgyártó kisüzemet, de szakvéleményről lévén szó, kérdésemre, hogy készülhetett-e a Nagyszombati Egyetem papírműhelyében, határozott választ nem kaptam. A lehetőséget nem zárta ki.

A papírt kettős keret osztja 2 részre: szövegtérre és térképtérre. A szövegtér középmérete 194x141 mm, háromnyelvű szöveget tartalmaz. A felső sor nyomtatott nagybetűkkel írt szöveg: EX BIBL: CASA DE CONTRATACION DE LAS INDAS (=az indákkal /indiánokkal?/ kötött szerződések könyvéből). A második és a harmadik sor latin nyelvű folyóírás: *Characterim in hac mappa occurrentium explicatio ipsius auctoris*. A. (= E térképen előforduló írásjelek magyarázata magától a szerzőtől.) A 4–11. sor – az utolsó sor bal oldalán zárójelben lévő *ex antiquis*: (= a régiekből) latin kifejezést kivéve – magyar rovásírással írt magyar nyelvű szöveget tartalmaz, 34 magyar szóból áll. Köztük, mint érdekesség, a latin qui (= akik) vonatkozó névmás szerepel a 7. sorban. A szöveg mai magyar helyesírással átírva így hangzik:

A Tulé országnak története megtalálhatik a püspök művében a Vatikánban és a szágákban leírtban. Magyarakkal rokon varingar harcosok – qui = kik a ruszénok nyelvén vengernek nevezetnek vala – hajóikon eljutának Indiáknak új részihez, mit is utóbb Amerika országnak neveznek.

Aláírás: M. Beel.

A szövegtér alján helyezkedik el a térkép címfelirata, latinul, kurzív nagybetűkkel írva: *TER: ECCL: THULENS: (Terra Ecclesiae Thulensis = a thulei egyházmegye területe).*

A térképtér mérete 191x191 mm-es, címfelirata értelmében a tullei, egykori izlandi egyházmegye területét tünteti fel. Központja, a berajzolt kereszt után ítélve, Izlandon volt. A helynevek, templomok, kápolnák, missziós állomások feltüntetésének hiányából arra lehet következtetni, hogy a térképrajzoló a munkát valami okból nem fejezhette be, s a papír mint értékes selejt kerülhetett a magyar ritkasággyűjtő tulajdonába. Neve a térképtér alsó bal sarkában szerepel a *PXT: FR. DILL: = Pinxit frater Dill* = rajzolta frater Dill formában.

Kidomborítja a térkép egyházi jellegét a tájrőzsa is, amely a tengeri veszélyeket szimbolizáló "civil" rajzokat mellőzve, szokatlanul egyszerű, bár gondosan kidolgozott. A partvonalak rajza egyezik a kor szokásos ábrázolásmódjával. Összehasonlítva a többi Vinland-térképpel, itt a kedvező széljárásra utaló jelzést is találunk, a norvég partok alatt látható fej alakjában, akinek szájából Izland irányába fújó szél jön ki. Jelzi, hogy Izland vitorlán legkönnyebben délkeleti széljáráskor közelíthető meg. Ez a ma is érvényes gyakorlat szerint május vége, június, július eleje az Északi-tengeren.

A térkép hátlapja sem üres. Rajta legalább kétfajta kéztől származó feljegyzés található. A leghosszabb: orvosi receptgyűjtemény, öt receptet tartalmaz.

Első orvosság	Négy W fenyőmag Két W bűdöskő Négy gentiana (vagy helyette üröm) Egy szitált hamu Nyolc só	
Második	Négy W fenyőmag Négy W fénylő korona Két W bűdöskő Négy W kálmus gyökér, vagy feniculu, vagy örvény gyökér Egy W salétrom	
Harmadik	Négy W varankos fű, vagy üröm Négy W fenyőmag Hat W korom Egy W oltatlan mész	Geleszták ellen minden harmadik nap egy kanállal
Negyedik	Két W bűdöskő Négy W fenyőmag 1 1/2 W salétrom Négy lat klórmész	Vérbetegség ellen
Ötödik	Négy W üröm Négy W fenyőmag Két W tölgyfahéj Négy W kálmus gyökér	

A receptek szakvéleményezésére két neves gyógyszerészünket és több orvosunkat kértem fel. A vélemények általában egyeznek a készítmények gyógyászati idejében, amely az 1700-as évekre mutat. A W (= werdung, még századunk elején is használt űrmérték = 125 cm³) rövidítéssel kapcsolatban megoszlanak a vélemények. Volt, aki cirkalmas D-nek tartja, deka-gramm rövidítésének. Egy, ilyen magyarázattal ellátott szakvéleményt kivonatossan idézek.

"...a gyógyszerek a legnagyobb valószínűség szerint belsőleg lettek felhasználva, bár az oltatlan mész, valamint a chlormész alkalmazását brutálisnak tartom és éppen ezért gondolom, hogy állatgyógyászati magistralis gyógyszerekről van szó... a bűdöskő vagy bűdösvirág elnevezést még napjainkban is használja a magyar paraszt, ez volna a Sulfur sublimatum lotum... (az első recepthez:) savas gyomorfájás ellen. Esetleg furunkulus ellen is.

A fénylő mag volna hanyag latin megnevezéssel semen Anisi, a botanikus tudás azonban megköveteli a fructus Anisi megnevezést, mert az ún. magot a visszamaradt virágrészek is borítják. A fénylő korona pedig minden valószínűség szerint Csillagos Anist jelent. Ez illatosabb anis-derivát és itt a korona: a csillag alakú magházban vannak a nagyobb szabású magok elhelyezve. Gyógyászati hatás szempontjából a kétféle azonos hatású, nyálkaoldásra és purgálásra használják. (A második recepthez:) Gyomorfájás ellen. Böfögtető.

Te írsz a dupla W, illetve D megjelölésről. Én cikornyásan írt D-nek tartom mindegyiket, de logikusan is csak erre következtethetők. Így tehát lenne 1–2–3–4 Deka, ez utóbbi esetben 40 gramm. A Werdung űrmérték: 1/8 liter, azaz 125 cm³... A Sulfuratum a gyógyászatban egy alakban fordul elő, ez pedig: Kalium Sulfuratum pro Balneo. Ezt a magyar nép kénmájának nevezi... (az ötödik recepthez:) hasmenés ellen.

Összegezve a dolgokat, a receptek szerény nézetem szerint, gyomor- és bélbántalom ellen lennének, bár a salétrom, oltatlan mész és a klórmész, mint említettem is, igen radikális természetű anyag." (Dr. et Magister Pharm.E.von.H.)

A következő, a térkép tulajdonosával és őrzési helyével kapcsolatos igen jelentős feljegyzés mezőgazdasági természetű. Szövege: "Lellei útnál elvetetett rozs 12 2/e q. Úton, napnyugoti táblába buza elvetetett 24 3/4 mérő ugyan abban a táblába rozs 4 q... (kihúzza talán 2/4 vagy 3/4, az első oldal rajza erősen átüt, így pontosan nem elemezhető).

Úton napnyugoti táblában a kis kútnál g.ó. 4–8, ugyan abban 2/4 rozs.

Úton napkeleti táblába felső és alsó végén buza 31 1/4. Lóri földjébe elvetetett 5 3/4 rozs. A kútnál lapjában és az oldalán 4 3/4 rozs. Az úton fellül napkeletnek a két buza közt kenderes (konda rozs?) 28 3/4."

Néhány szóból és számjegyből álló, szintén mezőgazdasági természetű rövid feljegyzés harmadik kézre vall.

"5 Eke, 2 vasas... vasalatlan három" és "5 ösztöke", valamint "az Bognár Istók az..." szó olvasható, a kipontozottak nem. A feljegyzés alatt 9 sorban számok, számcsoportok olvashatók.

Ezzel a térkép rövid technikai leírását befejeztem. Bővebbet a rendelkezésre álló idő nem enged, de a térkép részletes leírása megtalálható az "Északi Vártán" 1976. szeptemberben megjelent 73. számában; a hátlapról és a térképpoldallal kapcsolatban felmerült újabb adatokról a clevelandi Árpád Akadémia 1981. évi november hó 29-én tartott közgyűlésén számoltam be. Előadásomat a Clevelandben kiadott "XXI. Magyar Találkozó Krónikája" közölte 1982-ben.

Következőnk a leírtak elemzése. Ez teljes egészében egy rövid előadás keretében nem végezhető el, körülményeink között nem is kívánható. A minden részletre kiterjedő elemzés és időálló következtetés levonása olyan, szakemberekből álló munkacsoport, olyan sokoldalú kutatómunkát igényel, amelyről ma sem itt, sem otthon nem is álmodhatunk. Így itt csak a legérdekesebb s legmeglepőbb résszel, a rovásszöveggel kapcsolatos munkánkat ismertetném röviden.

Előrevinném a *Vinland* szó értelmezését, amit a bevezetőben szándékosan nem említettem. Összetett szó: *vin* és *land*. A *land* = ország, föld, vidék szó magyarázatra nem szorul. A *vin*, ma bor jelentésű szó annál inkább: megtalálható nyelvünkben *ven*, *venerek* alakban. Ma is élő formája a *venyige*, szőlővessző értelemben. Megtalálható már egy, a XIV. században rovással feljegyzett versgyűjteményben, amelynek egyik-másik verse akár őskori eredetű is lehet s a szájhagyomány őrizte, míg Szegedi István fel nem jegyezte. (Latin betűkre átírta, s "Régi magyar énekek" címen kiadta Somogyi Antal 1873-ban Aradon. Ennek hasonmását, hazai kérésre, én adtam ki 1985-ben.)

Északon a *vin* szó ma bogyót is jelent, olyan bogyót, amiből bort lehet erjeszteni: *vinbär* = ribizli. Az északi történészek, régészek ma is mindent elkövetnek, hogy az első ezredforduló körüli szőlőtelep nyomára bukkanjanak Skandináviában. Fontosnak tartanak bizonyítani, hogy a "skandináv *vin*" elnevezést vitte át a, főleg a "Leif Eriksson saga" (= szága = mese) felfedező csoportja Amerikába.

Helge Ingstad, a diplomatából lett Vinland-kutató régész viszont New Foundlandben nem talált szőlőt. Ugyancsak nem emlékszik szőlőre Skandináviában Nagy Alfréd, Wessex-i király két Európa-utazója, Wulfstan és Ottjer, akik királyuk parancsára a 800-as évek közepe tájt utazták be Európát, anyagot szerezni uruk "Orosius" néven ismert földrajzi munkájához. Skandináviában nem, de a Duna mentén kb. a mai Kisalföld táján találtak szőlőt, mégpedig nem is keveset, mert a tájat *Vinedalond-nak* nevezték el. Lakóit székelyeknek, akik fölött a *maraoa*-k laktak, s az ország neve a Kárpátok ölében *Maegtjalonde* volt.

Nem véletlenül foglalkozom a *vin* szóval: Ingstad prof. nagyon is fontosnak tartja "északi" feloldását többek közt 1966-ban "Vestervejen til Vinland" c. művében, ami azóta több nyelven, köztük magyarul is megjelent. Fejezetet szentel neki, különösen a Szepessy-térképpel foglalkozó részben, de annak ellenére, hogy állandó levelezésben volt Szepessy Gézával, sőt meg is látogatta Magyarországon, a magyar *ven* szóval nem hasonlítja össze. Pedig Szepessy biztosan felhívta rá figyelmét, sőt megmutatta neki Nagy Alfréd ide vonatkozó Orosius-másolatát is, benne Wulfstan Kisalföld-Vinlandját.

A fogalommal nyelvileg is, területileg is szorosan összefüggő *Maegtjalonde* = Magyarország feliratot, egy hozzátartozó York = (Szepessynél iord=) *Földvár*-ral, a hozzá vezető *hoyerweg* = hajóúttal felfedezték, fölényes kézlegyintéssel intézték el, hogy az a térképmásoló ügyetlensége vagy túlkapása. A mintegy 300 évre terjedő korpépet "A magyar-normán kapcsolatokról" c., 1985-ben az Árpád Akadémián és tavaly Benidormban elhangzott előadásomban megrajzoltam. Itt, mivel Ingstad prof. is mintegy 450–500 éves korerkesztmetszetet adott Vinland-könyvében, hozzá kell tennem annyit, hogy Ingstad prof. Szt. István unokájáról, a skótok királynőjéről, s Margaret of Skottland néven Skócia szentjéről, az őket Skóciába kísérő magyar testőrhadról s tevékenységükről sem tud annak ellenére, hogy a Szepessy-térképen a Vinland-hoyerweg Skóciából indul, s skóciai Szent Margit idejében a skót-norvég ellentétek elsimulóban voltak, s összeházasodásról is maradt feljegyzés.

Röviden megemlíteném még, hogy a latin szöveg Auctoris szava után írt A betű kezdetben fejtörést okozott. Mikor azonban egy angol munkában megtaláltuk a kísérszövegével együtt közölt Skalholt-térképet, az A betű szerepe is tisztázódott.

A rovásszöveg feloldása ezzel szemben semmi nehézséget nem okozott. Hárman végeztük: Baráth Tibor prof. Kanadában, Szepessy Géza Magyarországon és én. Mindhárman azonos eredményt kaptunk. Ezt biztonság kedvéért most, hogy a térkép részletes feldolgozásába kezdtem, tavaly leellenőriztettem Bárczy Zoltán úrral, egyik legkiválóbb hazai rovásszakértőnkkel. Átírása pontosan egyezett a mienkkel. Az átíráshoz rendelkezésünkre állt Beél Mátyás rovás-ABC-je, amelyet, amint írja, Kaposi Sámuel-től vett át. Ez ma már otthon is ismert Tarnai Andor: "Beél Mátyás: Hungáriából Magyarország felé" c., 1984-ben kiadott szemelvényeséből, amelyet Beél latin nyelvű munkáiból fordított.

Szepessy Gézánk kutatószorgalmából, amelyet többek közt Fettich Nándor támogatott, egykorú levelezéshez is hozzájutottunk: többek közt Zakarjás János jezsuita missziós páter Dél-Amerikában 1756. április 16-án kelt levele másolatához, amelyben a "kényesebb" mondanivalóját rovásbetűkkel írta hazai rendtársának. Ugyancsak rendelkezünk a későbbi, ún. "Pulszky" rovás-ABC-vel is.

A tinta anyaga az 1500–1600-as években szokásos bükkfakorom–ecet keverék. Díszítésül fr. Dill a partvonalak kiemelésére kék, a Characterium C-iniciáléjának mezeje, a térképtér 4 sarkának és a tájrajz főágainak kiemelésére piros, a szöveg C-betűjének és a tájrajz közepének hangsúlyozására 22 karátos arany festéket használt. Nagyjából ugyanez állapítható meg a hátoldal anyagáról is, némi fenntartással.

Az írásmódról első pillantásra megállapítható, hogy míg fr. Dill a latin betűs szöveget írta, a rovásszöveget nagy gondnal másolta. Az idézett *M. Beel* aláírásból következik, hogy Beél valamelyik rovással írt dolgából rajzolta, mit Beél Mátyás "ex antiquis" régi írásokból jegyezhetett ki magának. Akármilyen gondosan igyekezett is másolni, némi hiba (?) így is becsúszott. Pl.: a 7. szó *pispeb*, a 21. szó *nevezetntk* és a 32. szó *országynak* rajzába.

A használt rovásbetűtípus "nagy szombati típus" néven ismert. Keletkezési helye és ideje körül ma is vita folyik, aminek lényegét Szepessy Géza szövegezéséből idézem: "...két nézet harca ez, amely a glagolita és cirillika között folyik, bár

kétségtelen, hogy előbbi az ősbib; az is igaz, hogy azokat a székelység jobban megőrizte. Igaz, hogy az így keletkezett űrel ezideig nem tudtak mit kezdeni a történelészek: egyszerűen elkerülte figyelmüket, hogy már a provinciális kerámiákon is bukkannak rovásjelekre, amikből ... később megszületett a glagolita-írás; ezzel is hangsúlyozva, hogy az itt élő nép nem tartott igényt Róma elnyomó gyámkodására ... Számos provinciális kerámia jeleit vitattam meg Banner Jánossal és Oroszlán Zoltánnal is, akinek véleménye: – Annyira szép ez így, hogy talán nem is lehet igaz. Ha igaz, úgy jelentősége felbecsülhetetlen..." (Szepeessy: "A nagyszombati Vinland Map", Északi Vártán 46. sz. 1972.)

A Beél Mátyás-térkép két ténnyel járul a vitához. Egyik, hogy a sorvezetés "latin", vagyis a sorok balról jobbra haladnak, de – és ez a másik! – a betűk kivétel nélkül *balra*, vagyis az eredeti, jobbról balra haladó rovástörvény értelmében, az írás irányába néznek. Így a szöveg is az írásrendszer ősisége mellett bizonyított, s megerősíti Szepeessy kutatási eredményeit.

Szó- és mondattani elemzéséhez Rákóczi nagyurunk "titkos szekretáriusa", Rádai Pálnak "*Meg-ujjulnak*" kezdetű, a Fejedelem által saját kezűleg ellenőrzött és javított, 1704-ben nyilvánosságra hozott magyar nyelvű kiáltványát használtuk fel. (RMK I. 697. számú A latin nyelvű "Recrudescunt..." szövegével együtt 56. számunk mellékleteként 1973. október 23-i kelettel sokszorosítottam s expedáltam.) A korabeli stílussal szótanilag is, mondattanilag is egyezőnek találtuk. A betű szerinti átfűrt s függelékben közlöm.

A tartalmi elemzéssel kapcsolatban: "A Tulé országnak története megtaláltatik a püspök művében a Vatikánban" szövegrészt illetően dr. Kézdy Vársárhelyi Béláné, Astrid Bolza grófnő javaslatára és közvetítésével 1980 nyarán beadvánnyal fordultam a Vatikánhoz. Beadványomban az idézett mondattal kapcsolatos másolatért, ha az nem lehetséges, pár szavas felvilágosításért folyamodtam. Választ mindezeideig nem kaptam.

A saga (szága = mese, történet, elbeszélés) a viking idők kiemelkedő eseményeiről, híres személyeiről szól. Szájhagyományok alapján Izlandon foglalták írásba a szágákat zömmel az 1300-as években. Tartalmi elemzésük szempontjából főleg kétfajta volt hasznos: a Grönlandisaga (= Grönlandi rege, a "Flatöboken Kodex"-ből) és az Erik Rödes saga (= Röt Erik történet, amely két kódexben is szerepel). Röt Erik fia volt Leif Eriksson = Erik fia Leif, akinek nevéhez fűzik Vinland első felfedezését. Leif nevelőapja s egyik kísérője a "germán" *Tyrker* (Török úr) volt, akit még a magyar fordítások is germának tartanak, annak ellenére, hogy a név germánból nem vezethető le, s köztudomás szerint (germán köztudomás szerint is!) minket neveztek akkoriban türköknek.

A Beél-térkép szövege – ex antiquis = a régiek alapján – viszont arról értesít bennünket, hogy nemcsak Vinlandot, hanem az indiánföld új vidékeit is felfedezték; nemcsak a mai Norvégiából vallási üldözés miatt Izlandra menekült "norrmanok", hanem "magyariakkal rokon" hajós "varingar harcosok" is, "akik a ruszénok nyelvin vengernek nevezetnek vala". A varingar nevet különböző változatokban megtaláljuk a történelemben, mint varégek stb. A svéd nyelv varjager formában őrizte meg, így található ma is a svéd akadémiai értelmező szótárban. Kiváló harcosok voltak, Bizáncból Budáig a császári, kagáni, királyi testőrség javát adták. Nálunk még II. Endre korából is találunk róluk feljegyzést.

Természetesen ők is "germánok", kis germán történelész jóindulattal esetleg "gótok", esetleg normannal kevert "szlávok" voltak, de hogy a névnek s így hordozóinak a magyar barang-barangol vagy talán a varjak fogalomhoz valami köze lehetett, az ugye "nyelvészeti képtelenség". A nem általunk feltalált, de nálunk is máig szajkózott B-P-F-V történelmi mássalhangzó-fejlődés ide nem vonatkozik... és ide legalább három megjegyzés kívánczik.

Egyik – amint fentebb említett viking-dolgozatomban kifejtettem – az volna, hogy bár a Nagy Károly-i népiirtás bosszújaként, a 800-as évek elején is előfordultak parti vizekhez kötött viking visszaütések, de hadjárattá akkor szélesedtek, amikor a század közepén, előzmény nélkül megjelent a ló és a hajóépítésben a távolabbi vizekre is kiválóan alkalmas keresztborda "Drakskepp" = sárkányorrú hajó. Az a keresztborda hajófajta, amit a dunai s tiszai halászok már 3000 évvel azelőtt ismertek, építettek és használtak.

A másik: egy későbbi élt izlandi püspök, Gisle Oddsson évkönyveiben az 1342. évről a következő szöveg található: "Grönland lakói önként elhagyták a keresztény hitet, s az amerikaiakhoz csatlakoztak." Az izlandi feljegyzések pedig arról értesítenek, hogy a Grönlandra küldött helyettes püspök, Ivar Bardsson, sereggel indult az egyik lakótelep ellen 1350 körül, hogy kihajtsa belőle a "pogány bennszülötteket". Odaérve, a telepet lakatlannak találta. Az emberek nyom nélkül eltűntek anélkül, hogy a házakból a felszerelést, a ház körül állataikat magukkal vitték volna. Mint emlékeztet, a Szepeessy-térképen Grönland szomszédságában "Maegtjalond" szerepel, földvár. Akkoriban Északon nem volt "divat" földvárat építeni. Nálunk igen. Beél-térképünk pedig kifejezetten Amerika új tájainak felfedezését említi; így a kettő együtt talán jobban segítheti az amerikai történelészeket a "fehér indiánok" rejtélyének megoldásában, mint az a bizonyos Behring-szoros.

A harmadik (ha merész képzelet-születettnek látszik is): Móríc János honfitársunk 56 vihara után Dél-Amerikában, Ecuadorban talált új otthonra. Ott, mint hivatásos térképészt, a hadsereg térképészeti intézete alkalmazta. Terepmunkája során addig alig ismert vidéken "veszélyes" fehér indián törzsre bukkant. Számára az ismeretség veszélyes ugyan nem, de meglepetéssel annál teljesebb volt: majdnem magyarul beszéltek, ahogy írja, s pentatonikus "magyar" nótát énekeltek s csárdást táncoltak előtte. A főnök fiává fogadta, s az ő révén jutott ahhoz a szinte hihetetlen méretű barlangrendszer bejáratához, aminek nyomán mint barlangkutató Móríc lett ismert világszerte.

Nos, az biztosnak látszik, hogy az első ezredforduló körül európai hajó nem járt Dél-Amerikában: Kolumbus is csak félezer évvel később kötött ki jóval északibb tájakon. Azt meg mind biztosabban megállapíthatjuk, hogy előzmény nélkül, önmagától sem nép, sem kultúra nem létezik. Előzménye mindennek van, ha ezt Ádám, az "első ember" és a nyugat-európai kultúra "germán" megalapítója és "kisugárzója" tagadja is, ha már önmagának nem tudja elkönyvelni... és az egyre szaporodó bizonyítékok arra mutatnak, hogy ez az "előzmény" mi voltunk...

Néhány szót röviden még a Beél-térkép előkerülésének körülményeiről. Hozzám kerülő úton, állítólag Ungvárról került 1976-ban. Talán azért éppen hozzám, mert én vállalkoztam 1972-ben Szepeessy Vinland-térképének kiadására s az előttem ma is ismeretlen tulajdonos talán így látta biztosítva nyilvánosságra kerülését. El sem utasíthattam volna, mert közönséges levélként, feladó nélkül érkezett.

Azonnal másolatba vettem, a másolatot elküldtem Várpalotára Szepessy Gézához szakvéleményre, aki értéknek találta. Utána a szakkörökben kötelező "dokument copiót" csináltattam meg róla, s néhány mérethű színes kópiát. Majd értesítettem a leletről a Svéd Rádió és Televízió hírosztályát, s kapcsolatba léptem a legilletékesebb szervvel, a Svéd Királyi Könyvtár térképészeti osztályával. Ott kezdetben kitörő örömmel fogadták, de mikor megtudták s fordításomban megismerték magyar rovásszövegét, az érdeklődés hirtelen megcsappant. Azóta sem mutatkozott részükről az érdeklődés legcsekélyebb jele sem.

Ugyanígy jártam a SRT hírosztályával is. Az osztályvezető kiküldött ugyan még aznap egy fotóriportert, de a hír sem aznap, sem utána nem szerepelt sem a rádióban, sem a TV-ben. Olvasóim számára, mint említettem, kiadtam 1976 szeptemberében egy rövid technikai leírást lapunk 73. számaként, s 500 számozott példányban szétküldtem a világ jelentősebb intézeteinek, társaságainak, földrajztudósainak stb. is, abban a reményben, hogy a térkép vizsgálatára s kiértékelésére létre tudok hozni egy szakcsoportot. Ez nem sikerült... Ma letétben várja, hogy a Nemzet tulajdonába visszakerülhessen...

Röviden összefoglalva: a térkép a thulei egyházmegye területét ábrázolja Izland székhellyel, s abból az időből, amikor az egyházmegye a feltüntetett helyeket foglalta magában. Jelzi a fő szélirányt, amellyel a székhely legelőnyösebben elérhető vitorlán. Rajzolták egy régi okmánygyűjtemény alapján, amely az őslakókkal kötött, egyházi jellegű egyezményeket tartalmazhatott. Valószínű valami kódex térképmellékletének szánták, de valamilyen okból nem fejezték be, s így kerülhetett magyar ritkaságggyűjtő birtokába, ahonnan később, talán a gyűjtő elhaltával kikerülve, jegyzetpapírok használták.

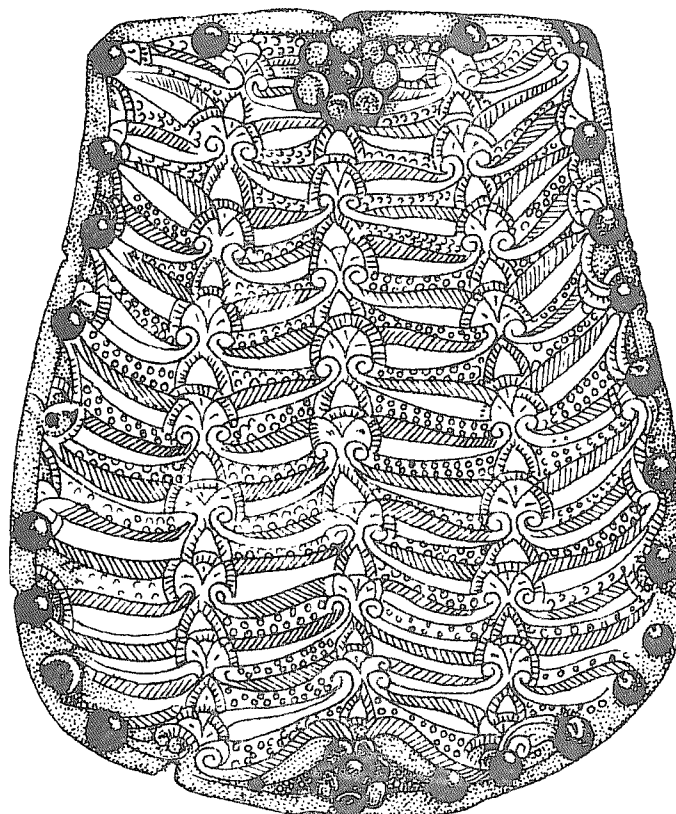
Szerkesztésénél a megbízott vállalkozó felhasználta a térkép értékének emelésére (?) egy, Beél Mátyás nevével fémjelzett idézetet is, amely ex antiqvis = a régiek nyomán, magyar rovással nem kisebb horderejű dolgot állít, mint hogy Amerika felfedezői közt magyarai törzsbeli harcosok, esetleg azok leszármazottai is részt vettek. Kivitelezésével feltehetőleg egy Dill nevű jezsuita novíciust (?) bíztak meg, talán a nagyszombati Telegdi-nyomda (Egyetemi Nyomdánk közvetlen elődje!) térképrajzolóját, aki a térképrajzolásban, latin betűs szövegírásban járatos volt, de a rovásírásban kevésbé. Gonddal rajzolta, hibát alig követett el benne.

A térkép hátlapjára írtak minden kétséget kizáró módon igazolják, hogy az magyar tulajdonban volt évszázadokon át. A mezőgazdasági feljegyzések a tulajdonosra is utalhatnak, aki vagy a balatonfüredi Széchenyiek vagy a Tihanyi Apátság tagjainak egyike lehetett. A II. világháború elkezdődött Balaton-környéki harcainak követő szovjet fosztogatás során kerülhetett s szándékos pusztulásra, amitől egy, talán valóban ungvári származású kultúrember mentette meg. Mint pl. a Szepessy-térképet Esztergomban egy hadifogságba hurcolt s ott takarításra befogott tanító.

Ha az eddigi térképek sok, máig is csak részben megválaszolt kérdést vetettek fel, úgy a Beél-térkép a megválaszoltakat is kétségessé teszi, de válaszol olyanokra is, amit eddig fel sem vetettek. Egyelőre hallgatás a sorsa, de legalább nincs kitéve annak a sok rosszindulatú gyanúsításnak, amely a Yale-térképet érte, míg kódexe elő nem került. Ugyancsak mentes a Szepessy-térkép sorsától, amit elkoboztak, megrongáltak, tulajdonosát pedig bebörtönözték.

A Beél Mátyás Vinland-térkép az emigrációt választotta.

Köszönöm a figyelmüket.

SZATMÁRI KERTEK

Kedves Hallgatók!

Nagyon nagy megtiszteltetés számomra, hogy ezen a tanácskozáson beszélhetek szűkebb hazámról, Szatmárról, ami ugyan nem tartozik szorosan a témakörhöz, de nekem, megvallom őszintén, igen izgalmas feladat.

Mielőtt a szatmári kertekről beszélnék, engedjék meg, hogy néhány gondolat erejéig szót ejtsek a kertek fejlődéséről, az emberiség nagy kultúráinak tükrében.

Ormos professzor rendszerezései szerint a legősibb az egyiptomiak virág- és kertkultusza. Majd a Tigris és Eufrátesz mellett, az egyiptomival majdnem párhuzamosan, kihatásai folytán későbbi kultúrákra nézve jelentősebb, valóságos kertkultusz alakult ki.

Mezopotámia kultúrájából származó, legrégebbi irodalmi és művészeti emlékeink jóval későbbiek, mint az egyiptomiak.

Tudjuk, hogy a haszonnövényeket már az ősidőkben ápolták. I. e. 2340-ből Gudea szumir királytól származik az első írás, amelyben ültetvényeivel dicsekszik.

Assurbanipal i. e. 668-ból származó írásos emléken, eltérve a szőlő földön ábrázolásától, fák között fut, s ez a művelési forma a mediterránumban ma is megtalálható.

Már szumir emlékek is szólnak isteneknek ajánlott szent ligetekről, igen korai emlékeken látjuk a fát, mindig ősi vallásos, hagyományos formában ábrázolva, gyakran két, mellette imádkozó szellemmel együtt.

Az első parkról i. e. 1100-ból van írásos adat. I. Tiglatpilezer asszír király meghódított idegen országok becses fáit, cédrust és puszpángot ültetett parkjaiba, amelyekben vadállatokkal s halakkal is tenyésztettek. Sargon asszír királynak a Ninive melletti Dur-Sharukin városában emelt palotája kertjében a hettiák földjének minden növénye feltalálható volt. Sargon fia, Saherid, hatalmas teraszon épített magának palotát, amelynek magas fallal elzárt kertjén kívül terjedelmes ültetvényeket létesített alattvalói számára is.

Régészeti feltárások bizonyítják a sziklába vájt fagödröket. 246-ban görög szerzők csodálják ezen ültetvények rendjét. Ugyancsak görög történeti írók sokat írnak a függőkertekről, amelyeket elsősorban Szemiramisz királynénak tulajdonítanak.

A Közép-Duna medencéjében a földművelés, vele együtt a kertészet eredete, a csiszolt kőszerszámok korába visszanyúlik. Már ekkor elhozták ide a nyugat-ázsiai elsődleges kultúrközpontból az ősi gabonákat, búzát, árpat, az ősi főzelékeket, lóbabot, borsót, lencsét, az ősi gyümölcsöket, szőlőt, almát és körtét.

Az évezredek során még sokáig áramlottak újabb s újabb természetett növényfajták hazánk területére. Így a rómaiak is találtak Pannóniában kezdetleges kertészetet, s a természetett fajták nemesedtek tovább kezük alatt.

Kertészetünkben az ehhez hasonló fontos találkozás még sokszor megismétlődik.

Itt, a Közép-Duna medencéjében, keleti, balkáni, kis-ázsiai, turkesztáni fajták nemesednek magyarrá és európaivá, s így ismeri meg ezeket a fajtákat Európa.

Rapaics Raymond szerint a honfoglaló magyarság nem kertészkedett, de ismerte annak áldásait. Nagy költőző útján, amely nem más, mint az előbb emlegetett nyugat-ázsiai kultúrközpont felső útja, nemcsak a természet kínálta szederrel, kőkénnyel, meggyel, sommal, mogyoróval, eperrel, hanem a kerti almával, körtével, szőlővel is megismerkedett.

A kert ismeretét nyelvünk bizonyossága szerint az iráni népek rokonságába tartozó alánoktól szerezte. A velük folytatott érintkezések emlékére Hunor s Magyar mondája mellett a kert, dió és birs szavunk őrzi. Az ősmagyarok számára a kert tehát már nem volt idegen, amikor ideérkezve meghonosították a szilva, a barack, a cseresznye, a bab és a tök termesztését. De nem adta fel a Keletről hozott emlékeket, pl. a fentebb említett gyümölcsökön kívül a tormát és a hagymát sem.

A magyar állam két első századában, Pannonhalmi alapításától a tatárjárásig, a települések legmagasabb formáját a kolostorok jelentették.

Még maga Szent István is tavasztól őszig napokig élt sátorban, a díszes királyi palota csak reprezentációs helyiség volt. Igazi közösség csak a kolostor volt, amely méltán viselte a civita nevet. Ezek kertjei, gazdaságai biztosították a továbbfejlődéshez szükséges jó példát.

A kolostorok kertészei már a IX. században elérték azt a magas színvonalat, amelyet ma kertművészetnek nevezünk. Írásos bizonyítékai a szomszédban, Szent Gallen kolostorában találhatók. Ennek magyar vetülete a pannonhalmi bencés szerzetesek kertje.

Későbbi fejlődések, Zsigmondtól a mohácsi vészig, nem követték a szigorú mértani rendszerű klastromkerteket.

Első kertészeti leíróinktól, Bonfiniától, Oláh Miklóstól és Taurinustól tudjuk, hogy e korban csak a legkultúráltabb országokban találunk párhuzamot várkertjeink fejlődésével, legfőképpen Buda, Visegrád, Esztergom.

A világi népek kertjei földi szépségekben gyönyörködő emberek alkotásai voltak, amelyekben tükröződött a természet szeretetének rajongása. E kor embere meghatottan állt meg a fák pogány ereje előtt, örömet lelte a terített asztalban, a vadászatban, s pompás kertjeibe kedves vadjait is bevitte, hogy bármikor gyönyörködhesen azokban.

A török hatalom áldásait kár lenne bizonygatni, pedig a kertészetben Európa kapott a töröktől. Általuk Nyugat-Ázsiából hazánkig az elsődleges kultúrközpontból ezidőben is áramlottak a természetett növények Európába.

Új gyümölcsök egész sora jelenik meg, de általuk gazdagodnak a virágoskertek is, olyannyira, hogy az európai díszkertészet, a barokk kertek minden másnál előbbre helyezik a virágoskertet.

A XVI–XVII. században vált igazán ismertté Európában a magyar szilva, amelyet a legkiválóbb ókori, a damaszkuszi szilvával azonosítottak. A magyar szilvát ekkor nemcsak patikákban tartották, hanem fáját üvegházaiukban, legféltettebb citrusaik közé ültették. Hazánkban ezt a szilvát már a XVI. században beszterceinek nevezték.

E növénybe kapaszkodva hagyom félbe a világi kitekintést, és szorítkozom a címre, a szatmári kertekre.

Farkas Józseftől tudjuk, hogy maga a Szatmár szó megközelítően áradásos jelzõt takar. Áradásos terület, ezzel jellemezhetõ a megye honfoglalás kori térképe. Az áradás veszedelem volt akkor. A Tisza, a Szamos és a Túr egész közel folyik egymáshoz, itt torkoltnak egymásba. Az áradások után lassan visszahúzódó víz iszapot lerakva tért vissza medrébe. Ez a természetes talajgazdagítás a magyarázata annak, hogy kialakulhatott a gyümölcskertészkedés.

A történelmi vármegye utolsó számvetését olvashatjuk Fényes Elek munkájában. "Gyümölcs dorgában felette gazdag ezen megye. A Tisza és Szamos partjait s területeit gyümölcsösök lepik el, amelyek egész erdõket mutatnak s itt lankának nevezetnek. A roppant kiterjedésû szõlõhegyekben, a nyíri szõlõskertekben szinte felesleges a gyümölcsfa. Van itt sok és ismeretes jóságú alma, ki ne hallotta dicsérni a tiszaháti kormos almát, körtvélyt, híres a cseresznye, sok dió, meggy, berkenye, naspolya, kedves ízû őszi és nyári barack, de fõ gyümölcs mégis a szilva, kivált a berbencei vagy besztercei, mert e roppant bõséggel terem, s részint aszalva kihordatik, részint pálinkának főzetik, ahonnan itt szinte, mint Bereg vármegyében a pálinkafőzés és kereskedés a legnagyobb fontosságú. Továbbá említést érdemelnek a gyönyörű gesztenyés erdők, jó ízű görög- és sárgadinnyék, amelyek fõképpen a Nyírségben bõséggel természetnek."

Farkas tanár úr "A szatmári gyümölcsstermesztés hagyományai és bemutatásának tervezete Szatmárcsekén" című munkájából tudjuk, hogyan vezetett az út az ártéri õsgyümölcsösöktõl a jelenkor árutermelõ gyümölcsgazdaságáig.

A régi korok almafajtái, a Magyar kormos, a Szercsika, a Sõvári változatok, a Kenézi piros, nem voltak a mai értelemben vett nemes almák, Szatmárban mégis ízesekké, zamatosakká váltak.

Nemcsak almát szállítottak el innen nagyobb mennyiségben, hanem diót is. A Tisza árterülete öntötte a diót. Ezeket az őszi diósokat még ma is megtalálhatjuk. Ősi diófaállományunk nagy részét maga a természet plántálta. A varjú által elhullatott dió kikelt, a szántó-vetõ és fát tisztelõ magyar nem szántotta ki, hanem gondosan felnevelte. Ezért diósaink még ma is szõrt állományúak, rendezetlenek.

Harmadik fõ gyümölcsünk a szilva. A szilvából is a penyigei, az ún. Nemtudom fajta. Ez a nemesítetlen, félvad, jellegzetes õshonos növény csak Szatmárban s a vele szomszédos Beregben díszlik, s ontja cukorban gazdag, kicsiny gyümölcsét. Igen fontos népi eledel. Kezdetben ciberét, majd késõbb lekvárt főznek belõle. Aszalványából lakodalmi szilvalekvárt készítettek. E szilvafajta máig is megtalálható a berbenceinek mondott besztercei mellett, mert annál igénytelenebb. Szatmárban a szegény ember gyümölcsfájának is nevezik. Kölcsey Ferenc szatmárcsekei földbirtokosi minõségében tarpai jobbágysággal pereskedik, mert azok a tiszai szegekben meghúzódó szilvásait leszüretelték.

Ezek a folyókanyarulatokban nyomokban máig is fellelhetõ ártéri dzsungel-gyümölcsösök valóban az õserdõkhöz hasonlíthatók. A múlt század végi folyószabályozással kezdõdött pusztulásuk, amely máig is tart.

Korponay Gyula "Bereg vármegye gyümölcsstermesztési jelentõsége" című tanulmányában hangsúlyozza, hogy a Kárpátok övezte Magyarország gyümölcsstermesztése nemcsak hazánk gazdasági gyarapodásának volt igen jelentékeny tényezõje, hanem kiváló adottságok következtében olyan gyümölcsöt termesztünk, hogy az a nyugati országok piacain is hatalmas arányokban tudott tért hódítani, a más országok gyümölcsöseivel szemben is.

Szatmárban a XIX. század elején vált divattá, hogy a nemesi udvarházakból és várkastélyokból átépített vagy újonnan felépített, fõleg klasszicista stílusú kastélyokba költözzenek földbirtokosaink. Letelepítésüknél nem szerepelnek korábbi századokban még fontos stratégiai megfontolások, elsõdleges szempont a tájbaillesztés.

Jó példa erre a cégényi Kende-kúria, amelyet a reformkor egyik jeles szatmári földbirtokosa, Kende Zsigmond építtetett (Kölcsey barátja és rokona). A Szamos szegében elterülõ ártéri õserdõ adottságait használta ki a máig fennmaradt, a történelmi vármegye egyik legszebb és legnagyobb kiterjedésû tájképi kertjének megalkotásához. A kor szokásaihoz híven exotákkal gazdagította a meglévõ fajtákat.

Botanikai ritkaságoknak számítnak a száz-százötven éves korú kaukázusi szárnyas diók, színes levelû platánok, vörös levelû bükkök, babértölgyek, kínai selyemfenyõk, caria diók, tulipán és liliumfák. Mellette terült el a gyümölcsösök, amely fajtagyûjtemény volt. Ezek a gyümölcsösök az õsei a mai árutermelõ gyümölcsöseinknek, amelyek már a századfordulón kezdtek kialakulni. Az akkor Európa-szerte ismert és divatos Batul, Téli aranyparmén, Londoni pepin fajta ma már csak gyûjteményekben található. Abban a korban e fõúri kastélyparkok szomszédságában megtalálható faiskolák szaporították és terjesztették.

Szatmárban a legszebb népi gyümölcsösök a Szamos-háton alakultak ki, a holt medrek, halványok, lankás partok mentén. Amíg nem volt folyószabályozás s a víz járta e területeket, a szilvafácskákat nem is iskolázták, csak felirtották, hogy cserjébõl fává fejlõdhessen s így termése is nemesedjen. A folyók szabályozása után a kikelt kétéves csemetéket felszedték, s a lankákra vagy a házikertbe elültették.

Gyakran az õregebb fa sarját, gyökérhajtását ültették át. Többszöri átültetéssel tovább nemesítették.

A gyümölcsösöket és lankákat keskeny parcellákra osztották. Minden lankát csirityás part zárt el a vízparttól. A sűrű sövényen sok helyütt szinte át sem lehet látni. Ez a sűrű bozót adja a lankák háttérét a vízpart felé. A keskeny lankán három sor gyümölcsfa áll. A középsõ almafa, melyet a telek felõli végén mindig körtefa zár le. A körtefa mellett jobbról és balról egy-egy diófa áll õrt. Az almasortól jobbra és balra szilvafa sorjázik. Az almák között Fehér lapos, Arany kormos, Torpai vagy Zöldlapos és a Törökbálint a leggyakoribb. A körték közt akad Muzsai, Császár, Mézes, Epres s búzával érõ körte, szilva az őszi penyigei és a berbencei.

A szatmári kertek ma is õrzik a régmúlt nyomait s õseink kertkultúráját, bár egyre ritkulnak s gyérülnek.

Néprajzosok, természetvédõk, kertészek feladata átmentésük a jövõ nemzedékek számára.

A X-XI. SZÁZADI MAGYAR ÁLLAM- ÉS EGYHÁZSZERVEZÉS KÉRDÉSEIRŐL (Szent István államszervezése I.)

Igen Tisztelt Hallgatóság! Kedves Barátaim!

Előadásom címevel kapcsolatban mindenki István király időszakára, az államalapító nagy király tevékenységére, politikai éleslátására, vagyis általában az 1000 körüli magyar történelmi időszekekre gondol. Valójában számos tanulmány és előadás foglalkozott már ezzel a korszakkal, teljes összefüggésében is. Mi szeretnénk azonban új szempontból megvizsgálni az akkor létrejött magyar állam negyvenhét vármegyéjének az alapvető szervezetét. Elsősorban az ország két ellentétes pólusán, a délnyugati, illetve az északkeleti részén lévő területének az államalapításkor jelentkező történelmi törvényszerűségeit szeretnénk feltárni. A bennük rejlő azonosságokat, illetve a különbségeket kellene alaposabban megismernünk, azokat a törvényszerűségeket, amelyek nélkül ez a szervezet nem működhetett volna!

Milyen kutatási módszerrel nyúlhatunk ehhez a feladathoz? A napjainkban Magyarországon legelfogadottabb, az ún. komplex módszer kínálkozott a legjobbnak. Ez elsősorban a történettudomány és a hozzákapcsolódó más tudományágak széleskörű eredményeire építhetett. Felhasználásakor a régészek ásatási eredménye erőteljesen szóba jöhet. Ugyanakkor mindenképpen fel kell használnunk a másfél évtizeden keresztül Somogyban, Nyírségben folytatott különböző vizsgálódásunk bizonyító alapját is.

Hogyan képzelhetjük el ezek alapján a Dunántúli és a Tiszántúli államalapításkori képét? Mivel még egy kisebb területet (nemhogy az egész országot) sem lehetne egy rövid, ötven perces előadás keretében – tudományos módszerekkel – kellő alaposággal feltárni, ezért kellett választanunk vizsgálatra Magyarország két nagyon jellegzetes és fontos területi egységéből.

Általánosságban mondvá ez az államszervezés elképzelhetetlen lett volna nagybátyjának, az ugyancsak Árpádtól leszármazó Koppánnak a megfélemezése nélkül!

Éppen emiatt elsősorban a ma is Somogyországgént szereplő dél-dunántúli megye, a pogány Koppány uralmi területe, Somogy jutott vizsgálataink homlokterébe. Másodsorban pedig a honfoglaláskor legelőször, már 895-ben megszállt Szabolcs-Szatmár területe került – bizonyos szempontból – bemutatásra. Az ott feltárt történelmi problematikáink szorosan összekapcsolódtak például az istváni egyházzervezés törvényszerűségeivel is.

Milyen uralmi területhez tartozhatott egyáltalán a későbbi Koppány-terület, a dél-dunántúli Somogyság? A források egyértelműen arra utalnak, hogy Somogy Koppány pogány dux szállásbirtoka volt, ahol udvarhelyei, birtokai is léteztek. Koppány pedig Géza halála után – a pogány vallást felhasználva – fellázadt fiatalabb rokona, a római keresztény vallást követő István (azaz Vajk) ellen. Koppányról azt is tudjuk, hogy meg szeretne volna ölni Istvánt azért, hogy feleségül vehesse édesanyját, Saroltot. Ezzel kívánta a maga számára biztosítani a magyar fejedelmi trónt.

A Koppány-lázadás előzményeiről, valamint Somogyság akkori népeiről, illetve a terület honfoglalásáról szintén alig-alig tudunk valamit. Talán mégis lehet ezeket a fontos eseményeket rekonstruálni? Hiszen a magyar történelemkutatás alapvető kérdései közé tartozik a honfoglalás menetének vizsgálata is. Egyáltalán kik és milyen szervezeti egységben helyezkedtek el a Kárpát-medence területén? S a honfoglalóknál a vérségi (a nemzetségi) kötelék volt-e a legfontosabb, vagy a másik, a törzsek szervezete?

A magyarországi történelmi és régészeti kutatás mára szinte már kategorikusan leszögezte, hogy egy-egy megyében, illetve a korai vármegyében egy-egy nemzetség lehetett az ősfoglaló. Szerintük – az általában öt-hat vagy több nagycsaládból álló – nemzetség szállásterületéből alakult meg a XI. századi vármegye. A legutóbbi időkig például Koppányt és nemzetségét tartották ilyen ősfoglalónak Somogyban.

Számtalan – többnyire vitatott – vélemény alakult ki azzal kapcsolatban is, hogy az Árpádokkal rokon Koppány milyen területet, talán dukátust, azaz hercegséget kapott. Az is kérdés, hogy egyáltalán kitől örökölte ezt a területet, valamint a vezéri, duxi címet. Talán az apjától, Tar Szöréndtől, vagy a régebbi, az Árpádokkal rokon (?) ősfoglalóktól?

Melyik, a nemzetségi vagy a törzsi szervezet volt az uralkodó Somogyban?

A honfoglalás időszakával is foglalkozó Györffy György szerint "egy-egy megyében, illetve a korai vármegyében (így Somogyban is!) egy-egy nemzetség lehetett az ősfoglaló". Ugyanakkor miben látta Györffy a nemzetségek általános ismérveit? Elsősorban abban, hogy "valamely nagynevű őstől származtatják magukat, közös nemzetségnevük és címerük van, öröklött családi birtokukat nemzetségi jogon birtokolják, a nagyobb nemzetségek vagy kiemelkedő nemzetségtagok nemzetségi monostort építenek, ezt közösen birtokolják s ide temetkeznek, illetve a jellegzetes személynevek ismétlődnek a nemzetségben". Szerinte a X. századi nemzetségi szervezet folytatói a bizonyos (középkori) nemzetségi genusok. Hasonló a véleménye Fügedi Eriknek is! Szerinte a "nemzetségi összetartozás tudata Magyarországon nem a XIII. században született meg, hanem már a honfoglalás előtt megvolt. S éppen a honfoglalás története, a vezéri nemzetségek totemtisztelete volt a kifejezője."

Velük szemben Kristó Gyula úgy vélekedik, hogy "önmagában nehezen hihető, hogy a magyar állam megteremtésével együttjáró változások ... alig éreztették volna hatásukat a magyar nemzetségi szervezeten, s bizonyos nemzetségi genusok a X. századi nemzetségi szervezet folytatói lennének".

Lehetetlen az érvek, az ellenérvek összes változatát itt idézni. A lényeg az, hogy a fenti kérdésekben még számos történész és régész képvisel Magyarországon egymással ellentmondó nézetet.

Somogy megye esetében mi a következő, a korai nemzetségi szervezetet is érintő, illetőleg a honfoglalással kapcsolatos témák megválaszolását tűzhetjük ki kutatási célul. Kérdéseink két kiemelt csoportjában szerepel az, hogy vajon:

- 1) az Árpádok szállták-e meg területünket 900 után? Ha igen, Somogy megye nem egy nemzetségi területből alakult át vármegyévé! Ha nem az Árpádok, akkor viszont ki lehetett a megszálló, illetőleg a megye első név szerint ismert honfoglaló nemzetsége? Meghatározható-e ez a nemzetség a jelenlegi kutatásaink alapján?
- 2) A megye honfoglaló nemzetsége (vagy legalább a neve!) a középkor folyamán fellelhető-e a megye nemzetségei között? Ha igen, lehet-e valamilyen "folyamatosságot" találni a X. századi és a középkori azonos nevű nemzetség között? Megtalálható, azonosítható-e ez a nemzetségi központ, illetőleg a nemzetségi monostor és a temetője? Ezek után – az általunk lényegesnek tartott – kérdésekre próbáltunk a történeti és a régészeti forrásanyag komplex felhasználásával válaszolni is!

A különböző nézetektől, felfogásoktól függetlenül, csupán a kutatásaink alapján juthattunk arra az eredményre, hogy szerintünk nem az Árpádok lehettek Somogy első megszállói.

Kik voltak mégis Somogy honfoglalói? Talán Bogát és Bő népek?

Szerintünk erre legjobb bizonyítékot adja a két későbbi megyeközéppont: Somogyvár és Segesd közelében megtalálható Bogát (Bagag, Bagat, Bagath) és Bő (Böhönye) helynév, illetőleg feltételezhető korai udvarhely. (Ez a helynév Edde környékéről Bagag-ként már 1093-ból, Segesd környékéről pedig Bagat-ként 1229-ből, tehát viszonylag a korai időből ismert. Az Edde-Somogyjádhoz tartozó Alsó-Bogát közelében, tőle négy km-re nyugatra pedig a Bő /Bev/ helynév szerepelt 1229-ből, illetőleg a Sávoly melletti Kysbw /Bew/ településre 1409-ből és 1417-ből tudunk adatokat.)

Véleményünk szerint éppen az emeli ki és teszi rendkívülivé a somogyi Bogát és Bő helynevet, hogy a későbbi somogyi megyeközéppontok, egyházi (főesperességi központok) és közigazgatási székhelyek közelében, illetőleg közvetlen mellette találhatók.

Ki volt, de ki lehetett egyáltalán Bogát és a Bő nemzetségre utaló Bő (Bev)? A gazdag jelentésű Bogát (ha személynév!) Bulcsu apjaként is szerepelhetett. Eszerint a harmadik magyar méltóság, a karchas (bírói) cím birtokosa is lehetett. Egyes történészek szerint Bogát – a külföldi forrásokban – a 921-es évnél említett Bugát rexszel azonos. Liuprand cremonai püspök írja ugyanis, hogy a "magyarok Veronába érkezett két királya, Dursak és Bugat jó barátságban volt Berengár királlyal, akinek kérésére megtámadták itáliai ellenségeit". Ez a Bogát pedig mindenképpen – a Zala és Veszprém vármegyében birtokos – bizánci kereszténységű Bulcsuk körébe sorolható!

A két későbbi somogyi megyeközéppont közelében megtalálható Bogát helynév pedig Bogát korai megtelepülésének s az ott kialakított udvarhelyeinek a helynévi emléke. Tehát szerintünk Bogát vezér itteni megszállására már a X. század elején vagy az első felében mindenképpen sor kerülhetett. Végül soron tehát Somogy – eddig ismert – első megszállójának ez a Bugat, Bagát, Bogát (karchas) tartható. Vagyis az Árpádok előtt jóval (de már Koppány előtt is!) Somogyvár és Segesd – a hozzátartozó településekkel együtt – Bogát/ék/ birtokában lehetett.

Nagyon fontos a másik, a Somogyjád határában Edde–Alsó-Bogáttól, vagyis Bogát korai udvarhelyétől négy–öt kilométerre nyugatra megtalálható, szintén Árpád- és középkori települést (illetőleg a még korábbi udvarhelyet!) jelölő Bev (Bő) helynév, hiszen ez a Bő szó a helynevek felhasználásában igencsak óvatos Kristó Gyula–Makk Ferenc–Szegfű László szerint is az Ölbő és más helynévben maradt fenn. Az Ölbő előtagjában pedig a török nép, törzs, nemzetség szó, míg a másikban a török méltóságot jelölő, korábban gazdag, tehetőes jelentésű, bő szavunk szerepel. Györffy György feloldásában pedig ez a Bő szavunk – a Bogáthoz hasonlóan – gazdagot is jelent. S jelöli egyben a törzsfőktől, az úrtól függő nemzetségfőket, jelen esetben a gazdag, a tehetőes, a Bogát település melletti nemzetségfő korai bodrogi (bői) településközpontját is!

Kikhez tudjuk kötni ezt a Somogyjád–Bodrog határában szereplő Bev (Bő) nemzetségfőt jelentő települést? S vajon az egymás közelében lévő Bogát, Bugát (úrhoz) rexhez vagy karchashoz tartozó és a Bő (nemzetségfő), jelenleg Alsó-Bü között lehet-e más összefüggés is?

Szabó János Győző a hevesi várispánság környékén lévő középkori települések, köztük a Bő vizsgálatakor több fontos megállapítást tett. Szerinte "sok korai megyénkben nemzetségeink előszállásterületén kimutatható a Bő helynév, amely eredetileg a nemzetségfőnek (és családját kiszolgáló népnek) volt a szállásterülete. Tehát a mai hevesi Szárazbó pusztán ... kereshetjük a vidéket uraló nemzetségfő egyik faluját." Ez szerintünk is nyilvánvaló, mivel az Árpád-kori tiszta személynévi helynevek egy része világosan utal az első megtelepülőök szállására is.

Anonymus írta, hogy Veszprém megye eredetileg Ősbő vezér tulajdona volt. A somogyi vármegyeszervezet kialakulását is vizsgáló Györffy György szerint "a Balaton és a Dráva vízvidékéhez tartozó Somogyban a Bő nemzetség tekinthető ősfoglalónak. Az itt meglévő török eredetű bay, nemzetségfő szó semmi esetre sem mutat az Árpádokhoz tartozó ősbirtokosokra."

Ezek szerint is ez a Bő lehetett Somogyban – Bodrog-Büpuszta, Sávoly-Kisbő és Böhönye esetében – a Bogát vezérhez kapcsolható egyik ősfoglaló nemzetségfő.

Véleményünk szerint Bogát–Bulcsu–Lél (Balatonlelle) kíséretéhez sorolható Bő volt Somogy megye első ismert nemzetségeinek a vezetője.

Végül soron a helynevek, a korai forrásadatok alapján Somogy eddig ismert legkorábbi nemzetségi központjának a bodrog-büi, a régi bői tartható.

Mit igazolnak a bodrog-büi központban folytatott ásataink?

1978–1982 között Bodrog-Bün végzett öt éves feltáró munkák során Magyarországon először sikerült azonosítanunk egy korai nemzetségfői, ún. bői központot, valamint annak legfontosabb településrészeit, köztük a szakrális központját, három egyházzal.

Az általunk megtalált, a Pogányvíz-patakra, illetőleg a belefolyó Ny–K-i irányú érre támaszkodó és tulajdonképpen négy dombra kiterjedő település (köztük egy erődített) egységesen igazolta a Heves megyében megtalált nemzetségfői, Bő központ településhelyével kapcsolatban kialakított feltételezéseket. Vagyis azt, hogy az ottani Bő nemzetségfői szálláshely is a X–XI. században már létezhetett!

Sikerült kiderítenünk azt is, hogy Somogy megye későbbi megyeszékhelyének, Somogyvárnak a közelében a honfoglalás idején megszálló Bogát udvarhelyei mellett megtalálható Bő központ települései közül keletre a kezdete már biztosan a XI. századra (de valószínűleg a honfoglalás korára is) kelezhető. Tehát a forrásokból az derült ki, hogy a XII–XIII. századtól szereplő időszakokban is folyamatosan léteztek, mint a Bő nemzetség, illetőleg a szolgáló népeinek, valamint a hozzátartozó falvaknak a településhelyei!

Az előkerült leletek alapján azt is bizonyíthatjuk, hogy a nemzetségi központ egyházának a dombja már az őskortól, a kelta időszakban is lakott volt. Itt is, de mindkét Bogát helyneves településen jelentősebb római leletanyagot, településnyomot figyelhetünk meg.

A Bő nemzetség alsó-büpusztai Szent Kereszt tiszteletére szentelt prépostságának, kegyúri monostorának alapfalaiból – a római téglák mellett – a Liber Pater és Libera istennek állított oltárköv került a felszínre.

Minden bizonnyal az akkor még fennálló római építmények falaiból, temetőiből hordhatták ezeket a prépostság Árpád-kori építői.

Általában azt is megfigyelhetjük, hogy a rómaiak által használt, jófekvésű, stratégiai és kereskedelmi szempontból fontos központi helyeket és azok környékét szállták meg ezek a Bogát, Bő körhöz tartozó honfoglalók. Ez derült ki a Segesd melletti Alsó- és Felső-Bogát település, illetőleg a mellette lévő Böhönye (Bő központ) vizsgálatából is.

A Bogát és Bő központ, udvarhely, javarészt római hadi- és kereskedelmi, majd a középkorban is használt útvonalak mellett feküdt.

Nagyon fontos, hogy a Bulcsu központnak is tartott Zalaváron, Sávoly-Kisbőn, Szőcsényen keresztülfutó, valamint Somogyváron, majd a Bodrog-Bőn áthaladó utak éppen Segesd-Bőnél (Böhönyénél), Bogátnál találkoztak!

A Bodrog-Bün, a Bő nemzetség központjában áthaladó fontos útvonal – Somogyvárral és Segesddel – a két középkori somogyi megyeközponttal teremtett közvetlen összeköttetést.

A fontos zalavári központ felől – a Bő nemzetség Kisbő központja és Böhönye (Bő) udvarhelye mellett – elhaladó út ugyancsak a megyeközpontok felé vezetett tovább keleti, illetőleg déli irányban. A mellette fekvő sávolyi, csákányi, szőcsényi, mezőcsokonyai és bodrog-büi földvár (mint a megyében másutt is!) akár az utak ellenőrzésére, biztosítására is szolgálhatott.

Mikortól voltak jelen az Árpádok Somogyban? Először 955-től?

Hogyan kerülhettek ezek a Bogát–Bulcsu–Lél–Bő udvarhelyek, központi helyek az Árpád-háziak kezébe?

Néhány történész és régész szerint Fajsz Árpád-házi herceg, illetőleg fejedelem a X. század közepén alakíthatta ki központját a Somogyvártól Ny-ra 10–12 km-re lévő Somogyfajszon.

Vajon fokozatosan vagy egyszerre került át a Bogát, Bő népek fölötti fennhatóság is az ő, valamint az Árpádok kezébe?

A X. század közepétől a Bogát és Bő birtokközpont, valamint az odatartozó népek Somogyvár–Somogyfajsz és Segesd udvarhelyhez tartoztak. Ezek a somogyi honfoglalók Fajsz herceget (esetleg fejdelmet), majd a Tarhos ágbelieket, illetőleg később Koppány duxot erősíthették.

Az uralomváltás mindenképpen kézenfekvőnek tűnik, hiszen 955-ben Bulcsu és Lél, valamint a szövetségeseik az augsburgi csatában elvéreztek. Az ő haláluk, illetőleg a meggyengült zalai–veszprémi és somogyi népek tették lehetővé ezt az uralomváltást.

A fentiek alapján bizonyosnak mondható, hogy 955 után szerezhették meg teljesen a somogyi, de a veszprémi, talán a zalai területet is az Árpádok, mégpedig a Tarhos ág. Az ág leszármazottjáról, Tormásról írja Györffy György: "Tormás herceg korábbi baranyai uralmi területén vert először gyökeret a bizánci kereszténység. Ez utóbbi szerintünk Bulcsu uralmi területén, így Somogyban is jelentős lehetett."

A továbbiakban még az is fontos volt (mivel igen valószínűnek látszott!), hogy a Tarhos–Tormás ág leszármazói között Koppány is szerepelt, s ő kapta meg a X. század második felében az előző karchas somogyi területét. A baranyai, a tolnai, a zalai terület a másik, a Taksony ágból származó Géza–(Vajk)–István kezében lehetett, 997-ben bizonyosan.

Ezek szerint a 955 után megerősödő két Árpád-házi ág: a Tarhos és a Taksony ág között folyt a harc a fejedelemségért, illetőleg a keresztény királyság megteremtéséért. S ehhez jól igazodhatott a két ág különböző vallási orientációja, vagyis a bizánci, illetőleg a nyugati vallás támogatása.

Koppány, Somogy duxa (a X. század második felében 997-ig)!

A történeti és régészeti szakirodalomban elterjedt az a nézet, hogy Koppány tulajdonképpen Fajsz fejdelmeknek, valamint apjának, Tar Zerindnek a somogyi területét, illetőleg korábbi "dukátusát" örökölte. Ennek ellenére Koppány dux somogyi birtokait törzsi, illetőleg nemzetségi szállásterületnek is kell tekinteni!

Mindenekelőtt azonban meg kell vizsgálni a somogyi dukátus kérdését is. Vajay Szabolcs az "Árpád-ház dunántúli ágának fejét tisztelt Koppányban, aki a tolnai-somogyi dukátus örököse". Kristó szerint "Koppány talán Somogy megye élén állt, mivel Géza és István is szívesen bízott – a későbbi comitatusoknál nagyobb területű – megyéket családjának tagjaira". S azért tartotta valószínűnek, hogy már a Géza alatt megalakult Somogy megye comese (duxa?) éppen Koppány volt.

Vagyis Géza államszervezésekor (a 970-es években!) ez a Koppány kapta volna meg a teljes Somogy megyét. Koppány pedig az itteni hatalmát katonai kíséretével s a törzsi-nemzetségi előkelőkkel együtt foglalta el... Nyilván azzal a céllal, hogy megerősítse Somogyban és a Dráván túl az Árpádok uralmát.

Koppányt ez a duxi cím is éppen az Árpádokhoz való tartozása jogán illette meg. Talán ezért is hívták uradalmi területét dukátusnak.

Heckenást és Györffy szerint "a dux Symigiensis ellenére Somogy nem tartozhatott kimondottan a dukátus szervezetéhez". Ez az ún. somogyi dukátus az Árpád-házi szállásterület kibővítéséből (vagyis a X. századi Árpád-házi uralomváltás révén) alakulhatott ki, s csupán Fajsz és Koppány esetében szerepelt harmadik dukátusként.

Nagyon fontosnak érezzük Váczi Péter elméletét, amely szerint a három legfőbb méltóság örökös birtokosa alakította ki a X. századi tartományurasságokat. Az Árpádok, a Gyulák és a Karchák – a kabarok fejedelmén kívül – egy-egy tartományban (dukátus) uralkodtak.

Az Árpádok a Bogát–Bulcsu–Lél–Bő somogyi–zalai–veszprémi, az ún. Karchas területét szerezték meg 955 táján. A területtel együtt viselték a karchás címet is. Így ezek szerint Koppányban "a karcha" méltóság örökösét is látnunk kell.

Ez mindenképpen azt is jelenti, hogy Somogyban Bulcsu, illetőleg tulajdonképpen Fajsz halála után került sor az Árpád-házon belül történő méltóság és a terület megosztására. Ennélfogva a második legfőbb méltóságot: a gyula címet és a velejáró hatalom gyakorlását Erdélyben – már az Árpádokkal közvetlen rokonságban álló – Gyulák kapták meg. (A X. század közepén már biztosan ennek a méltóságnak a birtokosai.)

A X. század közepén tulajdonképpen már csak a karcha méltóság lehetett az idegen törzsbeli Bulcsu kezében.

Ezt a címet 955 után szerezhették meg az Árpádok (a területekkel együtt!), és valószínűleg Géza révén kaphatta meg Koppány.

Általános vélemény alakult ki abban is, hogy "Géza fejedelmet Tar Szörénd (Zerind) fiának, Koppány hercegnek kellett volna követnie az uralkodásban". Nyilván, hogy nem a méltóságnevek alapján (mint ahogy Kurszán kündűt követte Árpád gyula!). A gyula, a karcha méltóság is már ekkorra formálissá válhatott! Ugyanakkor a fejedelem után következő, a gyula rangot viselő Gyulák (a gyula cím örökösei) is követhették volna Gézát az uralkodásban.

Ekkor lépett fel azonban a közvetlen, illetőleg a pogány szokáson alapuló, az idősebb vérkontra épülő uralkodási (az ún. seniorátusi és levirátusi) szokásrend. Nyilvánvaló, hogy ezek alapján Koppány, Géza közvetlen rokonának, esetleg testvérének a fia, a pogány szokás szerint kívánta átvenni a hatalmat, a fejedelemséget. S ettől éppen Géza (de tulajdonképpen az Árpád-fiak) politikája miatt esett el.

Az Árpádok X. század második felében kialakult, céltudatos államszervező politikája viszont az egyeduralkodói, fejedelmi hatalom kiépítéséhez, s végső soron a keresztény királyság megteremtéséhez vezetett. Ennek alapján feltehetjük azt a kérdést is, hogy pogány volt-e egyáltalán Koppány, vagy csak "ürügként" használta fel ezt a hozzá kétségtelenül közelebb álló ősi vallást? Vagy csupán a fejedelmi hatalom jogának a megszerzéséhez volt rá szüksége?

Többek nézete szerint "csaknem bizonyos, hogy 972-ben, amikor Géza felvette a keresztiséget, Koppányt is megkeresztelték". (Ez akkor látszik a legvalószínűbbnek, ha elfogadjuk, hogy Géza helyezte Koppányt a somogyi hercegségbe.)

Ugyanakkor valóban Koppány dux (karcha) zalai, baranyai és részben somogyi területe is a bizánci, a görög kereszténység térítő szervezetébe tartozott. Mindenesetre Koppányt az uralom kérdése akár a bizánci vallás híveként is szembeállíthatta Istvánnal. Valószínűnek látszik azonban, hogy inkább a pogány öröklési rend felhasználásával lépett fel "pogány ideológiával" Istvánnal szemben.

Nézzük meg egy kicsit jobban Koppány somogyi pogány szervezetét!

A 970-es évek és 997 között Somogyban berendezkedő Koppány székhelye, első számú – földvárval erősített – udvarhelye Somogyváron volt. De Koppány szállhatta meg a Boglár szomszédságában lévő fonyódi Kupavár földvárát is, valamint a Kaposvár melletti Ropoly várát is és más várhelyet is a megyében. Mivel általában az igen fontos útdőzsrő, a stratégiai helyek a saját területét kézben tartó, uraló X. századi vezérek: nemzetség- és törzsfők birtokában voltak.

A fegyveres harcos réteg, az állattenyésztő, halászó–vadászó népek mellett már a X. században jelentős földművelő–állattartó falvak tartoztak Koppány uralma alá. Nem régen bizonyítottuk, hogy a fonyódi földvár nyugati lejtőjén szőlőműveléssel foglalkozó, diós, mogyorós és őszibarackos ligeteket ültető, IX–XIII. századi magyar lakosság az ottani, honfoglalás kori és Koppány-kori földvár ellátását is szolgálta!

Koppány ellátási szervezetéhez tartozhattak a különböző mesteremberek, az ún. szolgálónépek falvai, így a kovácsok, a vasasok és a fegyverkészítők települései. (Nem régen bizonyítottuk, hogy Somogyban jelentős IX–XIII. századi, gyepvasércet felhasználó vasművesség is működött!)

István államszervező politikája Koppány halála után

Koppánynak Géza halála után Istvánnal történő szembefordulása szintén közzismert. Leverését általában István király államszervezésének első fontos és kötelező lépéseként könyvelhetjük el. Ennek során megfosztotta pogány méltóságától a trónjával szemben fellépő Árpád-rokonságot: Koppány karchát (duxot), az erdélyi Gyulát (gyula), valamint Ajtonyt, a kabarok, és Thonuzobát, a besenyők vezérét.

István ebben a harcban a korszerűbb, páncélos lovagokból, katonai segédnépekből álló seregre támaszkodhatott, azzal a Koppánnyal szemben, akinek a seregében – a somogyi hadakon kívül – a zalaiak, talán a Vérbulcsu-nembeliek is részt vehettek.

Az ugyancsak a Koppány fennhatósága alá tartozó pogány Bő (nemzetségfő) – kíséretével együtt – szintén Koppány oldalán lehetett elkötelezve a harcban való részvételre.

A Koppány ellen csatába vonuló István seregéről szóló források különösen a német lovagok részvételét és szerepét hangsúlyozták. A német lovagoknak a Koppány leverésében való elsődleges szerepét valóban mi is bizonyítani tudjuk!

Somogy megyében a kora Árpád-korból ismert öt "őshonos" nemzetségből négy (a Rád, a Harc, a Győr és a Tibold) német eredetű. A Tiboldok szinte a teljes Dél-Somogyot, a Koppányt megőző Vencelin–Rádiak a dél-balatoni részt (Látrány–Lelle–Rádpusztá környékét), a Győr nemzetség Kaposvár környékét, míg a Harc nemzetség Orci környékét kaphatta meg birtokként, illetőleg központként. Koppány leverése után átmenetileg Orci dux lehetett Somogy duxa, talán a megye első ispánja.

Somogy határvármegye pedig az István által szervezett negyvenhét megye egyikeként működött úgy, hogy a vármegyék ekkor olyan katonai, politikai, egyházi szervezettel rendelkeztek, amelyek többek között közigazgatási, egyházzervezési feladatokat is teljesítettek.

Ha a vármegyék kialakulását "általában" követjük, akkor is megállapíthatjuk, hogy az ispánsági várak nagyobb része eleve fejedelmi vagy királyi birtokon feküdt, másik részük pedig a központi akarattal, az államszervezéssel szemben álló törzs- és nemzetségfők szállásterületeiből, erősségeiből alakult ki még, mivel ezeket egyszerűen kisajátította a király. (Ezért tűnik azonosnak a Koppány által birtokolt szállásterület a későbbi somogyi ispánsági megye területével!)

Az első politikai és katonai lépések: a fegyveres megszállások, illetőleg a birtokkisajátítások

Szerintünk azt is bizonyítani lehet, hogy az államalapító király Koppány szállásterületét és elsősorban vezéri duxi székhelyét, a somogyvári erősséget katonasággal szállta meg. Ide helyezte a vármegye székhelyét az ispánnal (comesszel), a főesperességi székhellyel és királyi udvarhellyel együtt.

Koppány és csatlósai birtokaiból jött létre az ispánsági, a királyi, királynéi udvari szervezet (az utóbbi Segesd ispánsági központtal), és más egyházi, világi birtok.

A Somogyvártól pár kilométerre délre lévő – az Árpád-korban is szereplő – Bő nemzetségi központ megléte arra látszik utalni, hogy ennek a somogyi honfoglaló nemzetségnek a birtokait nem kobozták el az államszervezéskor, vagyis 997 után. Sőt a nemzetség kezében megmaradtak a fontosabb útvonalak melletti összefüggő nemzetségi birtokok! Ez a tény pedig csupán azzal magyarázható, hogy a Koppányt véres eszközökkel leverő, somogyvári központját elfoglaló István király – valamilyen okból – meghagyta központjaikat, birtokaikat. Ennélfogva valószínűleg nem lehetnek közvetlenül Koppány csatlósai az István-ellenes felkelésben. (Feltételezhetőleg azért, mert éppen az Árpádok Koppány-féle ága sajátíthatta ki 955 után – a Bogát–Bulcsu–Lél–Bő-féle "szövetség" augsburgi veresége után – somogyi területeik, birtokaik és központjaik javarészét!)

István király ezzel a birtokbavétellel egyidőben a saját és más, valamint a kialakuló egyházi szervezet védelmére telepítette le Somogyban a besenyő, a berény, illetőleg a különböző törzsbeli (Kér, Keszi, Gyarmat, Megyer), valamint a más idegen népekhez (cseh, bolgár, varég) tartozó katonaságát.

Ezek az 1000 után kialakuló új katonai települések, illetőleg a Koppány leverésében aktívan részt vevő német lovagok és azok fegyveresei látták el elsősorban a – legfontosabb kereskedelmi és hadi utak mellett lévő – birtokközpontok, révek és átkelőhelyek őrzését.

Ásatásaink a Tibold nemzetség központjában, Babócsán

Nagyon fontos volt az is, hogy 1978-tól napjainkig vizsgálhattuk a Koppánnyal szemben álló, az István királyt az államszervezés harcaiban támogató, német eredetű nemzetségek, köztük elsősorban a Tiboldoknak az emlékanyagát!

A Tibold nemzetség babócsai központjában – a közel tíz esztendővel ezelőtt – megkezdett régészeti kutatásaink során először sikerült a kiemelten fontos, államalapítás kori és középkori, Dráva és Rinya menti központban lévő korai várakat, településhelyeket, valamint azok templomait, temetőit azonosítanunk és részben feltárunk.

Az itt végzett régészeti munkánk eredményeihez hozzátartozik az is, hogy meghatározhattunk három – egymás közelében álló – várat, amelyek formájuk, méreteik és helyzetük alapján is egyedülállóak.

Megállapíthattuk, hogy a Rinya bal partján állhatott (a ma is látható középkori vár helyén) a Tibold nemzetség Árpád-kori földvára és birtokközpontja. Tőle északra, közel 50 méterre fedezhettük fel a jóval kisebb, az ún. Motte-típusú, XI. századi eredetű földvárat, az ún. 33-as dombot. Vele szemben, a Rinya jobb partján a Basakert-Nárciszos nevű részén megtaláltuk a megye legnagyobb alapterületű (4,3 hektár), téglalap alakú, átlagosan két méter magas sánccal, hét bástyával rendelkező, kétrészes földvárat. Ebben folytattuk 1984-ben, majd 1986-ban is az egyik legfontosabb és legeredményesebb régészeti kutatásunkat.

Teljesen feltártunk egy különleges szentélyű, nyújtott és a tízszög hatoldalával záródó, támpilléres kiképzésű, 25x10 méteres gótikus egyházat is, valamint a tőle pár méterre északra lévő, az ezt korban megelőző, halszállás építési technikával készült, patkóíves szentélyű, XI–XII. századi templomot is!

Végül soron a megyében – Somogyvár után a második – alakos kőfaragványokkal díszített Szent Egyed egyház maradványait hoztuk a felszínre. Vagyis, az Árpád-kori Babócsa falu, majd mezőváros központi egyházai kerültek elő, jelezve, hogy tőlük északra még ott pihennek a hozzájuk tartozó város falai is!

Kiszely István, az MTA Régészeti Intézetének antropológus-professzora, a helyszínen vizsgálta meg az általunk feltárt sírokat. Szerinte az avarkor, vagyis 568 előtt már itt élő lakosság és a honfoglalás kori népesség továbbélése kimutatható!

Államszervezésünk legfontosabb szerkezeti egységei: a vármegyék, az udvarhelyek, a szolgáltató népek

A létrehozott somogyi királyi várszervezet (amelynek legfontosabb központja Somogyvár és Segesd volt) az ispán és fegyveresei, hozzátartozó várjobbágyok, vártisztek és várnépek, valamint az ún. várföldek szorosan vett szervezetét is jelentette.

A somogyi tizedes rendszerbe szervezett várkatonákról, az ún. címsekről s a katonai szolgálatot teljesítő várjobbágyokról azonban kevés adat maradt ránk.

Az első királyi udvarhelyek, a curtisok az Udvarnok, Udvarhely helységnévben (mint a Segesd mellett lévő Udvarnok, valamint a tőle délre megtalálható Udvarhely /Somogy/ nevében) is megőrződtek.

A különböző udvarokhoz, illetőleg az udvarházakhoz, valamint a várspánsághoz tartozó szolgáltató népek falvairól is tudunk. A segesdi királyi–királynéi uradalom udvarhelyéhez tartozott például Udvarnok (Udvarhely?), Ötvös, Aranyos, Csatár (tó), Kovács, Halász, Molnár. Talán a bárdi vagy a közelében lévő szennai királyi, illetőleg a keceli királynéi udvarház köré szerveződött Taszár (Ács-Teszér), Tárkány, Szűcs, Fonó, Márcadó helynévvel jelzett szolgáltató település. Ilyen szolgáltatónépi szervezet tartozott az aranyosi, a bélavári (Somogy), az udvarhelyi, a zákányi, a csurgói királyi, királynéi udvarházhoz is.

Segesd környékén – Somogyvárhoz hasonlóan – nagyobb számban a vasművességgel kapcsolatos szolgáltató falvak (Kovács-Vasas-Verő, Csatár /tó/ = Csitar = Vértes, illetőleg Kaposvár táján Tárkány) figyelhetők meg.

Az ugyancsak országszerte megtalálható kovácsok (így Segesd, Somogyvár esetében is) előbb a vezér (köztük Koppány), a fejedelem, és később inkább a várjobbágyok számára dolgoztak.

A királyi, királynéi udvartartás számára készítették az áruikat (Rinya)-Kovács és a Csatár (tó) = Vértes lakói, valamint a finomabb ötvöstárgyakat előállító Ötvös (Ötvöskőny) falu szolgáltatói.

A Kovács és Kovács települések István király állam- és megyeszervezésekor – az ország legtöbb ispáni váránál – a vár, de szerintünk a királyi udvarházak és más központok ellátására is gyakran létesültek.

Mit jelölt a Segesdtől, illetőleg Nagyatádtól délnyugatra lévő Csatár (tó), Vértes helynév? Elsősorban mindenképpen a vért-, a pajzskészítő mesterek helységét mutatta. Jelezte ugyanakkor azt a réteget is, akinek ez a fegyverzet készült.

Tudjuk, hogy a korai időben a pajzs a lándzsával felfegyverzeteknek, a főembereknek, illetőleg a nehézfegyverzetű, egyenes kardot használó fejedelmi sereg harcosainak, elsősorban a német lovagoknak volt nélkülözhetetlen védőfegyverzet. Ennélfogva Somogyvár és Segesd környékén a Vértes település létrehozása a német és a páncélos magyar lovagokból álló korai királyi testőrség és a fejedelmi sereg kiépítésének, illetőleg azok somogyi megszállásának idejére, vagyis István korára tehető, mivel ezek a vértések, illetőleg a csatárok használták fel a vasasok termelte vascipót és a kovácsok által készített vastárgyakat is.

A korai államalapítás kori központok, Somogyvár és Segesd mellett lévő Kovács, Csatár (Vértes) jelzi tehát a legfontosabb XI. századi iparosfalvaknak a megye, az uradalmi központok közelében (köré) történő céltudatos telepítését. (Meg kell jegyeznünk, hogy Somogyban ez csupán részben kapcsolható a szolgáltató népek intézményének a berendezéséhez, mivel Somogy határvármegye-központjainak, valamint a levert Koppány népét féken tartó katonai településeknek, így az ispán fegyvereseinek még további fokozott vas- és fegyverigénye is volt.)

Végül soron tehát István király – a Koppány feletti győzelem után – a XI. század elején megszervezte a különböző vármegyéket, illetőleg azok központját. Így vált – Somogyvár mellett – Segesd királyi, királynéi vármegye–uradalom központjává is. Végül is ebbe a korai központba került a veszprémi püspökség segesdi főesperességének a fontos székhelye is.

Történeti forráskutatásaink és régészeti feltárómunkánk a segesdi királynéi ispánsági központ területén

Segesden 1970-től napjainkig tartó régészeti, ún. komplex kutatásokat folytattunk. Ezek során már a források világosan elénk tárták, hogy Segesd már az Árpád-korban is – több évszázadon keresztül – a királynék nagyon fontos, összefüggő dél-somogyi birtokszervezetének volt a központja. S egyben a gyakran ott tartózkodó királynéi udvartartás székhelyéül is szolgált.

Ez a többek számára "rejtélyes" segesdi szervezet a tatárjárás előtt IV. Béla király öccsének, Kálmán szlovén hercegnek a birtokába tartozott.

Nézzük meg ennek a különleges királynéi vármegyének (az ún. comitatusnak) a szervezetét egy kicsit alaposabban. IV. Béla király 1241, vagyis a tatárjárás után újjátotta meg a segesdi vármegye szervezetét. Ekkortól szerepelt, mint királyi, királynéi megye, élén az ispánnal, a comesszel.

Ekkortól kezdve ugyancsak jól ismerjük a segesdi királyi, királynéi uradalom, a vármegye szervezetét, birtokait és az ún. szolgáltató településeinek a láncolatát. Az Árpád-korban több mint félszáz falu, birtok tartozhatott hozzá.

A rendelkezésünkre álló források világosan bizonyítják, hogy az 1241–1395 közötti időszakban előbb javarészt királyi, majd főképpen királynéi székhelyként, illetőleg ispánsági központként, curias helyként szerepelt.

A királyi, királynéi Curia, Castellum (kastély) és vár mellett Segesden létezett a XV. századig egy civitas, vagyis város, majd mezőváros. De a forrásokban is feltűnő, összességében 7-8 segesdi középkori egyház is jól tükrözi a hely egykori rendkívüli jelentőségét. A huzamosabb ideig itt tartózkodó udvar, az igényesebb fogyasztók jelenléte pedig idevonzotta a külföldi kereskedőket is, akik drága árucikkeikkel, luxusholmikkal érkeztek ide. Sok más mellett 1393-ból ismerjük az ún. segesdi városi tanácsot is, élén a bíróval, az esküdtekkel és a nagyszámú, idegen eredetű, valószínűleg vallón-francia, hospes lakossággal. A speciális kézműves foglalkozás az ötvös-aranyműves, míg az írásbeliséget a jogász végzettségű litterátus-deák, a város írni-olvasni tudó jegyzője képviselte. Ismerjük a XV–XVI. századi bécsi, krakkói egyetemen tanuló segesdi származású diákok

jelentős számát is! Vagyis a segesdi polgárok gyermekei előszeretettel látogatták a bécsi vagy a krakkói egyetem bölcsészeti fakultását. A XIII. századtól kezdve több, Segesden tartott törvényhatósági gyűlésről és a vármegyei "tisztkart" egyesítő tanácskozásáról is tudunk. A XIV. század elejétől és az 1526–1566 közötti időből származó segesdi források pedig azt is igazolják, hogy Segesd akkoriban Somogy megye elsőszámú központjaként és a somogyi ispán székhelyeként is szerepelt.

Mi maradt meg Segesd jelentős államalapítás kori, illetőleg a későbbi történeti emlékeiből? Mit sikerült – az elsősorban régészeti módszerekkel folytatott kutatásaink révén – innen megmenteni és a felszínre hozni? Különböző terepbejárásai, topográfiai, ún. szondázó adatok segítségével már 1981-ben a mai római katolikus egyház mellett, a Várhegyen feltárásokat kezdtünk.

Már az ásátásunk kezdetén megtaláltuk az addig ismeretlen Árpád-kori vár sáncárait. Ennek alapján 1984-ben – geodéziai felmérések segítségével – pontosan kiserkeszthettük a korai földvár területét. (Bonyolította a vár helyzetét, hogy föléje épült az a nagyobb méretű török kori palánkvár is, amely a XVIII. század közepe táján, a ma is meglévő ferences kolostor és a templom építésénél szinte teljesen elpusztult.) Nem lehet szólnunk itt részletesen a feltáráskor talált későközépkori temetőről, a kápolnahelyről, valamint a vele szemben, a József Attila utca másik felében húzódó nagyméretű Árpád-kori temetőről és azok leleteiről. Ellenben meg kell említenünk az 1982–1985 között feltárt segesdi mezővárost, ahol eredetileg a X–XI. századi földvár, majd az Árpád-kori civitas, a város létezhetett. Röviden a feltárásokról annyit, hogy 1984 nyarán megtaláltunk a vár alatt lévő területen, majd teljesen fel is tártuk a város központjában lévő egyik gótikus palatium (palota), illetőleg a curia pincerendszerét. Majd később előkerültek a város, a majdani mezőváros kiemelt jogállású, ún. exemptus plébánia egyházának a maradványai is! (Nem a veszprémi püspökhöz tartozó, hanem kiemelten, közvetlenül az esztergomi érsek fennhatósága alá rendelt templomnak a romjai.)

Az ötéves kutatómunkánk során feltártuk a királynéi város, a későbbi mezőváros központját is, az ott lévő plébánia egyházzal, temetővel, illetőleg a piactér környékén álló kúriákat, palotákat, a különböző gazdasági épületekkel együtt. Ezt az 500x300 m-es, tehát jelentős nagyságú, téglalap alakú városmagot vették körbe az egyszerű épületek, köztük a paticsos, a sövényfonatos jobbágyházak utcásorai.

Az államalapításkortól a későközépkorig terjedő időszak temetkezéseinek embercsonanyagát – Babócsához hasonlóan – itt is Kiszely István antropológus vizsgálja. Komplex kutatásaink keretében ugyanakkor a területen dolgozik Henkey Gyula antropológus is, ő vizsgálja a mai segesdi lakosságot, valamint Bartosiewicz László archeozoológus, Füzes Frech Miklós és Gyulai Ferenc archeobotanikus, Nagy Gergely–Guzsik Tamás építészettörténész, Nováki Gyula és Sándorfi György várkutató, valamint Székely György numizmatikus, illetőleg Hollné Gyürky Katalin középkori üvegszakértő szintén segesdi kutatásaink munkatársa.

Az idén nyáron kezdjük meg – többek között – a központ korai településeinek, így a Bogát udvarhelynek kutatását is. Reméljük, hogy ez az újabb tízéves kutatási időszak még további jelentős régészeti bizonyítékokat ad a magyar állam- és egyházszervezéssel kapcsolatban.

Röviden az államszervezéshez kapcsolódó egyházszervezés kérdéseiről

a) A somogyi bizánci szentek kutatása, vizsgálata

Az itt rendelkezésünkre álló idő alatt csupán a segesdi ispánsági központnál, illetőleg a kerületében felfedezett korai egyházszervezési kérdésekről, "szabályokról" szólhatnánk. Miért fontos ezeknek a kérdéseknek a vizsgálata, és éppen Segesd esetében?

A segesdi kerületben (de másutt is) Nagyatádról, a Szent György patrocínium mellett, Szabás falu Kozma és Damján egyháza szerepel. A nem messze tőle lévő Görgeteg Kozma és Damján titulusú egyháza viszont Homokszentgyörgy északnyugati szomszédja. Ugyancsak Szent György egyháza van Tótszentgyörgynek, valamint Besenyődaszó településnek. De a környékén található Mernye és távolabb Babócsa a Szent Miklós titulusú egyházával is.

Mit jelentenek ezek a titulusok Segesd környékén? A magyarországi történet- és régészettudomány ezekből a bizáncinak is tartható patrocíniumokból, titulusokból (Szent Demeter, Szent Kozma és Damján, Szent Miklós, Szent György, Szent János, Szent Mihály, Szűz Mária...) vezeti le például a bizánci korai, X–XI. századi térítés nyomait. Vagyis a Segesden és környékén fellelhető középkori titulusok (Szent György, Szent Miklós, Szent Kozma és Damján) egy ilyen, akár az államalapítást megelőző térítés emlékei is lehetnének? Kiegészítésként nagyon fontos, hogy két helyen, Rinyabesenyőnél, Besenyődaszónál, vagyis az idegen, így a török eredetű besenyők katonai települése mellett szintén léteznek ezek a bizánci patrocíniumok. Ugyanis már tíz évvel ezelőtt felvetettük, hogy Somogyban általában a Szent György helynevek és a patrocíniumok, valamint a bizánci névadású helyek, egyházak környékén besenyő és berény népelemeket találhatunk a XI–XIII. században. Tehát a besenyő és a velük rokon berény katonai népesség kultusza itt is a harcok Szent György tiszteletéhez kapcsolódik. Ennek a kultusznak a fellendülése, illetőleg a besenyők, berények idekerülése pedig mindenképpen a Szent István által végrehajtott államszervezéshez (998–XI. század eleje) köthető. Hiszen közzismert az is, hogy István király – a német lovagok segítsége mellett – a kor felfogása szerint a csata előtt Szent Mártonhoz és Szent Györgyhez, az ő támogatásukért fohászzkodott. Az említett szenteknek is köszönhetette Koppány, illetőleg a pogányság feletti győzelmét. Nem véletlen tehát, hogy Somogy megye tizedszedési jogát számtalan birtokkal együtt – a veszprémi püspökség helyett – éppen a pannonthalmi Szent Márton bencés apátság kapta meg.

Ezzel a győzelemmel kapcsolatban a Dél-Balaton partján azt is megfigyelhettük, hogy Boglárától Ordacsehiig, Pusztaszentgyörgyön át Buzsáig négy, Szent György tiszteletére szentelt egyházat tartanak nyilván. Vagyis itt is az Istvánt a győztes csatában támogató szenteknek a különleges kultusza figyelhető meg. Elsősorban az idegen eredetű, így a törökfajú: besenyők, berények, és a közelükben lévő cseh, bolgár (nandord) telephelyeknél Szent György és a bizánci szentek kultusza alakult ki.

b) A Szent Király, a Szent Mihály és a Boldogságos Szűz titulus jelentősége

Ezt a már ismertetett "konceptiózus" istváni állam- és egyházszervezést bizonyítja például a Segesdtől délebbre lévő falu, Rinya-Szentkirály, valamint Nagybjom, illetőleg Mezőcsokonya határában elpusztult Szentkirály település, ahová a források szerint ugyancsak "a szentkirály" népei települtek.

Amennyiben ezeket a fontos patrocíniumokat tovább vizsgáljuk, akkor (Rinya)Szentkirálytól északra megtaláljuk – a mai Szentkirálypuszta helyén álló falu – Szent Mihály titulusú egyházát is. A Nagyatád-Pusztaszentegyház dűlőben lévő elpusztult templomot is Szent Mihály titulusúnak tartják.

A főesperességi, királynéi várispánsági központ, Segesd egyik plébániatemplomát is ugyancsak a harcos Szent Mihály arkangyal tiszteletére szentelték.

A veszprémi püspökséghez tartozó segesdi Szent Mihály és Szűz Mária (Boldogságos Szűz) egyház patrocíniumai szintén további fontos következtetéseket nyújtanak. Veszprémben a püspök (egyben a királyné) egyházát is Szent Mihály tiszteletére, míg a székesegyház altemplomát pedig a Boldogságos Szűz emlékére dedikálták. Mindkét titulust megtaláljuk Sopron, Szabolcs várispánsági temploma esetében is. Ilyen liturgiai, egyháztörténeti összefüggésben szerepeltek – a X–XI. századtól – többnyire a fontosabb somogyi székhelyek vagy a birtokukban lévő települések (Szentmihálypuszta, Nagyatád-Pusztaszentegyháza-Szentmihály egyház) templomának patrocíniumaként.

A segesdi példa esetében a veszprémi királyi, királynéi udvarház és püspöki központ Szent Mihály és Boldogságos Szűz titulusának közvetlen hatása figyelhető meg a segesdi királynéi központ Szent Mihály, Boldogságos Szűz tiszteletére szentelt egyházának az alapításánál. Ez érthető, hiszen a segesdi főesperességi székhely – az okleveles adatok szerint – a középkor folyamán is a veszprémi püspökséghez tartozott. A királynét jog szerint külön megkoronázó veszprémi püspök egyben a segesdi királynéi kancellár gyóntató, illetőleg közvetlen a királyné bizalmasa volt.

További kutatásokkal azt is kideríthetjük talán, hogy Magyarországon valóban csupán azokban a püspöki vagy királyi központokban alapítottak a Boldogságos Szűz Mária, Szent Mihály, Szent György tiszteletére egyházakat, ahol már előzőleg a bizánci hatás jelentős volt, illetőleg ott már korábban is álltak hasonló titulusú templomok. A téma részletesebb kifejtését szeretnénk a következő konferenciára bízni. (1988-ban A magyarság bizánci kapcsolatai címmel részletesebben tárgyalni kívánom a témát.)

Befejezésül engedjek meg nekünk, hogy a már felvetett témában majdan a kerekasztal-beszélgetések során az állam- és egyházszerzés EK-Magyarországon, a szatmári várispánság központjának, Nagyecsed-Sárvárnak régészeti kutatása, valamint a korai magyar egyházszerkezetről, a Szent Péter kultusza a X–XI. századi Magyarországon címmel még szólhassunk.

Az állam- és egyházszerzés emlékei Északkelet-Magyarországon (Szatmár megye régi várispánsági központjának, Nagyecsed-Sárvárnak a kutatása)

A magyar honfoglalás, valamint az állam- és egyházszerzés régészeti kutatása az utóbbi évtizedben kapott erősebb lendületet. A honfoglalás kori temetőfeltárásokat a települések, majd a nemzetségi, ispánsági, illetőleg egyházi központok vizsgálatai követték. A történeti forrásanyag, a helynevek segítségével az Árpád-kori államszervezet berendezkedése, szolgáltató rendszere is ismertté vált.

Az ország keleti felében, a Felső-Tisza vidékén folytatott kutatásaink a honfoglalás kori megtelepülésre, gyepűrendszerre és a határvédelemre nyújtottak új adatokat. A nyírségi, szatmári (Szabolcs, Nagyecsed-Sárvár) megyeközpont földváraival, településeivel együtt az egyházszerzés legkorábbi emlékei is feltárára kerültek.

A Felső-Tisza-vidék történeti és régészeti problémáinak vizsgálata már régóta sarkalatos kérdése volt korai történelmünknek. A 895-ös honfoglalás törzsei Erdélyből, illetőleg a Felső-Tisza-vidékről nyomultak előre a Tisza és a Zagyva vonaláig. A Duna-Tisza köze, illetőleg a Kárpátok erdős vonulata alkotta az első védővonalat, gyepűrendszert. Hogyan történt itt a megtelepülés? A Nyír, a partos Nyír keleti, a Szamos (fluvius Zomus), a Kraszna, az Ecsedi-láp környékének különleges szerep jutott, mert itt tételezték fel a főfejedelem, Kurszán kündü első megtelepedését. Az is kérdéses volt, hogy a gyepűrendszerek, a határvármegyék központjai, földvárai hogyan alakultak ki. Milyen szerepük volt a betelepülésnek az idegen eredetű nemzetségeknek, s milyen volt általában egy nemzetségi gyepűközpont? Régészeti leletei bekapcsolhatók-e az állam- és egyházszerzés országos folyamatába?

Mindezekre a gyepűn lévő egyik fontos ispánsági, nemzetségi központ történeti, régészeti kutatása, illetőleg az ott előkerült ritka leletek alapján szeretnénk válaszolni. Első helyen, inkább kérdésfelvetésként és nem végső megoldásként szerepel Kurszán kündü nyíri, gyepűközeli megtelepülésével kapcsolatos "okfejtésünk".

Kurszán kündü nyíri megtelepüléséről

A szakirodalom igen ellentmondásosan foglal állást a nemzetségek nyíri, Szamos környéki megtelepülésével kapcsolatban. Honfoglalásunk legfontosabb mozzanatairól, így a kündü első megtelepüléséről, még halványabb és bizonytalanabb elképzelések voltak.

Néhány történészünknek az volt az óvatos véleménye, hogy a főfejedelem, Kurszán kündü, 896–900 között éppen a keleti, nyírségi területen telepedett meg, s csupán az előrenyomuló gyula, Árpád nyomán költözött az elfoglalt terület központjába, Óbudára.

A honfoglalásunk ezen több mint érdekes mozzanatát a krónikák adatai is igazolni látszanak. A magyar krónika vezérnévsorának összeállítója Künd vezért éppen a Nyírség tájára helyezi. Eszerint ugyanis Künd fiai, Kusyd (Cusid) és Cupan (Kézainál:

Cupian) a Nyír mellett ütötték fel táborukat, ahol a kereszttség felvétele után monostort is alapítottak. Geréb László a Képes Krónikában (Budapest, 1970. 30. 1.) már arról tud, hogy "a negyedik kapitány neve Kund volt, akinek a fia Kusid és Kaplony...", vagyis az utóbbi lenne a szatmári Kaplony nemzetség őse.

A névsor összeállítója és Geréb a Kaplony nemzetség Ecsedi-láp mellett fekvő központját, Kaplonyt (Cupulon, Cuplon, Caplyon, Koplan, Caplon) és a nemzetség ott álló monostorát hozza összefüggésbe Cupiannal, illetőleg Kaplonnyal. A kérdésben bizonyító Cupan, Cupian (Koppány) név ugyanis a szatmári, nyíri vidéken nem fordul elő. A Cupan (Cupian) a Kaplony (Cuplon, Caplon) nemzetségnévvel semmiképpen nem azonosítható. Ugyanakkor a Kaplonyok címerében sas szerepel, és nem a lebegő angyal, mint a Kurszán-Kartal nem címerében.

A kündünek a Nyírségtől keletre, Szatmárban – a helynévcsoport alapján – megtalálható kék-kend népe sem hozható kapcsolatba Kurszán itteni korai megtelepülésével. Ezeket a kék-kend népeket Kurszán halála után (904) telepítették az őrvidékre, így a szamosi részekre. A kündü esetleges Szatmár környéki, de inkább távolabbi megtelepedését a Kurszán kabar (?) Kusal névváltozata alapján Györffy György véli felfedezni a "déli sóbánya melletti Kosály és a Szilágyi Kusaly falunevében". Ez azonban bizonytalan adat, és inkább feltételezésnek tűnik.

A fentiek alapján elvethetnénk Kurszán – a krónikák által írt – nyíri megtelepedését. A rövidebb ideig tartó megtelepülés (896–900) bizonyításához kevés az adat. Ezzel szemben a Kaplony nemzetség biztosan nem a Kurszán-leszármazóktól ered. Ezután a Kaplony nemzetség itteni prioritásának és legkorábbi megtelepülésének irodalma és forrásanyaga revideálható. Jóllehet az nem kétséges, hogy a gyepűrendszer és környéke – az őrnépeken kívüli – telepítésekkel is már a korai időben benépesült. S az is bizonyosnak mondható, hogy a Kaplonyok – a Balog–Semjén nemzetséggel együtt – a X. század végén megjelentek az Ecsedi-láp környékén.

A Szamos vidékén még a királyi "foglalás" előtt megszállt a Szenté–Mágócs nemzetség. A Káta nemzetséggel egyidőben (XI–XII. század) építették ki a birtokközpontokat. A Gutkeled nemzetség Sárvár környéki megtelepedését helyezte a történeti szakirodalom a legkésőbbre, a XII. századra.

Északkeleti gyepűrendszerünk kialakulásáról

A szatmári gyepűrendszer kialakításáról, valamint a 896 táján történő hódoltatásáról Anonymus így ír: "Szabolcs és Tas – az utóbbi Lél apja – a sereg felével a Tisza (Tyscia) partján indult el, és az ottani népet hódoltatva vonult a Szamos folyó felé, arra a helyre, melyet most Sárvárnak mondanak. Ott a lápok alatt Tas, Lél apja, sok népet gyűjtött össze, vele aztán nagy árkot ásatott s igen erős földvárat építtetett, amelyet először Tas várának neveztek, most pedig Sárvárnak hívnak, miután a lakosok fiait túszul összeszedték, katonákkal megrakva a várat hátrahagyták. Akkor Tas, az urának, Árpád vezérnek a meghódolt nép kérésére a Nyír és Tisza között vásárt rendelt. Ennek a vásárhelynek a maga nevét adta, úgyhogy mindmostanáig Tas vásárának hívják."

Anonymus szövegét értékelve biztos, hogy Tas (tosu = megtelt, jóllakott) tulajdonképpen Árpád unokája, Üllő herceg fia lehetett. Györffy szerint éppen a nyírségi Tas (ma Nyírtass), az Anonymus szerint Tas-vására (Forum Thosu) bizonyítja, hogy ez a Tas volt a bihari dukátus hercege. Vagyis a honfoglalás után, legalább fél évszázaddal később épülhetett Sárvár, illetőleg Tas vára.

Szatmár megye monográfusa, Maksai Ferenc, feltételezi, hogy Sárvár várának "legkésőbb a XI. század végén állnia kellett". Véleményünk szerint ennél feltétlenül korábbi. A Tas vára elnevezés Sárvár környékén egyedi. Sárvártól négy kilométerre ugyan szerepel Üllő (1321: t. Illeu) helynév, Fábiánháza, az egykori Bohol szomszédságában. Itt állhatott Árpád második fiának, Üllő hercegnek az egyik udvarháza.

Az udvarház közelében fekvő Tas vára, másképpen Sárvár, Üllő fiának, Tas trónörökös hercegnek, a bihari úrnak szálláshelyét, illetőleg várát jelölhette, végső soron Tas egykori várának emlékét őrizte meg a Tas vára, illetőleg a sár és vár közszó összetételével alkotott magyar helynév, amelynek jelentése: földvár, a Sár, az Ecsedi-láp vára.

Miért választotta éppen itt Tas herceg – a szárazföldtől nyugatra egy km-re fekvő szigeten – földvárval erősített szálláshelyét, mikor a Szamos, a Kraszna és az Ér mentén több egykorúnak látszó kisebb és nagyobb földvár állt? Ilyen az Endrédtől délre, az Ér mentén fekvő Ragáld, illetőleg az utóbbi közelében fekvő másik Sárvár (Sarwarfuk, 1338). Ez a keleti, főképpen a vizekre támaszkodó földvár sor felfelé Várda (Kisvárda), illetőleg délre, Bihar vára irányába húzódott.

A földvárak egy tervszerűen kialakított védelmi vonal részeinek tűnnek, s egy ideig a honfoglalás utáni, korai időszak határvédő, belső gyepűjeként szerepelhettek. A Sárvártól és az Ecsedi-láptól már keletebbre találjuk a külső védelmi vonalhoz tartozó őrnépek, kék-kendek településláncát.

Tas azért is választotta Sárvárt településhelyéül, mert az Ecsedi-láp déli, fontos átjáróútjánál feküdt. (Legközelebb hozzá Börvely földvára szerepel, amely az ugyancsak könnyebben áttörhető déli lápi szakaszt védte.) A láncban Várda és Sárvár őrizte a hadászati és kereskedelmi szempontból fontos északkeleti és keleti (Kijev, illetőleg Erdély irányába futó) utakat. Őrzésük Tas hercegre hárult a X. század közepén.

Nem véletlenül említette Sárvár, Tas vára építésével egy időben Anonymus a Várda (Kisvárda) közelében létesített vásárhelyet, a Tas vásárt sem. Az újabb kutatások bebizonyították, hogy a X. századi Magyarországon a fejedelmek, a törzsfők, de nemzetségfők központjaiban is vagy közelükben vásárok működtek. Ez, illetőleg az útforgalom is hozzájárult Várda, illetőleg a lápi világba zárt Sárvár központi szerepének kialakulásához.

Ez a szerep a későbbi államszervezés idején még erősödik. Géza fejedelem idejében a központi hatalom, a feudális állam megerősítésének megteremtésekor a határvármegyék székhelyei a belső gyepűvonal megerősített központjaiba kerülnek. A bihari dukátus nyíri, borsovai, szatmári kabarjait és őrkatonaságát a stratégiai fontos helyek birtokbavételével, megerősítésével ellenőrzik, semlegesítik. Ez a Géza korabeli politikai és katonai lépés emeli Várdát, illetőleg Sárvárt időlegesen Borsova és Szatmár határvármegye központjává.

I. István uralkodása alatt (1000–1038) átalakul: a megyeközpont keletebbre kerül Borsovára, illetőleg Szatmárra. Várdát és Sárvárt a Gutkeledek, a királyi testőrség parancsnokai kapják birtokközpontként.

A Gutkeledek birtokközpontjai

Kik is voltak tulajdonképpen a XI. század első felében betelepülő Gutkeledek? Az államszervezésnél játszott fontos szerepüket a legutóbbi időkig pontosan nem ismertük.

A nemzetség őse: a németországi Hohenstaufenből származó Gut és Keled mint a királyi testőrség parancsnoka már Orseolo Péter királysága idején (1038–1041, 1044–1046) elfoglalta a királyi szakrális központ Székesfehérvár melléki, valamint a Sopron, Nyírség környéki és a délvidéki (Bács, Szerém, Valkó) birtokait. A Gutkeledek legkorábbi (XI. század első fele) közös nemzetségi birtokközpontjai és kegyúri monostorai a dunántúli, Székesfehérvártól északnyugatra eső Gut és Adony, illetőleg a hasonló nevű nyírségi (ma Hajdú-Bihar megyei) helységben épültek fel. A nemzetséghez két főág tartozott. A majádi (régi Sopron megye) Majádon, míg a sárvári Sárváron emel egymástól független kegyúri nemzetségi monostort és temetkezőhelyet. A főágak alágainak szétraajzása, elhelyezkedése, illetőleg birtokszerzése a XI. században a királytól kapott birtokközpontokból jól követhető.

A majádi főág őse már a bejövettelkor kaphatta a Sopron megyében fekvő Majád (Margaréta), Kis-Martón, Dorog (Drausdorf), Kőhíd-Pordány (Vulka-Pordány), Oszlop és Medgyes települést. A főág három ágáé: a Báthorié, a Lothárdé és az Egyedmonostorié ez a birtok a XI. században Majádon kialakított vár- és monostoros központtal. A majádiak a Sopron környéki uradalomban huzamosabban nem települnek meg. Innen egyetlen későbbi középkori birtokközpontjuk nem ismert.

A főág legnevezetesebb alága, a Báthori, már a XII–XIII. századnál előbb Szabolcs vár környékén, a Búd monostori, majd távolabb a bátori, míg Szatmárban az ecsedi, sárvármonostori részekben alakította ki központjait. A másik, az Egyedmonostori alág Biharban az egyedi (eggedi) monostora körül telepedett le. Az ún. Lothárdok egy-egy csoportja Kúrmonostora (régi Heves megye), valamint Erdélyben Aranyos és Kővár (Szilágy megye) központjai körül szervezte uradalmát. A Lothárdok további leszármazói már a Fejér megyei Gut, Felső-Lendva (Vas megye), Hahót (Zala megye), később Kaposvár (Rupoly) környékén és általában Somogy, Baranya, Veszprém, Győr, Sopron és Pozsony megyében telepedtek le. Így került a Maróti család a Gutkeledek legdélebbi (Szerém megye) maróti birtokközpontjába. Végső soron a majádi főág tagjai tehát – a Lothárd ág két csoportján kívül – az Alföld északkeleti részén helyezkedtek el, és itt építették ki birtokközpontjaikat.

A Gutkeledek második főága Sárváron – a földvár védelmében – építi fel kegyúri monostorát, temetkezőhelyét. Az alapítók a monostorhoz egy – tíz faluból álló – uradalmat is rendeltek. A sárváriak legfontosabb alágának, az Apaj-István báninak ugyanakkor Monostor-Sziláton (Bihar megye) alági monostora is épült. (A Gutkeledeknek Bihar megyében több feltárt alági, családi monostora, kegyúri temploma szerepel: Herpály, Zelemér.) Az alág viselte a somogyi ispáni, horvát báni címet, így inkább a Dunántúlhoz kötődött (szabolcsi, beregi kisebb birtokai ellenére). Éppen ezért találjuk az Apajok egyik családi központját Raszina-Keresztúron (Kőrös megye) a XIV. századtól. A másik, ugyancsak horvát báni címet viselő alág a leleszi monostor kegyuraként (1252) Zemplén megyében Bácska központtal szerepel. A sárváriak legjelentősebb, ugyancsak dunántúli aspirációjú, nádori, országbírói, főlovászmesteri, horvát és dalmát báni, somogyi ispáni tisztséget viselő Dragun, vagy István báni ágának birtokaiból, illetőleg birtokszerzési törekvéseiből rekonstruálhatjuk igazán a korai Gutkeled uradalmakat.

Ezek főképpen Zala, Kőrös vármegyére (Délvidék), illetőleg a Nyírség környékére (Borsod, Zemplén, Szabolcs, Szatmár) koncentrálnak.

A régi szabolcsi, bodrogközi Gutkeled-birtokok mellett az alág visszaszerezte a XIII. századi eladott vagy elvesztett Gutot (Fejér megye), Egervárat (Vas megye) és a Majád környéki birtokokat. Valószínűleg Márton comes után (1140) az István báni ág örökli a csatári (Zala megye) Szent Péter-monostor kegyuraságát is.

Az Apajok és a Dragun ág dunántúli birtok- és hivatalserzési törekvéseivel szemben Farkas ága kezdettől fogva az alföldi birtokközpontban, Guton, illetőleg a beregi, bihari, szabolcsi és szatmári birtokokon maradt. Ezekben a megyékben alakította ki uradalmát és központját a leghatalmasabb Várdai alág. Az alágból származó Várdai család uradalmi várközpontja Kisvárdán épült fel. Ugyanakkor az alág többi családja általában szabolcsi, bihari jelentéktelen kisbirtokos lesz. Egyedül a Csépánok fontosabb délvidéki, károlyi (Szerém megye) uradalmi központját ismerjük.

A sárvári főág legutolsó ága is alföldi (Szatmár, Ugocsa, Bereg megye). Az ún. Tibák a korai Gutkeled-vagyonból főleg Darócson, Atyán, Gacsályon és Rozsályon emeltek családi központokat, udvarházakat.

Végső soron, ha a Gutkeled-ágak birtokait és uradalmi központjait végignézzük, a soproni, a délvidéki (bácsi, szerémségi, valkói, kőrösi), valamint az északkeleti (nyírségi, bihari, szatmári, beregi) korai települések, illetőleg legfontosabb központjaik kizárólagosan az ún. határvármegyékre esnek. Világos, hogy a nemzetségtagok határvédő feladatot is kaptak.

Ez a céltudatos királyi telepítés a továbbiakban is követhető, mivel a nemzetségtagok birtokai Sopron környékén, a délvidéki megyékben és Fejérben, Somogyban, Zalában a különböző határnépekkel, illetőleg a besenyő településtömbökkel érintkeztek. Nyilvánvaló, hogy a pogányság vagy a bizánci vallás felé hajló népek ellenőrzésére, fékentartására a király hű emberei és jól felszerelt katonái a legalkalmasabbak. Végső soron ezért került Gut és Keled királyi testőrparancsnok a keleti részekre, a bihari dukátus kabarjainak fékentartására és a kialakuló világi és egyházi szervezet védelmére. Fontos megbízatásukhoz, illetőleg katonai feladatukhoz mértén választották a sárvári főág tagjai a legexponáltabb északkeleti területen: Sárvár és Várda jól védhető központjait.

A sárvári nemzetségi központ

Milyen volt a Gutkeledek határvédő, sárvári központja? Magyarországon eddig nem került feltárára ilyen határvédő nemzetségi központ.

A mai Nagyecsedtől délre, 3,3 km-re, az új Kraszna-parttól 800 m-re északkeletre fekvő nyugat–keleti tengely mentén húzódó 500x300 m-es alapterületű, homokos Sárvárdomb területét az 1884-es felmérés alapján rekonstruálhatjuk. A térképen látszik, hogy a hajdani láp legkiemelkedőbb dombjának nyugati része enyhén gömbölytett, ovális alakú. A keleti része szélesebb, és nagyjából körformát mutatott. Az utóbbit nyugat felé töltés, illetőleg sánc zárta el. A kettős földvárat a régebbi (XVIII. századi) térkép még az Ördöngös-lápnak, a régi Kraszna folyótól nyugatra tüntette fel.

Az ásátás megkezdése előtt a helyszínen lokalizáltuk az objektumokat. A Tas által épített (vagy megerősített) földvár, a Gutkelek monostora és a Váralja jobbágytelepülése ezen a 4–5 m magasán kiemelkedő, kettős dombláncon állhatott. Mivel a nyugati dombrészt 1974-ben elhordták, így csupán feltételezhettük, hogy a szárazföldről nyugati irányból a lápnak futó utat itt zárták el földvárral, az ún. elővárral. Ezzel védhették a mögötte kiépült települést, illetőleg a monostort, amit – a természetes vízi védelmen kívül – talán szintén megerősítettek. A terepbejárások szerint is az első, nyugati dombrészen egyházi (?) település állhatott. A következő domb gerincén terült el a monostor. Tőle északabbra feküldhetett – a domb lankásabb részén – a Váralja jobbágytelepülése.

Mit igazoltak ebből a rekonstruált központból a régészeti kutatások? A monostor területén végzett feltárások (1975–1977) kiderítették, hogy a Gutkelek nemzetségnek valóban a keleti, kör alakú dombon álltak a kegyúri templomai: egy korai (XI. század első fele) kőtemploma, egy későbbi téglabazilikája és a körtemploma. Ugyanakkor bebizonyosodott, hogy ez az északkeleti Alföld egyik legkorábbi monostoregyüttese. Az építmények legfontosabb részéhez tartoztak a kisméretű (20x9 m), félköríves záródású, egyhajós, a XI. század első feléből származó kőtemplom alapfalai. A XI. század végén, illetőleg a következő század elején épülhetett a nagyobb (36x16 m), háromhajós, ugyancsak félköríves téglabazilika, amely délnyugati végén toronnyal, illetőleg kiegészítő épületekkel rendelkezett. A bazilika szentélyének déli falától 2–3 m-re közel 12 m-es átmérőjű körtemplom többszörösen megboltygatott, feldúlt, agyag-, illetőleg habarcsos téglából rakott, íves falalapját tártuk fel. A többrétegű, döngölt agyag alatt, valamint a körülötte lévő téglák, fakoporsós és részben koporsó nélküli temetkezések a bazilikával egyidőben épült karnerra utaltak. Végül soron ez a Gutkelek téglából épített, kétszintes (?) halotti kápolnája. Mindhárom Árpád-kori templom rétege alól az őskori és a kora Árpád-kori települések nyoma és gazdag leletanyaga előkerült. Az épületeket kívül minden irányból temető övezte. A temető, illetőleg a templomegyüttesek alá húzódó, főképpen X. századi települések különböző maradványai a földvár korai, Tas herceg idejében történő megszállásának bizonyítékai.

A további régészeti ásátások eredményeiből csupán a legfontosabbat kell kiemelnünk. Kiderült, hogy a bazilika építésénél a mélyebben fekvő és korábbi kőtemplom felmenő falait is felhasználták. Megtaláltuk a bazilika széles, 16 m-es fesztávolságú hajórészeit elosztó pillérsorok kiszedett alapjait is.

A bazilika építési idejét az S-végű hajkarikák, illetőleg pusztulását az alapokra történt különböző temetkezések bizonyították. A tatárjárás kori égett rétegből több egykorú csontvázat tártunk fel. Fontos ezek közül az elpusztult torony falalapján, égett rétegben eltemetett két, nyugat–keleti irányítású, aranymellékeltes sír.

A bazilikát körülvevő, többnyire kirabolt, feldúlt, nyugat–keleti irányítású sírok és leleteik is alapvető régészeti forrásokkal szolgáltak. Feltárásuk után a középkori hierarchia és hitvilág szerinti temetkezések szigorú belső (családi, rokoni) elkülönülését is rögzíthettük.

A különböző sírokhoz, egyházi építményekhez és a településekhez tartozó gazdag leletanyagból mégis kiemelkedett a közel negyven darabból álló, faragott kőanyag.

Legkorábbi kőfaragványaink

Kőfaragványaink öt csoportja: a palmettás, a szalagfonatos, az ékalakú szalagfonatos, az ékalakú félköríves díszű és az alakos motívummal díszített darabok a korai művészetünk rendkívüli értékei. Ezek alapján bizonyíthatjuk honfoglalás kori művészetünk néhány motívumának az Árpád-kori kőfaragó-művészetbe történő átöröklődését.

Ez az átöröklődési folyamat vagy hatás a palmettadíszes faragott anyagon figyelhető meg. A legarchaikusabb formán a kő szegletes mezejében egy-egy, középen vastagabb törzsből, kétoldalon kétszer három félköríves, levéllel induló életfa motívuma van. A másikon egy megnyúlt, kerekded, húsos formából álló pálmalevél-díszítést fedezhetünk fel. A hármasszalagkeretből induló darabon csonkán egy madár (sas?) lába is látható. A tarsolylemezek jellegzetes motívumához hasonlóan a honfoglalás kori életfát (palmettát) kétoldalt őrző sas vagy griff szerepelhet itt kőbe vésve.

Ezek a darabok az egyszerű, helyenként rusztikus megformálás, a bizánci körben gyökerező fúróhasználat és a megnyúlt, kerekded, húsos pálmalevél típusok alapján biztosan a XI. század első felére datálhatók. Legközelebbi párhuzamaik és rokon típusaik a tihanyi oszlopféjezeteken találhatók meg.

Külön kívánjuk hangsúlyozni, hogy a magyarországi korai, kőbe vésott palmettáskör legjellegzetesebb darabjai eddig szinte kizárólag a Dunántúlon kerültek elő (Veszprém, Pilisszentkereszt, Székesfehérvár, Esztergom, Sződ, Tihany, Szekszárd, Vác). A dunántúli kőbe vésott pálmalevél-motívumok állnak legközelebb a tarsolylemezekre látható, élesen metszett, háromágú pálmalevél formához. Ugyanakkor azt is meg kell jegyeznünk, hogy a dunántúli honfoglaló anyagból a tarsolylemezek szinte teljesen hiányoznak. A tarsolylemezes kör gazdag nyírásai lelőhelyéről viszont a kőbe faragott pálmamotívum nem került elő ezideig.

A magyarországi palmettás, faragott kőanyag pontos meghatározása is bizonytalan volt. Sokáig az is kétséges volt, hogy a díszítőelem egyáltalán tovább élt, mivel a motívumok legjobb közvetítői: a fa, a textília, elpusztultak, elrohadtak.

Többek között a nagyecsed-sárvári ásátások palmettás kőanyagát ez teszi különleges értékűvé: a tarsolylemezes kör leggazdagabb lelőhelyéről, illetőleg környékéről kerültek elő a motívumok kőbe vésve. A fémműves, ötvös kabarság révén öröklődhettek tulajdonképpen a legjobban, illetőleg közvetlenül maradhattak meg ezek a pogány kori művészi elemek és velük a hagyományok.

A Gutkeledek kőfaragói

Az előkerült kőfaragványok arról is tanúskodnak, hogy a Gutkeledek kőtemplomuk építésénél honfoglalás kori és bizánci hagyomány alapján dolgozó mestereket, kőfaragókat foglalkoztattak. Ezek a mesterek pedig a tihanyi, esztergomi, székesfehérvári építőműhelyek motívumait és kőfaragó technikáját alkalmazták. Fontos tudnunk, hogy Székesfehérvár, Tihany templomait közvetlenül a királyi műhely kőfaragói építették és díszítették.

A palmettadíszes darabokkal együtt előkerült szalagfonatos kőemlékeink viszont az aracsi, a zalavári és a dombói szalagfonatos díszű kövek műhelye felé mutatnak. Magának a sárvári kőtemplomnak alaprajzi rokonsága, azonossága is felfedezhető a különböző, korai dunántúli templomoknál.

A palmettás, szalagfonatos kőfaragványokkal díszített sárvári kőtemplom korban és alaptípusban a székesfehérvári ún. első bazilikával, a pécsváradi, a tarnaszentmáriai, ill. a nyírségi zámmonostori és az adonyi félköríves, egyhajós, a XI. század első feléből származó templomok típusával egyezik.

A kőfaragványok tihanyi, székesfehérvári kapcsolatánál a Gutkeledek Székesfehérvár környéki, de általában a dunántúli megtelepedésére is gondolhatunk. Van azonban egy ennél sokkal fontosabbnak látszó országos folyamat, amelyhez a Gutkeledek Szent Péter-monostorának építése illeszkedik.

A magyarországi egyházszervezésről

A távoli, az ország északkeleti sarkában lévő Sárvár kőfaragványainak a királyi központokkal jelentkező rokonsága az egyházszervezésünk folyamatára is fontos bizonyítékokkal szolgál. A korai magyar állam- és egyházszervezés a királyi főközpontokból indul, gyors, tervszerű és céltudatos menetét még más források is bizonyítják. Ez figyelhető meg a királyi testőrség parancsnokainak fontos határvédő sárvári központjában épült, Szent Péter titulusú korai kegyúri egyházánál. Ennek igazolására tekintsük át az országos anyagot.

Nem olyan régen vázoltuk fel, hogy éppen a székesfehérvári Péter és Pál-egyház a legkorábbi királyi (fejedelmi) udvarháznál, majd a későbbi székhelyen épült keresztelőkápolna volt. Ez kiemelkedett a pécsváradi (esetleg az óbudai, esztergomi) korai keresztelőkápolnák közül azzal, hogy – a Boldogasszony-egyházzal – I. István király temetkezőhelye lehetett. A fontos Péter és Pál-egyház később a várispánság népeinek tulajdonába került, vagyis a katonáskodó elemek és a várnépek egyházává alakult. Végső soron a királyi lovagok (a testőrség) megalakulásával hozható kapcsolatba. Ezt még erősíti, hogy a királyok itt folytatták a "lovagi avatást". Az egyháznak a katonáskodó elemekkel való kapcsolatára vonatkozó legfontosabb adat, hogy a trónörökös hercegnek, a királyi hadsereg parancsnokának központjában – Bihar ispánsági székhelyen – az ugyancsak Szent Péter tiszteletére szentelt plébániatemplomban őrizték a Tízezer Vértanú Katona relikviáját.

A korai Péter-kultusz összefüggései

A korai Péter patrocíniumnak és helynévadásnak a várispánsággal, valamint a várkatonasággal való kapcsolatára utalhat az esztergomi vár tövében, a Vízivárosban álló egyház is. Nyitrán – a város falain kívül lévő közeli hegyen – is talán a Váralja népének volt hasonló egyháza. Váradon az ecclesia sancti Petri de monte is azonos összefüggésre vonatkozik. Somogyváron az 1091-es alapítás előtt az ispánsági székhely egyháza ugyancsak Péter titulusú.

Ezek, de még inkább a székesfehérvári egyházban történő lovaggá avatás alapján a Péter és Pál védőszent – véleményünk szerint – a királyi katonasággal, esetleg a testőrséggel függhet össze. A királyi testőrség és a katonaság választotta a térítéskor a Péter és Pál patrocíniumot.

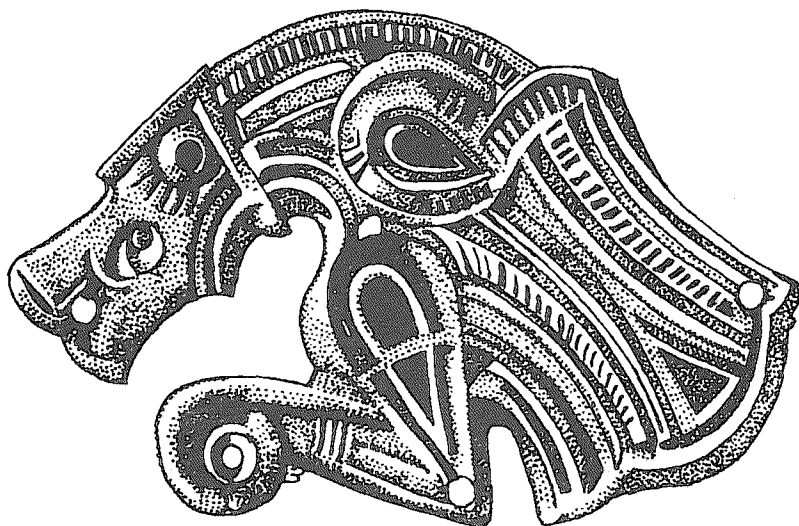
A vázolt összefüggések a korai egyházszervezésünk folyamatára utalnak. Igazolják, hogy a térítés – az ispán fegyvereseinek védelme alatt – a vár keresztelőkápolnájából, a vár megyéjében történt elsősorban. Ez az összefüggés Székesfehérvár esetében látszik a legvilágosabban. Itt figyelhető meg az Árpádok sajátos ideológiája, amely szerint a keresztény uralkodók elsőrendű funkciója az egyház védelme és a térítés. Ezt a felfogást szimbolizálná a koronázási jelvények közül az új királynak elsőként átnyújtott kard. A szimbolikus védelem pedig legelőször a király által a székesfehérvári Péter és Pál-egyházban végzett lovaggá avatási szertartások után – a déli külvárosban lévő dombon – a négy égtáj felé végzett kardvágásban nyilvánul meg.

Világosan látszik, hogy az államalapító István király idejében Magyarországon megerősödő Péter és Pál kultuszának katonai és térítő szerepe is volt. Az uralkodó – a középkori szimbolika alapján – államszervezéskor egyházát "kősziklára = Péterre" próbálta építeni, és elsősorban "Pál fegyverével", a szakrális, hercegi karral védelmezni, illetőleg terjeszteni. Ez a térítő ideológia Székesfehérváron, de a többi ispánsági és püspöki, sőt nemzetségi központban (köztük a sárvárinál) is követhető.

Orseoló Péter, a Gutkeledek fő patrónusa – a királyi testőrség volt parancsnoka – is I. István példáját követte. Az egyik királyi székhelyen, Óbudán – az István által alapított – Péter és Pál tiszteletére emelt bazilika építését folytatta, illetőleg Pécssett hasonló titulusú bazilikát emelt. A királyi hadsereg, a testőrség egykori parancsnoka: Aba Sámuel Sáron (Abasáron) Péter és Pál tiszteletére alapította nemzetségi, kegyúri monostorát. A testőrség vezetésével utána megbízott Gutkeledek egyik nemzetségi hajtásánál: a dobi Dorogoknál a Bihar megyei Diószegen, a nemzetségi várközpontban épült fel Szent Péter tiszteletére kegyúri egyház. S ezért emelnek – véleményünk szerint – letelepedésükkor, a XI. század első felében a nyírségi, szatmári határvédelemmel és a kabarok térítésével megbízott Gutkeledek Sárváron és Várdán is a korai egyházszervezésnél a királyi katonaságnál, testőrségnél kedvező szent tiszteletére nemzetségi, kegyúri monostort. Az ásatások alapján rekonstruálhattuk, hogy legelőször – 1040 után – egy kisméretű (20x9 m), kőfaragásokkal díszített kőegyházát építenek. Ezt a nemzetség rangban és gazdagságban megerősödő ágai a XI. század végére "kinövik". A korai templom alapítása után közel száz évvel építik fel a

háromhajós (36x16 m), tornyos téglabazilikát. A tatárjáráskor több helyen az alapokig elpusztult bazilika a Magyarországon eddig ismert nemzetségi monostorok XI. századi alaprajzával rokon. A monostorhoz szervesen kapcsolódó körtemplom az Alföld egyetlen ún. nyugati típusú halotti kápolnája. A kápolnának ez a formája éppen Sopron környékéről, a régi Gutkeled-birtokok közeléből, valamint Közép-Európából ismert.

Végső soron Szatmár megye első, fontos határvédő nemzetségi központjának, földvárának feltárása eddig igazolta a honfoglalásnál, az állam- és egyházszervezésnél betöltött, országosan is jelentős szerepét. S nem utolsósorban azt is, hogy az Alföldön az államszervezet központi irányításának hatására a kora Árpád-korban a Dunántúlhoz hasonló, a honfoglalás előtti időkig visszanyúló művészi és építészeti emlékek keletkeztek. Ezek éppen az északkeleti határvédő ispánsági területen épültek, közvetlenül az egyházszervezés idején.

MIT JELENT AZ EGYHÁZ SZÁMÁRA ISTVÁN KIRÁLY SZENTTÉ AVATÁSA?

Dr. Csihák kérését, hogy egy előadást tartsak a Magyar Történelmi Egyesület keretében, szívesen teljesítem. Ezáltal is ki tudom fejezni hálámat, hogy az Egyesület dísztagjai közé felvett.

Megvallom azonban, hogy nem kis aggodalommal vállaltam el ennek az előadásnak a megtartását, mert magam nem vagyok történész, és pláne a magyarság őstörténetének a kutatásában teljesen járatlan vagyok. De aztán arra gondoltam, hogy mint teológus és filozófus mégis mondhatok valamit Szent Istvánnal kapcsolatban, ami az Egyesület tagjait érdekelhetné. Nem vagyok ugyan egyháztörténész sem, de talán épp mint dogmatikus rámutathatok egyes szempontokra, amelyeket a szentté avatásnál szem előtt kell tartanunk. Előadásomban lesz sok történelmi adat is természetszerűen, de ez teológiai kiértékelésemnek inkább az anyagát képezi. S mivel Szent István az első ezredforduló idejében élt, nem fogok egykönnyen protestáns barátaimmal sem szembekerülni, hisz ez a kor jóval megelőzte a hitújítás korát.

Mit ért a katolikus egyház a szentté avatás alatt, melyek a szándékai, amikor valakit szentnek deklarál? Hogy ezt megérthessük, nem szükséges, hogy mindenben osszuk az egyház hitét, csak tudomásul kell vennünk, hogy mi az egyház hite a szentté avatás kérdésében.

Talán mondanom sem kell, hogy a szentté avatás nem azonos a pogányoknál gyakorolt apoteózissal. Egyes római császárokat haláluk után istenné magasztosítottak, köztük olyanokat is, akiknek élete egyáltalán nem volt épületes. (1) Az egyház mindig hangoztatta, hogy a szentté avatással senki sem válik istenné. A szentnek elismerjük hitbeli nagyságát, példaadó életét, és közbenjárását kérjük. A tisztelet nem imádás, noha minden imádás egyben tisztelet is. Az imádás egy olyan tiszteletadás, amely egyedül a végtelen Istennek jár, de tisztelhetünk embereket is, és gyakorlatilag tiszteljük is őket. Akkor tisztelünk valakit, ha egyéni érdemeit, kiváló tetteit, erkölcsi nagyságát elismerjük. Az emberek tisztelnek kiváló államférfiakat, hadvezéreket, sportbajnokokat. Az emberek hajlandók néha olyanoknak is tisztelettel és csodálattal adózni, akikben semmi egyéb kiválóság nincs, mint valamilyen szokatlan gyakorlatban való kitartás. Ha valaki mindig hátrafelé menve megkerülné egész Európát, kétségtelen, hogy sokan tisztelnék őt. (A tisztelet, tekintve, hogy valamilyen tényleges kiválóságnak az elismerése, bizonyos értelemben erkölcsileg kötelező is. Az igazságosság megkívánja, hogy mindenkinek tényleges értékeit elismerjük, mint ahogy kötelességünk az is, hogy elfogadjuk azt, ami igaz.)

Még valamit kell előjáróban megemlítenünk. A szentté avatás senkit sem tesz szentté. Ha a pápa valakit szentté avat, akkor az illetőt nem szentté teszi, hanem létező szentségét hivatalosan elismeri, deklarálja. A szentté avatás nem nagyobbítja a szentté avatottnak mennyei boldogságát, csak a hívők előtt kinyilvánítja szentségét. Az egyház felelőssége tudatában kijelenti, hogy valaki – aki már meghalt – szentként tisztelhető.

Kérdhetjük, mily alapon végzi az egyház a szentté avatást? Biztos, hogy már a zsidók az ószövetségben tisztelték az angyalokat. Ha az angyalok láthatóan megjelentek, a zsidók leborultak előttük, és így fejezték ki tiszteletüket. Így például Tóbiás könyvében olvassuk, hogy amikor Ráfáel angyal, aki szerencsésen hazakisérte az ifjú Tóbiást, fölfedi kilétét, az öreg és a fiatal Tóbiás arcra borul félelmében, és magasztalja Istent. Mindez mutatja, hogy már az ószövetségben is megvan a nyoma annak, amit az egyház a szentek tisztelete alatt ért. Érdekes erre vonatkozóan az is, amit a Makkabeusok második könyvében olvassuk: Judás Makkabeus elmondja hitsorsosainak a következő látomását. Álomlátásban látta Oniászt, az előző főpapot, aki kitárva kezét, népéért imádkozik. Majd Jeremiás jelent meg, és róla Oniász a következőket mondta: "Testvéreinknek ez a barátja, Jeremiás, Isten prófétája, sokat imádkozik a népért és az egész szent városért" (2 Mak 15, 11–14). Bizonyos tehát, hogy már a Krisztus előtti századokban a hívők tisztelték az angyalokat s a kiváló hitbajnokokat, és abban a tudatban éltek, hogy ezek Isten közelében élnek és népükért közbenjárnak.

Az egyháznak nem is kellett külön kitalálnia a szentek tiszteletét, ez szinte magától adódott. Kezdetben csak a vértanúkat tisztelték haláluk után, azaz azokat, akit a hitükért meghaltak. (2) Az első keresztények összegyűjtötték a vértanúk ereklyéit, földi maradványait, és tisztességben eltemették őket. Sírjuk felett oltárokat emeltek, és azokon a papok az eucharisziát ünnepelték. Ez volt a szentté avatásnak a legrégebbi formája. A második században már a vértanúk halálának az évfordulóját is ünnepelték, pl. Szt. Polikárpot, aki Kr. u. 150-ben halt meg. De ahhoz, hogy valakit szentként lehessen nyilvánosan tisztelni, mindig szükséges volt a püspök jóváhagyása. (3) Az üldözések idejében, amikor sok keresztényt kivégeztek, mégsem minden kivégzettet tartottak szentnek, hanem csak azokat, akik egészen tudatosan a hitükért áldozták fel életüket. (4) Innét is van a mártír elnevezés: annyit jelent, hogy tanú, a magyar nagyon szépen a tanúságtétel módját is kifejezi: a vére által tanúskodott. Szent Pál nem egyszer az összes hívőt szentnek mondja, tágabb értelemben, de az egyház aztán megszorította a fogalmat. Minősített értelemben csak az a szent, aki az életszentségnek különleges jelét és példáját adta, akinek kimagasló, a szenvedésben is helytálló, heroikus erényei vannak. Kezdetben a vértanúkat általában ott tisztelték, ahol meghaltak, lassanként aztán tiszteletük más egyházakra is kiterjedt. Az apostolok tisztelete, Szent Xisztus, Szent Lőrinc, Szent Ciprián tisztelete már az első századokban szinte általános volt. (5)

Az üldözések megszűntével a szentek kultusza továbbfejlődött. A 4. századtól kezdve nem vértanúkat is szentként tiszteltek, olyan keresztényeket, akik a keresztény erényeket hősiek fokban gyakorolták. Így a pusztába elvonuló remetéket, pl. Remete Szent Pált. Nagyon elterjedt volt Szent Márton tisztelete, aki Pannóniában született és mint tours-i püspök halt meg. Az egyház ettől kezdve még nagyobb gondot fordított arra, hogy csak olyanok részesüljenek a szentek tiszteletében, akik erre valóban érdemesek. Nem egyszer előfordult, hogy a püspökök kénytelenek voltak egyes neveket ismét kiiktatni a szentek sorából, mert a hívők buzgóságukban elegendő ok nélkül olyanokat is kezdtek szentként tisztelni, akiknek szentsége kétséges volt. (7) Ennek

ellenére az egyház továbbra is nagy fontosságot tulajdonított a hívek közmeggyőződésének, bizonyos mértékben áll: vox populi est vox Dei. (8)

A szentté avatás újabb fejlődési fokot ért el, amikor a római pápa hatáskörébe vonta a szentté, illetve boldoggá avatás jogát. Kb. ezer éven át a helyi püspökök kezdeményezésével és jóváhagyásával történt a szentté avatás. Tagadhatatlanul visszaélések is történtek, amikor egyes püspökök túl könnyen tették magukévá a hívő nép kívánságát. A pápai hatalom is megerősödött, és lehetővé tette, hogy a szentté avatás ne csak a pápa hallgatolagos jóváhagyásával, hanem kifejezett akaratából történjék. A 11. század pápai egyre többször kijelentették, hogy a szentté avatást megelőző vizsgálat a Szentszéknek illeti meg. Végül III. Sándor 1170-ben kelt konstitúciójában megszabta, hogy ezentúl csak a pápa avathat valakit szentté. (9) Jobban megkülönböztették egyben a boldoggá avatást és a szentté avatást. (10) A boldoggá avatás annyit jelent, hogy egy meghalt keresztényt egy kisebb körben, egy-egy egyházmegyében vagy szerzetesrendben tisztelni lehet, a szentté avatás az egész világra kiterjedő tiszteletét hagyja jóvá. E fejlődés épp Szent István századában nyomon követhető. Szent István szentté avatása 1083-ban úgy történt, hogy László király a püspökök jelenlétében István ereklyéit az oltárra emelte.

Szent László szentté avatása már a pápai követ, a király és a bíboros jelenlétében történik 1192-ben, Szent Margit szentté avatásának az elindításakor, 1276-ban, az előzetes vizsgálatokat már a pápa küldöttjei folytatták. Szentté avatására azonban csak 1943-ban került a sor. (11)

A mai boldoggá, illetve szentté avatást nagyon bonyolult és hosszantartó vizsgálatok előzik meg. Általában könnyebb egy vértanút szentté avatni, mint egy nem-vértanút, ún. hitvallót. A vértanút csak akkor avatják szentté, ha kétségtelen, hogy a hitéért halt meg. A hitvallónál szükséges, hogy a Szentszék megállapíthassa, hogy az illető az erényeket hőies fokban gyakorolta, s ezenfelül megkívánnak egy csodálatos imameghallgatást. A csodálatos imameghallgatás általában a csoda kivizsgálása is, igen szigorú szabályoknak van alávetve, külön orvosi megállapítás is szükséges. (12) Az orvosok bizottsága nem azt mondja ki, hogy valami csoda, hanem csak azt, hogy valami természetes módon megmagyarázható-e vagy nem. (13)

Ezek előrebocsátásával próbáljunk megfelelni arra a kérdésre, hogy az egyház mit is akar jelezni a szentté avatással. Az egyház szentnek tartja magát. Nem oly értelemben, hogy az egyház minden tagja vagy a vezetősége szent. Hibák, bűnök, súlyos mulasztások előfordulnak és előfordultak minden időben. Ezért is szorult az egyház minden időben megújulásra. Azonban az egyház szent, amennyiben mindazokkal az igazságokkal és kegyelmi eszközökkel rendelkezik, amelyek tagjait az életszentségre vezethetik. Jézus felszólítása: "Legyetek tökéletesek, mint ahogy a ti mennyei Atyátok is tökéletes" (Mt. 5,18). S az egyház meg van győződve, hogy minden korban vannak, akik el is érik az Isten-akarta tökéletességüket és így megfelelnek Krisztus felszólításának: "Világosságtok az embereknek, hogy jótetteiteket látva dicsőítsék mennyei Atyátokat" (Mt. 5,16). Ezért az egyház minden időben számon is tartja azokat a keresztényeket, akik az evangélium szellemében éltek, és azokat, akik különösképpen kitűntek, a többiek elé követendő példaképpül állítja. Ezzel azonban meg van adva a szentté avatás történelmi dimenziója. Nemcsak az egyéni ember fejlődik és bontakozik ki fokozatosan, az emberi közösségnek is ez a sajátja. Ez nem annyit jelent, hogy minden változik és minden relatív. A gyermek már ember, de emberségében fejlődik, kibontakozik. Más a megjelenési formája a gyermeknek, a serdülőnek, a férfikort elért embernek, más a megjelenési formája az idős, öreg, agg embernek, de mindig ugyanazon emberről van szó, az alapstruktúrák megmaradnak. Így van az egyházzal is. Az egyháznak önmagáról alkotott felfogása is módosul, fejlődik, és a különböző korok más és más keresztény feladat elé állítják a hívő embert. (14) Érthető, hogy az egyház kezdetben inkább csak vértanúkat, aztán remetéket, aztán püspököket és királyokat, most lehetőleg a világban angazsált keresztényeket avat szentté. Amikor tehát feltesszük a kérdést: mit jelent az egyház számára Szent István szentté avatása, akkor a kérdést így kell megfogalmaznunk: melyek István királynak azon keresztény vonásai, amelyeket az egyház abban a korban kiemelni akart?

Hogy erre a kérdésre válaszolhassunk, még jobban meg kell határoznunk az egyháznak küldetését. Sokszor az egyháznak szemére vetik, hogy beleszól a politikába, hogy a középkorban s már előtte is, sőt manapság is a politikát céljai elérésében eszköznek használja. Hogy végeredményben István királyt azért avatta szentté, hogy saját pozícióját megerősítse, hatalmát a keleti országokra is kiterjessze. S nemde II. János Pál pápa utazásai is ezt a célt szolgálják, és többé-kevésbé beleszólnak a politikába is? Először is tudnunk kell, hogy az egyház küldetéstudatát az evangéliumból meríti: "Én kaptam minden hatalmat égen és földön. Menjeteek tehát, tegyétek tanítvánnyommá minden népet! Kereszteljétek meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevére és tanítsátok meg őket mindannak a megtartására, amit parancsoltam nektek. És én veletek vagyok a világ végeztéig." (Mt. 28, 18–20) Jézus példabeszédeiben az egyházat a mustármaghoz hasonlítja, amely a legkisebb mag, de hatalmas fává terebélyesedik; hasonlítja az élesztőhöz, amely az egész tésztát átjárja; a magasra épített városhoz, amely mindenki számára látható és felismerhető; rendelt számára általa kiválasztott vezetőket, az apostolokat, s az egész egyház vezetését Péterre bízta. Ezért az egyház mindig azt tartotta, hogy világra szóló küldetése van. A végső cél az örök élet elnyerése, a közbenső cél a keresztény hithez való vezetés, az emberiség erkölcsi életének, tökéjének az emelése. S a keresztény élet nem szorítkozhat csak a templomi vagy egyéni életre, igazán keresztény csak az, aki az emberi élet minden vonatkozásában kereszténynek mutatkozik, társadalmi, kereskedelmi, politikai síkon is. Nem értem, hogy manapság egyes keresztények nem merik bevallani, hogy bizonyos értelemben világhódító küldetésünk van. Gorbacsov a minap kijelentette, hogy nem adja fel a kommunista–marxista célkitűzéseket. S mi szegyenkezzünk világra szóló küldetéstudatunk miatt? Persze az egyháznak e küldetéstudata módosult az idők folyamán, tisztult, változott, de lényegében ugyanaz maradt!

A keresztényüldözések idején az egyház szintén terjeszkedett. Terjeszkedett a vértanúk ezreinek a tanúságtétele által: sanguis martyrum est semen christianorum. (15) De azért a katakombák keresztényei sem tartották egyházuk állapotát ideálisnak, hitükkel a napfényre akartak jutni. El lehet képzelni, hogy fellélegzettek a keresztények 313-ban s utána, amikor maguk a császárok is a keresztény hitre tértek és védelmezői lettek! Most saját templomaik lehettek, a pogány templomokat ledönthették vagy átalakíthatták, talán már úgy érezték, hogy a végső apokaliptikus győzelem közelébe jutottak. S felismerték, hogy a hitet épp azáltal lehet legjobban elterjeszteni, ha az uralkodót megnyerik a hitüknek. Nem szabad a mai demokratikus államrendszerekkel összehasonlítani az akkori rendszert. Gyakorlatilag az uralkodó akarata volt a döntő, és egy uralkodó akkor volt jó, ha jó volt a célkitűzése és amikor elég erős volt ahhoz, hogy céljait a nép javára megvalósítsa. A szabadságnál többre

tartották az igazságot. Nekünk mindez manapság érthetetlennek látszik, de akkoriban mindenki természetesnek tartotta, hogy az egyház és az állam vezetői gyámkodjanak a nép felett. Hisz tudjuk, hogy még a reformáció idejében is, a protestánsok is, a katolikusok is nyugodt lelkiismerettel követték a "cuius regio eius religio" elvét. Mi büszkéek vagyunk a demokrácia vívmányaira, és nem vesszük észre, hogy sokszor csak látszatszabadságnak örvendünk; sajtó, pártok, közigazdászok, politikusok ezerszeresen manipulálják a közvéleményt, s a teljes értékű szabad döntést sok esetben lehetetlenné teszik.

A 10. században az egyház csakugyan elérte, hogy Nyugat-Európa népei keresztények voltak, mégpedig a keresztény uralkodók akciója révén. Ez nem jelenti azt, hogy ezek az uralkodók mind szentek voltak – az egyház nem is avatta őket mind szentté –, nem is jelenti, hogy hitükbe néha nem vegyült bele nem-keresztény, babonás felfogás is. De felismerték, hogy népüknek az egyházzal való kapcsolatából sok jó származik. Igazi szimbiózis fejlődött ki egyház és állam közt. Hogy ez a szimbiózis veszélyt is jelentett az egyház számára, az nyilvánvaló. Fennállt a veszély, hogy az egyház túlságosan a földi dolgok irányítását ragadja magához, vagy pedig túlságosan az uralkodók hatása alá kerül. A 11–12. század invenziótúra-harcai mutatják, hogy ez a veszély nagyon is reális volt. Szent István idejében ezek a feszültségek még nem éleződtek ki. A keresztény országokban egyetértettek abban, hogy a pápa, mint a legfőbb krisztusi tekintély birtokosa, nevezze ki a császárokat, királyokat. Az uralkodók nem ellenezték, hogy a pápa szentesítse hatalmukat, ők maguk kívánták e szentesítést, mert ezáltal saját hatalmuk megerősödött, mint ahogy vice versa a pápák is annál jobban tudták érvényre hozni legfőbb hatalmukat a hit és vallás terén, ha az uralkodók segítségére számíthattak.

Lássuk most, hogy Szent István hogyan viszonyult a kereszténységhez és mit tett a kereszténység érdekében. Először is – anélkül, hogy csökkenteni akarnánk István érdemét – meg kell állapítanunk, hogy a magyarok már jóval előtte jutottak kapcsolatba a nyugati és keleti, azaz bizánci kereszténységgel. A magyarok bejövetele előtt a Kárpát-medencében lakók nagy része keresztény volt, főleg a bizánci kereszténységhez tartoztak, de nem volt igazi egyházi szervezetük. Viszont a nyugati két szláv hercegség lakóinak a megtérítését már a 8. században a bajorok kezdték meg. A morva hercegségbe a bizánci császár küldött két misszionáriust, Cirillt és Metódot, akik hamarosan a pápa szolgálatába álltak, latin rítus szerint, de szláv nyelven miséztek. A honfoglaló magyarok szükségképpen érintkezésbe jutottak ezekkel a keresztényekkel. Így magyarázható, hogy sok keresztény fogalmat és szót vettek át tőlük. A nyugati kalandozások is kapcsolatba hozták őket a keresztényekkel, hazajövet magukkal hoztak keresztény foglyokat, mert a Lech-mezei csata után hazánkba jött misszionáriusok sok keresztény nyugati szolgát találtak a magyaroknál. (16) A nyugati források, ha le is írják a magyarok kíméletlenségét, mégsem mondják róluk, hogy a vallás elleni gyűlölet vezérelte őket, sőt csodálkozva állapítják meg, hogy ezek a félig vad emberek mily tanulékonyan hallgatták a nyugati papokat. Talán azt is mondhatjuk, hogy a magyarok ősvallása is egy bizonyos diszpozíciót jelenthetett a kereszténység felvételére. A lovasnomád vezérek tekintélye és hivatástudata egy vallásos világképben gyökerezett. Elismertek egy legfőbb égi istent, akinek a földi képviselője, eszköze és a közösség számára az égi segítség biztosítása a fejedelmi dinasztia volt. Másrészt nem ismertek szigorú dogmákat, és ezért a hit dolgában inkább toleránsak voltak és befogadókészek a keresztény vallás igazságai iránt. A Lech-mezei szörnyű vereség azt a belátást is megérlelhette egyesekben, hogy az ellenfél hite jobb és erősebb, mint az övéké. (17)

Bizonytalan még, mikor jöttek az első misszionáriusok a magyarokhoz. Annyi biztos, hogy az ország keleti részének a hadnagyai a bizánci kereszténységgel jutottak kapcsolatba. Tudjuk, hogy Bulcsu horka elment Bórbanszületett Konstantinos császárhoz, megkeresztelkedett és patríciausi rangot kapott. Ugyanígy tett Gyula. Gyula keresztény maradt, Bulcsu ismét visszatért a pogányságba. Bulcsu hitehagyásának tudható be, hogy a bizánci kereszténység nem tudott nálunk megerősödni. (18) Amikor Géza fejedelem 970 körül a magyarság élére került, ez volt a helyzet. Vannak történészek, akik feltételezik, hogy már Taksony kereste volna a nyugati kereszténységgel való kapcsolatot. (19) Annyi biztos, hogy a pápa 963-ban Zacheus püspököt a magyarokhoz küldte, de nem tudjuk, hogy ez Magyarországra érkezett-e. (20) Géza már határozottan a nyugati kereszténység felé orientálódott. Felesége, Sarolt, ugyan Gyula leánya volt, és ezért bizantinus keresztény, de Géza mégis a német fejedelmektől kért térítő papokat. Ezek 972 körül meg is érkeztek (Wolfgang!). Már egy évvel később magyar követek jelentek meg Quedlingburgban, és megegyezést kötöttek Nagy Ottóval. A császár utódja, II. Ottó, egy Pilgrim nevezetű passai püspököt bízott meg a magyarok megtérítésével. Kettőjüknek a terve volt Magyarországnak a passai püspökséghez való csatolása és a birodalomba való bekebelezése. (21) A misszionáriusok megkeresztelték Géza testvéröccsét, Mihályt, és 975-ben fiát, Vajkot, aki a kereszténységben a passai egyház védőszentjének a nevét, Istvánt kapta. (22) Mivel II. Ottót a belső birodalmi zavarok lekötötték, nem tudta az erősen politikai érdekű megtérítést végrehajtani. Géza maga nem volt százszázalékos keresztény, Mihály öccse még kevésbé. A somogyi Tar Szerént és fia, Koppány is pogány maradt. Géza politikai képességére vall, hogy felismerte, hogy pusztán passzív magatartással nem tudná a németek hódító törekvését megakadályozni. Ezért pozitíve igyekezett bekapcsolódni a keresztény nyugati kultúrkörbe. (23) Ha inkább Bizánc felé orientálódott volna – tudjuk, hogy Cerularius konstantinápolyi pátriárka 1054-ben szakadt el Rómától –, Magyarország szintén a szakadárságba sodródott volna, és feltehetően nem kerülte volna el az elbalkanizálódását és elszlávosodását. (24) A történelem a Habsburgoknak tulajdonítja általában azt a diplomáciai ügyességet, hogy hatalmukat a házasságok révén nagyobbították. Ezt már az Árpádok is tették: Géza felesége Gyula leánya volt, István felesége, Gizella, leánytestvére volt a bajor királynak, aki később II. Henrik néven kerül a császári trónra. Géza leánya a lengyel vitéz Boleszló felesége lesz, a másik leánya a bolgár trónörökös felesége. István fia, Imre felesége egy görög hercegisasszony, és István Orseolo Ottó velencei dózsával házasságba öltöztetve saját hűgát, akiknek fia, Péter lett azután István első utódja. Istvánnak egy másik húga pedig Aba Sámuelnek lett a felesége.

Nagy fontossága van még annak a körülménynek is, hogy a császári házzal rokon Adalbert Magyarországra is eljött. Géza örömmel fogadta, és rábízta fia, István nevelését. Adalbert – aki később vértanúként halt meg – lelkesedő és lelkesíteni tudó hite hatalmába kerítette Istvánt. Tudjuk, hogy az Istvánnal egyidős, későbbi III. Ottó császár is Adalbert lelkes tanítványa volt. (25)

Géza 997-ben halt meg, miután utódjának fiát jelölte és így mellőzte azokat, akik a régi felfogás szerint igényt tarthattak volna a fejedelemségre. Istvánra súlyos örökséget hagyott. (26) István nem is tehetett mást, mint hogy apja politikáját folytassa. De nem is akart mást tenni, ő már benső, hitbeli meggyőződésből akarta Magyarországot erős, keresztény állammá tenni és politikai függetlenségét biztosítani. Még apjánál is jobban felismerte a kettős veszélyt: egyrészt, a pogányság felélédeése az országban

a nemzet egységét és benső erejét veszélyeztette, másrészt, a németek imperialisztikus törekvéssel a nemzet függetlenségét tették kérdésessé. Mindkét veszélyt erélyes és szerencsés kézzel elhárította.

Amikor apja meghalt, jogköre gyakorlatilag nem az egész Kárpát-medencére, hanem az Árpádok nyugati törzsi területére terjedt ki. István tehát azon volt, hogy hatalmát megerősítse és kibővítse. Koppány, aki pogány volt vagy legalább pogány érzelmű maradt, mint az Árpád-nemzetség elsőszülött fiának a leszármazottja, egyrészt magának követelte a hatalmat, másrészt pogány szokás szerint Géza özvegyét, Saroltot akarta feleségül venni, s végül hadat indított a király ellen. István seregével – amelynek a vezére a német Vecelin volt – legyőzte Koppányt. Az ütközetben Koppány maga meghalt. (27) István Koppány holttestét felnégyeltette, az egyik csonkot Esztergom, a másikat Győr, a harmadikat Veszprém kapujára tűzte, és a negyediket Erdélybe küldte. Ezáltal egyrészt arról tett tanúságot, hogy anyja becsületét megvédte – Sarolt a néhai Gyula leánya és az ifjabbik Gyula testvére volt –, másrészt jelezte, hogy Erdélyt is országához tartozónak tekinti. (28)

A második fegyveres akciója – csak a legfontosabbakat említem – Erdély megszerzésére irányult. Gyula és családja ugyan bizánci keresztények voltak, de a lakosság lényegében pogány volt. Ajtony, aki Marosvárott székelte és többnejségben élt, pogány volt. István 1003-ban, tehát már megkoronázása után, legyőzte őket. Ajtony meghalt, Gyula fogságba került, majd a lengyel fejedelemhez, vitéz Boleszlóhoz menekült. Gyula két fia azonban, Baja és Bonyha, a Duna mentén kapott birtokot. (29) 1010-ben István vitéz Boleszlótól visszaszerezte az általa elfoglalt területeket a Morva és a Vág folyó vidékén. (30)

A harmadik akciója a besenyők ellen irányult, akik keletről támadva Erdélyt fenyegették. A legenda szerint István álmában megtudta, mikor akarnak támadni, megelőzte és legyőzte őket. (31)

Végül még egy fegyveres akciót kell megemlítenünk, amely István élete vége felé, Imre halála után történt. Szent István egyedüli közvetlen rokona Vazul, azaz Vászoly volt, István nagybátyjának, Mihálynak a fia. István nem tartotta ezt a könnyűvérű fiatalembert alkalmasnak arra, hogy utódja legyen, és ezért húga és Orseoli Ottó fiát, Pétert jelölte utódjának. Vászoly lelkében még pogány volt, és alighanem fel akarta eleveníteni a királyölés szokását, és ezért bérelte fel az orgyilkosokat. Úgy tudjuk, hogy a magyarok Álmost is megölték, amikor már hetvenedik évében volt, mert kazár minta szerint, az uralkodót, aki nem tartotta sikeresen az égiekkel való kapcsolatot, fel kell áldozni. István megbocsátott a felbérelt orgyilkosnak, aki bocsánatot kért, a merénylet szerzőit, köztük Vászolyt is, megvakította a kor szokása szerint. (32)

A pogányság veszélye István halála után is megmaradt sokáig. Péternek, István közvetlen utódjának meggyűlt a baja Vátával, Viskével, Bolyával, Bonyhával, I. Andrásnak és I. Bélának másokkal, de ez már nem tartozik ide.

A másik veszély ellen István szintén sok körültekintéssel, diplomáciával és sikeresen védte meg nemzetét önállóságát. Ez azért volt nehéz, mert egyrészt a nyugati kereszténység kultúrközösségébe akart lépni, másrészt ez a kultúrközösség nagyrészt a németek birodalmi érdekeivel egybefonódott. Istvánnak annyiban előnyös volt a helyzete, hogy felesége révén sógorságba került bajor Henrikkel, a későbbi II. Henrik császárral. (33) István nemzetét önállóságát azáltal akarta biztosítani, hogy királlyá koronáztatja magát. Csak két út mutatkozott: vagy a német császártól kéri a koronát, és akkor csak fejedelem lesz (akárcsak a cseh és a lengyel fejedelem), és függő viszonyba kerül a német birodalomtól, vagy a pápától kéri a koronát, és akkor király lehet. A pápától való függésben akkor senki sem látott hűbéri viszonyt. (34) Maguk a császárok is, mint Nagy Károly, Nagy Ottó, a pápától kértek császári koronát. A régi császárok, mint Nagy Károly, a pápának a legfőbb lelki hatalmával párhuzamba állították saját politikai hatalmukat, amivel együtt járt, hogy népei a császár hűbéresei lettek. Nos, az ezredfordulókor egy rendkívül kedvező konstelláció adódott István számára. III. Ottó lett a császár, és II. Szilveszter a pápa. (35) Kettőjük közt a lehető legbensőbb egyetértés uralkodott. A pápa azelőtt a nevelője volt Ottónak, és épp Ottó segítségével került a pápai trónra. Ők nem a császárság birodalmi koncepcióját képviselték, hanem – talán bizánci hatás is volt ebben – a népek feletti római jelleget: a renovatio imperii romani volt a jelszó. (36) E felfogás szerint a császár, akárcsak a pápa, a népek lelki összetartozását és békés együttélését biztosítja, és a pápával együttesen irányítja a politikailag független népek sorsát. Ebben az időpontban kérte István a királyi koronát, és meg is kapta. A pápa ezt nem tette meg a császár beleegyezése nélkül, annál is inkább, mert III. Ottó ekkor Rómában tartózkodott. Később a koronaszerezés már nem ment volna oly simán, mert noha István sógora, II. Henrik, még fenntartotta elődje eszméjét (1020–1024), az ő utódai, II. Konrád és III. Henrik, ismét feladták a római imperium gondolatát, és visszatértek a Nagy Ottó-i birodalmi koncepcióhoz. II. Konrád még István életében, 1030-ban próbálta meghódítani Magyarországot, de István csellel a császár seregét a Fertő mocsaraiba fullasztotta, és egészen Bécsig nyomult. (37) István utódainak is még sokáig kell majd a németek ellen a nemzeti függetlenségért küzdeniök, ami nagyon nehéz volt, mert a pogányság elleni harcban és az egymás elleni vetélkedésben mégiscsak a németek segítségét kérték.

Ezek után már megmondhatjuk, miért avatta az egyház István királyt szentté, azaz mit jelentett István király szentté avatása. A szentté avatás – mondtuk – feltételezi az életszentséget. Mégsem elég kimutatni, hogy István az egyház felfogása szerint szent volt, hogy hívő, imádságos lelkű férfi volt, hogy bőjtölt és indulatain uralkodott, ez általában minden szentről mondható. Az a kérdés, mi volt az egyháznak akkoriban egy szent királyról való koncepciója, amelyet István király mintegy megtestesített.

Az akkori keresztény uralkodók mind elismerték, hogy méltóságukat Istentől az egyház által kapták, és hogy a kereszténység terjesztőinek és védelmezőinek kell lenniök. A pogányságban látták a hit legnagyobb ellenségét. Tehát az egyház irányítása mellett a pogányok megtérítését kellett tervbe venniök, és esetleges támadásait akár fegyveres erővel is visszaverni. (38) Az a nézet is általános volt, hogy az egyszerű, tudatlan népet kényszerrel is kell az igaz hitre vezetni, mintegy kiskorúnak tekintve felette gyámságot gyakorolni. Ahogy a szülő a kis gyermeket bizonyos dolgokra kényszeríti, néha meg is bünteti, mert tudja, hogy mindez a gyermek javára válik, úgy kell az uralkodónak is a néppel bánnia. Minden kereszténynek kötelessége ugyan az egyházat védeni, de a keresztény uralkodó a szent olajjal való felkenés és megkoronázás által mintegy szentségi felhatalmazást és küldetést kapott, hogy a kereszténységet védje, terjessze. (39)

Nos, ha Istvánt e szempontból nézzük, akkor el kell ismernünk, hogy a keresztény uralkodó minden sajátosságával rendelkezett. Ott, ahol alig egy félszázada pogány magyarok éltek, neki sikerült egy keresztény országot teremteni, határait minden irányban megszilárdítani, a pogányok lázadását – saját rokonait sem kímélve – letörni. S mindezt nem pusztán politikai számításból tette – amint részben még apja –, hanem a keresztény hit szent meggyőződéséből. A római szentszék is bizonyára

külön értékelte, hogy István nem a német birodalomból származott s Európa keleti részén erős keresztény országot teremtett. Magyarország – mondják majd később – a nyugati kultúra védőbástyája, de hogy ezzé válhatott, Szent Istvánnak köszönhető.

Az akkori kor embere nem volt pacifista, nem voltak zöld pártok, amelyek naív módon egyoldalú leszerelést követelnek és antimilitarista propagandájukkal Európa dekadenciájának az útját egyengetik. Becsülték és élvezték az életet, de nem tartották a legfőbb értéknek. A keresztény életeszemlényért hajlandók voltak áldozatot hozni, s másoktól is megkívánták, hogy áldozatot hozzanak. Nem megalkuvó opportunistákat csodáltak, sziklaszilárd hősöket tiszteltek. István egyénileg komoly, erélyes, testben edzett férfi volt, értett a kardforgatáshoz, kitűnő hadvezér volt, kedvelt szórakozása a vadászat volt. (40) Amikor Konrád seregeit megsemmisítette, gondolom, a pogány magyarok is, akik különben nem rokonszenveztek vele, megcsodálták benne a magyar virtust. Amellett kitűnő diplomata, messzelátó államférfiú volt. (41) Minden keménysége ellenére bensőséges lelki életet élő ember volt. Az imában jobban bízott, mint a fegyverekben, a Koppánnyal való ütközetre imával készült, különben is éjszakákat imában töltött. A bencés spiritualitásnak köszönhetette Mária tiszteletét, amely abban is megnyilvánult, hogy élete alkonyán országát a Nagyasszonynak szentelte. (42) Ha háborút megnyert, önmaga számára nem kívánt semmit, a Koppány-ütközet után a szerzett javakat vitézeinek és az egyháznak ajándékozta. Gyula és Ajtony kincseivel a székesfehérvári bazilikát ajándékozta meg. Amikor bizánci szövetségese megsegítésére benyomult a bolgár cár birodalmába, csak a szentek erekiyét tartotta meg magának. (43)

Külsejében a komolyság jellemezte. Sohasem látták nevetni. Mindig úgy járt-kelt – írják róla –, mintha azonnal Isten ítélőszéke előtt kellene megjelennie. Alamizsnálkodott, áruhába öltözve a betegeknek szolgált. Természete szerint inkább indulatos lehetett, de megfékezte magát; amikor egy alkalommal egy ember az alamizsnát osztogató öreg király szakállát megcibálta, indulata felforrt benne, de azonnal legyőzte önmagát, s az illetőt nem dorgálta meg. (44) Békülékenységet, szelídséget, nagyvonalúságot külföldön is megcsodálták. (45) Gyulának megengedte, hogy Lengyelországba menjen száműzetésbe, feleségét utána küldte, gyermekeinek birtokokat adott. A felségsértő Vászolyt megbüntette, de büntetését utódaira nem terjesztette ki. Az igazságtalanságot keménven megbüntette. Amikor a besenyők egy 60 tagból álló csoportja Magyarországra jött békés szándékkal és a határvidéken a magyar katonák kifosztották őket és egyeseket megöltek, István a bűnösöket, elrettentésül, hogy senki át ne merje hágni Isten parancsát, kettesével felakasztatta az utak mentén. (46)

István igazságszolgáltatása és törvényhozása keménynek tetszik nekünk, de az akkoriak, a többi államokéhoz hasonlítva, mérsékletét és emberiségét csodálták. A vasárnapi misehallgatás ellenőrzése a bíró kötelessége volt; ha elhanyagolta a kötelességét, megverték és kopaszra nyírták. Aki vasárnap dolgozott, attól elvették állatait és szerszámaikat; aki nem böjtölt, azt egy hétre elzárták; aki hamis esküt tett, annak kezét levágták. Minthogy István keresztény államot akart alapítani, a nyugati államok mintájára nagyban átvette törvényeiket is, de a magyar helyzetnek megfelelően módosította és inkább enyhítette őket. (47) Tíz püspökséget alapított, gondoskodott a püspökökről. A papság iránt nagyvonalú volt, de egyben igényes is, ha nem feleltek meg hivatásuknak, megbüntette őket. (48) Az egyházzal való intézkedésekhez akkoriban nem kellett külön pápai engedély, mint ahogy azt a későbbi legendák feltételezték, az akkori felfogás szerint a királlyá való koronázás és felkenés ezeket a felhatalmazásokat magában foglalta, s a többi keresztény uralkodó is élt e jogokkal. (49)

A fiához intézett "Intelmek" szerzője ugyan nem maga Szent István, hanem egy udvari pap, de az író kezét István irányíthatta. "A türelem és az igaz ítélet gyakorlása a királyi korona ötödik cifrázása... Ha becsületet akarsz szerezni királyságodnak, szeresd az igaz ítéletet, ha hatalmadban akarod tartani lelkedet, türelmes légy... A türelmes királyok királykodnak, a türelmetlenek zsarnokoskodnak." (50)

Érthető, hogy nemcsak a magyarok, hanem a külföldiek is szentnek tisztelték a magyar királyt. A középkorban István páratlan népszerűségnek örvendett, vagy ötszáz külföldi író emlékszik meg róla. Úgy érezték, hogy István valóban mindazt megvalósította önmagában és országában, amit egy keresztény uralkodótól elvártak. (51) A későbbi korok magyarjai is mindig kegyelettel gondoltak nemzetalapító királyukra, és főképpen, amikor népünket balsors tépte, segítségét kérték. A 18. századból származó borongós hangulatú énekünk mégis bizakodó imádságot foglal magában:

*Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga,
Ki voltál valaha országunk istápjá?
Hol vagy István király? téged magyar kíván,
Gyászos öltözetben te előtted sírván.
Előtted könyörgünk, bús magyar fiad,
Hozzád fohászkodunk, árva maradékid,
Tekints, István király, szomorú hazádra,
Fordítsd szemeidet régi országodra!*

Jegyzetek

1) Ortolan, Canonisation, DTC, col. 1626–27.

2) ib. 1627–28.

3) ib. 1628. Keleten a vértanúkat a 2. századtól, nyugaton a 3. századtól tisztelték. H-Schauerte, LTHK. col. 107. Az ortodox egyház nem ismer hivatalos szentté avatást, inkább a beatificatio aequipollens szokásos. Kíváncsi képez, hogy Gregorius V. konstantinápolyi pátriárkát 1921-ben szent nemzeti vértanúnak deklarálták, K. Algermessen, Heiligspredung. LTHK. col. 144.

4) Megkülönböztették a martyres vindictos et non vindictos. Ortolan col. 1629.

5) ib. 1630.

6) ib. 1630–32.

7) ib. 1632.

8) Molinari, Heiligspredung. SM. col. 635.

- 9) De gyakorlatilag csak jóval később lett elfogadva. ib. 635. VIII. Orbán meghatározta, hogy a boldoggá avatás is a pápához tartozik 1625-ben. Az új kódex a következőket tartalmazza: "Nyilvános kultusszal Istennek csakis azokat a szolgáit szabad tisztelni, akiket az egyházi hatóság a szentek vagy boldogok jegyzékébe felvett." 1187.
- 10) Noha a szentté avatást az egyház régóta gyakorolta, ez a szó: "canonisatio" (jegyzékbe való felvétel) csak a 12. században bukkan fel. Első ízben Udalrich püspök használta a II. Callixtushoz írt levelében. Ortolan col. 1635.
- 11) Csóka Gáspár etc. Árpád-kori legendák és intelmek. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1983. 10. Szent István tiszteletét az egész egyházra hivatalosan csak XI. Ince terjesztette ki 1686-ban. Ortolan col. 1636.
- 12) A szentté avatás eljárása nagyjában a következő módon történik:
- a) A szentté avatás feltételezi a formális boldoggá avatást, s ilyenkor két csoda szükséges; az aequipollens boldoggá avatás esetében, per viam cultus 3 csoda kell.
 - b) Maga a szertartás menete:
A püspök egyházmegyei síkon elkezdheti a processust mint információgyűjtést. Felterjesztik Rómában, hogy az ügyet fel lehessen venni. A rítuskongregáció "litteras remissoriales"-t bocsát ki, amely szerint a Szentszék nevében lehet folytatni, ezáltal lesz apostoli eljárás.
Kijelölnek egy-egy promotort, postulátort és advocatust. A postulátor és advocatus felülvizsgálja a dolgot, s kiadja az információt és summariumot. A general-promotor megteszi ad animadversionest, s erre válaszul a postulátor és advocatus, responsiones. E négy okmányt kinyomtatják: positio.
A kongregáció bíborosai felülvizsgálják. Ha kedvezően nyilatkoznak, a pápa elé terjesztik. Csak ekkor folytatódik a pápa nevében.
Hármas instanciában: congregatio antipraeparatoria, praeparatoria, generális. Az utolsón részt vesz a pápa is. Az elsőben van egy orvosokból alkotott tanács. Az ünnepélyes szentté avatást hármas konzisztórium előzi meg: secretum, publicum, semi-publicum. G. Oesterle col. 142–43. Molinari col. 635–36. Ortolan col. 1645–56.
- 13) Molinari col. 637. Oesterle col. 142–43.
- 14) H. Vorgimier. col. 105.
- 15) Tertullianból származik: Apologeticus 50.
- 16) Hermann Egyed: A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig, Aurora, München 1973. 9–10.
- 17) Bogyay Tamás: Stephanus Rex, Herold, Wien, 1976. 9.
- 18) ib. 12.
- 19) ib. 9.
- 20) Géza 940 körül született, 970-ben vette át a hatalmat. Viszont 973-ban tizenkét előkelő magyar már megjelenik Nagy Ottó előtt Quedlinburgban, amit valahogy elő kellett készíteni. Mindenképpen Géza kérésére már 972-ben érkeztek térítők. Vö. Kristó Gyula: Árpád-házi uralkodók IPM 1. Taksony 10.
- 21) Hermann: 16–17, Bogyay: 10–11.
- 22) Hermann: 15, talán Bruno keresztelte: Bogyay 10.
- 23) Hermann: 14, Kristó, 5. Géza, 11.
- 24) Hermann: 13.
- 25) Adalbert 972-ben a magdeburgi dómiskolába lépett, Totech hercegfia, a Szlavnikok nemzetségéből, rokonságban II. Henrikkel, talán anyai ágon rokona Arnulfnak. A bértmáláskor kapta Adalbert nevét. Prága püspöke, kétszer megfutamodik: Rómában nagy hatással van a 16 éves III. Ottóra. II. Boleszló kiírja nemzetségét. Magyarországon többször megfordult, Istvánra, aki 14–15 éves lehetett, nagy hatással volt. Valószínűleg ő bértmálta meg Istvánt. Vértanúhalált halt a poroszoknál 997-ben, ugyanakkor halt meg Géza, Bogyay 16–17, Hermann 17, Kristó 6. I. István, 12.
- 26) István született 969. valószínűleg Esztergomban. Hermann 18.
- 27) Ütközés a pogány legitimitás a keresztény idoneitás elvével. A senioritás és levíratus elve a pogányoknál, vérferdtőzés a keresztényeknél, Hermann 19, Bogyay 18. Kristó ib. 15.
- 28) Hermann 19, A felnégyelés a volgai bolgároknál és szomszédos népeknél szokásos volt mint a parázsnaság büntetése, Bogyay 19.
- 29) Bogyay 23, Hermann 19–20. Kristó ib. 18.
- 30) Kristó ib. 20.
- 31) Bogyay 47–48.
- 32) Hermann 41–42. Kérdések Vászoly büntetése körül. A megvakítás büntetése volt azoknak, akik jogtalanul a trónt akarták megszerezni, ha életüket meg akarták kímélni. Ám a Kisebbségi legenda beszél főúrnak összeesküvéséről is. A kézlevágás hitszegőknek járt. Tehát két különböző esetről lenne szó? Bogyay 52.
- 33) Ez Géza érdeme volt (970–997). II. Henrik szül. 973-ban császár 1024. Henrik civakodó Henrik fia, Gizella a leánytestvére. A császárral való sógorság rangemlést is jelentett, Bogyay 17. István házassága 996-ban lehetett. Hermann 16, Bogyay 19, Kristó ib. 18.
- 34) Hermann 20–21. Kristó ib. 15.
- 35) III. Ottó, a "világ csodája", II. Ottó és Theophanu görög hercegnőnek a fia. Császár 983–1002. Tanítómestere volt Aurillac-i Gerbert, aki Ottó segítségével került 999 a pápai trónra, mint első francia pápa. Bogyay 22–23. Kristó ib. 18.
- 36) Hermann 20–21.
- 37) Hermann 42. Kristó ib. 22.
- 38) Az uralkodók ezért is próbálták uralkodásra való alkalmatosságukat azáltal kimutatni, hogy kitűntek a kereszténység terjesztésében, a pogányok megfélemlítésében és megtérítésében. Hermann 20.
- 39) Hermann 22. Bogyay 20.
- 40) Hermann 23. 42. Kristó ib. 21.
- 41) Példák:
- a) ahelyett, hogy II. Henriket támogatta volna Boleszló elleni harcában, csak az északnyugati határvidéket foglalta vissza.
 - b) Az Ajtony elleni harcban bevárta a kellő időpontot. Csak miután II. Bazileiosz elvágta Ajtony útját a szövetséges bolgáraitól, támadt István. Bogyay 24.
 - c) Hogy a rokon Orseolokat ne gyengítse, csak látszat szerint támogatta II. Konrádot, sőt a követét, Werner püspököt nem engedte átvonulni országán Konstantinápolyba, Bogyay 49–50.
- 42) Hermann 24.
- 43) Ezekre az ereiklyékre szüksége is volt a templomok számára, Bogyay 32–36. Kristó ib. 20.
- 44) Hermann 24.
- 45) Hermann 25. Kristó ib. 20.
- 46) Bogyay 48.
- 47) Hermann 38.
- 48) Hermann 34–35.
- 49) Hermann 22.
- 50) Hermann 40, Csóka 58.
- A következő cífrázásokat, azaz díszeket sorolja fel, a korona díszei a hithűség, főpapok tisztelete, ország előkelőinek a megbecsülése, az igazságtétevés, idegek védelme, tanácsurak meghallgatása, az ősi hagyományokhoz való ragaszkodás és a különböző keresztény erények. Talán 1020 körül keletkeztek. Csóka 201, Hermann 40, Bogyay 38.
- Megjegyzés. Sokan feltételezik, hogy Imrének azért nem voltak gyermekei, mert szüzességi fogadalmat tett, mint Henrik császár, így Hermann is 41. De Bogyayval valószínűtlennek látszik. István ugyanis fiát az Intelmekben jövendő sarjak reménységének nevezi (spes futurae sobolis). II. Henrik pedig 1007-ben a frankfurti zsinaton azt mondotta: Nincs már reményem semmi, hogy ivadékaim legyenek (In sobole acquirenda nulla spes remanet mihi). Így aligha beszél valaki, aki tudja, hogy őnmaga vagy fia szüzességi fogadalmat tett. Bogyay 39.
- 51) Hermann 25.

A SICULI, SIKAN, SIKEL SZICÍLIA ŐSNÉPE, AVAGY MI KÖZE LEHET EGY MAGYARNAK SZICÍLIÁHOZ?

Évekkel ezelőtt találtam rá a Magyar–Szumir–Turán Szemlében, valamint Badiny Jós Ferenc professzor egyik könyvében a székely–hun ABC-re, amelynek feliratában az állt, hogy ezek a Siculorum Transsylvanorum Litterae betűi. Őszintén szólva, akkor e szó, Siculorum, nem sokat mondott nekem, mégis, csupán kíváncsiságból, felnyitottam a Révai-lexikont, amelyben ez állt:

"*Siculi* (latinul) ókori nép Szicíliában, amelynek keleti felét lakták, míg a velük rokon *sicani* nép nyugaton volt letelepedve. Az újabbbkori latinságban *siculi* néven értik a székelyeket."

A Brockhaus-lexikonból ennél valamivel többet is megtudunk:

"A *siculer*, *sikeler* nevű nép Kelet- és Közép-Szicília őslakói, róluk nevezték el *Szicília*-t. A görög források szerint Itáliából vándoroltak be Kr. e. 1300 körül. A sikanereket Kr. e. 800-ban a görög kolonizáció idején Nyugat-Szicíliába szorították. E nép alapította a *Pantalica* kultúrát az archeológusok megállapításai szerint. Kr. e. 450 körül a *sikuler*, *sikeler*, *sikaner* népek egyesültek Ducatio uralkodása alatt, s a *Palike* nevű várost alapították. Az egyesülést a görög invázió miatt tették."

Ebből tehát világosan kitűnik az, hogy Szicíliának nemcsak görög és nemcsak római múltja van, hanem már a sikul vagy sikel nép hozott létre egy kultúrát, amely, mint később kiderült, nem kevesebb, mint kb. 400–500 évig tartott. Mégis oly keveset olvasunk és hallunk az ún. *Pantalica* kultúráról. (Az Universal Enciklopédiában írnak *Siculo* Monarchiáról.) Ne feledjük el, hogy Hérodotosz, a történelem atyja, görög volt!

Ezek után arra voltam kíváncsi, volt-e írásuk, van-e nyoma a sicel ABC-nek.

Az egyetemi könyvtárból kivettem Jensen Hans professzornak "Die Schrift in Vergangenheit und Gegenwart", azaz "Az írás múltja és jelene" című könyvét, amelyben szó van a *siculi*, azaz németül *säkulisch* ABC-ről, ami az adriai rovásírástípusba tartozik. Magyarázként a *siculit* székleme írtá (magyar sz-szel és é-vel), de hogy a *székler* voltaképpen *székelyt* jelent, erről egy szó sincs, mintha semmi közük sem lenne egymáshoz. Most röviden idézek Jensen professzor írásából:

"Egy magyar utazó, akit Hans *Dernschwamnak* hívtak (!), arról adott tudósítást a 16. században, hogy egy 1515-ben Konstantinápolyban talált régi magyar rovásírás *nem* betűzhető ki, így az csak "ismeretlen" írás maradt, míglen aztán Thelegdi János egyik művében, még ugyanabban az évszázadban, a talált szöveget le tudta fordítani magyar nyelvre." Eddig az idézet.

További fejleményéről ennek az esetnek nincs tudomásom, legalábbis én nem találtam arra utalást az egyetemi tankönyvben. Pedig századok múltak el azóta!

Adam Holm "Geschichte Siciliens im Altertum" (1870) című, 3 kötetes mű elején tárgyalja a sikulok, sikanok történetét. Megállapítja, hogy a sikulok ahhoz a törzshöz tartoztak, amely a görögök és rómaiak közös gyökerét alkotta, amelyet *pelazgnak* neveznek. Írja továbbá, hogy az egyiptomi sakalasok is a sikulokhoz tartozhattak, akik III. Ramszesz fáraó idejében győzelmeiket vívtak ki Egyiptomban. Ez a fáraó az ún. SKL jelű népeket mint nagy tengeri hódítókat nevezi meg. E könyvben is sok *pro* és *contra* elképzelés van a sikanokat és siculokat illetően, akik végső soron mind egy nagy család tagjai, testvérek, unokatestvérek, s az idők folyamán más és más elnevezéssel szerepeltek a történelem színpadán. Ez az én megjegyzésem, miután kis gyűjtést is végeztem olvasmányaim során.

Így pl.	a latinok	sicul-nak
	a németek	schekelesch-nak
	az egyiptomiak	sakalas-nak
	a görögök	skolote-nak
	az albánok	skipetár-nak, scutari-nak
	a bolgárok	scordi-nak
	a skótok	scot-nak
	az angolok	silur-nak
	a skandinávok	skald-nak

nevezték őseiket.

A Pauly-lexikon szerint a *scordi*, azaz a bolgár nép *kelta* volt. Kelet felől jöttek a kelták, s Kelet csak a mi nyelvünkön van *Kelet*-en. Ezt megerősítik még a következő adatok. A közel-keleti eredetű bevándorló *kelták* pl. a mai Svájcban alapították az istenükről elnevezett Bál (franciául Bäle, németül Basel) várost és az *Uristen*ről elnevezett tartományt, amely a svájci szövetség alapító országa, mindkettő máig is viseli *kelta* eredetű nevét. Bál istennek Balta volt a birodalma, a mi Balatonunk is innen kaphatta nevét. S mint tudjuk, Bál isten szimbóluma egy ökörfej, melynek homlok részén egy balta van. A kelták vagy galaták alapították a mai Lengyelország területén Galíciát, egy másik *kelta* eredetű testvérnép, a baszk, a másik Galíciát az Ibériai-félsziget északnyugati sarkában.

A keltákkal foglalkozó kis kitérő után most kanyarodjunk vissza Szicíliába.

Klaus Gallas "Sizilia" c. könyvében ezt írja:

Szicíliában a Kr. előtti évezredekben különböző irányból, ethnikailag is különböző népek telepedtek le:

az elymerek (állítólag trójai görögök), akiket *sikel*eknek is nevezték, Itáliából, az oinotern néptől úzva vándoroltak Szicíliába (Sikelia tartomány);

a sicanerek (líbiai–ibériai őstelepese) nyugat felől, Ibéria félszigetéről, a Sicanos folyó völgyéből a lygierektől úzva telepedtek le Szicília északnyugati részén (Sicania);

a siculok Itália felől érkeztek. Sikelos nevű királyuk után országuknak a Siculia nevet adták. Letelepedésükkel fejlődést hoztak az egész szigetre. Róluk nevezték el később az egész félszigetet, Szicíliát.

George Thomson "Frühgeschichte Griechenlands und der Aegeis", azaz "Görögország korai történelme és az Égei-tenger" c. könyvében írja, hogy szerinte az etruszkok nyelve rokon a Kaukázusban még ma is beszélt egyik nyelvvel (1951).

Zachari Mayani itáliai professzor "Die Etrusker beginnen zu sprechen", azaz "Az etruszkok beszélni kezdenek" c. könyvében írja ez a ma is élő etruszk-kutató, hogy az etruszkok nyelve az albánok, azaz illírek nyelvéhez hasonlós. Ő az etruszk nyelvet a szkíta nyelvcsaládba illeszti.

Most, hogy az illíreket említettem, két kutató munkájából idézek az illírek származására, nyelvére vonatkozólag.

Anton Mayertől "Die Sprache der alten Illyrer" c., azaz "A régi illírek nyelve" c. könyvéből (1957, Wien) pár mondatot idézek.

"Az illír nép a Földközi-tenger rassz népeinek egyike volt, akiktől az etruszkok és a pelazgok származnak. Az illírek voltak az első bevándorlók Dél-Itáliába és Görögországba Kr. e. 1200 körül, de részt vettek a trákok, azaz a mai bolgárok kisázsiai hódításaiban is." Ő a frígiaiakat az illírektől származtatja.

A másik kutató, Beliczky János, Salgótarján, írja 1965-ben a "Nógrád" című lapban "Utazás az időben" cím alatt – amely igen érdekes megállapításokat tartalmaz – a következőket.

"Kutatásaimban időbelileg a honfoglalás korától haladtam visszafelé. A mai albán nyelv egyenes ági folytatója a magyarországi illírek és kelták nyelvének. A dunántúli római kori feliratos anyag jelenlétüket a hunok megjelenéséig igazolja. Az otthoni helynévbokrok vizsgálata során kiderült, hogy nyelvükből eredő elnevezések Európa különböző részein is előfordulnak, és sok esetben neosuomi (finn) helynevekkel keverten. Ez a nyelv balti finn és magyar lexikális elemeket is tartalmaz, tehát az alapjaiban illír adottságú nyelvben kelta, balti finn és magyar együttélés eredményei is lecsapódtak. Az illír–kelta szókincs segítségével derült ki, hogy a hun–avarkori településrenden belül igen sok a fordításos helynév, vagyis hogy a neosuomi helynevek iber–kelta alakban is előfordulnak, továbbá, hogy az iber–kelta helynevek nagyszerűen tükrözik az egész Kárpát-medence területén a népvándorlás kori állapotokat.

Azt, hogy az iber–kelta nyelvet a középkori magyarság is ismerte, igazolja, hogy nem egy személynevünk iber–kelta változatban is előfordul. ... Az etruszk szövegek fokozódó megismerése következtében sikerült megállapítanom, hogy a magyar nyelv szókincsből a japán és a szamojéd nyelvekhez viszonylag közelebb áll, mint a balti finn nyelvekhez.

Az etruszkok nyelvének megfejtésére számos kísérlet történt. Ezek azonban nem voltak kielégítőek. Legtöbb igazuk azoknak volt, akik abban magyar és balti finn nyomokat sejtettek." Eddig idézek Beliczky János cikkéből, bár további megállapításai is igen érdekesek.

Ő tehát az *uráli* őshazát (!!!) Afrikába, a Szahara térségébe helyezi. Szerinte onnan tódultak észak felé a szamojédek és japánok, hogy nyugatról kelet felé birtokukba vegyék Euráziát.

Az illírekről szóló kitérő után most kanyarodjunk vissza azokhoz a művekhez, amelyek azt tárgyalják, hogy mi közülük van a rómaiaknak az etruszkokhoz.

Dr. Nagy Sándor "A magyar nép kialakulásának története" (1956, USA) című munkájában írja, hogy a nehezen hívők és a mindenben kétkedők gondoljanak arra, hogy a rómaiak főistenének a neve Jupiter volt. Ez összetett szó: a "ju"-ból és a "piter"-ből. De ebből az összetett szóból csak a "piter" latin szó, és atyát jelent, de a "ju" vagy "jó" nem latin szó, hanem csak a világ egyetlen nyelvén, a magyaron értelmezhető. Jó az, aki másokon segít. Jupiter tehát a magyar nyelv segítségével kiértelmezve jó atyát, vagyis segítő atyát jelent.

De még érdekesebb ennek a Jupiter szónak a ragozása. Mert csak a "ju" szót ragozza, a "piter"-t nem, annak jeleként, hogy ez később ragadt hozzá. Birtokos esete Jovis, a részeshatározós esete Jovi, a tárgyesete Jovem, a határozó esete Jove. Szóval a "jó" tövét ragozza. Jupiter feleségét pedig "Juno"-nak, azaz Jóné-nek hívták. Lehet ez a véletlen játéka? Semmi esetre sem!

Tehát az etruszkoknak, a rómaiak tanítómesterének valami közülük mégis lehetett a kárpát-medencei ősnéphez, mert kétségtelen, hogy a rómaiak ezeket nem a távoli kárpáti néptől vették át, hanem a szomszédos, közös politikai és műveltségi keretben élő etruszkoktól.

Ezért vették át a rómaiak a számrendszerüket is tőlük.

Megjegyzem, hogy a három számrendszer (táblázat) közül az ősmagyar a legrégebb, mert a másik kettő, az etruszk és a latin, ennek javított kiadása. A javított kiadás pedig mindig későbbi, fiatalabb.

Magyar:	I.	II.	III.	IIII.	V.	X.			
Etruszk:	I.	II.	III.	IIII.	V.	X.			
Római:	I.	II.	III.	IV.	V.	X.	L.	C.	M.

Időrendben tehát első a magyar, ezt javította az etruszk, és az etruszkot a latin.

Hogyan történhetett volna mindez, ha a magyar nép ott született volna a vogul őserdőben annak a nyomorult erdőbűjő népnek és egy harcos török népnek a nászából Kr. u. az V. században, és Kr. u. 896-ban lovagolt volna be a Kárpát-medencébe? Hogyan került volna nyelvi és kulturális közösségbe az etruszkokkal már Róma alapítása előtt, ami Kr. e. 753-ban történt?

Tehát nyugodtan és felelősséggel állapíthatom meg, hogy az őstelepes kárpát-medencei nép az etruszkokkal fajilag közeli rokon volt, de ez a tény nyelvi rokonságot is feltételez.

A latin törzset az etruszk vezetőség telepítette maga elé a határszélre délfelé 753-ban Kr. e., mert a görögök már dél felől a határaikat fenyegették, felépítve Neopolist (Újváros), a mai Nápolyt. Lehet, hogy előbb már itt teljesítettek határőrszolgálatot azok a szikulok vagy szikelek, akik onnan a róluk nevet kapott Szikuliába, Szikéliába, a mai Sziciliába vándoroltak, amelynek azelőtti neve Trinacria volt. Dél-Itáliát akkor Nagygörögországnak nevezték.

Mindenesetre a székelyek nevébe belefér Szikélia vagy Szicília neve, és az is igaz, hogy e neveket sem a latin, sem a görög nyelvben nem lehet kielemezni, ellenben a magyar "szik" szóból, ahogyan a dunántúli ma is mondja a széket, a szikel–székel és a Szikélia kiértelmezhető.

Tény az, hogy magasra nyújtogathatjuk kezünket, ha akár pannonokról, akár siculokról, akár etruszkokról, akár pelazgokról, akár magyarokról is van szó. Legyen szabad most mint földközi-tengeri népről is említést tenni.

Hubert Schmid "Troja–Mykene–Ungarn" c. előadása az 1903. évi Berlini Archeológiai Társaság előtt hangzott el, amelyben megemlíti, hogy a leletek arra engednek következtetni, miszerint Tróján és Mükénéen kívül Magyarország is a Földközi-tenger kultúrköréhez tartozott, amelynek idejét a késői bronzkorra teszi, Kr. e. kb. 2000-re. A híres krétai kutató, Schliemann ásatásai során napvilágra került függőspirálok, kőidolok, csőrös edények stílusa, formája és technikája nagyon hasonlatos az erdélyi kerámiákhoz. Megemlíti, hogy az aranyban gazdag országon folyik át a Maros, amely az Agathysen, azaz a gátörzők hazája (elsőször Hérodotosz nevezte így e népet). A trákok lakóhelyeül a Kárpátokat nevezi meg, amely szkíta törzs kelet felől, a Kaukázusból jöhetett oda. A trákokat mint trójai görögöket Frígiából (Caria területén van) származtatja végső soron. Erdély mint nagy bronzkori kultúrcentrum volt ismeretes Európában.

A trákok említése után, azt hiszem, nagyon idekívánczik az Élet és Tudomány c. lapból (megjelent 1985. szeptember 29.) való cikk, amelyben már meglegyintették a magyarországi kapcsolatot a kréta–mükénéi műveltséggel.

A kotrógép túrta ki

A bulgáriai Várnában – az ismert tengerparti üdülőhelyen és az egykori görög kikötővárosban, Odeszoszban – az egyik lakótelep építésekor, közel a most Várnai-tónak nevezett egykori tengeröböl partjához, 1972 őszén a kotrógép kezelője különös "réztárgyakra" és sárga fémlemezekre lett figyelmes. A földből kifordult leleteket gondosan betette aznap vásárolt cipője kartondobozába, s hazavitte a közeli faluba. Ott néhány napig őrizgette. Nem is gondolt arra, hogy a sárgán fénylő fémtárgyak között aranyak rejtőzhetnek. Nem sokkal ezután hasonló leleteket pillantott meg a múzeum kiállításán, s az intézmény egyik munkatársának megemlítette, hogy ő is talált ilyeneket. A leletek megtekintése után a helyszínrre siető régészek azonnal megkezdték a sokat ígérő leletmentést. Mint kiderült, egy igen-igen régi temetőnek a sírjait bolygatta meg az építkezés. Ezután évről évre folytatódott az aprólékos munkát követelő feltárás, és 1982-ig a szenzációs aranyleletek egész serege került napvilágra.

Itt figyelhettünk fel arra, hogy a várnai aranyleletek között van egy olyan görbe, sarlószerű tárgy is, amelyhez hasonlót a Szegvár melletti Tűzkövesen előkerült, a tiszai műveltséghez tartozó agyagidol tart a vállán, vagy amilyen rézeszközt néhány évvel ezelőtt Zalaszentmihályon találtak a mocsárban. A várnai aranyak tehát a mi tájaink népeire is kapcsolódnak.

Elsősorban a vezérek sírjai – különösen az egyik vezéré – tűntek ki gazdagságukkal. A 43. sírban nyugvó vezér egy kőből készült, de arany nyelvű harci baltát tartott fölemelt jobb kezében. Ez kétségtelenül hatalmi jelvény volt, mert nincs rajta semmiféle használati nyom. Egy másik sírban szintén egy arany nyelvű aranybalta nyugodott kőbalta helyett. Ám az említett 43. sz. sírban, ott, ahol az aranytárgyak száma messzi felülmúlta a többiekét, egy kovakőből pattintott, finom, hosszú törpenge is előkerült. Egy ilyen pompás fegyver elkészítése sem lehetett egyszerű feladat!

A sírok abban is különböztek egymástól, hogy miképpen feküdtek bennük a csontvázak. A hanyatt fekvő, nyújtott vázakon kívül – így nyugodtak a vezérek – "zsugorított", tehát az alvó helyzetet utánzó fekvésben is találtak tíz csontvázat. Az efféle temetkezési szokás még ősbibb korban volt – egyebek között hazánk területén is – széles körben elterjedve. A várnai temetőben zsugorított helyzetben eltemetett halottak azonban a többiekkel egykorúak, s megeshet, hogy a még ősbibb lakosság leszármazottai ők, akik megőrizték ezt a szokást.

Az ásatást vezető I. Ivanov véleménye szerint meglehet, hogy délre vándoroltak, s éppen ők lettek a kréta–mükénéi műveltség megalapítói.

A hosszú cikknek ezzel nincs vége, de én pontot tettem.

Badiny Jós Ferenc professzor "A székelyek eredete" c. tanulmányában (Párizs, 1981) angol és olasz szerzőkre hivatkozva mutat ki összefüggéseket a szikul–szekel–schekel, ma egyszerűen etruszknak nevezett népnév tekintetében, és "Káldeától Ister-gamig" című művében az alábbi mondja: "...Az etruszk feliratok magyarul beszélnek, ... s tulajdonképpen ez a késői bizonyítéka a pelazg–szkíta azonosságnak. Ha a pelazgok ugyanezen nyelven beszéltek, mint a szkíták – akkor a pelazg–etruszkok és a szkíta–magyarok nyelvének azonosnak kell lenni. ... Ez a legérdekesebb bizonyítéka annak, hogy Gordon Childe »egyazon nagy népe« a Visztulától az Égei-tengerig azonos nyelvet beszélt. ... Nekünk magyaroknak Mayani nyelvésztanár "Die Etrusker beginnen zu sprechen" – azaz "Az etruszkok beszélni kezdenek" – c., német fordításban megjelent könyvének a címe nem ad megfelelő választ, mert sem Mayani, sem Kur Géza megfejtései szerint nem lehet állítani, hogy az »Etruszkok beszélnek«. Az etruszk nyelv megfejtésének kulcsa a hun–magyar írásrend, amely szerint nemcsak az említett tábla, hanem az »összes etruszk felirat« olvasható. Közös érdekességük ezeknek a tábláknak, amelyek ezideig ezer és ezer megfejtési kísérletnek ellenálltak – az, hogy kizárólag csak magyarul olvashatók." (Az én megjegyzésem az, hogy jó lenne ezekből egyet-kettőt látni is.)

Immanuel Velikovsky "Die Seevölker" (1978) című művében a schekelesch és a székely nép, valamint a Mediterraneum között szoros összefüggéseket lát.

Eszes István A Nap fiai c. lapban írja, hogy "...Árpád korában, 900. június 29-én volt az első tengeri ütközet Velence köztársaság és Magyarország között. Velence részéről Pietro Tribune Dózse személyesen vezette hajóhadát az ütközetbe. Bár a támadó magyarok kisebb hajókkal rendelkeztek, mégis a csata diadala a magyarok felé hajlott. Már-már megrendült a világ legnagyobb tengeri hadereje. Dózse lelkesítő, hazafias beszéddel igyekezett lelket önteni harcosaiba, úgyhogy mégis nagy erőfeszítéssel sikerült visszaverni a támadást. Ebből kitűnik" – írja továbbá Eszes István –, "hogy a IX. század végén és a X.

század elején hajókkal rendelkezünk, és a Laguna várost is bevenni törekedtünk. Tehát ebben az időben a tengerészethez és a hajóépítéshez is értenünk kellett."

Dr. Juba Ferencz hajóskapitány és hajóorvos "A magyar tengeri hajózás őstörténeti vonatkozásai" című munkájában (Bécs, 1982) írja: "Ősi, a tengerrel és a görögséggel kapcsolatos múltunk feltárása és tárgyalása tekintetében semmi esetre sem hagyhatjuk figyelmen kívül az egykoron a »Magyar Szent Korona Gyöngyének« becézett Fiuménk gimnáziumában tanárkodó tudósunknak, dr. Aczél Józsefnek 1901-ben megjelent, "Szittyá-görög eredetünk" című művét, amelyben a magyarságot a görögökhöz át a szittyáktól eredezteti. Megalapozott szakismerettel és tárgyi tudással bizonyítja Aczél, hogy hajózási szavainak messzemenő görög összefüggései vannak. Szerinte pl. a hal a halios-szal azonos, ami tengerlakót jelent. A halieus = halász, egyben tengerészt is jelent. A halios kumba a halászkompnak felel meg. Halicarnassos = a halászok birodalma, amely Caria kikötője volt. A ponty = pontus, a sajka = szojka, a csónak = kona, a szigony = sigun, a zátony = száthon, a tenger = phteng, a cölöp = szkolop, a csomó = thomosz, a bak = pag, a palánk = phalang stb. Mindezek a szavak kimondottan a bizonyításban szereplő tengeri kapcsolatainkra vetnek fényt, mégpedig egy olyan korban, amikor a szlávoknak mégcsak »sclav« alakban sincsen nyomuk. Dr. Aczél mindenesetre hathatós fegyvertársat nyer a híres Mayani személyében (korkülönbség kb. 40 év), aki egyedülállóan felkészülve írt egy szakmunkát a szittyá-etruszk kulturális kapcsolatokról. Ebben a művében egy szarvasfejet ábrázoló etruszk hajódíszről ellentmondást nem tűrően állapítja meg, hogy az ábrázolás tipikusan szittyá." Írja továbbá dr. Juba Ferencz, hogy a péceli kultúra idején (2100 Kr. e.) előállított özdi urnák Trója II–IV. rétegének műveltségével kapcsolatosak. Ez is azt bizonyítja, hogy a 3. évezred idejének végén hazánk területére jutó népesség a trójai – tehát tengeremléki – műveltséggel állott szoros kapcsolatban.

"Közismerten elfogadott tény volt, hogy fiaink adták a fedélzeti személyzetnek, a bűvároknak, tehát a legnehezebb szolgálati beosztásoknak a legjobb emberanyagát. A vitorlás idők végéig a vitorlaművek »magas állásaiban« a sudarakon, terebeken szinte mindig magyar fiúk dolgoztak." Továbbá:

"A legfigyelemreméltóbb az, hogy Lesky Albin "Thalatta, Der Weg der Griechen zum Meer" (1947) c. művében arról beszél, hogy a kora hellén periódus (Kr. e. 3000–2000) kulturális életét egy olyan népesség teremtette meg, amely nem indogermán nyelvet beszélt. Ennél az észrevételnél feltétlenül kell egy-két gondolatot áldoznunk a Hérodotosz által is emlegetett délnyugatisziaszai káriáknak és legeknak, mivel az előgörög világ idején ezek a messze ismert kiváló tengerésznépek adták Monosz hajóinak a személyzetét. Minosz krétai legendás hírű királya sokszor kérte Caria népének segítségét, hogy biztosítani tudja a Kykládokat és az Aegeiszt hatalmi körében." (Caria Elő-Ázsiában volt.)

Írja továbbá dr. Juba Ferencz, hogy a Fekete-tengert a XVII. századig mazar vagy magior tengernek is nevezi az európai földrajztudomány. Egy 1550 körül kiadott, valószínűleg portugál eredetű térkép "Mar magior"-nak jelöli, egy 1564. évi velencei kiadású pedig "Mare Mazara" elnevezéssel illeti ezt a tengert.

Végezetül pedig néhány sor Csobánczi Elemér "Ősturánok" című könyvéből (1956).

"Atlantisz álom, vagy valóság? – 1951. szeptember 16-án Sidneyben (Ausztrália) a »2.G.B. rádióadón« a British Th. Society következő hangzott el: – Az Atlanti-óceánban végzett újabb mélységmérések és kutatások oda irányították a tudományos körök figyelmét, hogy Atlantisz létezésével komolyan foglalkozzanak.

Platón szerint, aki először hozta nyilvánosságra Atlantisz történetét, Atlantisz népének volt a legősibb civilizációja. Nagy városokban, gyönyörű palotákban laktak, templomaik arannyal voltak fedve, széles, hosszú műutak és csatornahálózatok szőtték be a földeket, ahol gulyák és ménesek legeltek. Kitérő hajókat és harci szekereket építettek. Atlantiszban élt a legnemesebb emberfajta, akik az ősi pelazg Athéniek magvát képezték. Atlantisz kitérő törvényeivel s alkotmányával, amelyet maga Athéné istennő alkotott, több ezer évvel előzte meg Sais alkotmányát. Atlantisz fennhatósága alá tartozott az egész mai Földközi-tenger vidéke: Athén, Egyiptom, Európa, Elő-Ázsia.

Atlantisz egykori hatalmáról Trója és Mükéné megtalálójá, dr. Hermann Schliemann egyiptomi papiruszokról is meggyőződött.

Az előadás zárószavai a következők voltak:

Néhány nép, amely ehhez a fajtához tartozik: Patagónia népe, Észak- és Dél-Amerika indiánjai, a kínaiak, a baszkok, a magyarok, a japánok, a mongoloidok és a malájok."

Végezetül igaza van Kiszely Istvánnak is, aki a következőket mondotta "A magyarok őshazája, ahogyan ma látjuk" c. zürichi előadásában, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületben, hogy: "Egy népet nyelve (nyelvrendszere), kultúrája (tárgyi és szellemi kultúrája; így szokásai, táncai, hiedelemvilága, zenéje, motívumkincsei stb.) és főbb testi jellegei határoznak meg. Azonban nyelvet cserélhet (legjobb példa erre a bolgárok, szerbek, szlovének, horvátok nyelve). A Levédiában csatlakozott ogur és török nyelvű kabarok unokái magyarul, a vallok és a Normandiába költözött normannok franciául, a Kaukázusba vándorolt szavárd magyarok grúz nyelven (én most hozzáteszem azt is, hogy a Szicíliaába költözött sikulok pedig latin nyelven!) beszélnek. Tehát" – írja Kiszely – "egy nép kultúrája idegen hatásra megváltozhat, de testalkata – a genetikai szabályok szerint – nagyon lassan változik, a génállománya pedig igen lassan »kódolódik« csak át."

Én tehát nem tartom kétségesnek, hogy a szikulok, tehát a székelyek ősi műveltség hordozói, éppen úgy, mint a szittyák, hunok, az avarok és a magyarok.

Befejezésül csak annyit, hogy ez a kis csokor, amelyet az egyes kutatók munkáiból szálanként összekötöttem, még teljesebb, még színesebb, még gazdagabb volna, ha ezt kiegészíthetnénk angol, francia, olasz, sőt arab, görög, horvát stb. nyelvű kutatók munkáival. Ez már a fiatalabb nemzedék dolga (s hiszem, hogy így is lesz), hiszen egyre többen követelik az igazságot.

ÁRPÁD VEZÉR ÉS A KRUMPLIS BABGULYÁS

Valamelyik este figyelmet érdemlő írást olvastam egyik kedvenc emigrációs lapomban. Arra a részre még emlékszem, hogy Árpád atyánk a szikla tetején "szemlét tartott a suméri lovas serege fölött", de utána elszunnyadtam.

A napsütötte Vereckei-szorosban éreztem magam, és a meleg elől behúzódtam a vezéri sátorba. Ott ógyelegtem az aranyveretes faoszlopok között, amikor egy kis emelvényre fellépve egy trónszék elé érkeztem.

Hirtelen megdöbbenve vettem észre, hogy álmomban újra az iskolai dobogón állok, a katedra mellett. A trón nem volt más, mint Bersényi tanár úr karosszéke. Amolyan "Rettegett Iván" volt számunkra, habár szívünkhöz nőtt. Pankrációs birkózóra emlékeztető alakja most felemelkedett trónusáról. Szája kaján mosolyra húzódott, szögletében az elmaradhatatlan nagy pipával. Kezében játékosan forgatta a dohánnyal megtöltött kostök zacskót.

– Na, most megvagy, Robinzonkám! – húzta meg a fületem. – Mondj nekünk valamit a honfoglaló magyarok eredetéről és mindennapi életéről!

– A magyarok eredetét tudtam, csak elfelejtettem – kezdtem mentegetőzve.

– Ó, te szerencsétlen! – fakadt ki tanárom sopánkodva. – Te vagy az egyedüli, aki tudtad, és te is elfelejtetted! – tette hozzá sajnálkozva.

A történelemtől mindig irtóztam. Most viszont élénken láttam lelki szemeim előtt Árpád toporzékoló suméri lovát. Fehér farán büszkén csillogott az aranyló sumér rendszámtableta: UR-895-96. Mesélni kezdtem az osztálynak. Áhitattal hallgattak. Ott fejeztem be, hogy a kimerítő honfoglalás után Árpád leült ebédelni. Jóízűen kanalazta a babgulyást, amelyben gőzölgött a krumpli és az eredeti sumér kolbász, mellé pedig nagyokat tört a kukoricalisztből sült cipóból.

– Helyre mehetsz, elégtelen! – rezzentett fel a tanár dörgő hangja. – A sumérok nem ismerték a lovat, és egyébként is kihaltak. A szemiták legyűrték őket. Az ősmagyarokat a Volga és a Káma összefolyásánál kell keresned. A kukoricát a spanyol hódítók hozták magukkal Mexikóból. A burgonya Peruból származik. A bab szülőhazája, ha jól tudom, szintén Amerika. Kolumbusz ideje előtt európai ember nem ismerhette ezeket az ételeket.

Ekkor dacosan ököbe szorítottam a kezem, és elhatároztam, hogy minden titkot megírok a babról, a krumpliról és a kukoricáról.

Mi volt előbb: a bab vagy a paszuly?

Csaknem olyan kérdés, mint hogy mi volt előbb: a tyúk vagy a tojás. Régóta nyomozok a paszuly és a fuszujka névvel kapcsolatban. Ez a szó ugyanis déli, mediterrán eredetű. A régi latintól a görögtől az oroszig, több nyelv ismeri. Úgy tűnik, hogy a lóbab már az ókorban is széles körben ismert volt egy területen, amelynek központja Kisázsia lehetett. Az igazi bab viszont, amit a modern ember kedvel, tényleg Amerikából származik.

Amikor a Magyar Nyelv Történeti és Etimológiai Szótárában az 1211. évnél megtaláltam a "babszem" szót, nagyon meglepődtem. Megemlítettem Zoli bácsinak, mindentudó öreg állatorvos barátomnak. Legközelebbi találkozásunkkor is először ezt hűmmögte: "Tudja, az a bab-dolog csak nem megy a fejembe...!"

A fenti babszem a lóbabra vonatkozik (Vicia faba), de a Babos vezetéknev már 1232-ben is használatos volt. Tévedésről tehát szó sem lehet.

Később hozzászóltam a gondolathoz, hogy sok szavunk jóval előbb létezett már, mint az általuk jelölt dolgok. A paradicsomot nem ismerhették a középkori magyarok Amerika felfedezése előtt, mégis megtaláljuk a legelső nyelvemlékekben. Igaz, akkor még csak Ádámék lakóhelyeként. A mai magyar szókinszben is megtalálható a kacsacsőrű emlős, a lombikbébi vagy az úrállomás is, holott ezek egyike sem volt soha jelen Magyarország területén.

Az angol nyelvben például a bab (bean) 940 óta ismert. A ma kukoricát jelentő "corn" szó 888-ból fennmaradt, de akkor még csak "szem" jelentéssel. Az angolban egy évezreddel ezelőtt is létezett "pineapple" szó, de akkor nem ananászt, hanem fenyőtobozt jelentett. A nagy felfedezések után ismertté vált ananász tobozszerű kinézete jóvoltából sajátította ki nevét.

Visszatérve a bab kérdésre, megérdemelne egy józan logikai eszmefuttatást. Ez pedig a következő: a bab, babszem és babos szó az 1200-as évek elején Magyarország közepén már létezett, és máig is fennmaradt a legtöbb tájszólásban.

A székelyek nyelvében viszont a legrégebbi nyelvemléktől kezdve paszuly és fuszujka a nevük, ma is az. Nehéz elképzelni viszont olyan tényezőt, földrajzi vagy történelmi magyarázatot, amely ezt a megosztott helyzetet előidézhette volna Árpád honfoglalása után. A Kárpát-medencét kitöltő magyarság semmi esetre sem lehetett olyan irigy és féltékeny, hogy a bab nevét és ismeretét ne adta volna át a székely–hun testvéreknek. Egyetlen lehetőség marad csak: a székelyeknek ekkor már volt szavuk a babra, mégpedig a "paszuly" és a "fuszujka". A paszuly névének ősi mivoltát igazolhatja, hogy a székelyek (Siculi) és Szicília névadó népe (Sicul) ezt a növényt szinte azonos néven nevezi.

Miért nem burgonya a krumpli?

Adatgyűjtésem közben vettem észre, hogy nem szabad lebecsülnöm a középkori magyar értelmiség széles látókörét. Székely István 1558–59. évi krónikájában 1492-nél már említést tesz a Kolumbusz által felfedezett szigetek lakóiról, "kik kenyérrel nem

életnek, hanem csak néminemű fű-gyökérrel". Ez a krumplinak talán első ismertetése hazánkban; Lippay György 1664-ben Nagyszombatban és Bécsben kiadott "Pozsoni kert" című növénytani művében szintén a gyökerekhez sorolja "Patada földi alma" néven: "Ennek a gyökere olyan mint a répa, csak hogy csomós imitt-amott: magasba föl nő az szára: a virágja fölyűl olyan mint az napután járó virágnak."

A krumpli karrierje röviden így vázolható: először Peru meghódításakor, 1533–35-ben került Spanyolországba. Itt először egy Geronimo Cardan nevű pap termesztette, innen került 1585 körül Itáliába, majd onnan Belgiumba. Másrészt egy Carolus Clusius nevű botanikus kezdte terjeszteni, mégpedig Leydenben, Bécsben és Frankfurtban. Clusius saját bevallása szerint közvetlenül Sir Drake-től (a királynő kalózától), illetve Lord Walter Raleigh-től kapott burgonyát. Az ő révén Franciaország, Hollandia és Németország megismerte ezt az áldott növényt, de sokáig csak botanikai érdekességként. Írországra először 1585–86-ban hoztak krumplit Észak-Carolinából, és Cork környékén termelték.

1769-ben Franciaországban a rossz termés miatt egy Parmentier nevű párizsi kémikus kezdte el népszerűsíteni. Ez úgy történt, hogy előzőleg 5 évet ült börtönben Hannoverben a németek fogságában, ahol a rabokat az állatoknak szánt krumplival etették. Miután életben maradt, ő is elkezdte a burgonya termesztését, de az emberek kinevették és mindenképpen megnehezítették munkáját. A király végül elrendelte, hogy katonai védőkordonnal vegyék körül a kertjét. Parmentier ezért hálából egy nagy csokor virágot és egy kosár krumplit küldött ajándékba a király születésnapjára.

John Gerald "Herbal"-ja a krumpli leírása után megjegyzi: Bauhine mondta, hogy hallomása szerint ezeknek a gyökereknek a használata tiltott dolog volt Burgundiában, ahol az emberek "Indián articsókának" nevezték. Valóban Bauhine Gáspár 1620-ban Prodomos című könyvében ezt írta: "Azt mondták nekem, hogy a burgondoknak tilos ezeket a gumókat használniok, mert meggyőződésük, hogy megevésük leprát okoz, és az Indiák articsókájának nevezik." A szerkesztő hozzátette, hogy valószínűleg a jeruzsálemi articsókáról volt szó.

Az olasz Rimbotti 1817-ben kiadott könyvecskéje szerint az angol kormány 1795-től megegyezett a londoni Mezőgazdasági Egyesülettel, és azóta nagy mennyiségben művelik. (A Royal Society 1633-ban kezdte bátorítani az íreket a krumpli termelésére, hasznosságára és a német példákra hivatkozva.)

A régi forrásmunkákból kitűnik, hogy a burgonyától Európa-szerte idegenkedett a közvélemény. Azért, mert szokatlan volt, hogy a többi ehető növénytől eltérően, nem magról, hanem föld alatti gumójáról szaporították.

Az akkori emberek gondolkodásmódja mai szemmel nézve sok tekintetben nevetséges volt. Azt hitték például, hogy aki sok diót eszik, az nagyon okos ember lesz. Ezt a tévhitet az okozta, hogy mivel a dióbél rendkívül emlékeztet az agytekervények formájára és féltékekből áll, bizonyos az agyra gyakorolt kedvező hatása. Elképzelheti az olvasó, hogy mit gondolhatott egy finom hercegnek a piszkos, gilisztás földből kikapart krumpli láttán. Talán attól tartott, hogy neki is krumpliorra nő majd...

Az említett Clusiusról még annyit, hogy 1526-ban született Arrasban. Már 1576-ban írt könyvében hivatkozik a spanyol közvetítésű "batata" szóra, vagyis a burgonyára. Egy másik, 1601-ben kiadott művében leírja a magyar "disznórépa" szót. A jelek szerint ez az első előfordulása. Arra is lehet következtetni, hogy Clusiusnak lehetett egy magyar barátja valamelyik nyugati egyetemen. Valószínűbb azonban, hogy ő maga is járt hazánkban, és az általa már régebben ismert krumpliból esetleg vitt magával mutatóba. Mivel úgy tűnik, hogy Svájc után Burgundiában élt akkor, a magyaroknak azt mondhatta, hogy Burgundiából hozta. Innen származhat a hivatalos "burgonya" név, de ezek mind további kutatásokra szorulnak. Az sincs kizárva, hogy a "burgonya" szó kialakulásában a mexikói (Michoacan) elnevezésű "batate de purga" is szerepet játszott.

Érdekes, hogy a "burgonya" szó Magyarország egyetlen vidékén sem tudta kiszorítani az akkor már valószínűleg meglevő – krumpli, kolompér, pityóka, baraboly – nevet. Ezek léteztek már ősidők óta, valamiféle földben levő gumót, gyökeret jelölve.

A bajor nyelvjárásban gruntpirn, grumper, krumbeer formát találunk. A lengyelben komper, kraple, krompele, a szlovákban krumpla, a szlovénben krompir, a bolgárban krumpir vagy bruboj. A legtovábbi párhuzam viszont (A. Pigafetta 1519 és 1524 közötti feljegyzéseiben olvasható: *Vocabuli de questi pipuli morzia malájok* ... *Alē batate (dicono) gumbili*." Ezt Colette Abbe-Mengold "Die Bezeichnungsgeschichte von Mais, Kartoffel und Ananas im Italienischen" (1979) című tudományos munkájában a 114. oldalon találhatjuk.

Ez tehát azt jelenti, hogy a malájok már akkor is gumbilinek hívták a krumplit, amikor európai ember olyat még soha nem látott. A Fülöp-szigetekhez tartozó Palawanon 1519 és 1524 között már jól ismerték a krumplit. Ez nem lehet elírás, mert van egy hasonló adatunk rá 1536-ból is, ugyanonnan.

A rejtély megoldásáért a Húsvét-szigetekre kalauzolnám az érdeklődőt. E sziget a Csendes-óceán közepén fekszik, mindentől távol. Népességének első hulláma Kr. u. 400 körül érkezett Dél-Amerikából, Hotu Matua vezetésével. Kr. u. 1485-ben egy Topa Inka nevű uralkodó Peruból 20000 katonájával tutajokon elérte a Húsvét-szigetet másodszor is. Útjukat folytatva egészen Melanéziáig hajóztak, talán a Fülöp-szigetekig. Ottan fekete embereket és egy lókoponyát vittek vissza magukkal Peruba. (Amerikában a ló ismeretlen volt.) Úturalójuk javarésze kukorica, bab, krumpli és kókuszdió lehetett. Ezek bármelyike tehát kelet felől is elérhette Hátsó-India partjait 1492 előtt is, és arab vagy indiai közvetítéssel eljuthattak hazánkba is. – Sarmiento de Gamboa (1532–1608) spanyol nyelvű krónikájából.

Ezeknek a kapcsolatoknak Kr. u. 300 körüli dátumát megtalálhatjuk már a Hammond kiadású "Man and History" című történelmi atlaszban is, habár csak általánosságban véve. (A mezőgazdasági ismeretek és az édes burgonya Dél-Amerikából a Húsvét-szigetre való átkerülésével, a Kon-Tiki-vel kapcsolatban.) Ezen a szigeten polinéz hajósok jóval az európaiak megjeleneése előtt megtelepedtek, majd kiirtották a dél-amerikai eredetű hosszú fülű lakosságot. A polinéz-maláj tengeri utazók révén így sok vitatott eredetű növény régebben meghonosodott Ázsiában, mintsem azt sokan gondolnák.

Miért éppen törökbúza?

Ez tulajdonképpen nem is a mi kérdésünk. Portal Márta író spanyol nyelvű könyvében hivatkozik arra, hogy José de Acosta 1590-ben feltette a kérdést: "miért hívják a kukoricát Olaszországban »granoturco«-nak, vagyis törökbúzának". Majd hozzátette: könnyebb a kérdés, mint megválaszolni. Nos, ha egy olyan tekintélyes középkori utazó, mint Acosta – aki Kolumbusz

generációjának több idősebb tagjával is beszélhetett fiatalabb korában – teljesen tájékozatlan volt a "törökbúza" név eredetének részleteiről, akkor a dolognak mélyebb gyökerei lehetnek.

Rengeteg szakkönyvet átlapoztam ebben a kérdésben. Valamennyi forrás határozatlan, illetve az érdemet a portugálok "nyakába próbálják varrni". Az viszont furcsa, hogy a kukoricát egy országban sem nevezték "portugál búzának".

Kétségtelen, hogy a portugáloknak lehettek érdemeik elterjesztésében, mivel a feliendülő rabszolgakereskedelem egy jól tárolható, kevés helyet foglaló és magas tápértékű ételmezt követelt a fekete arannyal tömött hajók számára. Erre a célra a kukorica ragyogóan megfelelt. Sokak szerint az afrikai Guinea partvidéki telepeit először Sao Tomé szigetéről kukoricával étellemezték a portugál gyarmatosítók. A trópusi Afrikában a kukorica első említése Valentin Fernandes tollából történt a nyugati part leírásában, amelyet 1502-ben derített fel. Ő a növényt "milho zaburro"-nak nevezi. Ramusio, az olasz történész, 1554. évi munkájában rajzzal együtt említi. Ő idéz egy 1535–50 közötti portugál hajóst, aki szerint a milho zaburro azonos volt a "mehiz"-zel. Ez utóbbi szóalak Kubából, illetve az arawak és taino nyelvből jön, és az angol maize (*Zea mays*) szülőapja.

Az angolban és más nyelvben a kukoricára a "guineai gabona" és a "török gabona" elnevezést használták leginkább. A törökök viszont "misir budgaj"-nak hívták. Indiában "mekkai gabonának" nevezik, tehát az araboktól vehették át. Ez ellenkezik azzal az általánosan elfogadott nézettel, hogy az Indiát felfedező portugálok terjesztették volna el Ázsiában.

Az első portugál hajósok (Jorge Alvarez és társai) 1514-ben jutottak el Kínába, ahol sokáig ferde szemmel nézték őket. A kínaiak csak 1557-ben adtak nekik engedélyt a letelepedésre. Li Shin-chen 1552 és 1578 között íródott műve szerint a kukorica Alsó-Mongóliából jött, de nem mondja újdonságnak. Tibeti búzának is hívták. Eredeti kínai neve Yü-mé vagy Fan-mé, jelentése "császári gabona" vagy "idegen, nyugati gabona", amely Si-Fan felől jött, Szecsuanból. Az utazók szerint Kínában 1575-ben adóként 20 millió véka búza gyűlt össze. Van egy adat arról, hogy 1250 körül Indokínában már művelték.

Vishnu-Mittre és Gupta az észak-indiai elszárazodott kukoricamagvakat vizsgálva azt állítja, hogy a kukorica Indiában már 1435 előtt ismert volt. Kasmír völgyének posztglaciális üledékei között kukorica-pollent találtak. Hasonló következtetésre jutott két orosz botanikus, Kulesov (1928) és Davidov is. (A fenti adatok többségét a "Man Across the Sea" szakkönyvből vettem.)

A perzsa Mirkhond írja, hogy Dzsingisz kán (1206–1227) egyik elődje a Volga torkolatánál törökbúzákat ültetett. A kukorica egyik francia neve "blé de Astrakan". A Volga torkolatában levő Asztrahántól 400 km-en belül volt egy másik, egykor szintén török város: Caricyn. Mai neve Volgograd (Sztálingrad). A "Caricin" név viszont annyira hasonló az Európában gyakori "szerecsen búza" elnevezéshez, hogy köztük talán kapcsolat tételezhető fel. (A "bled de Turquie" és a "Frumentum Sarracenicum" együtt szerepel 1549-től kezdve.)

Erdélyi kukorica a XV. században

Wass Albert "Kard és kasza" című könyvében a Mezőségen már 1482-ben vetettek törökbúzákat, s akkor egy Al-Duna mentéről való öregember már gyermekkorra óta ismerte. Hogy ez nem anakronizmus, azt a szerző személyes találkozásunkkor is megerősítette. A nagyvilág meggyőzésére szolgáló írott bizonyítékok egyike azonban, amely a kukorica ősi keleti meglétére utalna, egyelőre Wass Albert grófi családjának levéltárában rejtőzik.

Előttünk áll tehát a professzorok rendíthetetlen véleménye. Ennek részleteiből kitűnik, hogy a kukorica 1412-től 1575-ig (83 év alatt) így jutott el Kínába 20 millióra szaporodva: Közép-Amerika, Zöld-foki (Cap Vero) szigetek, Sao Tomé a Guineai-öbölben, Socotra Afrika keleti csücskénél, Mekka, India, Tiber és Alsó-Mongólia, végül Kína területén.

Aki a burgonyáról szóló sorainkat végigolvasta, láthatta annak a valószínűtlenségét, hogy a kukorica, rögtön felfedezése után, futótűzként száguldotta volna körbe a világot. Egy ilyen hosszú láncnak sok közvetítőre, sok népre és ezért sok időre volna szüksége. A kukoricát viszont nem elég a földbe ültetni. Művelés, tapasztalat, intelligencia és türelem kell hozzá. Ezért nem tudom elhinni, hogy a trópusi népek – mivel már unták a banánt – hamarabb megragadták volna a kapanyelet, mint a világ egyik legcivilizáltabb népeként feltüntetett és valóban dolgozó franciák. (Majdnem száz év kellett felfedezése után, amíg Franciaországban bármilyen említése történt.)

Zoli bácsi, aki közellátási kormánybiztos volt 1945-ben, elmesélte, hogy annak idején milyen szigorú fegyelemmel és anyagi áldozatokkal megszervezett akcióval próbálták például a makói hagymatermelési hagyományokat az ország más vidékén meghonosítani. Ez minimális sikerrel járt. A földművesek többsége minden országban ugyanígy idegenkedett az új termények és módszerek bevezetésétől.

Kétségtelen, hogy a világon az első kukorica Mexikóban termett. Az évezredek során szinte egész Amerikában elterjedt az északi szélesség 54. fokától a déli szélesség 30. fokáig.

Amikor a híres Cartier felfedezte Kanada partvidékét, Montréal mai helye környékén ringó kukoricatáblákat talált. Nem kétséges, hogy a termékeny Vinland (Szőlőország) indiánjai ugyanúgy ismerték és művelték. Bowman és Crossley 1908-as kiadású, "Corn" című könyvük első oldalán azt írják, hogy a tradíció szerint a viking Karlsefni Kr. u. 1002-ben, majd Thorfin 1006-ban látott kukoricát Massachussetts partján, és hoztak is belőle kukoricacsöveket.

A következő oldalon azt írják, hogy a kukorica Olaszországból Svájcba és Magyarországra került, Magyarországról pedig Ausztriába és Kelet-Európába. Egy olasz lexikonban viszont képet is láthatunk arról, hogy a kukoricacsövnön az olasz "szeme"-nek hívja azt, ami magyarul a kukorica "szeme". A jelek arra is mutatnak, hogy az olaszok és a spanyolok keletről kapták (ld. "granoturco" és "trigo de Turquía"), nem pedig megfordítva.

Tirolban az osztrák nyelvátlasz szerint is "türken"-nek nevezik a törökbúzákat.

Parkinson "Theatrum Botanicum"-ában (1640) világosan kijelenti, hogy a Theophrastus és Plinius által említett "bactriai köles" nem a Sorghum, hanem azonos a kukoricával. Nem kételkedett abban, hogy a kukorica egyaránt származott Kelet- és Nyugat-Indiából.

Az 1204. évi Incisai Charter szerint a kereszttesek Anatóliából hoztak kukoricát Európába, de ezt az okmányt hamisítványnak tekintik. A Kolumbusz kora előtti perzsa irodalomban ugyancsak találunk utalásokat a kukoricára, ahogy azt M. G. Lacy kimutatta.

Száz évvel ezelőtt Riffaud talált kukoricamintát egy thébai sírban, amely a tudósok szerint egy imposztor műve volt. (Egy másik egyiptomi fáraósírban kengurumúmiára leltek... Ez nyilván egy másik imposztor műve lehetett.) A kukorica történetének java része állítólag ilyen hamisításokból és tévedésekből áll. De hát kinek állt érdekében ennyit hamisítani? Még a Magyar Nyelv Történeti és Etimológiai Szótára is azt állítja, hogy a kukorica első hazai említése nem lehet hiteles, mert túl korai.

Nem is olyan régen még sokan hirdették a kukorica ázsiai eredetét is. Anderson és Stonor professzor jelezte, hogy lehetséges elterjedési központja Assam volt. (Tibet, Bengál és Burma között, ahová Kőrösi Csoma Sándor eleink nyomdokait haláláig követte.) Említenek egy Kínában működő misszionáriust is, aki olyan primitív kukoricafajtákat talált, amelyek az amerikaiakétól eltérő (viaszos) endospermákat tartalmaznak.

Hol a hazája? Molukka vagy Madagaszkár?

Laufer szerint a kínaiak sohasem tartották európai közvetítésűnek a kukoricát. Magellán, aki sohasem látta Közép-Amerika partjait, 1521-ben a Fülöp-szigeteki Juma partjain kukoricára bukkant. 1808-ban a jávai szultán udvarában élő Crawford meg volt győződve arról, hogy a kukorica Indonézia őshonos terménye. Rev. Leibbrandt 1882-ben szintén azt állította a Molukka-szigeteket illetően. Több szerző felhívta a figyelmet arra, hogy a kukorica egyes primitív afrikai népek vallási kultuszaiba olyan mélyen beépült (pl. Madagaszkár szigetén), hogy nehéz feltételezni újkori bevezetését.

Az sem látszik lehetetlennek, hogy a kukorica "panizo" névváltozata a főníciai hajósoknak köszönhető, akik Amerika partvidékéig is elmerészkedtek. Ezt igazolnák azok a mexikói ábrázolások is, amelyek tisztán főníciai jellegűek: két kezével meztelen kebleit felemelő Istár-szobor, vagy a szőrtelen indiánok közül kirívó szakállas Gilgamesz-szoborcsoport (Guatemalából), aki párdükkölőket ölel magához. A főníciai (pun) hajósok hozhattak magukkal kukoricát. Ezt ugyanúgy szigorú titokként kezelhették, mint a cornwalli önbányák hollétét.

A kukorica kb. 200 liter vizet követel meg egy vegetációs periódus alatt. Az életéhez szükséges legalacsonyabb hőmérséklet 8–10,5 °C. Az életét még nem veszélyeztető legmagasabb hőmérséklet: 40–45 °C. Ezért a kukorica nem származhat a Szaharából, de Mekkába sem.

Most már ideje összefoglalni véleményünket a kukorica eredetének magyar verziójáról. Ez viszont lehetetlen az alábbiak nélkül.

Az első magyar Amerikában valószínűleg egy Türker (Tyrkir) nevű ember volt. Ez annyit tesz, mint "török". Várkonyi Nándor könyve szerint a Türker-kérdésnek egész irodalma van. A németek is magukénak vallják, mivel az eredeti norvég–izlandi krónikák szerint "déli országban született". Ő azzal vált világhírűvé, hogy Amerika földjén először talált igazi szőlőt, és olyan elragadtatással újságolta a hírt viking társainak, Leif Eriksonéknak, hogy sokáig érthetetlen anyanyelvén magyarázott. Gesztikulálását a némethez igen hasonló nyelvet beszélő társai azonnal megértették volna. Bizonyára csak azért nem tudták, mert magyar volt.

Kr. u. 1006-ban a magyarokat nemcsak hunoknak, szkítáknak és avaroknak nevezték, de sokszor törköknek is. Biborbanszületett Konstantin görög császár 950-ben Magyarországot Turkiának nevezi, éppúgy, mint utódai. (A magyarok az araboktól elszervezték 744. évi vereségük után a Magyar nembeli Upas vezetésével a Kaukázus északi lejtőiről kelet felé menekültek. Az Ujgur Birodalom török népe fogadta be őket, és 744–820 között közös erővel virágzó államot hoztak létre. A magyarok nyugatra távoztával az ujjurok birodalma lehanyatlott, de a magyarokat a fenti együttélés kapcsán sok szerző turkoknak nevezte.)

Türker magyarságát a székely rovásírásos Vinlandia-térképen kívül a kanadai Nova Scotia tengerpartján, Yar mouthnál talált ősrégi rovásírásos sziklafelirat bizonyítja. Ez teljesen érthető mai magyarsággal íródott. Szövege a következő: "/Erik/son járt e hejen is sok tár/sával". A Türker-kérdésnek külön fejezetet szentel a "Robinson" kiadású "Atlantis: The Seven Seals" című könyv, illusztrációkkal és hivatkozásokkal alátámasztva.

Thorfin és Karlsefni fent említett vikingjei közül láthatóan a magyarul beszélő Türker gondol csak arra, hogy a kukorica művelését bevezesse hazájában. Türkert kinézésre jelentéktelen emberkének festik le a krónikák, de szeme éles volt, és mindenféle gazdasági vagy műszaki dologhoz kitűnően értett. Amerikából hazatérve első dolga lehetett, hogy csatlakozott egy délre induló viking portyázó egységhez. Abban az időben a Volga volt a legfontosabb útvonaluk. Ezen lehajózva, egészen a Kaszpi-tenger délkeleti csücskéig vezettek kalandozásokat. Türkernek talán nem volt lehetősége arra, hogy egyedül megtegye a Magyarországra vezető hosszú szárazföldi utat, idegen népek között. Talán örömmel adott ezért a magokból a Volga mentén lakó magyar testvéreinek, akik a honfoglalás előtt leszakadtak a többségtől. Ezek voltak a később a kazári tatárokhoz tartozó mizserek vagy mescserek (oroszosan mescserjások). Nyelvük a Pallas Lexikon 15. kötete szerint közel állt a kunokéhoz. A mizserek átadhatták volgai kun szomszédaiknak, akik Szakszin városa körül laktak. (Ez Caricin nevének változata lehet, amely a Sarig-szin névből származik. Eredeti jelentése: fehér épület.) A Laurentius Évkönyv az 1229. évnél a kunokat szaksziniaknak nevezi.

"Az Aranyhorda földjén" című könyv (Gondolat, 1983) részletesen ír a kunokról. "A XIII. században megjelentek a rabszolgakereskedelemben. ... A mongol seregeket nehézkessé tették a rabok tömegei, amelyek a mongolok számára szinte értéktelenek voltak. A bizánci és itáliai kereskedők is nyüzsgöttek, mert attól féltek, hogy kicsúszik kezükből ez a jó üzlet. Egész Európát előntötte a rabszolgakereskedelemben hulláma. Marco Polo családjában is szolgált egy Péter nevű tatár – nyilván hun, mivel az európaiak minden pusztai nomád népet tatárnak neveztek. A Krím félsziget piacain az eladásra szánt rabszolgákat meztelenül, csupán nemezkalapban és saruban mutogatták, a vásárlók megnézték fogaikat és megtapogatták izmaikat. A tatárnak nevezett kun rabszolgákat drágán adták, mivel általános volt az a vélemény, hogy ezek soha nem árulják el gazdájukat.

A mongolok és a mohamedán kereskedők a kun puszták lakóit hatalmas tömegben adták el Szíriába, Északnyugat-Afrikába, és különösen Egyiptomba, Alexandriában egy év alatt legalább kétezer rabnőt adtak el.

Minden, magát valamire tartó mohamedán kormányzó elengedhetetlennek tartotta, hogy testőrgárdája ghulámikból (apródokból) vagy mamelukokból álljon. A legjobbak a türk rabszolgák közül kerültek ki. Egyiptomban a testőrgárda a XIII. században már szinte kivétel nélkül kunokból állt. Ez a kun testőrgárda 1250-ben magához ragadta a hatalmat, s egész Egyiptom ura lett.

A kun mamelukok rendkívül ütőképes hadsereget tudtak kiállítani. S egy jó hadsereg itt igen nagy szükség volt. Ugyanis Egyiptomot és Szíriát, az iszlám kultúra és az arab műveltség, művészet és irodalom központjait két oldalról is szorongatta az ellenség. Egyrészt keletről a mongol hódítók pusztító forgószélként nyomultak előre, másrészt nyugatról a keresztések támadtak, akik a XII. században Szaladintól elszenvedett vereségük ellenére is tovább próbálkoztak a Közép-Kelet meghódításával.

Így a honi pusztákról elűzött és rabszolgának eladott kunok egy hatalmas, erős, gazdag és kulturált arab ország kormányzói lettek, amely a XIII–XIV. században a nemzetközi kapcsolatok és a világpolitika egyik meghatározó tényezőjévé vált.

A mameluk szultánok kormányzói minőségükben továbbra is felvásárolták a kun pusztákról az ifjakat harcosoknak, a lányokat ágyasoknak. A szultáni udvar tehető főnemesei – akik maguk is kunok voltak és a délorosz pusztákról származtak – sok kunt fogadtak szolgálatukba. Kairó több negyedében tatárok és kunok laktak, az egyiket utánuk Hordának nevezték el. Al-Omari XIV. századi egyiptomi hivatalnok írja, hogy királyaik (az egyiptomi szultánok) vonzódtak rokonaikhoz és létszámuk növelésén fáradoztak, mióta csak megtelepedtek Egyiptomban, és minden oldalról megvédték őket.

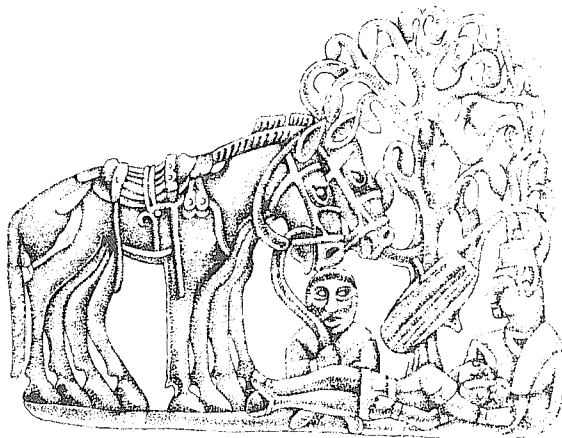
A mamelukok nem kedvelték az arab szokásokat, Kairó lakosai csodálkozva látták, hogy amikor a kun származású mameluk főnemes kijött a házából, előtte haladt háromszáz, kun ruhába öltözött lovas és zenész, akik tatár hangszereiken játszottak. A Nílus partján ugyanolyan szekereken utaztak, mint amilyeneket Plano Carpini látott és leírt. Ahogy egykor őseik lakmároztak a pusztában, ugyanúgy itt, az arab Egyiptomban is leöltek néhány lovat az előkelők és a szultánok asztalára. Lóhúst ettek, kumiszt ittak."

Ha a kunok Egyiptomban teljesen kun módra éltek és étkeztek, valószínű, hogy kukorica is volt az étlendjükön. A mizsérektől átvett tengerit ők is "mizzér"-nek nevezhették. Így a török "Misir bugdaj" nem egyiptomi, hanem magyar búzát jelentett. Az ibériai nyelvekben pedig a "mazorka" felelt meg ennek. Nyelvi szempontból a magyar és a meyer teljesen azonos. A román "mamaliga" (kukorica) eredetileg talán "mameluk-búzát" jelentett.

Magyarországra a kukorica valóban az Al-Duna felől érkezhetett. A kun nyelv tanulmányozása alapján elfogadott tény, hogy a kunok a török népek közé tartoztak. Érthető tehát, ha a tengerit Erdélyben törökbúzának is nevezték. Még az sincs kizárva, hogy Türker, akinek neve nyelvünkben egyszerűen Török, valakivel küldött egy zacskónyi kukoricaszemet Magyarországra is. Ilyen értelemben postaszolgálat időtlen idők óta létezett. A címzett pedig "Török féle búzának" nevezte el a feladóról. Ez nem egyedi eset. Gondoljunk csak a dobostortára, amely egy Dobos nevű cukrász nevét viseli, vagy a tréfás színezetű Zilahy-levesre ("Valamit visz a víz").

Úgy érzem, hogy a kukorica legtöbb európai neve könnyen levezethető a fentiekből. A kulcs a Volga torkolatvidéke, amely a Türker idején hanyatlásnak induló Kazárországnak felelt meg. Ennek lakosai részben zsidók, részben mohamedánok is voltak. Ez utóbbiak neve nyelvünkben ma is szerencsen, amely sötét bőrű mohamedán népeket jelölve Caricin városnévvel szoros kapcsolatban lehet. (Nem kell tehát szerencsenekért Boldog Arábiába, Mekkába zárándokolnunk.)

Egyetlen érdekesség, hogy Európában a kukorica legelső, elfogadottan hiteles előfordulása "Welsche Korn" (Bock, 1539), mégpedig a Plinius említette Frumentum Asiaticummal azonosítva. A "walesi búza" név tehát megelőzi az 1616-ból való "Türkie corne"-t. Erre az lehet a magyarázat, hogy a Kr. u. 1171 körül élt walesi Madoc herceg expedíciót indított Amerikába. A hagyományok szerint a Mississippi torkolata körül kötöttek ki. Britanniába visszatérve, Madoc beszámolt az új ország gazdagságáról, és másodszor több hajóval indult útnak. Esetleg kukoricát is hozhatott magával, hogy szavainak több hitelt szerezzen. A walesi hajósok leszármazottait a múlt évszázad végéig nyomon lehet követni a Missouri felső folyásáig, ahol a környező indián törzsekbe beolvadtak. Madoc legendás útjáról sok könyv jelent meg, még magyar nyelven is. ("A törzsek eredete vagy a kincsesbarlang" c., szírből magyarra fordított könyvecske szerint Jézus egyik kortársa a pusztában a *kamóc* nevű gyökérrel élt; ehhez hasonló a krumplici mexikói neve: *kamotli*, a mai "camote").

A MAGYAR, A KABAR, AZ AVAR ÉS A SZÉKELY–HUN NYELVJÁRÁS ELKÜLÖNÍTÉSE A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN – SZÁMÍTÓGÉPES FELDOLGOZÁSSAL –

Évekkel ezelőtt kezembe került Ruffy Péter "Bujdosó nyelvméltéink" című érdekes könyve. Ennek utolsó fejezete ("Utazás az anyanyelv körül") arra döbbsentett rá, hogy mi, magyarok, jóformán azt sem tudjuk, hányféle nyelvet, helyesebben nyelvjárást beszélünk. Több hónapi töprengés után érlelődött meg bennem a gondolat: ki kellene derítenünk, hogy miként különülnek el az egyes dialektusok. Végül soron talán azt is kinyomozhatnánk, hogy hol, milyen tömbökben telepedett le Árpád honfoglaló hét (illetve tíz) törzse, esetleg a krónikákból ismert 108 nemzetség. Feltételezem, hogy ezek a törzsek kissé eltérő nyelvjárást beszéltek, és ezek a különbségek máig is megmaradtak.

A munka elkezdését nem a tudománytalan, délibábos finnugorista "nyelvtudomány" eredményei tették lehetővé, hanem "A magyar nyelvjárások atlasza", amelyet a Magyar Tudományos Akadémia hatalmas munkával állított elő 1949 és 1969 között. Ez a hatkötetes munka térképlapokból áll, egy-egy kötet súlya nyolc kiló. Ortutay Gyula szavaival: "büszkesége a magyar tudománynak".

Ezeröttszáz kérdés alapján arra kerestek választ, hogyan beszél a magyar nép, milyen a szókincse és nyelvjárásai, milyen hangsúllyal szólnak. Még a gyűjtőket is meglepte, hogy például a napraforgó elnevezésének a száma (a napraforgótól az uszuig, a tányérvirágtól a szotyoláig) meghaladja a százat. A kukoricát egyes helyeken tengerinek és málénak is nevezik, de Erdélyben – majdnem mindenütt – törökbúzának mondják.

Természetesen ki kellett hagynunk vizsgálatunkból a fenti – valószínűleg újabb keletű – szavakat, mivel a honfoglalók nyelvjárásait szándékoztunk megvizsgálni. 100 ősi, közismert magyar szót választottunk ki, és megvizsgáltuk, hogyan ejtik azokat a Kárpát-medence 395 magyar falvában. A pontos és szigorú feldolgozás szinte lehetetlenné látszott: minden egyes falu 100 szavát minden falu 100 szavával össze kellett hasonlítani, s ez 100-szor 77815 párosítást jelentett volna. Ezt a gigantikus feladatot kizárólag számítógéppel lehetett hibamentesen megoldani. A kb. 1000 munkaórával elkészített 395 kódlapról 5080 darab lyukkártya készült, és ezek helyességét egyenként ellenőrizni kellett. (Ez a program megírásával és a lefuttatással együtt komoly anyagi költséget jelentett.)

Az eredmény egy egész kötetet tett ki, csupán számokkal (százalékokkal) jelezve az egyes falvak nyelve közti hasonlóságot. 38 olyan falupárt kaptunk, amelyek szavai között 0 százalék volt a hasonlóság! Így például a Zala megyei Pakod és az erdélyi Lozsád száz szava közül egyet sem ejtenek azonosan: egymás beszédét talán meg sem értették.

A százalékos adatokból egy térképet szerkesztettünk. Ez a kis térkép minden magyarnak nagy örömeül szolgálhat: elkészült a világ – tudomásunk szerinti – első számítógépes feldolgozású nyelvjárási térképlapja. A fél mázsányi, nehezen áttekinthető atlasz így egyetlen lappal helyettesíthető.

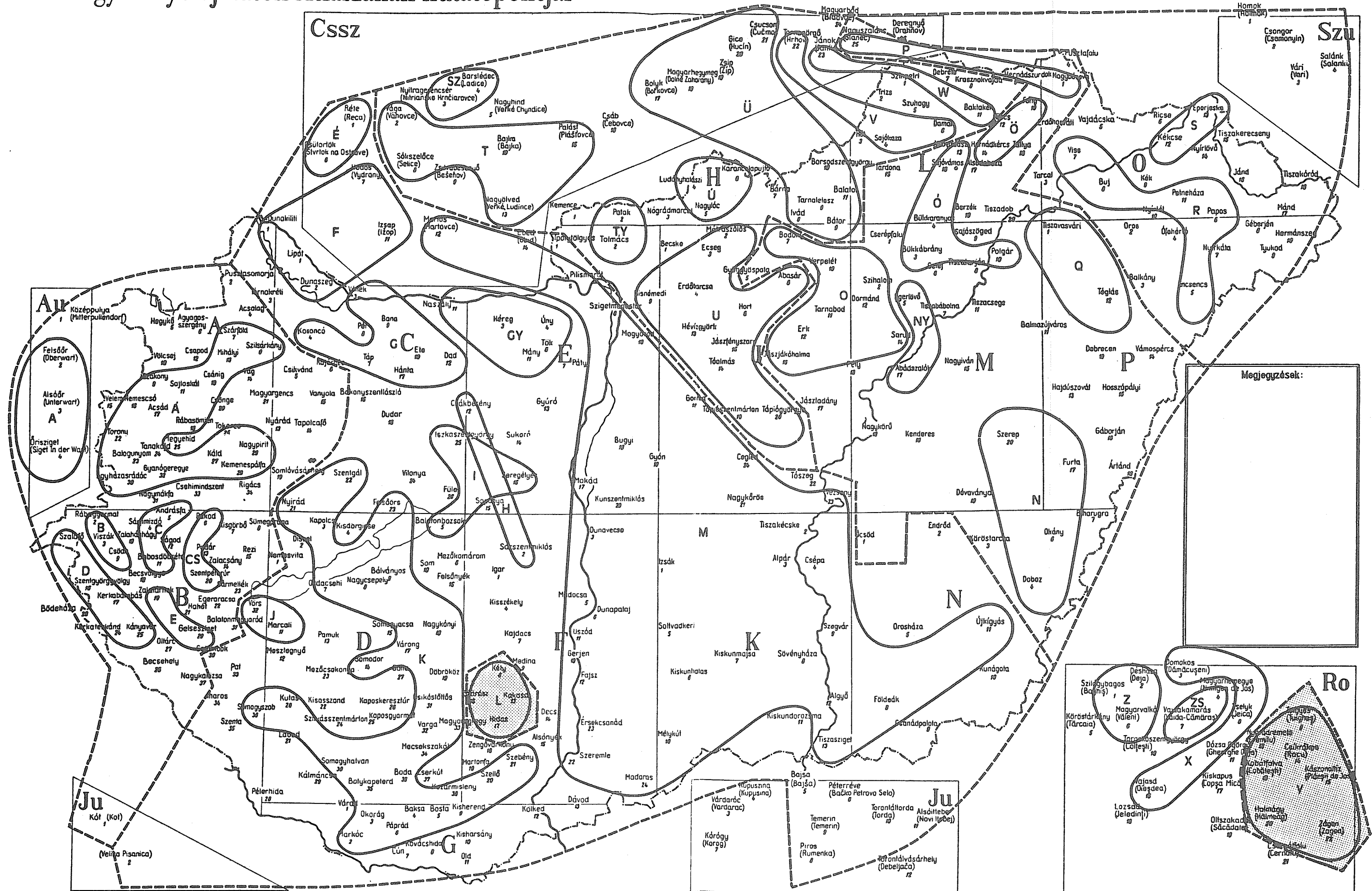
Leginkább az "M" nyelvjárásról tételezhetjük fel, hogy ez lehet a "Megyeri" törzs szállásterületének maradványa, mivel ez a legnagyobb kiterjedésű és a többi nyelvjárások szinte védelmezően veszik körül. A Felvidéken beszélt nyelvjárások a palócos "á"-zás következtében jól elkülönülnek a többi területtől, és e nyelvterület nagysága arra enged következtetni, hogy ezek talán a kabarok 3 törzsének leszármazottai. Esetleg azonosak lehetnek az Anonymus említette (polovec?) kunok utódaival. Jól elválasztható a nyugat-magyarországi tömb is, ami feltehetőleg avar maradványokból épül fel. Érdekes módon nem észlelhető a Kís- és Nagykunság beolvadt kun nyelve, a jászoké, besenyőké vagy a Szeged vidéki "ö"-zés. A legelszigetelt magyar nyelvjárásokat Göcsejben és Erdélyben találjuk, utóbbi kétségtelenül a székely hunok nyelvét tartotta fenn. A falvak nevében szereplő név- és törzsnevek (Székely, Kun, Jász, Nyék, Gyarmat, Tarján) rendszertelenül fordulnak elő a határvonalak mindkét oldalán: nevük hasonlósága ellenére sem beszélnek túlságosan hasonlóan. (Pl. Alsónyék és Felsőnyék szavainak csupán 28 százaléka egyezik!)

Az elemzés teljes anyaga megtalálható a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetében.

	A	Á	B	C	Cs	D	E	É	F	G	Gy	H	I	J	K	L	M	N	Ny	O	Ó	Ö	P	Q	R	S	Sz	T	Ty	U	Ú	Ü	V	W	Z	Zs	X	Y
A	x																																					
Á	44	x																																				
B	31	53	x																																			
C	39	62	57	x																																		
Cs	36	52	50	56	x																																	
D	41	36	57	35	39	x																																
E	37	46	44	60	49	42	x																															
É	17	13	11	11	12	16	13	x																														
F	25	27	19	19	21	21	21	55	x																													
G	30	31	23	24	25	24	26	37	59	x																												
Gy	23	20	14	14	15	19	17	47	61	58	x																											
H	21	24	20	20	22	20	24	35	44	62	46	x																										
I	17	30	12	31	28	15	27	32	41	53	40	54	x																									
J	23	41	36	42	39	29	38	23	28	37	26	35	40	x																								
K	27	28	29	27	29	29	31	39	39	50	40	49	48	47	x																							
L	4	6	6	4	4	6	5	15	16	16	14	14	19	10	16	x																						
M	19	15	11	8	9	17	13	51	44	42	54	40	31	18	41	15	x																					
N	18	12	8	8	8	12	11	31	37	31	36	23	20	14	23	14	44	x																				
Ny	16	13	6	8	6	12	10	21	28	20	27	15	12	10	17	12	35	57	x																			
O	13	12	6	9	7	10	10	31	28	19	30	18	16	12	22	15	44	35	53	x																		
Ó	15	12	8	7	8	13	11	33	27	20	27	20	19	12	24	19	44	47	53	65	x																	
Ö	10	13	7	7	7	8	9	34	28	19	28	19	17	12	24	15	43	36	39	49	62	x																
P	12	10	8	8	9	12	11	37	26	18	29	20	17	13	30	16	43	34	34	42	52	61	x															
Q	6	5	3	3	1	5	2	17	18	13	19	7	5	5	7	9	23	51	34	19	23	31	21	x														
R	11	9	8	6	6	10	9	18	18	18	19	15	11	10	17	20	23	43	37	22	33	38	26	40	x													
S	13	8	9	6	5	13	8	19	17	17	21	16	15	9	20	21	26	35	28	23	32	33	29	30	52	x												
Sz	6	6	2	3	3	4	4	12	14	12	20	9	6	6	7	6	12	15	15	19	12	10	14	8	6	6	x											
T	11	9	6	5	6	8	8	30	36	27	36	26	20	11	20	8	36	25	21	27	24	19	22	9	8	12	55	x										
Ty	4	3	1	1	1	4	3	15	13	9	13	10	9	4	10	7	21	13	16	24	22	13	15	5	7	9	34	45	x									
U	9	7	2	4	4	5	6	25	23	17	26	17	16	9	16	9	32	24	25	44	36	23	22	11	10	12	42	57	51	x								
Ú	6	5	2	4	3	5	4	15	17	12	16	9	8	7	9	8	17	13	14	32	25	17	17	6	8	8	38	41	46	61	x							
Ü	10	6	4	5	5	5	5	17	14	9	12	9	9	8	11	10	18	19	21	44	35	22	22	7	9	9	33	40	41	59	60	x						
V	9	6	2	3	3	5	5	19	14	10	15	11	13	8	12	11	22	24	25	38	46	32	25	10	11	11	25	38	37	56	46	67	x					
W	5	6	2	3	3	2	4	16	11	8	11	9	11	7	9	10	19	18	16	23	28	38	22	15	13	9	20	29	26	39	34	42	59	x				
Z	10	7	4	5	5	9	7	12	12	17	16	14	9	7	14	21	18	28	19	13	21	15	16	22	27	23	4	7	6	6	6	6	7	6	x			
Zs	1	1	2	1	0	2	1	2	2	3	2	4	2	1	3	3	2	3	3	3	3	4	2	3	8	7	0	0	0	0	0	0	0	1	3	x		
X	4	3	3	2	1	5	2	8	7	9	7	10	4	4	9	11	8	8	5	6	7	6	6	5	13	13	1	3	2	2	1	1	0	13	13	x		
Y	3	3	5	3	3	7	3	13	14	13	13	12	7	6	10	35	14	22	15	13	17	15	15	19	23	20	6	8	6	7	8	5	4	6	32	7	17	x
	A	Á	B	C	Cs	D	E	É	F	G	Gy	H	I	J	K	L	M	N	Ny	O	Ó	Ö	P	Q	R	S	Sz	T	Ty	U	Ú	Ü	V	W	Z	Zs	X	Y

Simon Zoltán: A magyar nyelvírás és
szóhasználati kiértékelése (1952)

A Magyar Nyelvjárások Atlaszának kutatópontjai

AZ ELSŐ HONT-PÁZMÁNOK ÉS SZABOLCS-SZATMÁR

*Tisztelt Elnök Úr!
Tisztelt Tanácskozás!*

A szatmári helytörténész–genealógus számára igen nagy megtiszteltetés, hogy a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második Őstörténeti Találkozóján egy valóban szatmári témával, mi több, genealógiai problémával foglalkozhat. A genealógia tudománya – közsismerten – ma már hazánkban is újabb reneszánszát éli, s meggyőződésem, hogy annak újabb kutatási eredményei hasznosan szolgálják mind a szűkebb helytörténet-, mind az egyetemes magyar történettudományt.

Vállalt előadásomban a Szabolcs és Szatmár megyébe települt első Hont-Pázmánok újraértékelt genealógiai kapcsolatait kívánom bemutatni, mintegy annak illusztrálásaként is, hogy miként formálja át gyökeresen a szatmári környék kora középkori birtoklástörténetét a Hont-Pázmán nemzetség családtörténeti irodalmából eddig még nem ismert família, a Mátéi család összeállított származás- és birtoktörténete.

Érdemi mondanivalóm előtt azonban engedjék meg, hogy kedves kötelezettségemként szeretettel megköszönjem az Egyesület vezetőségének szíves meghívását, nemkülönben házigazdáink igazi magyaros vendégszeretetét, vendéglátását.

Igen Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Az első Hont-Pázmánok és Szabolcs-Szatmár

A közel egyezer évvel ezelőtti Svábföldről Magyarországra települt német lovagok közül a Hont és Pázmán testvérpár – Kézai Simon mester krónikája szerint – eredetileg "ultra mare intendebant" (1), azaz a tengerentúlra, a Szentföldre igyekeztek a kíséretükben lévő lovagjaikkal. Géza nagyfejedelem kérésére azonban mégis Magyarországon maradtak, majd részeseivé váltak a magyar állam alapításának, szervezésének, s a múlt századok alatt utódaik teljes mértékben magyarokká váltak. Még 997-ben, Géza fejedelem halála után – amikor az Árpád-ház legidősebb tagja: Tar Zerind fia, Koppány somogyi herceg, a nomád hagyomány: a levírátus alapján magának követelte Géza özvegyét, Saroltot és magát a nagyfejedelmi hatalmat – Géza fia és utóda, István, a lázadó Koppányt és követőit Veszprém mellett – a feleségével, Gizella bajor hercegnővel érkezett nehéz fegyverzetű német lovagok, a seregét vezénylő Vecellin és társai segítségével – szétverte (2). Ez a sorsdöntő győzelem nyitott utat Istvánnak a keresztény magyar királyság megalapításához, az európai kultúrközösséghez való csatlakozáshoz, s így végső soron a megszerzett Kárpát-medence megtartásához! Krónikáink szerint Hont és Pázmán lovagjai képezték István testőrségét a Koppány elleni ütközetben, s a fejedelmet a két testvér övezte fel karddal a Garam vize mellett. Hont és Pázmán szolgálatait – írják a krónikáink – a győztes ifjú fejedelem nagyobb birtokadományokkal jutalmazta (3). Okleveles nyomát ennek a korai birtokadományozásnak ugyan nem találjuk, de azt ma már tudjuk, hogy I. Szent István királyunk az államszervezés során gyökeresen átalakította a honfoglaló törzsek, nemzetségek szállásterületeit, s a legfoglalt területeket egyrészt központi irányítás alá vetette, másrészt hívei jutalmazására is felhasználta (4). Az első okleveles emlék a Hont és Pázmán testvérpárról I. Szent István királynak a pannonhalmi apátság 1002-ben kiadott kiváltságleveléhez kötődik. Tudjuk, hogy az oklevél eredetije nem maradt fent, csak az annak írásmódját utánzó és szövegét módosító – interpoláló – XII. századi változata (5). Ebből arról értesülhetünk, hogy István király még Koppány lázadásakor ígéretet tett arra – Pázmán, Hont és Orci dux, valamint Domonkos érsek jelenlétében –, hogy a somogyi ispánság tizedeit a Pannon dombokra épülő monostornak adja (6).

Györffy György az "István király és műve" c. nagyívű monográfiájában abból, hogy az alapítólevél az említett három sváb lovagot: Pázmánt, Hontot és Orcit – mint duxot – megkülönbözteti a többi comesektől, arra következtet, hogy István király – átmenetileg – ezekkel a lovagokkal töltötte be a dukátusokat: "...Pázmány szállásainak a neve Biharban arra enged következtetni, hogy ő a bihari dukátust, Hont birtoklása a Garam vidékén arra, hogy ő a nyitrai dukátust, Orci szállása Somogyban pedig arra, hogy ő a somogyi dukátust nyerte el kormányzásra" (7). Györffy feltételezése aligha vitatható, s így korántsem véletlen, hogy a Hont-Pázmán nemzetség legősibb, minden bizonnyal még I. Szent István királytól nyert adománybirtokait éppen e két dukátus területén: Nyitra, Hont és Bihar vármegyében találjuk (8). Hontvár, Hont vármegye – elnevezésében is – a nemzetség egyik alapító tagjának, Hont duxnak a nevét őrzi közel ezer év óta (9).

A Hont-Pázmán nemzetség történetét a XIV. század közepéig, valamint korai birtokviszonyaikat Karácsonyi János foglalta össze ismert, "A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig" című – sok vonatkozásban ma is érvényes – genealógiai munkájában (10). Karácsonyit megelőzően a magyar genealógiai irodalom másik neves, európai hírnév kiválósága, Wertner Mór, a hasonló című művének 2. kötetében már közzétette a nemzetség okleveles emlékeinek regesztáit s az egyes nemzetségi ágak, alágak, tagok származásrendjét (11). Majd a Turul hasábjain megjelent "Megjegyzések a Magyar Nemzetségek a XIV. század közepéig" című munkára, és az "Újabb nemzetségi kutatások" című tanulmányában – Karácsonyi munkáját bírálva – helyesbítette és bővítette a Hont-Pázmán nemzetség felvázolt származás- és birtoklástörténetét is (12).

Karácsonyi és Wertner között éles véleménykülönbség alakult ki arra nézve, hogy a Karácsonyinéál a Nyitra megyei ágak között megnevezett "Szentgyörgyi-Csekléshi ág", a későbbi Szentgyörgyi-Bazini grófok családja birtokos volt-e Szabolcs és Szatmár megyében vagy sem, azaz volt-e közelebbi vérségi kapcsolat a Szabolcs és Szatmár megyei Bánki, Várasdobosi,

Petri, Petthry Derzs és Majosfi család, tehát a Karácsonyi-féle ún. Besztereczy ág és a Szentgyörgyi-Csekléshi ág között! Karácsonyi felfigyelt ugyan arra, hogy a Dobosi I. Kozma 1289-ben említett fiai: Pál és Kozma név szerint azonosak az ún. Szentgyörgyi-Bazini I. Kozma comes fiaival, de azonosságukat – tekintettel elhalálozásuk idejére – mégis elvetette (13). Wertner viszont – bemutatva, hogy Szentgyörgyi-Bazini I. Kozma comes fiai: Pál és Kozma, már 1295. február 20-án egyezkedtek a nagyszombati polgárokkal, tehát nem haltak el 1295 előtt, amint azt Karácsonyi véleményezte – megállapította, hogy a Szentgyörgyi-Bazini I. Kozma fiai tulajdonképpen azonosak a Dobosi néven említettekkel, s így a Szentgyörgyi-Csekléshi ág birtokos volt Szabolcs és Szatmár vármegyében is (14). Később – továbbfejlesztve hipotézisét – akként foglalt állást, hogy az ún. Besztereczy ág tulajdonképpen a Szentgyörgyi-Csekléshi ág egyik álgazata (15).

Ahhoz, hogy a Karácsonyi és Wertner közötti nézetkülönbséget érdemben tisztázzuk s a Szabolcs–Szatmár megyei Hont-Pázmánok származásrendjét valószínűsíteni tudjuk, figyelembe kellett vennünk Komáromy Andrásnak "A Hont Pázmán nemzetség ugoccai ágazata", Illa Bálintnak "A Szentgyörgyi és Bazini grófok birtokainak kialakulása" című kitűnő tanulmányait s mindazokat az újabb helytörténeti kutatási eredményeket, amelyeket Szabolcs–Szatmár megye és közelebről: Mátészalka és környéke középkori történeti és régészeti emlékeinek a vizsgálatánál Maksay Ferenc, Mező András és Németh Péter, valamint Magyar Kálmán összegezett. Így Maksay kitűnő település- és népiségtörténeti értekezését "A középkori Szatmár megye"-ről, Mező és Németh "Szabolcs–Szatmár megyei történeti-etimológiai helységnévtárát", Magyar Kálmánnak a Gut-Keled nemzetség ősi sárvári monostoráról írt régészeti tanulmányát, a középkori Mátészalkáról általunk összeállított irodalomkritikai dolgozatunk vizsgálati eredményeit (16).

A genealógiai tanulmányok abban megegyeztek, hogy a Hont-Pázmán nemzetség egyes ágazatait, alágait már a XII. században kialakultak és – hasonlóan a Csákokhoz, Kalánokhoz, Abákhoz – hozzáfogtak nemzetségi vagyonuk felosztásához is (17). A helytörténeti és régészeti dolgozatok viszont tisztázták egyrészt a nemzetségi adománybirtokok birtoklástörténetét, másrészt a nemzetségi birtoklás időrendjéhez nyújtottak a korábbinál pontosabb meghatározást (18). Egybevetésükkel – nagy valószínűséggel – következtetni tudunk a Hont-Pázmán nemzetség Szabolcs–Szatmár megyei ágának származásrendjére, s az eredmény merőben átalakítja az ágakra szakadásnak a családtörténeti irodalomból eddig ismert szerkezetét.

Wertner jól ismerte fel, hogy a Karácsonyi-féle ún. Besztereczy ág családjai: a Bánkiak, Várasdobosi Sándorok, Petriek, Petthry Derzs és Majosfiak igen közeli rokonságban vannak a később Szentgyörgyi-Bazini grófoknak nevezett Karácsonyi-féle Szentgyörgyi-Csekléshi ággal, és nagy biztonsággal bizonyította, hogy a Besztereczy ág őse, Petri Lőrinc, azonos a Szentgyörgyi-Csekléshi ágon lévő I. Tamás nyitrai ispánnak, a Szentgyörgyi-Bazini grófok őseinek a tatárok ellen 1241-ben hősi halált halt s az egyes okmányokban csak keresztnév nélkül említett unokájával, I. Sándor ispán, főpohárnokmester egyik fiával (19). Feltételezését teljes mértékben igazolja az a tény, hogy a Szabolcs megyei Beszterec nevű településen az Üdvözlő tiszteletré emelt nemzetségi monostor kegyuraságára s a monostorhoz tartozó birtokokra a XIII. század végén egyaránt jogot formált I. Sándor ispán, főpohárnokmester valamennyi utóda csakúgy, mint a Petri Lőrincről származó Bánki, Petri, Várasdobosi, Petthry Derzs és Majosfi család egyes tagjai (20). Arról nem is beszélve, hogy a monostor említett kegyurai 1294-ben egyetemenlegesen voltak kötelezettek kiadni Dobosi I. Kozma leánytestvérének, az Aba nembeli Péter feleségének a leánynegyedét (21).

Elemelve a Szatmár megyei Hont-Pázmán birtoktest: a Dobos, Várasdobos, Kakatvára, Pályi, Dég, Törőstelekből álló uradalmi birtoklástörténetét, ugyanarra a megállapításra jutunk, mint a besztereci monostor és uradalma esetében. Ezt az uradalmat is kizárólagosan I. Tamás nyitrai ispán fia: I. Sándor ispán és főpohárnokmester utódai birtokolták az okleveles korszak kezdetén, majd azok leányági örökösei: Dobosi I. Kozma leánya és férje: Lónyay Kúke Jakab s az említett Kozma testvérének, Achillesnek az unokája: Tamás országbíró, szlovén bán leánya és férje, Pályi András fia, László, valamint az említett Tamás országbíró, szlovén bán leánytestvére és az Aba nembeli Péter fia, Gude mester (22).

Némi gondot okoz, hogy a dobosi uradalomhoz 1308-ban jogot formált a szintén Hont-Pázmán nembeli Bottyáni Szalék fia, Mihály is (23), de egy 1349. április 21-én kelt oklevélből kiderült, hogy csupán zálogjogon, és fia: Bottyáni Péter ekkor szerzi azt meg véglegesen a közeli rokonaitól: Petri Tamástól és Várasdobosi Sándortól (24).

A dobosi uradalomhoz tartozó Pályit – Maksay Ferenc szerint – Dobosi I. Kozma fia, Pál alapította (25), mert amikor 1289. július 27-én IV. László király az ellene felkelt Kozma fia, Pál és testvérei birtokait: a Szabolcs megyei Dombrádot, Beszterecet és a Szatmár megyei Dobost elkobozva, azokat a Kállay-ősöknek adományozta, Pályit az oklevél nem említi meg Dobos tartozékaként, de a leányági örökösökkel megejtett osztózásnál 1294. szeptember 6-án – Déggel, Várasdobossal együtt – már feltűnik, mint Dobos tartozéka (26). Maksay feltételezése helytállónak tűnik. Ismert, hogy az -i képzős helységneveink mindig a tulajdonosokra utalnak, adott esetben tehát a Pályi név annyit jelent, hogy a Pálé (27). Maksay oklevélkezelését azonban az Árpád-házi királyok okleveleinek a kritikai kiadása 1289. július 27-e helyett 1287. július 30-ára helyesbítette, de az a tény, hogy a kérdéses oklevél mindössze iktatási parancs volt a nagyváradi káptalanhoz, még nem jelenti azt, hogy a beiktatásra, a birtokok bejárására és határleírásra valaha is sor került! Utóbbi hiányában úgy véljük, hogy Pályi települése már 1287 előtt megtörténhetett, bár a királyi mandátumban még nem szerepelt (28).

Pályi birtokosai között egyébként – az alapító Dobosi Pál, az unokatestvére, Tamás országbíró, szlovén bán, valamint ennek a leányának az utódai az ún. Pályi család mellett – az 1300-as évek elején feltűnik egy szintén Pályiról nevezett familia, történetesen Pályi Erebye (írták még Arabya, Herebey, Erebye, Erebyen formában is) fia, Egyed comes és ennek utódai: Laskodi János comes felesége, a Vay család egyik ősnője és testvérei: Mihály és János (29). Utóbbiak az apjukkal, Pályi Egyeddel együtt Pályi déli felét – a rajta lévő s a lakosaitól elhagyott, Szent Miklós tiszteletré emelt fakápolnájával – 1327–1341 között átengedték örökáron Rhédey Csalk unokájának: Simon fia, Magyar Dénes mesternek (30). Ezt a Pályi családot azonban a Hont-Pázmán nemzetség eddig ismertetett, Szabolcs–Szatmár megyei ágával semmiként sem tudjuk összekapcsolni. Az az önkéntelenül adódó kérdés, hogy Pályi Erebye és utódai a Hont-Pázmán nemzetségből származtak-e s ha igen, melyik ágából, vagy a később Hosszúpályinak nevezett birtokokhoz esetleg vásárlás, netán beházasodás révén jutottak hozzá – most még nyitottan marad!

Visszatérve a nemzetség Szabolcs–Szatmár megyei ágának az őséhez, az 1202–1216 között említett I. Tamás nyitrai ispánhoz, úgy tűnik, hogy ő még a XII. század végén a királyi udvarba került. 1202-ben, november előtt Kaloján bolgár cár ellen

harcolt Imre király seregében a Morava völgyében (31), amiért is őt a hálás uralkodó a hatalmas kiterjedésű Kékes-erdővel jutalmazta Szatmár vármegye keleti részén, a Gutin havasa aljában, amely a Máramaros patak forrásáig és a Szamosig terjedt (32). Az adományozásról nem maradt fent Imre király oklevele, talán nem is foglalták azt akkor még írásba, de későbbi átírásból tudjuk, hogy I. Tamást a Kékes-erdő birtokába a Kaplyon nembeli "Rera" Kristóf prisdaldus vezette be (33). 1203 nyarán I. Tamás vezette azt a magyar sereget, amelyet Imre királyunk III. Ince pápa jelöltjének, IV. (Braunschweigi) Ottó német ellenkirálynak a segítségére küldött (Sváb) Fülöp német király ellenében. Tamás comes szolgálatát azonban az 1204 szeptemberében elhalt Imre helyett már az utóda, II. András király ismerte el a Kékes erdeje melletti és a szatmári várhoz tartozó Fentős-erdő adományozásával – 1205 körül –, amelynek birtokába őt Mátéi Hunt testvére, Ábrahám prisdaldus vezette be (34). A két erdő egykor félmegyényi területén ma két város: Nagybánya és Felsőbánya és még 32 falu fekszik (35). 1208-ban a pozsonyi vártól elszakított Bazint is megkapta, s az ekkor már nyitrai ispánnak említett I. Tamást, majd utódait erről a birtokról nevezték Baziniaknak (36).

A Szabolcs–Szatmár megyei ág őse, I. Tamás nyitrai ispán, 1216-ban halt el (37). Fiai közül I. Sándor még Imre király életében annak öccse, András herceg pártjára állt. Ő és társai szabadították ki Andrást 1204 elején az esztergomi rabságból (38). Testvére, I. Sebes comes, pedig a herceget még számkivetésében is elkísérte (39). Így cseppet sem csodálkozunk azon, hogy II. András trónra kerülve a két testvért az adománybirtokok sorozatával jutalmazta (40), később pedig mindketten a főpohárnokmesterei lettek (41).

I. Sándor – 1216-ban, az apjuk halálát követő osztozás alkalmával – a Szatmár megyei birtokokat választotta, amelyeknek a birtokában – beleértve a Kékes- és Fentős-erdő korábbi adományozását is – őt II. András király külön oklevélben megerősítette (42). Majd amikor 1228–1231 között Béla ifjabb király a két erdőt mint "felesleges adományt" visszavette (43), II. András – megsemmisítve Béla intézkedését – Albert fia, Hunt comes, prisdaldussal 1231-ben mégis visszaadta a két erdőt korábbi adományozott tulajdonosaiknak, s egyben I. Sándor ispánt megerősítette egyé birtokaiban is (44).

A Kékes- és Fentős-erdő reánk maradt adománylevelei rendkívül fontosak a Hont-Pázmán nemzetség Szabolcs–Szatmár megyei ága származásrendjének a megállapítása szempontjából. Mindenekelőtt rámutatnak arra a tényre, hogy I. Sándor ispán, főpohárnokmester, már egy korábbi osztály alkalmával magának tarthatta meg őseinek a már többször említett Szabolcs megyei besztereci és a Szatmár megyei dobosi uradalmát, annál is inkább, mert a XIII. században azokat csak az ő utódai bírták, míg a testvére: I. Sebes ispán és főpohárnokmester utódainak azokban semmi tulajdonjoga nem volt! Nem véletlen tehát, hogy a két testvér 1216. évi osztozásánál I. Sándor ispán – az újabb adománybirtokaiból – az ősi, akkor már a saját kizárólagos birtokában lévő dobosi uradalomhoz közel fekvő Kékes- és Fentős-erdőt választotta magáénak!

Különös figyelmet érdemelnek azonban az egyes beiktatások alkalmával eljáró királyi prisdaldusok személyei is. Így az 1205 körül a kékesi iktatásnál közreműködő Mátéi Hunt testvére, Ábrahám, akiről az 1231. évi átírás azt is elmondja, hogy az apja a Mátéi faluból való Felicián volt (45). No meg az 1231-ben eljáró Albert fia, Hunt comes személye, csupán a keresztnéve miatt is! (46) Felfigyelt ezekre a keresztnévekre már a századfordulón Wertner Mór is, s a tulajdonosairól ezt írta egyik tanulmányában: "...már most több, mint valószínű, hogy a Hont-Pázmán nemzetség tagjai voltak." (47) Wertner – ugyanebben a tanulmányában – még megemlékezett Mátéi Felicián fia, Hunt comes (nem azonos az érintett oklevelekben szereplő Felicián fia, Hunttal, VZ) végrendeletéről is, amelyet 1303. július 27-én tett a váradi káptalan előtt, felosztva – fiú örökösök hiányában – utódai között a két Máté nevű, valamint Ejeg, Gurhó, Kapus ősi és a Besenyő nevű vásárolt birtokait (48), továbbá I. Károly királynak egy 1320. február 7-én kelt idézőparancsáról s a váradi káptalan erre írt, március 20-i jelentéséről, amelyek szerint Hunt vejét, Imrét, valamint Besenyő Albertet és testvérét, Sándort a Máté nevű lakhelyükön megidézték a király elé (49). "Világos – írja Wertner –, hogy Máté is Bihar megyében feküdt. Hont veje, Imre, pedig az 1303-ban szereplő (az említett végrendeletben, VZ) Mikolai Pongrác fia, Imrével azonos." (50)

Wertner ezúttal is nagy biztonsággal állapította meg az említetteknek a Hont-Pázmán nemzetséghez tartozását és családi kapcsolatait, de topográfiai megállapításai – amint azt "A középkori Mátészalka" című munkánk első kötetében bizonyítottuk – nem felel meg a valóságnak! A végrendeletben szereplő birtokok: a két Máté, Ejeg, Gurhó, Kapus és a vásárolt Besenyő nem Bihar, hanem Szatmár vármegye területén feküdtek, ahogyan azt részben már Maksay Ferenc és Németh Péter is megállapította (51). Hivatkozott tanulmányunkban közzétettük ennek a Hont-Pázmán nemzetségből származó Mátéi családnak a leszármazási tábláját is, amelyet ma már – az újabb kutatási eredményeink alapján – további adatokkal bővíteni is tudunk (52).

A Mátéi család őseinek azt a – legkésőbbben a XII. század első felében élt – nemzetségi tagot tartjuk, aki – Maksay Ferenc megállapítása szerint – a mai Mátészalka északi, a Hont-Pázmán nemzetség dobosi uradalmával határos területén az ősi Máté falut alapította (53). Az ő utóda volt a II. András király okleveleiben szereplő testvérpár: Mátéi Felicián fia, Ábrahám és Hunt, ezek utóda pedig a másik Felicián fia, Hunt comes, akinek a személyében 1303 után a Mátéi család fiúágon kihalt (54).

Az a tény, hogy a Hont-Pázmán nemzetség Szabolcs–Szatmár megyei ágának a dobosi uradalma és a Mátéi család mátéi uradalma egymással határos volt, nagy valószínűséggel arra utal, hogy a két birtoktest valaha – a királyi adományozás időpontjában – egy területi egységet képezett s az adományozásra legkésőbb a XII. század elején kerülhetett sor! Maksay szerint Dobos már a XI–XII. században a Hont-Pázmán nemzetségé volt (55).

Nyilvánvaló az is, hogy a nemzetség Szabolcs–Szatmár megyei ágának az őse, az 1202–1216 között említett I. Tamás nyitrai ispán és testvére, az eddig név szerint még nem említett Pál, a Csekélszi család őse, igen közeli rokonságban állhatott a velük azonos időben élt Mátéi I. Felicián fiaival: Ábrahám prisdaldussal és testvérével, I. Hunttal. Utóbbiak apja: Mátéi Felicián, akár édestestvére is lehetett I. Tamás és testvére, Pál apjának!

Adósak vagyunk még annak az Albert fia, Hunt comesnek a családi kapcsolatai valószínűsítésével, aki 1231-ben járt el prisdaldusként I. Tamás nyitrai ispán fiai: I. Sándor és I. Sebes birtokba iktatásánál (56). Családi hovatartozását, s erre nemcsak a keresztnévek előfordulásának gyakori azonossága késztet bennünket, annál a nemzetségi alágnál kell keresnünk, amelyről korábban már szó esett: az ún. Bihar megyei ágból származó, a dobosi uradalom egyes részeit megszerző Bottyániaknál és testvércsaládjuknál: a Palotai Czibakoknál!

Karácsonyi Jánosnál és Wertner Mórnál – az érintett származási táblákon – a Palotai Czibakok őseinek a neve nincs feltüntetve. Karácsonyi táblája szerint I. Albertnek az 1266-ban orosz fogságba került Mihály nevű fiától a Bottyániak, míg

ismeretlen keresztnévű testvérétől a Palotai Czibakok származtak (57). Wertner a Bottyániak táblája mellett külön családtagként jelölte meg Czibak fia, Mihályt, anélkül azonban, hogy közelebbi kapcsolatát meghatározta volna (58). Magunk – megvizsgálva a rendelkezésre álló valamennyi forrásadatot – arra a meggyőződésre jutottunk, hogy az 1231-ben eljáró Hunt comes azonos lehet – már az apja neve miatt is – I. Albert ismeretlen nevű fiával, a Palotai Czibakok őseivel. Megkockáztatjuk azt a feltételezést is, hogy ez az eredetileg Bihar megyei ág a XI. században még osztatlan birtokközösségben élt a vele közeli vérégi kapcsolatban álló Szabolcs–Szatmár megyei ággal, azok közé számítva immár a Mátéi családot is! Feltételezésünket megerősíti az a tény, hogy a XIV. század elején élt Bottyáni Péter, aki a dobosi uradalom részeit megszerezte, igen bensőséges rokoni kapcsolatban állt a birtokot átengedő Petri Lőrincz fia, Tamással és ennek unokatestvérével: Várasdobosi Sándorral. Bottyáni ugyanis az említett unokatestvéreket ínségükben többször támogatta – írják róla 1349. április 21-én (59). Természetesen az sem elhanyagolható körülmény, hogy Bottyáni Péter birtokszerzését a Petri–Várasdobosi–Majosfi rokonság sohasem támadta meg!

Az eredetileg Bihar megyéből származó Bottyáni–Czibak ág és a Szabolcs–Szatmár megyei nemzetségi ág közeli rokonsága természetesen további közeli vérégi kapcsolatot feltételez a Bihar megyéből Ugocsába szakadt Fánicsikai, Lázár, Újhelyi, Zovárdffy család őseivel, s ez nagyon is valószínűnek látszik, mert az ősi nemzetségi birtokok Biharban a Berettyó és a Sebes–Körös vidékén – Györffy György megállapítása szerint – akár a nemzetség ősei: Hont és Pázmán dux I. Szent István királytól nyert adományai is lehettek (60). Mindenesetre a Komáromy András közzétett ugocsai Hont–Pázmánok származási tábláján is – és nyilván nem véletlenül – ugyancsak megjelenik a Felicián, Achilles, Derzs stb. keresztnév, mintegy a közeli rokoni kapcsolat sajátos bizonyítékaként (61).

Genealógiai vizsgálódásunk eredményei összegezeként végül is határozottan állíthatjuk, hogy a Hont–Pázmán nemzetség Szabolcs–Szatmár megyei ágán a Szentgyörgyi–Bazini, Csekléshi, Petri, Várasdobosi, Petthry Derzs és Majosfi család egy közös őstől származott a Mátéi családdal, amely viszont közeli rokonságban állt a Bihar megyéből származó Bottyáni, Czibak, Esztári, Mindszenti, Fánicsikai, Lázár, Újhelyi, Zovárdffy, Szentjánosi, Pázmány stb. családdal, illetve közös őseivel!

A Hont–Pázmán nemzetség Szabolcs–Szatmár megyei főágának részletes családtörténete nem képezik jelenlegi vizsgálódásunk tárgyát. Az eddig bemutatott részletekkel is mindössze a közös származásuk bizonyítása miatt voltunk kénytelenek foglalkozni. Összegezésünk azonban nem lenne teljes, ha a további sorsuk főbb jellemzőit elhallgatnánk!

I. Tamás nyitrai ispán fia, Sándor főpohárnokmester utódai közül csak az 1241-ben elesett Petri Lőrincz maradékai érték meg az újabb századokat. A Bánkiak, Petriek, Petthry Derzs, Várasdobosi Sándorok a középkorban még gyakran feltűntek Szabolcs és Szatmár vármegye közéletében. Közülük Petthry Derzs László fia, Benedek emelkedett ki a törökök elleni vitészségével és Zsigmond királynak Németországban, Franciaországban és Angliában tett szolgálataival, amiért őt és rajta keresztül az apját és testvéreit Zsigmond király Konstanzban, 1417. november 19-én címeradományban részesítette (62).

I. Tamás nyitrai ispán másik fiát, Sebes főpohárnokmestert 1214-ben említik a Szatmár megyei Namény birtokosának (63), de 1216-tól sem ő, sem utódai nem voltak többé birtokosok Szabolcs és Szatmár megyében. Maradékai, a későbbi Szentgyörgyi és Bazini grófok, mint az ország zászlósurai, gyakran viseltek országos közméltóságokat is. Családjuk 1543-ban halt ki (64).

A Mátéi család az 1303-ban végrendelkező Mátéi Hunt comesszel utolsó férfitagját veszítette el. Nőági utódai: a Jánosiak, Mikolai–Mátéiak, Besenyők rövidesen elvesztették a Hont–Pázmánok birtokörökségét, s a XIV. század végére már nyomukat sem találjuk Szatmár vármegyében (65).

A Bottyániak az 1349-ben megszerzett dobosi uradalom részeit a század végéig még birtokolták, de a birtokszerző unokája, Bottyáni György, 1402 végén a Zsigmond király ellen felkelt bárók táborához csatlakozott, s a tőle hűtlenség miatt elkobzott Nagydobost Zsigmond 1403. november 5-én Perényi Imre fiának, Gergelynek adományozta (66). Zemplén és Ung megyei birtokait pedig 1404. január 25-én Pányi Demeter fiai kapták (67). A Hont–Pázmánok birtoklása tehát a dobosi és mátéi egykori uradalmukban a XV. század elejére egyszer s mindenkorra véget ért!

Jegyzetek

1. Domanovszky; Kézai 116. Vö. Wertner, MNemz. II. 25.
2. MTKr. I. 78; Györffy, István 110–121; Pauler I. 26–27; Kristó 483–484; Bakay 46–50.
3. Kálti 83; Thuróczy 93–94 és 510. Vö. Pauler I. 60.
4. Györffy, István 249–264; Maksay, Szatmár 21–26.
5. Reg. Arp. I/1. 1–2, az 1. és 2. sz. regeszták.
6. Reg. Arp. I/1. 1.
7. Györffy, István 524.
8. Karácsonyi, MNemz. II. 182–186; Györffy, István 256–258; Györffy, Árpád-kori I. 576 és az 51. sz. jegyzete.
9. Györffy, István 182.
10. Karácsonyi, MNemz. II. 182–239.
11. Wertner, MNemz. II. 25–60.
12. Wertner, Megjegyzések, in: T XIX. (1901) 110–113; T XX. (1902) 71; T XXI. (1903) 174; – Wertner, Újabb, in: T XXIII. (1905) 76–84.
13. Karácsonyi, MNemz. II. 234.
14. Wertner, Megjegyzések, in: T XX. (1902) 71.
15. Wertner, Újabb, in: T XXIII. (1905) 76–79.
16. Ld. Komáromy, HP, in: T VII. (1889) 145–168; ILA, SzB, in: T XLI. (1927) 37–71; Maksay, Szatmár 17, 24, 37, 44, 82–83, 94, 117 (Bikó), 129–130 (Dobos), 134–135 (Erdőszáda), 135 (Fábiánháza), 168 (Lőkőstelke), 174–175 (Máté és Szalka), 183 (Namény), 186–187 (Óvári), 189–190 (Ópályi), 200 (Remeteszeg és Ejeg), 207 (Solymos), 214 (Szentmárton), 235 (Vezvd, Vazwl). – Mező–Németh 8, 35 (Beszterec), 41–42 (Dombrád), 44 (Fábiánháza), 62 (Kisléta), 70 (Máriapócs), 71 (Mátészalka), 74–75 (Nagydobos), 95 (Nyírtét), 97 (Ópályi), 105 (Pócspetri), 106 (Pusztadobos), 116–117 (Székely), 125–126 (Tiszanagyfalu), 135 (Vásárosnamény). Magyar, Magyarországi, in: Valóság 1978. 4. sz. 26–34; Magyar, Sárvár, in: Szabolcs–Szatmári Szemle 1977/1. 61–74. – Vityi, Mátészalka 9–21; Vityi, Egy régi, in: Mátészalka 1945–1985. Szerk.: Kárpáti Tibor és Farkas József. Mátészalka, 1985. 7–16.
17. T VII. (1889) 145–148; T XLI. (1927) 37.
18. Ld. Maksay Ferenc, Mező András és Németh Péter, Magyar Kálmán, W. Vityi Zoltán idézett helyeit a 16. sz. jegyzetben.
19. Ld. T XXIII. (1905) 76–79.

20. Ld. Karácsonyi, MNemz. II. 231–234; Wertner, MNemz. II. 47; T XIX. (1901) 112–113. Vö. Mező-Németh 35.
21. Ld. ÁUO X. 145, 147, 224–226; F VIII/6. 12. Vö. Wertner, MNemz. I. 11 és 34; Maksay, Szatmár 129–130; Mező-Németh 74, 97, 106; T XIX. (1901) 56; T XXIII. (1905) 76–78.
22. Lónyay Kúke Jakabékra és az Aba nembeliekre ld. ÁUO X. 146–148 és 224–225; F VIII/6. 12. Vö. Doby, Lónyay, tábla; Karácsonyi, Die ersten Lónyay, tábla; Wertner, MNemz. I. 12 és 34; T XIX. (1901) 56; T XXIII. (1905) 76–79; Mező-Németh 74, 97 és 106. – A Pályi családra ld. 1313 = OL Vay cs. lt. Nro. 36 (Ft); 1343 = OL DI. 3572. Vö. Maksay, Szatmár 189–190; Mező-Németh 97.
23. Ld. F VIII/6. 11.
24. Ld. 1349. IV. 21. = Károlyi oklt. I. 181; 1392. XII. 16. = Károlyi oklt. I. 460. Vö. Karácsonyi, MNemz. II. 220–222; T XIX. (1901) 112.
25. Ld. Maksay, Szatmár 189.
26. IV. László adománylevelét ld. OL DI. 54464; – első kiadását: ÁUO IX. 560 (é. n.); vö. Karácsonyi, Hamis 118 (1289. VII. 27-i keltezéssel); – regesztáját ld. Kállay oklt. I. 13. – Az 1294. IX. 6-i oklevelet ld. ÁUO X. 146–148; vö. Maksay, Szatmár 189..
27. Mező-Németh 97.
28. Az oklevél keltezésének pontosítására ld. Pauler II. 569; módosított keltezésű regesztáját ld. Reg. Arp. II/2–3. 383, a 3455. sz. reg.
29. Ld. 1313. II. 11. = DI. 96058.
30. Ld. 1311. = Zichy oklt. I. 135; 1313. II. 11. = OL DI. 96058; 1325. V. 24. = OL DI. 70611 és 98925; 1327. VI. 3. = OL DI. 40504; 1337. VI. 12. = OL DI. 3070; 1341. II. 8. és II. 21. = OL DI. 3357.
31. Ld. ÁUO XI. 230; vö. Pauler II. 25; MTKr. I. 126; ILA, SzB, in: T XLI. (1927) 37.
32. Ld. OL DI. 74; Reg. Arp. I/1. 101, a 308. sz. reg. Vö. Pauler II. 25.
33. Ld. II. András 1231. évi oklevelét: OL DI. 174; Reg. Arp. I/1. 152, a 471. sz. reg.
34. A hadtörténelmi eseményre ld. MTKr. I. 126; Pauler II. 29; Kristó, Árpád-kor 100; ILA, SzB, in: T XLI. (1927) 37. – A Fentős-erdő adományozására és a beiktatásra ld. OL DI. 74; Reg. Arp. I/1. 101, a 308. sz. reg. Vö. Vityi, Mátészalka 15 és 20.
35. Ld. ILA, SzB, in: T XLI. (1927) 37.
36. Ld. OL DI. 47; Reg. Arp. I/1. 74, a 234. sz. reg. Vö. T XLI. (1927) 37.
37. II. András király I. Tamást 1216-ban még megerősítette Bazin birtokában ld. OL DI. 75; Reg. Arp. I/1. 100, a 304. reg. – Még ebben az évben, 1216-ban elhalt ld. fiait osztozását: OL DI. 74; Reg. Arp. I/1. 101, a 308. sz. reg.
38. András herceg szabadulására ld. MTKr. I. 126; Pauler II. 40, valamint: OL DI. 45; Reg. Arp. I/1. 71, a 225. sz. reg.
39. Ld. OL DI. 64; Reg. Arp. I/1. 86, a 270. sz. reg.
40. Ld. T XLI. (1927) 37–38; vö. Pauler II. 40.
41. Ld. OL DI. 57, 74, 80 és 84; vö. Pauler II. 59.
42. Ld. OL DI. 74; Reg. Arp. I/1. 101, a 308. sz. reg.
43. Béla ifjabb király eljárására ld. MTKr. I. 139.
44. Ld. OL DI. 174; Reg. Arp. I/1. 152, a 471. sz. reg; vö. T XLI. (1927) 38.
45. Ld. OL DI. 74 és 174.
46. Ld. OL DI. 174.
47. Ld. T XX. (1902) 71.
48. Ld. váradi káptalan 1303. VII. 27. = HO 178–179; vö. T XX. (1902) 71–72.
49. Ld. T XX. (1902) 72.
50. T XX. (1902) 72.
51. Ld. Vityi, Mátészalka 9, 15 és 21; vö. Vityi, Egy régi 8. – Ejegre és Remeteszegre ld. még Maksay, Szatmár 200; Mező-Németh 76.
52. A Mátéi család származási tábláját ld. Vityi, Mátészalka 20. – A táblán szereplő, 1303-ban végrendelkező Mátéi Hont comes édesanyjáról sikerült bizonyítanunk, hogy az Ecsed egykori tulajdonosának, a Gut-Keled nembeli Vak Dorog comesnek a leánya volt ld. W. Vityi Zoltán: Adalékok az ecsedi vár történetéhez. Mátészalka, 1987 (kézirat).
53. Ld. Maksay, Szatmár 174.
54. Mátéi Felicián fiaira, Ábrahámra és Huntra ld. OL DI. 74 és 174. – Mátéi Felicián fia, Hunt comesre ld. HO 178–179. Vö. Vityi, Mátészalka 20.
55. Ld. Maksay, Szatmár 60 és 129.
56. Ld. OL DI. 174.
57. Karácsonyi, MNemz. II. 220.
58. Wertner, MNemz. II. 55.
59. Ld. Károlyi oklt. I. 181; vö. T XIX. (1901) 112.
60. Ld. Györffy, Árpád-kor I. 576 és az 51. sz. jegyzetét.
61. Ld. Komáromy, HP, in: T VII. (1889) 148 és 156. Vö. Karácsonyi, MNemz. II. 182–239; Wertner, MNemz. II. 54–55, valamint az 56. oldalhoz számolt 11–12. sz. táblával.
62. Ld. Lehoczky Tivadar: A Petri Ders család címerelevele 1417-ből, in: T XX. (1902) 139–140.
63. Ld. VR 298. §, 179–180; vö. Maksay, Szatmár 183; Mező-Németh 135.
64. Ld. Wertner, MNemz. II. 56 o a 12. sz. táblát, továbbá 59.
65. Ld. Vityi, Mátészalka 9 és 20.
66. Ld. ZsO II/1. 317–318, a 2717. sz. reg.
67. Ld. ZsO II/1. 345, a 2945. sz. reg.

HONT-PAZMÁN nb.N.
a Szabolcs-Szatmár megyei ágból

I. tábla.
A CSEKLESI-BAZINI-SZENTGYÖRGYI-ÁG

I. PÁL
a cseklesi-ág őse

I. TAMÁS
1202-1216, +1216
nyitrai ispán

I. BÖKÉNY I. KÖZMA
1236 + 1241 el.
= N. ERZSÉBET,
II. ANDRÁS király nő-
dézse, a leánya
1260-65

II. BÖKÉNY II. KÖZMA
1260-1304 1262-1270

I. SEBES
1203-1236
nyitrai isp., főpohárnokmester
= MISKOLC nb. DOMONKOS bán
leánya, N.

I. ÁBRAHÁM
1247-1274 comes

BERBUR (leány)
1262
= N.

I. SÁNDOR
a dobosi-ág őse
(II. táblán)

CSEKLESI JÁNOS KATALIN N. (leány)
+ 1304 el. 1291-1308 özv.
= OLTVAI PÉTER = N. LÁSZLÓ
+ 1308 el.

II. ÁBRAHÁM II. TAMÁS
1279-1306 1270-1287

N. (leány) N. (leány)
= GUT-KELED nb. = PÁL fia SZÉCS
AMADE fia LOTÁR 1262
1262-1290 1262

III. TAMÁS II. SEBES
1296-1308 1304-1353
= DÁNCS KLÁRA

I. PÉTER
1318-1365, +1367

BAZINI grófok

SZENTGYÖRGYI grófok

I. PÁL
a cseklési-ág
őse (I. tábla)

I. TAMÁS
1202-1216, +1216
nyitrai ispán

I. SEBES
a Bazini, Szendrői
grófok őse (I. tábla)

I. SÁNDOR
1203-1235
főpohárnokmester

III. UOZMA, DOBOSI
1241-1256
comes

ACHILLES
1241-1256, +1266 el.
= N.
eml.: 1295-1308

PETRI LŐRINC
+ 1241
a Szabolcs-Szatmár megyei
ág őse (III. tábla)

II. PÁL
1256-1295
+
(PÁLYI alapítója)

IV. UOZMA
1270-1295
+

N. (leány)
1285-1294
= ROSD nb. PARVUS MIHÁLY
1276, + 1285 el.
= LONVAY RÚDE JÁNOS
1295, 1270-1296

① ROSD nb. DEMETER ②
+ 1280

LONVAY - CSALÁD

III. ÁBRAHÁM
1266-1270

III. TAMÁS
1266-1277, pozsonyi,
semprei, nyitrai ispán,
országbíró, salánai bari

N. (leány)
= ÁBA nb. PÉTER,
HERHARD fia
1295-1308

N. (leány)
= PÁLYI LÁSZLÓ, az
ANRA'S fia 1313-1341

DOBOSI GÜDE
1294-1308 mester

I. PÁL
(I. táblán)

I. TAMÁS
1202-1216, + 1216
nyitrai ispán

I. SEBES
(I. táblán)

I. SÁNDOR
1203-1235
főpáholykészes

III. KOZMA, DOBOSI
(II. táblán)

ACHILLES
(II. táblán)

PETRI LŐRINC
+ 1241

BÁNKI LŐVŐS

VÁRASDOBOSI SÁNDOR
(IV. táblán)

PETRI GERGELY
1280

PETRI DERS
(IV. táblán)

MAJDS

BÁNKI PÉTER
1295-1298, + 1316 el.
= VALLAY N., MIHÁLY = N.
és BOGÁTHY ERZSÉBET
leánya, 1316 évi, + 1324 el.

BÁNKI BENEDEK
1295
1316

BÁNKI PÁL
1295

PETRI LŐRINC
1323-1341, comes,
szabolcsi vezér

MIHÁLY
1336,
= LONYAY MARGITA,
a PÓSA leánya 1357.

BÁNKI N. (leány)
1316-1318
= JAKÓI CSEPPÁN, a
CSEPPÁN fia 1316-1318

BÁNKI PÉTER
1316-1339

BÁNKI JÁNOS
1316-1319

PETRI TAMÁS
* 1337 k. - 1366

MARGIT
1364-1365
= CSA'SZÁRI

ILONA
1364-1365
= PATHAY PÉTER,
SZELEDOMONOS a SALAMON fia

BERECI
1374

MIHÁLY
1374

A VÁRASDOBOSI SÁNDOR - PETTHY DERS-ÁC

I. PÁL (I. táblán)	I. TAMÁS 1202-1216, +1216 nyitrai ispán
-----------------------	---

I. SEBES (I. táblán)	I. SÁNDOR 1203-1235 főpohárnokmester
-------------------------	--

III. KOZMA DOBOSI (II. táblán)	ACHILLES (II. táblán)	PETRI LŐRINC +1241.
-----------------------------------	--------------------------	------------------------

BANKI LŐKÖS (III. táblán)	VÁRASDOBOSI SÁNDOR 1294	PETRI GERGELY (III. táblán)	PETRI DERS 1280-1290 el.	MAJDS (III. táblán)
------------------------------	----------------------------	--------------------------------	-----------------------------	------------------------

DOBOSI SÁNDOR 1337-1382 szabolcsi nádor

PETRI LÁSZLÓ 1321-1382	PETRI MIKLÓS 1321
---------------------------	----------------------

PETRI MIKLÓS 1392-1409	DOBOSI JÁNOS 1407-1409	PETRI ANDRÁS 1342-1372	PETTHY DERS * 1334 k. - 1373 = MISZÉTEI N. a SÁNDORIN leánya	PETRI PÁL * 1336 k. -	PETRI PÉTER * 1338 k. - 1360
---------------------------	---------------------------	---------------------------	---	--------------------------	---------------------------------

MÁTEI FELICIAN

V. tábla.

Δ MÁTEI-AG

MÁTEI I. HONT MÁTEI ABRAHÁM
1216 1205-1216

MÁTEI II. FELICIAN

= GUT-KELED nb. N., a
VAN DDROG comes leánya
ecsedí birtokos

MÁTEI II. HONT
1303.VI.27. régend.
Comes
= TUNYOGAI ERZSÉBET,
az EMŐCS leánya
1303.VI.27.

MÁTEI AMEOLYS
1303.VI.27.
= JÁNOSI TAMÁS, a
SZILVESZTER fia
1303.VI.27.

JÁNOSI ISTVÁN
1325-1349
ecsedí birtokos

JÁNOSI LÁSZLÓ
1327-1329
ecsedí birtokos

MÁTEI BUNG
1303.VI.27.
= MIHOLAI IMRE, a
PONGRÁC fia,
1303-1320 máti lakos

MÁTEI EGYED
1325-1357

MÁTEI JÁNOS
1325-1360

MÁTEI LÁSZLÓ
1372

MÁTEI ISTVÁN
1372

MÁTEI N. (leány)

= N. MIKLÓS, az
ISTVÁN fia

ILUNCH
1322.I.I.
ecsedí birtokos

N. MIHÁLY
1303.VI.27.

N. LÁSZLÓ
1303.VI.27.

BESENYŐ ALBERT
1320.
máti lakos

BESENYŐ LÁSZLÓ
1320.
máti lakos

HONT-PÁZMÁN nb. N.
a Bihari fődag őse

VII. tábla

MÁTÉ
a Szatmár megyei
Máté falu alapítója

N.

MÁTEI FELICIÁN
(V. táblán)

MIHÁLY
1215, Eszter biblikosa

DERS
építke Derspalktya
várát

N.

N.

ACHILLES
1244-1251
fehérvári püspök, majd
püspök. és kir. alispán

I. ALBERT
(VI. táblán)

MIKLÓS
(VI. táblán)

PÁZMÁN
1230-ban örökre
birtokos

I. PÁL
(I. táblán)

I. TAMÁS
(I. táblán)

PÓSA

Pósalaka alapítója (?)

MARCELLUS
1260

FELICIÁN
1260 comes

SZENTJÁNOSI PÁZMÁN

FELICIÁN BOLCSIDAI DERS
1300 1300

MIKÓ
1278-1304
= DEBRECENI N.
az ANDRÁS leánya

CSEPPÁN ACHILLES
1278-1300 + 1280

ACHILLES
1294-1320
mész, pap

MIHÁLY MÁRTON
1254 1294-1303 +

DERS
1274-1299

N. (leány)
1347

N. (leány)
1347

ÚJHELYI-VÉDI
családok

ZOVÁRDFY cs.

FÁNCSIKAI-LÁZAR
családok

PÁZMÁN
1282-1297

N. (leány)
1297
= BARS nb. MIKLÓS,
az APA fia, 1297

HONT - DAZMAN nb. N.

VI. tábla.

A BOTTVÁNI - CZIBAK - ESZTÁRI - MINDSZENTI - ÁG

I. ALBERT MIKLÓS

I. MIHÁLY 1266, comes
HONT 1231 prístaldu comes
LAMPERT 1257 - 1264

SZAVÁLLAS MIKE 1260 - 1270
BOTTVÁNI SZALÓK 1269 - 1300
= DEBRECENI MARGIT,
az ANDRÁS leánya
II. ALBERT
MIKLÓS 1274

III. ALBERT 1284 - 1289
master
BOTTVÁNI MIHÁLY 1308
PALOTAI CZIBAK
IV. ALBERT

BOTTVÁNI PÉTER 1335 - 1349
megszentelt DOBOS-t
CZIBAK MIHÁLY 1335 - 1343
ESZTÁRI JÁNOS 1335 - 1366
MINDSZENTI MIHÁLY 1335 - 1356
MINDSZENTI MIKLÓS 1335 - 1356

III. MIHÁLY 1364
BOTTVÁNI JÁNOS 1368 - 1400

UTÓSZÓ

Több mint három esztendő telt már el a II. Magyar Őstörténeti Találkozó óta, melyet újabbak követtek. A kezdeti sikeres szárnypróbálgatás, a benidormi után, a Zürichben megrendezett Találkozó szinte rutinosan, gördülékenyen folyt le, baráti, magyar légkörben. Az alábbiakban nem valamiféle leltárt vagy tartalomjegyzéket kívánunk adni, hiszen a most közreadott előadások önmagukért beszélnek. A szavaikért felelősséget érző előadók, a világ több országából összesereglett magyar kutatók, érdeklődők és szakemberek, egyrészt maguk hoztak tekintélyes áldozatokat (anyagiakat és időt), másrészt állandóan maguk mögött érezték a helybeliek támogatását. Az, hogy ez a Találkozó messzemenőleg sikeres volt és folytatása is lett, annak a következménye, hogy dr. Csihák György és közvetlen munkatársai erejük teljes megfeszítésével szervezték és gondozták azt.

Nagy jelentősége volt annak is, hogy Svájcban, ebben a baráti és semleges külpolitikát folytató országban gyűlhattünk össze, és annak, hogy anyanyelvünkön értekezhettünk. Ennek a Találkozónak rendkívüli szerepe volt abban, hogy megtaláljuk és kialakítsuk a kapcsolatot a külföldi és a hazai magyarság között, elsősorban az országunk múltja iránt érdeklődők körében. Annak idején ez a kísérlet még teljesen újszerű volt, és másutt, más szervezetek rendezésében hasonló összejövetelre nem került sor.

Ez a rendezvény biztosította számunkra a teljes fizikai és szellemi lehetőséget ahhoz, hogy találkozhassanak a régmúltunkat hivatásszerűen és azt nem ilyen módon kutató személyek. A köztünk kialakult párbeszéd példászerű és egyúttal előremutató is volt, amint a következő évek Találkozóai bizonyítják.

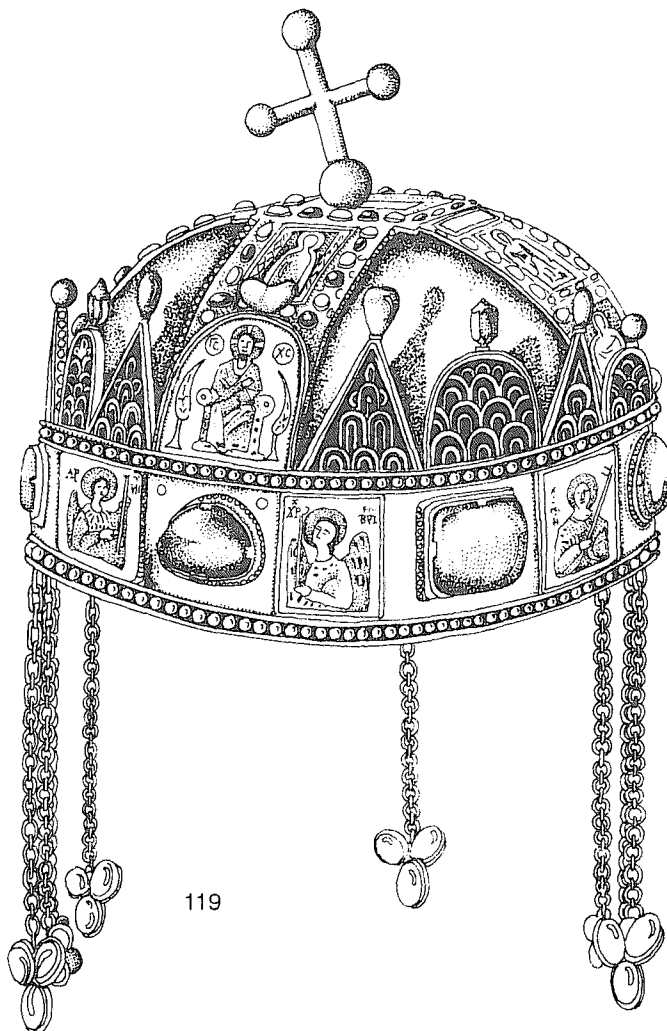
Anélkül, hogy teljességre törekednénk, a továbbiakban kiemelnénk néhány mozzanatot a Találkozó gazdag anyagából. Csihák György bevezetője után elsőnek Juba Ferencz (Ausztria) kapott elnökként szót. Megható és figyelmeztető szavai közül most csupán néhány gondolatot idézünk fel: figyelmeztetett bennünket arra, hogy nemzetünk jövője a történetünkben van és azt és egyúttal a mai nemzeti létünket ismét külső és belső veszélyek fenyegetik. Szavainak mély igazságát az azóta eltelt évek szomorú eseményei teljes mértékben igazolták! Felvetette azt – ezzel mintegy megindította a vitát –, hogy meg kell határoznunk két igen komoly, alapvető kérdést, azaz, honnan jöttünk és miben áll őstörténetünk.

Előadásai előtt és természetesen még közben is, az egyes előadók sorjában bemutatkoztak. Ez a lehetőség még közelebb hozott bennünket egymáshoz. A megindult véleménycserére ilyen alkalom eddig még nem volt, a közös mély érdeklődés az, ami összehozott bennünket (Sebestyén László, Bp.).

Szót kapott Nádasy Jenő (London), aki – amint a bemutatkozásából kiderült –, komoly történelmi stúdiumokat folytató újságíró korában közel nyolc éven át szervezte és lelkesítette a londoni Rákóczi Szabadegyetem résztvevőit, célja a magyar történelem iránti érdeklődés fenntartása és elmélyítése volt. Az Egyesület vezetősége végül úgy döntött, hogy Nádasy Jenő legyen a következő, Londonban megtartott Találkozó felelős megrendezője.

Az elmúlt évek alatt a zürichi találkozón kapott benyomásaink letisztultak, világosan látjuk jelentőségét. Önkéntesség, jó szándék, kedves, etikus közeledés volt rá a jellemző, vagyis az a törekvés, hogy hallgassunk meg minden nézetet. Kiemelném azt a modern álláspontot, miszerint a társtudományok kell, hogy együttesen döntsenek a magyar őstörténetről is, a nyelvészet felsőbbrendűségét nem kell mindenáron elismernünk. Ilyen gondolatok jegyében voltunk együtt, és a következőkben is ezek vezetnek bennünket.

Erdélyi István

MEGHÍVÓ

Nyilvános előadások 1987. minden hó második keddjén

Helye: Restaurant Urania Zürich különterme (Hauptbahnhof-tól öt perc gyalog)

Kezdet: 19³⁰ óra. Az előadásokat vita követi.

Január 13.	A magyarok őshazája – ahogyan ma tudjuk Bevezető: Dr. Csihák György (Uster)	Prof. Dr. Kiszely István Magyar Tudományos Akadémia (Bp.)
Február 10.	Die Minderheitenfrage in Ungarn und bei seinen Nachbarstaaten (exkl. Sowjetunion)	Prof. Dr. Révész László (Universität Bern)
Március 10.	Schweizer Einwanderer im Raum Pest-Ofen-Altofen (Budapest) während des 19. Jahrhunderts	Papp Áron (München) Historiker
Április 14.	A magyar mitológia	Prof. Dr. Hoppál Mihály Magyar Tudományos Akadémia (Bp.)
Május 12.	Őstörténetünk hajszálgyökerei I. ARVISURA	Dr. Csihák György (Uster)
Június 9.	Mit jelent az egyház számára Szent István szentté avatása	Prof. Dr. Mehrle Tamás (Universität Fribourg)
Szeptember 8.	Őstörténetünk hajszálgyökerei II. TAMANA	Prof. Dr. Vámos-Tóth Bátor (Honolulu) történész
Október 13.	Weisheitslehren des Ostens	Grieder Peter, Kurator Tibet-Institut, Rikon
November 10.	Das Karpatenbecken und Mitteleuropa im zweiten und im frühen ersten Jahrtausend vor Christus	Prof. Dr. Primas Margarita (Universität Zürich)
December 8.	Festveranstaltung Für Gäste mit besonderer Einladung	

Második Magyar Őstörténeti Találkozó Zürich, 1987. május 24–30.

Előadói az eddigi jelentkezés alapján (1986. december 15.): Dr. Csihák György (Uster), Dr. Érdy Miklós (New York), prof. Dr. Farkas József (Mátészalka), prof. Dr. Hoppál Mihály (Budapest), prof. Dr. Kiszely István (Budapest), vm. Kovárczy István (Malmö), dr. Magyar Kálmán (Kaposvár), prof. Dr. Mehrle Tamás (Fribourg), gr. Radványi Irén (Stockholm), Dr. Sárkány Kálmán (Budapest), Simon Zoltán (Toronto), Ugocsi D. Pál (London), Dr. Vámos-Tóth Bátor (Honolulu), W. Vityi Zoltán (Mátészalka)

RÉSUMÉ

PRÉFACE

Parmi les peuples constitutifs d'États, le magyar est le seul, dont l'hymne nationale chante l'expiation et se plaint de l'adversité. Parmi les peuples d'Europe aucun n'a subi, à la suite des deux dernières guerres – absolue et relative – les pertes semblables à celles de la Hongrie.

Inévitablement la question s'impose: qui et pourquoi nous punit-on? Ou, sommes-nous seulement la victime de notre propre chef?

Nous connaissons-nous suffisamment? Parmi nous, qui et dans quelle mesure connaîtrait notre passé proche ou lointain? Le passé qui comme on le sait est incarné dans les entrailles de notre avenir.

Respectons-nous notre passé? Honorons-nous nos ancêtres? La jeunesse actuelle s'intéresse-t-elle aux épisodes du passé de notre nation, à ses humbles ou grands personnages? Désirons-nous suivre les exemples de nos ancêtres ou les méprisons-nous? Nos aînés d'aujourd'hui ont-ils fait le nécessaire afin de nous octroyer une histoire véridique, qui soit capable de façonner notre nation et puisse réconforter nos âmes car une nation sans éducation et a fortiori sans âme, n'est plus une nation, mais seulement un monceau d'êtres à l'aspect humain. Il est superflu qu'autrui ou nous-mêmes nous nous exposions aux périls.

Si cependant un peuple se connaissant, s'accepte vaillamment, vénère sciemment son passé et respecte ses ancêtres, alors ceux-ci ne les laisseront pas aller à leur perte.

Purifions les sources de notre passé, pour en puiser la force aux combats d'aujourd'hui et de demain. Magyar, ton passé est si glorieux que n'importe quel peuple serait heureux de le reconnaître comme le sien! Magyar, penche-toi vers ton passé, approche-le de toi, purifie-le de ce dont tu l'as vilipendé de front, en connivence avec l'étranger!

Magyar, ne crois pas qu'il existe une nation meilleure à la tienne! Apprends seulement à te connaître! Compatis et regrette tes péchés pour ne plus commettre ce qui est erroné! Hisse tes propres qualités et respecte-les puisque par-là tu te protèges toi-même!

N'oublie pas Magyar que le présent relie le passé avec l'avenir; mais risque aussi de le morceler, le scinder. Reconnais le passé afin que tu saches, pour les quels de tes droits tu auras à combattre à l'avenir. Le livre que tu tiens en main te conduira à la connaissance de toi-même.

Zurich–Turicum, mois des promesses 1989

Csuhák György
Président de l'Association Historique Hongroise, Zurich

II.

On s'est rassemblé pour festoyer, nous les membres fondateurs de l'Association Historique Hongroise de Zurich, ainsi que les membres honoraire et les autres, en tout 34, ce 9 décembre 1986, au restaurant Urania dans la salle Turicia, au centre de Zurich. La majorité du nombre venait de la Suisse, puis d'Angleterre, de la Suède et de l'Allemagne Fédérale. Les 2 membres honoraires venant de Szatmár nous transmettaient les salutations de nos compatriotes de la Hongrie.

L'hymne hongroise venait de raisonner, puis celle de la Suisse, pour terminer avec celle des sicules. L'association d'étudiants allemands, le nommé "deutsche Burschenschaft" dans son tenue d'apparat, ganté de blanc entrain, le drapeau hongrois à la main du Quarz Götz de Landau, quant au drapeau suisse, il fut porté par le Dr Manz Heinz de Zurich.

Au mur le tableau de l'association arborait la photo de chacun de ses membres. Le sourire de la compréhension paisible unissait le suisse, l'allemand et le hongrois venus de onze pays.

Au cours de la fête, deux conférenciers ont pris la parole. Le Dr Farkas József, directeur du musée de Mátészalka tenait une conférence avec projection sur les stèles en bois – de réputation mondiale. Il distribua aux participants un coquet petit recueil de textes imprimés en deux langues. Ensuite notre vice-président suisse, Monsieur Savioz Bernard, historien à ses heures, interpréta son livre, écrit en français. Selon lui, les habitants de la vallée d'Anniviers du canton du Valais sont à rapprocher, du point de vue ascendance, à ses convictions à présent. Il en donnait les preuves. Eux-mêmes se nomment "les descendants des huns".

Pendant le dîner nous fîmes volontiers mention de la route que nous eûmes faite ensemble. L'association a à peine un an et déjà une rencontre d'histoire ancienne de réussite! Puis à Zurich nous organisâmes huit belles conférences, en moyenne avec une vingtaine d'auditoire. Nous avons donc toute raison d'envisager avec sérénité l'année à venir! Ensuite fut distribué le programme dans son entier pour l'année 1987, à raison d'une conférence mensuelle, en tout neuf, et une fête de plus en décembre. De même est organisée une rencontre historique ancienne à Zurich.

Nous avons décidé que dorénavant la rencontre se nommera "Histoire ancienne" et non de préhistoire. De même le nom de l'association sera "Association Historique Hongroise de Zurich" (AHHZ).

C'est avec émotion que les personnes présentes ont pris connaissance du fait, que le canton et la ville de Zurich ont examiné les statuts et la fonction de notre association. Avec la date ci-dessus, ainsi qu'avec le n° FD 16.10.86, à savoir, avec le numéro de la résolution: AFD 86/10 506, l'association fut reconnue: "Entreprise d'utilité publique". C'en est une distinction honorifique, signifiant l'exonération fiscale de l'association. De plus, nos donateurs du monde entier pourront déduire leurs subsides de l'impôt.

La soirée s'est terminée par l'investiture solennelle de nouveaux membres.

En 1987 Zurich connut un printemps particulièrement précoce. Dans les parcs, ce fut un tableau inaccoutumé – après un hiver particulièrement doux – que la vue des arbres dont les bourgeons perçaient avec célérité et les fleurs qui déployaient hâtivement leurs pétales. Peut-être que les oiseaux migrateurs seraient aussi arrivés plutôt afin d'activer la venue des oisillons.

A l'état-major de l'association de Zurich il s'y faisait aussi un branle-bas. Il s'agissait de la résolution de Benidorm: les dirigeants de l'association vivant en Suisse nomment les membres du secrétariat de la rencontre historique. Pourtant la rencontre de cette année se tiendra à Zurich.

Le grand jour fut arrivé! Le 24 mai j'ai inauguré la deuxième rencontre historique hongroise de Zurich. D'après la motion déposée, Juba Ferencz fut élu en tant que président de la rencontre.

Ils sont venus de huit pays différents, en tout quatre-vingts participants, dont vingt-et-un spécialistes. Ont eu lieu trente-cinq conférences dont seulement trois par écrit, envoyées à temps. Nos compatriotes de Mátészalka ont excellé en virtuosité: avec leurs conférences ils ont enrichi notre rencontre puis ils nous ont encore invités à un dîner à la Szatmár. On dégustait non seulement des bouchées délicieuses, mais ils ont aussi eu le souci de nous désaltérer amplement. Il est encore apparu le fils de Lengyel Ferenc – notre membre honoraire – il se présentait en costume national et exécuta des danses szatmár qui nous réchauffa le cœur et dans nos yeux humides brillait le bonheur. Sculpté dans du bois de prunier de Szatmár, ils nous gratifièrent par-là des salutations de la patrie si tronquée. A cette sculpture il s'agit de symbole du soleil, en dessous l'arbre de la vie, et autour la hampe de pique, de même en bois.

A cette rencontre, les invités venant de Hongrie, d'aucuns n'avaient à payer ni logement ni nourriture. Nos membres de Zurich s'évertuaient à couvrir les frais en les hébergeant la plupart d'eux. Pour ceux arrivant des pays de l'ouest, nous leur avons réservé les hôtels à prix modérés. Cette recette accusait un faible déficit dans le budget de la rencontre.

De cette rencontre fut établi un procès-verbal, reproduit en quatre-vingt-cinq exemplaires, qui furent postés par le secrétariat. De plus, il fut fait un video-film de cent-quatre-vingts minutes. Les participants les emportèrent pour en propager les copies dans tous les pays où les possibilités techniques furent en place. Toute une page de compte rendu parut en occident dans les journaux hongrois. Notamment en Hongrie on a vu de longs articles parus dans les journaux: "Kelet-Magyarország" et "Magyar Nemzet".

A Benidorm nous avons pris la décision, que notre association tiendra toujours son assemblée en relation avec les rencontres traitant l'histoire ancienne. A Zurich il y eut deux assemblées générales: le premier jour ce fut l'assemblée ordinaire et le dernier jour une assemblée de fête avec l'investiture de nouveaux membres.

L'assemblée a pris la décision, d'octroyer aux membres à vie le titre honoraire. En reconnaissance de leurs éminents résultats dans les recherches dans le domaine de l'histoire hongroise, nous leur avons donné le titre de membre honoraire, aux personnages comme suit: prof. dr. Kiszely István de Budapest, VM Kovárczy István de Malmö, prof. dr. Mehrle Tamás de Fribourg, dr. Sárkány Kálmán de Budapest, et prof. dr. Vámos-Tóth Bátor László de Honolulu.

A cette occasion, ayant voté pour la première fois et selon les circonstances prescrites, devant l'assemblée convoquée et dirigée, nous avons désigné notre direction. Je fus choisi pour un an. Dans l'intervalle Marton Rudolf ayant démissionné, j'avais assumé pendant presque un an la tâche de la direction. A la première séance de la direction, ses membres choisis de même pour un an, nous avons réparti parmi eux les fonctions comme suit: greffier Schwitter Judit de Horgen, comptable Kiss Mária de Uster, secrétaire Farkas József de Mátészalka, responsable de la presse, Magyar Kálmán de Kaposvár, et pour la publication des livres Radványi Irén de Stockholm, de même Kádár Péter de Zurich, vice-présidents pour les États-Unis Pluhár Rózsa de New York et Vámos-Tóth Bátor László de Honolulu, pour l'Angleterre Nádasz T. Jenő de Londres, au Canada Simon Zoltán de Toronto et en Hongrie Kiszely István de Budapest, pour la Suisse Savioz Bernard de Sion et pour la Suède Kovács István de Malmö. Choisi pour trois ans l'expert-comptable Dávid Pál de Londres, et Szakállos Hilda de Zurich.

Cette assemblée générale a ratifié nos statuts et a pris connaissance – entre autres – de ce que l'association possède: vingt-et-un livres, vingt manuscrits et un magnétophone. L'année des finances accusait un déficit de 6'150 francs en dépenses, que j'ai prises à ma charge en ayant ouvert un emprunt à l'association. L'arrêté de compte fut supervisé par Dani Pál et Radványi Irén. À leur proposition, l'assemblée a signifié la décharge aux comptables.

La cotisation n'est pas exigée, mais nous avons fait appel à nos membres, de bien vouloir cotiser lors de l'investiture, et dans le courant de l'année de faire preuve de leur libéralité. D'après les résultats de notre appel, nous pouvions conjecturer de meilleures situations matérielles et espérons avoir moins de dépenses.

La rencontre a laissé à tout le monde une très bonne impression. Il nous a vraiment réussi de rassembler les représentants de nombreuses découvertes dans les recherches de notre histoire ancienne, en toute amitié et pour un échange de vue. Erdélyi István a déclaré, que la rencontre était d'un tel niveau et non moins édifiante, qu'elle pouvait avoir sa place dans la salle d'honneur de l'académie des sciences.

Moi-même satisfait des résultats professionnels, j'étais plutôt heureux de constater, qu'au cours de la succession des organisations de cette dernière année et demie, pas une parole désobligeante ne s'est élevée. La président de la rencontre mit l'accent sur le fait, que n'est-ce pas? Les hongrois savent travailler dans la compréhension mutuelle! A savoir, qu'à la suite d'un travail commun, il nous fut possible d'établir un texte "Notre histoire ancienne" en fait de titre et que tous les participants ont raffiné.

A ce moment-là il nous parut que cette fin du mois de mai à Zurich est particulièrement belle!

Uster, neige de déglacement 1989

Csihák György

(la suite dans le prochain tome)

PROCÈS VERBAL DE LA RENCONTRE

Emis le 30 mai 1987, à Zurich, Winterthurerstrasse 135, à l'occasion de la deuxième rencontre de l'histoire ancienne hongroise, tenue du 24 au 30 mai et dont ce fut le tour. La rencontre devint possible grâce aux invitations au préalable et au prix de grands efforts et sacrifices individuels. Les participants acceptèrent les règlements de la maison (ci-inclus nr. 1). Dans cet esprit prirent place les conférenciers hongrois venant de la Hongrie, d'Angleterre, de l'Autriche, d'Amérique, du Canada, de l'Allemagne Fédérale, de la Suisse et de la Suède, afin que créativement, moyennant conférences et visualisations, on soit à même de résoudre les questions – tant les présumées que les effectives – de l'histoire ancienne hongroise, grâce aussi à leurs conjectures, sans oublier les questions inextricables.

En dehors de tout cela fut formulé le but de la rencontre qui est de savoir, ce qu'est l'histoire ancienne hongroise? (ci-joint annex nr. 2)

La rencontre eut la visite de personnages notables, dont l'un d'eux, un parlementaire suisse, qui prit même la parole.

Tant les présidents que les participants ne perdaient de vue les déclarations émises à Zurich. Ils agirent en conséquence durant la rencontre. (ci-inclus nr. 3)

Tout en oubliant les agitations des conférences et des discussions des sept derniers jours, on se restreignit à rédiger, à distribuer à temps, encore sur place, tant la trajectoire que le résumé des conférences envoyées, remises, ou lues. Il en fut de même avec les conférences spontanées.

En outre il fut décidé que la prochaine rencontre historique hongroise aura lieu du 22 au 29 mai 1988 à Londres (invitation ci-incluse).

Dans l'esprit des textes stipulés ci-haut, les préparatifs furent effectués par l'association de Zurich. Quant aux arrangements, ce fut l'affaire du vice-président de Londres.

Les signatures sont exposées au secrétariat ou au lieu de la rencontre.

Ci-joint: les résumés des discours tenus (annexe nr. 4).

Zurich, le 30 mai 1987

Ont légalisé:

dr. Farkas József
Mátészalka

dr. Gonda Ferenc
Budapest

Capt. DDr. Juba Ferencz
Vienne

Szakállos Hilda
Zurich

(Les signatures originales sont affichées au lieu de la rencontre)

L'hymne

DDr. Juba Ferencz dans son discours inaugural.

Extraits des exposés

Dani D. Pál (Londres)

La prise de la patrie par Álmos (862–907)

Quand et comment se sont constitués et le fédéralisme tribal des conquérants de notre société et la structure horizontale comme verticale? Les avantages historiques de la prise de la patrie, pris dans leurs sens le plus large. Le siècle de la prise de la patrie. Les hongrois blancs, les khazars, les habars et les hongrois noirs. Le peuple tundum, la première fédération. Quelques mots des pétchenèques, de l'alliance scellée dans le sang. La conquête du Bassin des Carpathes. La bataille transdanubienne. Les cavalcades sur les bords du Enns. Le caractère des soi-disant guerres aventureuses.

Dr. Erdélyi István (Budapest)

Les cantonnements des magyars ancestraux au Caucase et (ou) le Magna Hungaria

(13 pages)

Le plus grand territoire ancestral du cantonnement des magyars à partir du V.s. vers le nord, fut jadis celui d'Onoguria, là où sur la région occidentale les Maeotis même s'implantèrent et dont existent des récits écrits phytologiques etc. ainsi que des

données probantes. De là sont montés, aux environs du dernier quart du VIIe s. le long de la Volga, une partie du peuple hongrois ensemble avec des bulgares. C'est ce qu'a trouvé le frère Julianus en 1236. Le Magna Hungaria désigné par lui ne fut pas la patrie ancestrale. Une partie de la peuplade hongroise habitait en premier là où la fédération autonome du tartar d'aujourd'hui habite, en partie sur les bords du Baskiria.

Érdy Miklós (New York)

Les éléments essentiels de l'art ornemental hongrois en relation avec l'art eurasiatique

(Diascope: les deux conférences en tout 34 pages)

Lors du dernier de ses quatre voyages en Asie, son attention fut attirée par l'art décoratif des peuples de l'Asie-Centrale et l'Asie-Mineure, en observant de considérables concordances. Il avait effectué des comparaisons entre 23 motifs de base. Ceux-ci pouvaient être répartis en 4 groupes: la rose, la tulipe, des feuilles de palmetta primitives ainsi que l'escargot et le sarment pouvant être rangés dans leurs catégories. Parmi ceux ayant subi des comparaisons – se trouve à côté des hongrois – le peuple turc d'Asie, des iraniens, des avars, des scythes et des turcs de l'époque des conquêtes. La plus grande concordance fut entre les khorezms et les scythes 2500 ans auparavant.

Ceci est la preuve de ce que le peuple hongrois s'est disloqué de cette façon de la culture des scythes d'Asie, dont les turcs d'Asie sont aussi héritiers. Tandis que les khorezms 17 motifs sont concordants et 16 avec ceux des scythes et autant que faire se peut, 23 avec les magyars. Avec les ouïgours, ouzbeks, turcs, sasnidas et avars il y a 50% de concordance. Avec les finno-ougriens et les voghuls-ostiaks il n'existe pas de point commun. C'est ainsi que l'art décoratif de la préhistoire – du point de vue de la société – dessert et la musique populaire, l'anthropologie, l'archéologie et l'éthnographie de concert avec les résultats des autres branches, de même qu'avec les sources historiques tournées vers les steppes d'Asie.

Érdy Miklós (New York)

L'origine de la motif tulipe et sa progression dans le temps

Les sciences ethnographiques hongroise d'après son énoncé actuel et selon un polynyme sur les traces de la tulipe du XVIIe s. (provenant de l'Europe occidentale) détient l'origine des motifs du peuple hongrois. Selon l'avis d'aucuns, ce motif ne serait pas une tulipe, mais bien un lys, de provenance occidentale. Le conférencier face à ces conceptions, en suivant les parutions des siècles – rétrospectivement du présent – avait présenté l'existence du motif de la tulipe dans l'ensemble de l'art du peuple hongrois, ainsi que dans l'art populaire, (20–17s.) symbolisé au codex (16–14s.) sur les monnaies (14–13s.) les sculptures sur pierre des églises de la préchrétienté (12–11s.). Les lames de sabretache de l'art métallurgique (10–9s.) puis les trouvailles des avars et des préhuns. Il a encore disserté sur le passé des trouvailles de la riche époque du 5-ième et 6-ième s. av. J–C du temps des scythes des Chaînes de l'Altai et du sud Causace, endroits où la tulipe est connue. Le conférencier a produit, à même ses propres préparatifs phytogéographiques les centres génétiques de la tulipe sauvage, à savoir, au Moyenne et Centrale Asie.

Ceci est la présentation du motif de la tulipe de notre pays et de son passé. Dans son ensemble l'histoire hongroise s'accorde avec la science de l'étude de la société et de ses sources historiques en fait de guide.

Farkas József (Mátészalka)

A la question du cocher démoniaque

D'après les croyances populaires on attache une grande importance aux vertus magiques que possèdent les bergers, les meuniers et à l'histoire qui en est devenue une croyance. La collection systématique des croyances devenue histoire, ne peut envisager une grande antériorité, car leur enregistrement, en tant que faits historiques a souffert des lacunes. Une des figures la plus caractéristique en fait d'histoire est le cocher diabolique, qui avait le pouvoir de rendre ses chevaux forts et de leur attribuer des poils longs et reluisants. Luby Margit en premier publia de larges extraits dans ce domaine, puis Imre Ferenczi. Cette conférence fut basée sur l'histoire symptomatique, dans la lumière de la préhistoire.

Fischer János Ernő (Zurich)

Le TATOS scientifique (saman)

La principale figure de notre monde de traditions est le Tatos scientifique. C'est lui qui est la personnification de la nature, le médiateur de l'individu. Alors en état révélsif, visionnaire, le commun des mortels est capable de s'incarner dans un état de dépassement de ses expériences et ce faisant, il entre en possession – d'après les vues scientifiques présentes – avec les conséquences pathologiques du fonctionnement intellectuel, (hallucination) destitué qu'il est de toute base de réalité. A l'état de transe, par le truchement de différents esprits; les forces de la nature et les rayonnements, les apparitions s'introduisent dans le conscient, voire, avec des informations vécues, il touche les trois mondes, à savoir, les enfers, la vie moyenne et la vie

supérieure, qui sont liés par l'arbre de vie (saman). Unis, ils créent l'ordre mondial (biversum). C'est dans ce monde de visionnaire, dans l'appréciation du quotidien et sur la base du plus précieux vécu au niveau de l'entendement que décide le Tatos de l'action convoitée.

Gonda Ferenc (Budapest)

L'histoire de la ancienne culture hongroise

(lecture 18 pages)

Notre histoire a débuté là et lorsque depuis plus de mille ans, (au-delà de l'Ural en Asie) elle a émergé des mers. Sur le territoire délivré des eaux se sont afflués: depuis l'est les mongols et du sud les aryens. Ces peuples sont de la provenance du mélange turanique. Ils ont adopté leur culture, à savoir, leur religion. Les mongols honoraient le ciel: le Ten, le dieu ancestral, d'où venait le mot Isten, ou le dieu des magyars. La religion ancestrale des aryens est connue: ils ont honoré le seigneur. Ceci s'est accru avec l'hommage rendu au monde-lune ainsi qu'avec la vénération de Kos (bélier). Les turans, huit-mille ans av. J.-C. au travers du Caucase se sont fixés en Sibérie. Là en tant que Kus, (Kusit) ils ont pris place la vie en Asie-Mineure. Ils y ont conçu des colonies séparément. Plusieurs petits campements aryens et kus figurent sous d'autres noms. Le conférencier évoqua la formation des langues sémites, la pérégrination et parution des: puns, finnois, etrusques, phénitiens et kusi ou des kiksos, de même de l'apparition des zarathoustrés en Iran et des perses en fuite, puis de leur mélange. Et le conférencier de poursuivre, que Wolley a trouvé les statues Kos, lesquelles servaient d'appui aux trones du roi des Sumir. C'est ce qui certifie la thèse de Firdusi, que les pieds du trône du souverain turain furent ornés par des têtes de belier. Au IV-ième s. av. J.-C. en 728, Salmanaser avait balayé l'empire des béliers. Après la bataille sanglante causée par Alexandre le Grand et plus tard par le Grand Antiochus, ils ont traversé le Caucase pour s'unir avec les ungurs. Ils vécurent ensemble quasi un millénaire. Le nombre des habitants atteignit, aux environs de 870, les trois millions. Ils se sont mis en route à la conquête de la patrie avec, à la tête le prince souverain des ungurs.

Juba Ferencz (Vienne)

Quelques possibilités de corrélation scythique–hellenique–hongroise concernant nos navigations maritimes anciennes

(lecture 4 pages)

Comme lors de la navigation de guerre austro–hongroise et de la navigation commerciale hongroise, mais après leur perte maritime aussi, il est apparu que nos jeunes gens qui n'ont jamais vu la mer devinrent les meilleurs marins. La civilisation maritime et nomade, ainsi qu'une certaine "mémoire raciale" pourraient en être la cause. Les recherches les plus récentes démontrent que d'une part, au travers de l'Asie-Antérieure en touchant la Crète et de part en part le Balcan, d'autre part les mers Caspienne, Azov et Noire ainsi que le long du Danube, le Bassin des Carpathes s'amplissait de la même ethnie que celle qui fut la nôtre. Le type etrusque–scythique et l'ornement à tête de cheval sur la proue du bateau nous conduisent à des possibilités très intéressantes. Il faut examiner tout spécialement la route de Jason à Kolchis, quand il emporta de là la toison d'or, car ces territoires appartenaient depuis la nuit des temps aux scythes métallurgistes. Rien que le nom déjà résonne avec celui de cyprin doré.

Kiszely István (Budapest)

La patrie ancestrale des magyars (vue aujourd'hui)

(lecture 22 pages)

Des deux questions fondamentales des investigations de la patrie de nos ancêtres: quelles sortes de peuples (quel groupe ethnique) sont arrivés et dans quel groupement sont-ils atterris dans le Bassin des Carpathes? (où se trouvait leur toute dernière origine?) La deuxième question: cette question ou sa réponse ne seront à résoudre ou à discuter qu'en collaboration avec les différentes sciences: archéologie, anthropologie, ethnographie, musicologie et philologie. Parmi ces spécialités scientifiques, voire la médecine sur la base de la science japonaise, avec le nommé "marker-gén" par lequel il est déterminé unanimement – disposant de méthodes objectives telles – qu'une partie importante du peuple magyar, après avoir franchi quelques territoires de passage, appartient à l'Asie Centrale, au Turkistan et au Gengis Khan, ainsi qu'à ses environs. Les résultats de ces thèses sont attestés par la musique des magyars, le monde de ses usages, sa culture intellectuelle et matérielle, ses animaux, ses habitudes funéraires et son modus vivendi. Il va de soi, que cette généalogie ne soit pas en opposition avec la manière de voir des linguistes ni avec leur prétention exclusive que la langue magyar d'aujourd'hui se serait formée sur le territoire de jadis des finno-ougriens.

Kovács János (Hückelhoven)

Visayan

Sur la grande île centrale des îles Philippines, la langue la plus répandue fut le visayan. Dans le modeste recueil de l'édition paru sous ce titre, l'auteur soulève la question de la corrélation de cette langue avec celle de la hongroise. L'auteur recommande la poursuite de l'examen de ses conjectures. Ses hypothèses sont intimement liées avec la thèse de "Tamana".

(Ce recueil est disponible à l'adresse de l'auteur.)

Kovárczy István (Malmö)

La carte géographique Viland de Beél Mátyás

(lecture 17 pages)

L'auteur donne le nom de Beél Mátyás à son atlas, car le texte se lit en magyar-runographique. Le papier fut fait en Hongrie, avec un décalage de plus ou moins de quatre années, en seize-cent-quatre-vingt-dix-huit. Il est de 395mm de long sur 250mm de large, se divisant en parties de texte et atlas. Il est dit dans son texte: "Apparentés aux magyars, en guerre avec le varingar" qui jadis en langue russén se faisait appeler "venger". Avec leur bateaux ils aboutirent dans la nouvelle partie de l'Inde, qu'ils nommèrent par la suite le pays d'Amérique. L'atlas présente au verso une collection de cinq recettes. L'atlas représente le territoire diocésain de thalei avec la résidence d'Irland. L'auteur reçut ceci par détour, d'un inconnu, soi-disant d'Ungvár en 1976.

Lengyel Ferenc (Mátészalka)

Les jardins de Szatmár

(lecture 4 pages)

Les plantes jalousement gardées furent clôturées déjà du temps de l'âge de pierre. Du centre culturel d'Asie-occidentale, en tant que premier centre culturel, provenait la plupart des légumes et des plantes ornementales, mais c'est ici que fut créé puis institué le premier jardin suspendu, de prétention artistique, voire, utilitaire. La province de Szatmár fut une région à inondation. Du point de vue économique elle fait partie des terres d'une excellente qualité culturelle, gratifiant l'homme des fruits les plus nécessaires, comme la pomme, la prune, la noix et la poire.

Magyar Kálmán (Kaposvár)

Les questions concernant la constitution de l'État et de l'Église au X-XI siècle (l'organisation de l'État par Saint Etienne I.)

(lecture 37 pages)

Dans cette conférence il fut examiné, d'un point de vue nouveau l'importance vitale de la création d'alors, par l'État hongrois des 42 provinces, en outre de la légitimité de l'antécédante prise de la patrie, face aux deux pôles antagonistes: dans le Somogy et Nyírség. Avec la soi-disant méthode complexe et à l'aide de l'archéologie, on parvint à démontrer du territoire seigneurial du païen Koppány, donc de Somogy, l'annexion avec sa transformation dans l'optique de la christianisation. Mais l'époque de Saint Etienne est tout à fait inimaginable, sans tenir compte du fait qu'il freina son propre oncle, un Koppány de la famille des Árpáde. En guise de comparaison, il parvint à démontrer qu'en 895, donc à l'époque de la conquête de la patrie, sur le territoire de Szabolcs-Szatmár – occupé pour la première fois – la légitimité de l'exploitation et de l'organisation de l'État et de l'Église István. Ceci fut aussi examiné.

Mehrle Tamás (Fribourg)

Que signifie pour l'Église la béatification du Roi Etienne?

(lecture 16 pages)

Le conférencier fit part de son optique concernant l'Église et les saints, puis de leur consécration à la sainteté. Il poursuivit en disant que l'homme de tous âges et relativement à son âge doit vivre sa croyance. De là la dimension historique. Qu'a-t-il fait le Roi Etienne pour que l'Église le trouvât digne de la béatification? Quel était de l'Église la conception du haut idéalisme que le Roi chrétien incarnât? Son grand art fut la réussite à incorporer la Hongrie dans la communauté des peuples de l'occident, quoique ce ne fut pas seulement à cause de la politique, mais bien plus du fait de sa persuasion dans la foi chrétienne. Etienne résolut deux difficultés avec succès: le combat des païens et sa contribution à l'expansion de la foi. Il participa en même temps à la protection du pays contre les ambitions impérialistes étrangères, en protégeant l'indépendance du pays. C'est de cette façon que devint compréhensible que l'Église se soit rendue à l'évidence de l'idéalisation du Roi chrétien et le béatifia.

Rojkóné Bakos Ibolya (Berne)

Les sicules, sikans, sikel – peuples d'origine de la Sicilie, ouque peut avoir affaire le hongrois avec la Sicilie?

(lecture 20 pages + impressions de voyage 6 pages)

Dans le recueil dont le titre est: "Sur les traces des descendants de Székely" elle confirme le fait que la civilisation des sicules a précédé celle des grecs et qu'elle fut florissante pendant quatre-cents à cinq-cents ans. Les sicules pénétrèrent en Italie au travers des Carpathes, jusqu'en Sicile, aux environs de mille-cinq-cents av. J.C. La conférence fut poursuivie au moyen de diapositif, présentant des trouvailles en Sicile.

Sebestyén László (Budapest)

Les relations huno-magyars

Une partie de nos historiens nie l'existence de ces relations, en se basant sur les chroniques hongroises du siècle dernier, qui ont traité les critiques étrangères. A cette négation intervenaient par contre-coup les linguistiques, objectant le manque de connaissance de la langue des hunos. Le conférencier fit d'abord connaître la position des partisans du négativisme, en leur opposant la preuve du contraire. Ensuite il fit refléter la situation présente avec les considérations de ses nouveaux travaux. D'après les études les plus récentes des historiens professionnels de la même patrie, il dépeignit leurs opinions selon les derniers travaux parus sur l'histoire hongroise, en les esquissant selon la base de l'histoire d'Erdély (Transylvanie).

Simon Zoltán (Toronto)

La distinction dans le Bassin des Carpathes entre les idiomes magyars, kabars, avars et les hunos-sicules avec l'ordinateur

(lecture 2 pages, 3 pages d'esquisses)

La quintessence de la conférence laisse à supposer, que les territoires des dix tributs d'Árpád le conquérant de la patrie portent encore de nos jours des vestiges linguistiques sur la carte géographique. Selon leur règle essentielle, l'auteur mit en oeuvre en 1981 l'évaluation de la géographie linguistique, sur l'ordinateur. Des feuilles codées ainsi que 5080 cartes perforées ont été préparées des langues des 395 villages hongrois. Cette opération procura des résultats concluants; l'élaboration de leur vocabulaire, certains villages ne concordent en rien, par contre au sommet de la parenté de ceux-ci, il y eut un accord de 96%. Dans un tel réfléchissement le dialecte; au nord, peut-être les kabardiens (nyék?) à l'ouest (Burgenland et Transdanubie) les avars au milieu des meyers et les autres tributs magyars, à l'est des hunos-sicules, le patois s'isole nettement. On trouve dans ces derniers dialectes des principes de langues espagnoles, (span-catalan) ir-celtique, (gepida?) la sicule (apparenté aux peuples de la langue latine), donc des dialectes en grand nombre. La présentation exploratoire à l'ordinateur de la carte géographique des dialectes, est la toute première de ce genre.

Simon Zoltán (Toronto)

Le meneur Árpád et la goulache aux pommes de terre et haricots

Dans cette conférence une question osée nous fut posée. On peut s'imaginer que des légumineuses aussi fondamentales que sont les haricots (en sicule fuszujka ou paszuly) les pommes de terre et maïs soient connus depuis bien plus longtemps qu'on se l'imagine. On peut lire dans les notes de Pigafetta, entre 1519–1524 que les malais appelaient la pomme de terre "gumbili" bien avant qu'on l'eusse connue en Europe. Le haricot et la pomme de terre pouvaient provenir des rivages du Pérou aux environs de quatre-cents ans av. J.C. à savoir à une deuxième occasion, par l'intervention d'un inka nommé Topa, de l'île de Pâques et des îles Philippines, d'où ils pouvaient parvenir jusqu'à nos aïeux. Le maïs pût être importé par le premier américain-hongrois, Türker, dans les environs de la Volga, de Viland, d'Amérique et de là, par l'intermédiaire de hun, réapparut en Egypte puis en Europe. (L'auteur introduisit l'écriture runique Nova-Scotia rupestre et sa lecture en hongrois.)

Somogyi Zoltán (Edison)

Interventions dans les considérations de l'histoire ancienne hongroise

(8 pages)

L'influence subie par les habsbourgs pendant les 400 ans d'occupation n'est pas négligeable en ce qui concerne notre histoire ancienne. C'est bien ce que nous devons admettre, tout en tâchant de nous libérer des influences. Nos ancêtres étaient pour 70% préariens (kelt). Ils ont franchi la Péninsule des Balkans pour aboutir au Bassin des Carpathes. Ce peuple après s'être

propagé, s'est répandu dans toute l'Europe-occidentale. Le territoire et la direction des exploitations hongroises de la préhistoire stipulent le Moyen-Orient.

Vámos-Tóth Bátor (Honolulu)

Tamana

(avec magnétophone et dia)

La présentation des trois lois du Tamana, est accompagnée d'une riche illustration. Les recherches sur le Tamana n'est pas un épluchage de textes linguistiques, mais bien une science structurale, voire, l'alignement des noms d'agencement identique, avec leurs significations éventuelles d'aujourd'hui, ou sans prendre garde aux sens déviants. C'est ainsi que sont nés en dix-neuf-cent-quatre-vingt-et-un les trois lois du Tamana. Depuis lors, les noms collectionnés du Tamana dépassent les dix-mille des cent-vingt-cinq pays du globe. On y trouve tous les mots-souches du Bassin des Carpathes. Le nombre de ces noms augmente dans les régions où les signes ornementaux et la musique pintatone sont présents. Ces concordances datent, pour le moins, de dix-mille ans, en fait de preuve de civilisation, pénétrant le monde entier.

W. Vityi Zoltán (Mátészalka)

Les premiers Hont-Pázmán et les Szabolcs-Szatmár

(28 pages de lecture et 8 annexes)

Moyennant la science de la bibliographie, Werner Mór établit, d'après les récentes recherches brevetées du collationnement des ébauches de l'ordre des descendance, la preuve du bien-fondé de ce système, appliqué à la peuplade Bihari de la branche Hont-Pazman, ainsi qu'à celle de Matei, jusqu'à présent inconnue. Par la suite il détermine sa position dans l'ordre de descendance des Beszterce de la province de Szabolcs, ainsi qu'avec les maisons régnantes des domaines seigneuriaux de la peuplade Doboz de Szatmár.

Remarque

Nous rendons compte de même des conférences qui ne figurent pas au programme de la "Rencontre". Celles-ci ont été rapportées du fait que quelques unes de prévues n'ont pas eu lieu.

DEFINITIONS

a l'intention des rencontres de l'Association Historique Hongroise, Zurich, traitant l'histoire ancienne hongroise

1. Histoire ancienne des Hongrois

Nous considérons comme histoire ancienne des Hongrois le développement physico-anthropologique, linguistique et la suite des événements sociaux et culturels jusqu'à l'extinction de la Dynastie des ÁRPÁD (1301).

Découvrir la vérité historique est le devoir de la science, afin d'aider avec ses résultats et ses conclusions le présent et l'avenir des Hongrois.

On ne peut imaginer la recherche concernant l'ancienne histoire hongroise qu'avec les méthodes complexes, en utilisant les sources historiques et les sciences auxiliaires. Il faut aussi rechercher l'histoire des peuples apparentés et associés, comme les Petchénegues, Coumans, Ous, Ias, etc. à effectuer des recherches pareilles dans le Bassin des Carpathes. Ici la clarification des origines des Sicules (les "Székely" de Transylvanie) est indispensable.

Il est nécessaire à souligner l'importance de l'État et de l'époque Kazar, puis les relations dans l'histoire ancienne entre les Hongrois et les peuples d'Oural, les Turcs, ainsi que ceux des Indo-Européens. L'histoire des peuples au sud du Caucase nécessite, du point de vue des Hongrois, une sévère analyse.

2. Patrie ancestrale des Hongrois

Nous appelons patrie ancestrale Hongroise le territoire où la racine de la nation prenait forme et la conscience nationale se cristallisait.

En ce qui concerne la patrie ancestrale, il ne faut pas confondre avec les territoires, dont nos ancêtres se servaient comme stations au cours de leurs migrations.

Jusqu'alors la définition de Patrie ancestrale Hongroise a eu des théories diverses. Celles-ci sont en relation étroite avec l'idée mal définie de la parenté (nations-soeurs, parenté des langues, etc.) et avec le fait que les ancêtres des Hongrois sont de divers origines bien qu'il y eût la branche (racine) principale. Les autres étaient d'intérêt secondaire.

3. Ancêtres et parentés des Hongrois

Nous considérons comme ancêtres des Hongrois ceux dont nous sommes les descendants par des liens du sang.

La définition de la parenté, plus spécialement de la parenté ethnique, est une des questions les plus compliquées de notre histoire ancienne. A part la définition exacte de la parenté linguistique, il est nécessaire de considérer les éléments génétiques,

culturels et autres. En effet, il s'est avéré que plusieurs langues considérées comme apparentées, n'étaient que membres d'un même groupement linguistique.

Certains aspects et signes peuvent être considérés comme des éléments de parenté, mais ne peuvent être les arguments de base d'une parenté.

4. Notre prise de possession

Notre prise de possession comprend le série d'événements historique dont le terme était l'intégration du Bassin des Carpathes par le peuple d'Álmos, voire d'Árpád et les peuples qui s'y attachèrent.

Cette série d'événements comprend aussi ceux qui ont mené à la prise de possession ou qui en étaient la conséquence.

5. Magyar (Hongrois)

Les recherches scientifiques récentes ont mis en évidence l'identité des magyars, ainsi només celui des peuples – expansif et homogène – lequel aux environs de mille ans après J-C s'étendait sur l'ensemble du Bassin des Carpathes, tout en y instituant un État chrétien et unifié.

Prise de la patrie du peuple magyar:

- sa morphologie est d'apparence moitié turanienne, pamir et proche-asiatique,
- sa langue est le hongrois, appartenant au groupe des langues conjugatives (agglutinantes),
- son histoire juridique léguée par écrit débute par l'alliance scellée dans le sang. Cette alliance précédant la prise de la patrie fut instaurée par Álmos en tant que son chef principal. L'échine de cette histoire juridique fut la Bule d'Or, (chrysobule) et l'esprit de la sainte couronne.

Ce qui précède est aussi caractéristique au peuple hongrois d'aujourd'hui et

- le fait que le principe d'identité nationale lui soit acquis,
- sa religion s'orientant vers l'évolution historique des Églises d'Europe latine. Sa tolérance extrême envers les religions fait partie de ses caractéristiques,
- il veille aux particularités héritées de ses aïeux. Ce même fait observé chez d'autres peuples s'éloigne de cette tendance,
- en héritage de ses aïeux il dispose d'une culture ancestral tant matérielle qu'intellectuelle dont se détache l'écriture runique, l'art folklorique, le monde de sa foi et sa langue maternelle musicale, caractéristique par sa gamme pentatonique et son parallélisme à système simultané.

6. Nos incursions

On entend sous cette dénomination les expéditions militaires effectuées à l'époque de la prise de la patrie dans le territoire extérieur du Bassin des Carpathes. D'après nos connaissances actuelles, les habitants du Bassin des Carpathes (les avars et slaves etc.) ont pris part à nos campagnes.

D'après les sources étrangères, des documents de l'époque à notre disposition, ces expéditions furent interprétées comme étant une invasion de hordes pillardes.

Sur la base des faits techniquement analysés fut prouvé, que ces expéditions militaires – déterminantes dans leur majorité – la diplomatie hongroise en fut le subsidiaire courant.

Elle servait en outre à l'estimation de la force adverse réelle ou hypothétique et éventuellement à leur destruction, de même que et sans exception, ce fut à l'aide de la force d'autres alliances.

La fin de ces types de nos campagnes, parallèlement au développement des rapports de la force européenne (la transformation de l'Empire allemand unitaire etc.) d'une part, d'autre part la réalité de la consolidation interne de l'État hongrois sont en corrélation entre elles.

7. La fondation de notre patrie

Sur le territoire de l'Europe, le premier État unifié et chrétien depuis sa fondation il y a un millénaire, existe sans discontinuer jusqu'à nos jours. Cet État fut créé par des magyars.

Pour l'orientation de cet État, la nation hongroise a institué et maintenu un système que l'on appelle parlementarisme hongrois.

Les principaux événements de cette fondation de notre patrie sont:

- il débute par l'alliance scellée dans le sang. En harmonie avec l'exercice latino-chrétien fut constitué l'ordre légal,
- le passage d'Álmos et d'Árpád dans le Bassin des Carpathes,
- l'occupation intégrale du Bassin des Carpathes par les magyars d'Álmos et d'Árpád, ainsi que par des peuples qui s'y joignirent,
- les activités militaires et diplomatiques, consécutives à la prise de la patrie,
- l'intégration au christianisme, de même que l'établissement de l'institution de l'État et du royaume. Dans cet alignement les quelques éléments du fédéralisme se sont implantés chez nous.

RÈGLEMENTS INTÉRIEURS

1. A la rencontre ont retenti ou ont été communiqués les travaux dont l'objet exclusif serait l'histoire ancienne hongroise et la langue hongroise, ainsi que les thèmes qui y sont intimement liés. Il est parfaitement entendu que les finalités politiques, philosophiques ou religieuses n'auront ici pas de place.
2. Le droit de divulgation des travaux – communiqués ou envoyés – est la propriété réciproque de l'association et de l'auteur. L'association étant une société sans but lucratif, il fait parvenir à prix coûtant ou gratuitement aux intéressés les communiqués ou informations divers. La même chose concerne les bandes sonores et tout ce qui a trait aux films ou à toute autre information.
3. La présidence de l'association demande aux participants de garder leur impartialité et d'écouter jusqu'au bout, en toute bonne foi, les déclarations, même les plus contradictoires, de ne poser des questions personnelles et de ne pas déranger le conférencier.
4. La journée de travail se divise en deux parties: le matin on commence par la table ouverte, suivie de la lecture des communications écrites s'il y a lieu. L'après-midi est consacré avant tout aux conférences. Les suggestions seront encore émises dans la matinée.
5. Les conférenciers disent ou lisent leurs exposés au président. Remarques à haute voix, à savoir, des interruptions de la part du public ne sont pas de mise. Questions ou suggestions seront remises par écrit au président. Celui-ci les groupera pour en faire part lors d'une table ouverte.
6. La présidence est entre les mains du président en fonction. Les termes pour l'interpeller sont: Madame ou Monsieur le président. Le président dirige les débats comme il l'entend.
7. Notre unique passion est l'histoire ancienne hongroise et la langue hongroise.

Zurich, le 16 mai 1986

ASSOCIATION HISTORIQUE HONGROISE, ZURICH
LA PRÉSIDENTE

DÉCLARATION

Que l'amitié, l'intégrité professionnelles et la connaissance des matières, l'objectivité et le désintéressement soient les qualités qui nous caractérisent, nous qui travaillons collectivement à l'histoire du peuple hongrois et à l'histoire de notre patrie magyar.

Nous sommes ouverts à toutes les idées. Nos activités sont exemptes de politique, et purement scientifiques, amicales et favorable à la vulgarisation. Nous n'avons aucun but lucratif ou social, notre seule passion est l'histoire du peuple hongrois, ainsi que de sa langue. Nous remercions profondément nos membres, nos amis et les personnes intéressées, pour leurs engagements, lesquels cependant n'entraînent de conséquence d'aucune sorte, ni pour notre association ni pour les autres membres.

Notre but est positif. Libre de toute pression extérieure, nous voulons – dans le plus pur esprit scientifique – étudier et élucider avant tout la véritable origine du ou des peuples magyars, de notre ou de nos berceaux, ainsi que l'origine de la langue hongroise et les diverses parentés que l'on peut établir grâce à notre langue et notre peuple actuel.

Nous ne récusons à priori aucune théorie; cependant nous attendons de nos intervenants, que les preuves et les arguments s'appuient sur de solides bases scientifiques. Nous n'acceptons pas que n'importe qui puisse affirmer n'importe quoi, que cela soit déjà dit et que par conséquent, tout le monde fasse sienne cette résolution.

Nous avons le plus profond respect pour toutes les ramifications de la grande famille humaine, c'est pourquoi nous attendons qu'il en soit de même envers notre peuple. Nous sommes convaincus que notre avenir est neuf, que sa glorieuse église ne serait être bâtie que sur une morale saine qui est la condition sine qua non du respect mutuel et du bannissement de la violence sous toutes ses formes.

En ce qui concerne les recherches historiques, nous sommes conscients de la portée des questions du présent et du futur. Notre point de vue en sera publié intégralement par la présente.

Zurich, le 10 février 1986

ASSOCIATION HISTORIQUE HONGROISE, ZURICH

PROGRAMME

DEUXIÈME RENCONTRE TRAITANT L'HISTOIRE ANCIENNE HONGROISE DE ZURICH

du 24 au 30 mai 1987

PROJECT

jour	heure	conférenciers	thèmes	président	participants à la table ronde
24 dimanche	10 ⁰⁰ -11 ⁵⁰	Csihák	Hymne nationale, Inauguration, présentation qu'attend-on de cette rencontre? Elaboration technique des considérations, questions	Juba	
	12 ¹⁰ -12 ⁴⁰	Bobula Ligeti	L'origine des Magyars (lecture) Introduction aux recherches de l'histoire ancienne hongroise (lecture)	Sebestyén	
	15 ⁰⁰ -17 ⁵⁰		Assemblée générale de l'Association Historique Hongroise de Zurich (AHHZ)		
	18 ⁰⁰ -19 ⁰⁰		Assemblée de la Présidence (AHHZ)		
25 lundi	10 ⁰⁰ -10 ⁵⁰	Csihák, Erdélyi, Farkas, Fischer	Qu'est-ce-que l'histoire ancienne hongroise?	Pandula	Dani, Erdélyi, Farkas, Fischer, Kovárczy, Pandula
	11 ⁰⁰ -11 ⁵⁰	Juba, Kiszely, Kovárczy, Simon Vámos	Qu'est-ce-que l'histoire ancienne hongroise	Nádasy	
	12 ⁰⁰ -12 ⁵⁰		Table ronde	Juba	
	12 ⁵⁰ -13 ⁰⁰	Érdy	Exercice de l'histoire ancienne	Lengyel	
	16 ⁰⁰ -16 ⁵⁰	Gonda	L'histoire de la ancienne culture hongroise	Nádasy	
	17 ⁰⁰ -17 ⁵⁰	Érdy	Les éléments essentiels de l'art ornemental hongrois, en relation avec l'art eurasiatique	Farkas	
26 mardi	18 ⁰⁰ -19 ⁰⁰	Simon	Le meneur Árpád et la goulache aux pommes de terre et haricots	Sebestyén	
	10 ⁰⁰ -11 ³⁰	Farkas	A la question du cocher démoniaque	Érdy	
	11 ⁴⁰ -12 ⁵⁰	Table ronde	La culture de la nation hongroise, postérieure à la prise de la patrie	Érdy	
	12 ⁵⁰ -13 ⁰⁰	Farkas	Exercice de l'histoire ancienne	Fischer	
	16 ⁰⁰ -17 ¹⁰	Vámos	Le Tamara (magnétophone et dia)	Magyar	
	17 ²⁰ -18 ⁰⁰	Rojkóné	Que peut avoir affaire le hongrois avec le Sicile?	Magyar	
27 merc.	18 ¹⁰ -18 ⁴⁰	Kovács	Le Visayan	Vityi	
	18 ⁴⁰ -19 ⁰⁰	Lengyel	Les jardins de Szatmár	Radányi	
	10 ⁰⁰ -10 ⁵⁰	Radányi	De l'origine des hyksos	Pluhár	
	11 ⁰⁰ -11 ⁵⁰	Érdy	L'origine de la motif tulipe et sa progression dans le temps	Erdélyi	
	12 ⁰⁰ -12 ⁵⁰	Kovárczy	La carte géographique Viland de Beél Mátyás	Pandula	
	12 ⁵⁰ -13 ⁰⁰	Erdélyi	Exercice de l'histoire ancienne	Kádár	
28 jeudi	14 ⁰⁰ -22 ⁰⁰		Nous rôtissons du lard au mont du "culte des idoles" Tout le monde y est le bienvenu		
	10 ⁰⁰ -10 ⁵⁰	Kiszely	La patrie ancestrale des magyars (vue d'aujourd'hui)	Szakállós	Erdélyi, Gonda, Kovárczy, Nádasy, Sebestyén
	11 ⁰⁰ -11 ⁵⁰	Sebestyén	Les relations huno-magyars	Simon	
	12 ⁰⁰ -12 ⁵⁰	Erdélyi	Les cantonnements des magyars ancestraux au Causace et (ou) le Magna Hungaria	Kovárczy	
	12 ⁵⁰ -13 ⁰⁰	Csihák	Exercice de l'histoire ancienne	Gonda	
	15 ⁰⁰ -16 ⁰⁰		Assemblée de la Présidence (AHHZ)	Érdy	
29 vendredi	16 ⁰⁰ -16 ⁵⁰	Table ronde	La patrie ancestrale des Magyars	Magyar	
	17 ⁰⁰ -17 ⁵⁰	Dani	La prise de la patrie par Ámos (862-907)	Kovárczy	
	18 ⁰⁰ -19 ⁰⁰	Magyar	Les questions concernant la constitution de l'État et de l'Église du X-XI siècle (l'organisation de l'État par saint Etienne I.)		
	10 ⁰⁰ -10 ⁵⁰	Simon	La distinction dans le Bassin des Carpathes entre les idiomes magyars, kabars, avars et les huno-sicules avec l'ordinateur	Farkas	Dani, Magyar, Mehrle, Simon, Vityi
	11 ⁰⁰ -11 ⁵⁰	Mehrle	Que signifie pour l'Église la béatification du roi Etienne?	Vityi	
	12 ⁰⁰ -12 ⁵⁰	Vityi	Les premiers Hont-Pázmán et les Szabolcs-Szatmár	Mehrle	
30 samedi	12 ⁵⁰ -13 ⁰⁰	Sebestyén	Exercice l'histoire ancienne	Kovács	
	16 ⁰⁰ -16 ⁵⁰	Pandula	La question de héraldique des époques Árpáds	Juba	
	17 ⁰⁰ -17 ⁵⁰	Table ronde	Notre prise de possession	Pandula	
	9 ⁰⁰ -9 ⁵⁰		Service religieux ökumenique		
	10 ⁰⁰ -10 ⁵⁰	Csihák	Bán József (Zurich), Illés Róbert (Strasbourg)	Juba	
	11 ⁰⁰ -11 ⁵⁰		Séance de clôture	Juba	
30 samedi	12 ⁰⁰ -13 ⁰⁰	Csihák	Assemblée générale extraordinaire AHHZ	Juba	
			Signature des final documents	Juba	
			Résumé	Juba	
30 samedi			La terminaison de rencontre		

POSITION CONTINUE DES LIVRES TECHNIQUES PROFESSIONNELS

INVITATION À LA TROISIÈME RENCONTRE LONDRES, TRAITANT L'HISTOIRE ANCIENNE HONGROISE

L'association Historique Hongroise de Zurich en tant qu'organisateur, invite d'ores et déjà à la troisième rencontre tous ceux qui s'intéressent à faire le point dans les recherches de l'histoire ancienne hongroise.

Le but de cette rencontre étant de rassembler: les spécialistes vivant à l'étranger ou ceux habitant la mère patrie, ainsi que les personnes privées qui portent de l'intérêt à nos travaux. Nous tenons à ce qu'ils prennent part aux discussions ouvertes au cours desquelles – il est souhaitable – que l'échange des opinions se développe et s'étende dans un esprit de cordialité.

Les conférences seront groupées suivant les principaux thèmes: 1) l'histoire ancienne des hongrois, 2) les divers stades du développement de la lingua hongroise, 3) les emblèmes royaux hongrois, 4) additifs aux thèmes précédents p.ex. l'archéologie et l'art populaire etc.

Que le thème principal de notre rencontre soit la constitution de notre État. Les thèmes historiques – du point de vue âge d'Endre III (1290–1301) – seront à examiner. Les conférences seront suivies de table ronde.

Nous prions nos spécialistes de bien vouloir envoyer leur conférence – dont le résumé ainsi que la durée qu'elle nécessite (à envoyer jusqu'au 29 février 1988) afin que les organisateurs puissent, et vous contacter et établir un plan définitif au fur et à mesure de leur arrivée. Nous souhaitons assurer à nos conférenciers le temps de parole, mais à conditio sine qua non, qu'ils aient déjà assumé dans leur spécialité d'au moins une publication. Ils devraient en outre reconnaître et non moins admettre la potentialité de la ramification de notre histoire ancienne. Les organisateurs – en ce qui concerne les publications – considèrent les conférenciers comme indépendants et dans leur considération et dans leur position matérielle, tout en ayant l'esprit ouvert dans toutes les directions.

Les causes personnelles ou politiques ne seront pas prises en considération. Il ne sera tenu compte que du sujet fixé au programme. Cependant on attend des participants qu'ils tiennent compte du concept esquissé dans la présente invitation.

La langue officielle et de travail est le hongrois.

Lieu de la rencontre: Londres

Temps: 22–29 mai 1988

Adresse du secrétariat:

ASSOCIATION HISTORIQUE HONGROISE, ZURICH
CH–8047 Zurich, Boîte postale 502

Le secrétariat sollicité procurera logement et nourriture. Que les participants veuillent bien s'annoncer par écrit au secrétariat, d'où ils recevront les renseignements nécessaires.

La présente invitation pourvue de circulaire en plus du règlement de l'organisation et de ses déclarations, renferme tout ce qui est à savoir au sujet de la dite rencontre. Nous prions les organismes hongrois, les personnes, la presse, radio et télévision qu'ils soutiennent nos initiatives et propagent nos invitations.

Zurich, le 30 mai 1987

Dr. Csihák György (Uster), Ugocsi Dani D. Pál (Londres), Prof. Dr. Erdélyi István (Budapest), Prof. Dr. Farkas József (Mátészalka), de Jánssky Papp Éva (Los Cocos), Cpt. DDr. Juba Ferencz (Vienne), Prof. Dr. Kiszely István (Budapest), vm. Kovárczy István (Malmö), Pluhár Rózsa (New York), de Radványi Irène-Henriette (Stockholm), Rojkóné Bakos Ibolya (Berne), Dr. Sárkány Kálmán (Budapest), Sebestyén László (Budapest), Simon Zoltán (Toronto), Somogyi Zoltán (Edison), Prof. Dr. Vámos-Tóth Bátor (Honolulu).

La présente invitation pourvue des signatures originales est exposée aux lieux même de la rencontre.

EPILOGUE

Plus de trois ans de révolus depuis la deuxième rencontre historique ancienne hongroise. Depuis là, d'autres ont suivi. A partir des essais fructueux des premiers coups d'ailes des débuts à Benidorm, ceux de Zurich furent aisés et routiniers, grâce à l'ambiance magyar. Dans ce qui suit, nous ne voulons surtout pas procéder à une table de matière quelconque ou à un inventaire, puisqu'entre-temps la publication des exposés parle pour elles-mêmes. Les paroles des conférenciers, nantis de responsabilité, les hongrois attroupés du monde entier, les intéressés, voire les professionnels ont investi de considérables sacrifices d'ordre matériel et de temps. Cependant ils étaient conscients de l'appui constant de leur entourage. Pour que la rencontre soit une réussite à long terme et du fait que d'autres aient suivi, est la conséquence de ce que dr. Csihák György, y compris ses collaborateurs immédiats se soient évertués et à la créer et à l'entretenir. Il fut particulièrement significatif, qu'en Suisse, dans ce pays à politique extérieure fraternelle et neutre, nous ayons pu nous y réunir puis délibérer en notre langue maternelle. Cette rencontre symbolisait l'extrême importance à trouver et à développer la relation entre hongrois vivant à l'étranger et les compatriotes de Hongrie; ceci avant tout dans le cercle des intéressés à notre passé. De ce temps-là cette tentative fut toute nouvelle. D'autre part la création d'autres organismes, pouvant réunir de pareils assemblément, n'avaient pas encore vu le jour. Cet organisme nous investissait pleinement en force physique et des possibilités intellectuelles à discerner des personnages du métier, pouvant effectuer des recherches de notre époque reculée, ainsi que ceux des chercheurs qui procèdent autrement. Le dialogue instauré entre nous fut exemplaire et par conséquent positif, comme les années ultérieures en firent la preuve. Sans prétendre à la perfection, nous relevons quelques phases du riche matériau de la rencontre. Après l'introduction de Csihák György, en premier ce fut Juba Ferencz (Autriche) qui prit la parole en tant que président. De ses paroles très émouvantes et non moins avertissantes, en voici quelques unes. Il nous fit remarquer que l'avenir de notre nation est inclus dans notre histoire et que celle-ci comme celle d'aujourd'hui sont menacées par des dangers externes et internes. La profonde exactitude de ces paroles ont trouvé leur justification dans les tristes événements des dernières années. Il a soulevé – tout en ayant par-là ouvert le débat – que nous devrions préciser deux questions, tant fondamentales que graves, à savoir: d'où venons nous et en quoi consiste notre histoire de l'époque reculée? Avant les conférences et bien entendu pendant aussi, à leur tour, les conférenciers se sont présentés. Ces possibilités ont eu pour effet de nous rapprocher les uns des autres. Pour l'échange des idées ce fut la première occasion. C'est l'intérêt commun qui nous rassemble Sebestyén László (Budapest).

Ensuite Nádasy Jenő (Londres) prit la parole. Avec sa présentation il fit connaître qu'au temps de son état de journaliste près de huit ans il organisa et anima de sérieuses études historiques, à Londres, aux participants de l'université libre de Rákóczi. Son but est de maintenir l'intérêt porté à l'histoire et de l'approfondir. En dernier lieu, la direction de notre association prit la décision de nommer Nádasy Jenő en tant que responsable de l'organisation de notre prochaine rencontre à Londres. Au cours des dernières années, nos impressions se sont précisées et nous voyons clairement depuis la rencontre de Zurich, l'importance de la signification du volontariat, bonne volonté, aménité et une étique d'approche pour les plus caractéristiques, y compris l'effort de l'écoute de chaque opinion.

Pour relever le point de vue moderne, il faut préciser, que c'est à l'association des sciences à arbitrer à l'unisson l'histoire ancienne hongroise. Quant à la supériorité linguistique, elle ne doit pas être reconnue à tous prix.

C'est dans de pareilles pensées que nous fûmes unis et nous voudrions que dans le futur il en soit de même.

Erdélyi István

ASSOCIATION HISTORIQUE HONGROISE, ZURICH

Programme annuel 1987

Invitation

aux conférences publiques de 1987 les deuxièmes mardis du mois, à 17h³⁰

Lieu: dans la salle du restaurant Urania à Zurich

Les séances sont suivies de débat

13 janvier	La patrie ancestrale des hongrois Introduction: Dr. Csihák György (Uster)	Prof. Dr. Kiszely István Académie des Sciences de Hongrie (Budapest)
10 février	La question minoritaire en Hongrie et dans nos pays environnants à l'exclusion de l'Union Soviet	Prof. Dr. Révész László (Université de Berne)
10 mars	Les émigrants suisses dans les régions Pest–Ofen–Altofen (Budapest) au XIXs.	Papp Áron (Munich) Historien
14 avril	La mythologie hongroise	Prof. Dr. Hoppál Mihály Académie des Sciences de Hongrie (Budapest)
12 mai	Le fin fond de notre histoire ancienne I. Arvisura I.	Dr. Csihák György (Uster) Historien
9 juin	Que signifie à l'Église la béatification du roi Etienne?	Prof. Dr. Mehrle Tamás Université de Fribourg
8 septembre	Le fin fond de notre histoire ancienne II. TAMANA	Prof. Dr. Vámos-Tóth Bátor (Honolulu) Historien
13 octobre	Les enseignements de la sagesse orientale	Grieder Peter, Curateur, Institut-Tibet, Rikon
10 novembre	Le Bassin des Carpathes et l'Europe-Moyenne au deuxième et antérieurement au premier s. av. J-C	Prof. Dr. Primas Margarita (Université Zurich)
8 décembre	Réception de fin d'année (sur invitation)	

DEUXIÈME RENCONTRE à Zurich traitant l'histoire ancienne hongroise du 24 au 30 MAI 1987 dont voici les conférenciers annoncés jusqu'à présent (15 décembre 1986):

dr. Csihák György (Uster), dr. Érdy Miklós (New York), prof. dr. Farkas József (Mátészalka), prof. dr. Hoppál Mihály (Budapest),
prof. dr. Kiszely István (Budapest), dr. Kovárczy István (Malmö), dr. Magyar Kálmán (Kaposvár), prof. dr. Mehrle Tamás
(Fribourg), Radványi Irén (Stockholm), dr. Sárkány Kálmán (Budapest), Simon Zoltán (Toronto), Ugocsi Dani D. Pál (Londres),
Vámos-Tóth Bátor (Honolulu), W. Vityi Zoltán (Mátészalka)

Az Első (Benidormi) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai

TARTALOMJEGYZÉK

	oldal
Table of contents – Table des Matières – Inhaltsverzeichnis	5
Előszó	9
Meghívó az Első (Benidormi) Magyar Őstörténeti Találkozóra	11
Csihák György: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története I.	13
Jegyzőkönyv	15
A Találkozó jegyzőkönyve	15
Az előadások tartalmi kivonata	16
A Benidormi Magyar Őstörténeti Találkozó (BMÖT) Házirendje	20
Nyilatkozat	20
A Benidormi Magyar Őstörténeti Találkozó (BMÖT) Műsora (tervezet)	21
Meghívó a Második Magyar Őstörténeti Találkozóra Zürichbe	23
Az előadások teljes szövege	25
Blaskovics József: Néhány Árpád-kori személy- és helynév tanúsága	27
Érdy Miklós: A Kőrösi Csoma Emlékév összegzéséhez – Kőrösi Csoma el nem ért végcéljánál	33
Érdy Miklós: Kutatóúton az ősi Khorezmbe	41
Farkas József: Kígyóábrázolások szatmári szekereken	51
Farkas József: A szatmárcsekei temető sírjeleinek kérdéséhez	52
Henkey Gyula: A magyarság kontinuitása magyarországi népességek antropológiai vizsgálata alapján	55
Kovárczy István: A magyar–normann kapcsolatokról	63
Paál Zoltán: Arvisura. Ismerteti Csihák György	71
Rojkóné Bakos Ibolya: Látogatóban a hunzáknál	75
Sárkány Kálmán: Az emberformájú sárkány	77
Sárkány Kálmán: Csodaszarvas mondáink és legendáink	81
Szücs Ferenc: Őstörténelem és elektronika	85
Utószó	89
Meghívó a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1986. évi rendezvényeire	91
Angol nyelvű összefoglalás	93
Francia nyelvű összefoglalás	113
Német nyelvű összefoglalás	135

TABLE OF CONTENTS

	page
Inhalt – Table des Matières – Tartalom	5
Preface	9
Invitation to the First Benidorm Meeting on the Early History of the Hungarians	11
Csihák György: The true history of the Hungarian Historical Society of Zurich I.	13
Report	15
Report of the Meeting	15
The short contents of the lectures	16
By-Laws of the Meeting	20
Announcement	20
Program of the Meeting (estimated)	21
Invitation to the second Meeting on the Early History of the Hungarians to be held in Zurich	23
The full text of the lectures (hungarian)	25
Blaskovics József: Some personal and place names from the Árpád age	27
Érdy Miklós: At the final destination Csoma de Kőrös did not reach . . .	33
Érdy Miklós: In the ancient country of Khorezm, by the bank of the river Oxus	41
Farkas József: Snake representations on farm carts in Szatmár	51
Farkas József: Wooden grave-posts in the Protestant graveyard in Szatmárcseke	52
Henkey Gyula: Continuity of the Hungarians on the basis of anthropological studies in the Hungarian populations	55
Kovárczy István: On Hungarian–Normann relations	63
Paál Zoltán: Arvisura. A review by György Csihák	71
Rojkó–Bakos Ibolya: Visit to the Hunzas	75
Sárkány Kálmán: The man-shape dragon	77
Sárkány Kálmán: Our sagas and legends on the Miraculous stag . . .	81
Szücs Ferenc: From the runic writing to the microelectronics in the studies of the Hungarian early history	85
Epilogue	89
The program 1986 of the Hungarian Historical Society of Zurich . . .	91
Synopsis in English	93
Synopsis in French	113
Synopsis in German	135

TABLE DES MATIÈRES

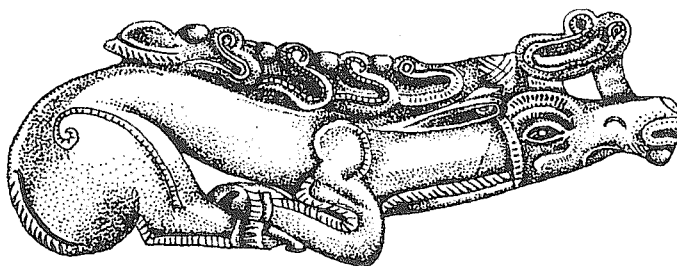
	page
Tartalomjegyzék – Inhaltsverzeichnis – Table of Contents5
Préface9
Invitation à la Première Rencontre à Benidorm, traitant l'histoire ancienne hongroise	11
Csihák György: L'histoire autantique de l'Association Historique hongroise, Zurich I.	13
Procès Verbal	15
Procès verbal de la rencontre	15
Extrait des exposés	16
Règlements intérieurs	20
Déclaration	20
Rencontre D'Etude de l'Histoire Ancienne Hongroise à Benidorm (Project)	21
Invitation à la deuxième rencontre à Zurich, traitant l'histoire ancienne hongroise	23
Textes intégraux des prestations en hongrois	25
Blaskovics József: Quelques témoignages des patronymes et toponymes de la période arpadienne	27
Érdy Miklós: Kőrösi Csoma au final de son but non atteint	33
Érdy Miklós: Dans l'ancienne Khorezm, sur les rives de l'Oxus	41
Farkas József: Les figurations des serpents sur les chariots des paysans de Szatmár	51
Farkas József: Les stèles en bois des cimetières réformés de Szatmárcseke	52
Henkey Gyula: La continuité du peuple hongrois, sur la base de étude de l'anthropologie des peuples hongrois	55
Kovárczy István: Des relations hungaro-normandes	63
Paál Zoltán: Arvisura. Compte rendu d'un livre par György Csihák	71
Rojkó-Bakos Ibolya: En visite chez les "Hunza"	75
Sárkány Kálmán: Le dragon à forme humaine	77
Sárkány Kálmán: Mythes et légendes du cerf merveilleux	81
Szücs Ferenc: De l'écriture runique à la micro-électronique dans les recherches hongroises en histoire ancienne	85
Épilogue	89
Programme annuel de l'Association Historique Hongroise de Zurich pour 1986	91
Résumé en anglais	93
Résumé en français	113
Résumé en allemand	135

INHALTSVERZEICHNIS

	seite
Table of contents – Table des Matières – Tartalom	5
Vorwort	9
Einladung zum Ersten Benidorm–Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn	11
Csihák György: Die getreue Geschichte des Ungarisch Historischen Vereins Zürich I.	13
Protokoll	15
Protokoll	15
Vorträge (Kurzfassung)	16
Geschäftsordnung	20
Deklaration	20
Programm des Ersten Benidorm–Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn (Plan)	21
Einladung zum zweiten Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn in Zürich	23
Wortlaut der Vorträge (ungarisch)	25
Blaskovics József: Folgerungen aus einigen Personen- und Ortsnamen der Árpádenzeit	27
Érdy Miklós: Am Ziel, das Csoma de Kőrös nie erreichte	33
Érdy Miklós: Im alten Khorassan, an den Ufern des Oxus	41
Farkas József: Schlangendarstellungen auf Bauernwagen in Szatmár	51
Farkas József: Die hölzernen Grabmäler im Friedhof von Szatmárcseke	52
Henkey Gyula: Die kontinuierliche Entwicklung der Ungarn auf Grund von anthropologischen Untersuchungen der ungarischen Bevölkerung	55
Kovárczy István: Ueber die ungarisch–normannischen Beziehungen	63
Paál Zoltán: Arvisura. Buchbesprechung von György Csihák	71
Rojkó–Bakos Ibolya: Zu Besuch bei den Hunza	75
Sárkány Kálmán: Die Drachen in Menschengestalt	77
Sárkány Kálmán: Unsere Sagen und Legenden vom Wunderhirsch	81
Szücs Ferenc: Runenschrift und Mikroelektronik	85
Nachwort	89
Jahresprogramm 1986 des Ungarisch Historischen Vereins Zürich	91
Zusammenfassung in der englischen Sprache	93
Zusammenfassung in der französischen Sprache	113
Zusammenfassung in der deutschen Sprache	135

EDDIG MEGJELENT KIADVÁNYAINK:

	Zürichben (Fr)	ára (+ portó)	Budapesten (Ft)
1) A hét Óstörténeti Találkozó beszámolója jegyzőkönyv, műsor, az előadások kivonata (Benidorm, Zürich, London, Felsőőr/Oberwart, Altenberg, St. Gallen, Szentendre) fotokópiázott anyag, egyenként kb. 20 oldal	10,00		60,00
2) Az Első (Benidormi) Magyar Óstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai 160 oldal, ebből 60 oldal angol, francia és német nyelvű anyag	25,00		250,00
3) Magyarok Óstörténete. Összefoglaló áttekintés 48 oldal, írta a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület óstörténeti írói munkaközössége	12,00		100,00

**A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület eddig megjelent és előkészületben lévő történelmi tárgyú könyvei
megrendelhetők a ZMTE terjesztőinél:**

Gondos Béla könyvkereskedése, 1146 Bp. Thököly út 78.
Tel.: 141-3202

Püski Könyvesház, 1013 Bp. Krisztina krt. 26.
Tel.: 175-7763
9021 Győr, Király u. 5.
Tel.: 06-(96) 326-213

Püski Kiadó, 1012 Bp. Lógodi u. 16.
Tel.: 201-4444

Holló és társa Könyvkereskedés, Lukács Zoltán könyvkereskedő
7400 Kaposvár, Múzeum köz 2.
Tel.: 06-(82) 316-944

Kókai Irén könyvterjesztő, 8600 Siófok, Batthyány u. 33.
06-(84) 311-162

Stúdium Akadémiai Könyvesbolt, 1052 Bp. Váci u.
Tel.: 118-5680

Szép Lászlóné, 8900 Zalaegerszeg, Erdész u. 87.
Tel.: 06-(92) 320-044

Tab Városi Könyvtár Könyvesboltja, Bolevác József
Tab, Kossuth L. u.
Tel.: 06-(84) 320-416
06-(84) 320-453

MTESZ Székház, 6720 Szeged, Kígyó u. 4.
Tel.: 06-(62) 310-998

Csokonai Vitéz Mihály Tanárképző Főiskola, 7400 Kaposvár, Bajcsy-Zsilinszky E. út 10.
Molnár István könyvkereskedő
Tel.: 06-(82) 319-011

EZ A KÖNYV hasznos lehet mindazoknak, akik a magyar őstörténet kutatásával még nem sokat foglalkoztak, hiszen számukra itt most egy ablak nyílik, amelyen keresztül egy csodálatos, alig ismert, titokzatos tájra, az emberi régmúlt egy darabkájára tekinthetnek. A nyelvezet noha szakszerű, azért világos és közvetlen, tehát fiatalok vagy hiányos magyar nyelvtudással rendelkezők számára is élvezetes.

Ajánlkozunk azon szakembereknek is, akik egy rövid olvasmány keretében szívesen megismerkednének a *Második Magyar Őstörténeti Találkozó* keretében kifejtett főbb gondolatokkal.

Gyarapodni fog minden olvasója e könyvnek: nemzettudatában. Érezni fogja, hogy magyarnak lenni kedves ajándék.

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület